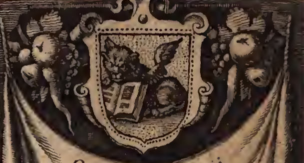
68.A.B.37

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
4 B
37

Caſparis Contareni
Patricii Veneti
DE REPVBLICA VENETORVM
Libri quinque.

Item ſynopsis reip: Venetæ, et alii de eadem diſcurſus politici.

Editio ſecunda auctior.

LVGD: BATAVORVM,
Ex officina Elzeviriana.
CIↃ IↃC XXVIII.
Cum Privilegio

68-L.
B-37

Contenta hoc libello

DE

REPUBLICA VENETORUM.

I.

V*Eneti Dominii Chorographica deſcriptio è variis authoribus collecta.*

II. *Caſparis Contareni Patricii Veneti de Republica Venetorum, libri* V.

III. *Synopſis Reipublicæ Venetæ, auctore Ioanne Cotovico.*

IV. *De Sereniſſima Republ. Venetorum, deque illius Imperio & populorum moribus Relatio; quæ à Philippo Honorio fuit edita.*

V. *De Potentia & Ærarii Venetorum copia aut inopia ex Gallic. S^r. D. T. V. Y. & aliis.*

VI. *F. Leander Albertus de incrementis Dominii Veneti & Ducibus ejuſdem.*

VII. *Series Ducum Venetorum & brevis annotatio eorum quæ ſub ipſis memorabilia contigerunt; ex Iuſtiniano & aliis collecta.*

VIII. *Variorum Iudicia de Republica Venetorum.*

IX. *Regimen Civile magnificæ Civitatis Veronæ.*

X. *De Claris Viris Reipubl. Venetæ ex F. Leandro Alberto.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

I.

VENETI DOMINII CHOROGRAPHICA DESCRIPTIO.

DOMINIVM Venetum in Italia, tres integras provincias cõplectitur, Marchiam Tarviſinam, Forum Iulium & Iſtriam. Lombardiæ itẽ Tranſpadanæ partem, Territorium nimirum Brixienſe, Bergomenſe & Veronenſe; deniq; Cremam in regione Cenomanorũ. Finitimos habet ab Oriente partim Archiduces Auſtriæ, partim Adriaticum mare; à Septentrione eoſdem Auſtrios & Tridentinos; nec non Rhætos: ab Occidente Mediolanenſem Ducatum; eundemq; etiam à Meridie, cũ Mãtuano & Eccleſiaſtico Dominio.

Marchia Tarviſina quæ à Tarviſio nomen accepit, olim Marchionum domicilio, ab Occidẽte clauditur Mintio, Benaco & Sarca fluv. à Septentrione Montibus Tauriſanis; ab Oriente Timavi oſtio & Hadriatico mari; à Meridie Atheſi & Paludibus Melarianis & Brigantinis. Regio eſt (ut inquit Leander) pernobilis & lauta, ditiſſimis oppidis, urbibuſq; ſplendidiſſimis nitens, indi-

indigenis ingenio tum ad litteras omneſque diſciplinas, tum ad rerumpublicarum adminiſtrationem aptiſſimo; manu, cum res exigit promtis, nec minus in re facienda ſolertibus. Campos habet amœnos, ac frumenti, vini, cæterarumq; frugum & omnimodorum fructuum perfœcundos. Nec deſunt calidi & ſalubres fontes; varia metalla; multi nobiles amnes & lacus. Cœlum ſalubre, jucundũ & temperatum; deniq; tot dotibus ornata eſt regio, ut inter præſtãtiſſimas Italię merito recẽſeatur.

Foro Iulii, Italis Friuli, (Veneti vulgo Patriam nuncupant) Orientem verſus terminus eſt Formio amnis, ad Septentrionem Alpes Iuliæ, ab occaſu Alpes Vindelicæ & Noricæ, qua parte etiam Liquentia amnis Forum Iulii ſeparat à Marchia Tarviſina: ad Auſtrum mare Adriaticum. Regio campis læta, fontibus ac fluminibus rigua; ſolum vitium ferax, ſylvis opacum, metallis, & lapidicinis nobile. Nobiliſſimus fluvius Hydra, ad quem argentum vivum effoditur. Indigenæ ad humanitatis artes, mercaturam aliaque honeſta ſtudia aptiſſimi.

Iſtriæ termini ſunt ad Occidentem Timavus, ſive ut Plinius vult, Formio amnis, qui nunc Riſanus dicitur: ad

Septentrionem Alpes, quæ Carniolam & Pannoniam ſeparant ab Italia ; ad Orientem Arſias fluvius : cætera mari Adriatico cinguntur. Regio omnis aſpera eſt, non tam montibus, quam fœcundiſſimis colliculis aſſurgens. Montem habet unum excelſum, quem vocant Monte major. Silvas etiam, materiem tum ad alios uſus, tum ad naves fabricandas affatim ſubminiſtrantes. Sunt & Saxifodinæ in agro Rovinenſi & Breonio, è quibus marmora Venetias deferuntur & ad alia Italiæ loca, Incolæ plerique inopes & vicinia ampliſſimarum Italiæ urbium extenuati. Vrbes colunt, oppida & pagos cum quibuſdam inſulis.

Brixianus ager latiſſimè patet ; Capreolus in latitudine ſtadia fere octingenta ſeu C. M. paſſ. continere ſcribit, nimirum à Moſo quod Mantua abeſt millib. XV. uſque ad Dialengum in extremo Vallis Camuniæ capite ſitum, in longitudine ſtadia CCCC. vel L. M. paſſ. inter Limonem Benaci vicum & Orcios novos. Sunt hoc tractu lacus aliquot, nominatim Iſæus & Idrinus item colles, monteſque & convalles, omnia pulchris vicis, pagis, oppidis, coloniſque frequentibus & induſtriis nitentia. Tantus autem in hoc agro caſtel-

caſtellorum, pagorumq; numerus reperitur, ut paucos omnino aliarum civitatum æq; frequentes eſſe haud ambigatur. Ager uberrimus, tritici, milii, aliorumq; frumentorum fertilis, vini, olei, aliorumque fructuum ferax; nec metallorum, ferri & æris, expers, unde incolis quæſtus eſt uberrimus.

Bergomenſis ager fertilis, præterquam ad Septentrionem, qua parte aſper, montoſus rigidus & in totum ſterilis eſt. Valles ſunt paſſim multæ, quarum aliquæ vinum oleumque ſuaviſſimum ferunt, nonnullæ propemodum inanes, ferro tamen abundant, cæteræ quod ſolo vitibus & arationibus inidoneæ ſint, vellera ſuppeditant, ex quibus confecta textilia per totam fere Italiam exportantur.

Veronenſis territorii longitudo, quæ à Bruchelio oppido ſumitur Rivam uſque, in ultimo Benaci receſſu poſitam, LXV. eſt milliar. latitudo ab turre Confinium Rivotellam uſq; XL. Ager urbi circumjectus optimus; tritico, vino, oleo, pecoribus, vellerum item pretioſorum, cæterarumque frugum copia abundans: nobiliſſimas habet Lapidicinas; item flumina, ſtagna, lacus, in queis Benacus omnium amœniſſimus: præterea inſignes ſalu-

brium aquarum ſcaturigines, lectiſſimoſque medicinalium herbarum theſauros, præcipue in monte Baldo.

Cremenſis ager optimus, fertilis, excultus & ordinibus arborum vitibus maritarum, ex quibus nobilia vina, optimiq; fructus percipiuntur, nitens; aquarum rivi clariſſimi multi, piſcium optimorum fœcundi, præcipue muſtelarum & capitati cujuſdam generis, accolæ Marſonos vocant, capite reliquam partem duplo fere ſuperante, gratiſſimi plane ſaporis.

De Venetiarum civitate.

NVnc civitatum & oppidorum deſcriptionem perſequemur, initio facto ab *ipſis Venetiis*, quas Leander ita deſcribit. Sitæ ſunt in intimo ſinus Adriatici receſſu Venetiæ, mediis in ſtagnis quæ æſtibus irrigua marinis, affuſo ab oriente mari, quod recta in exortũ M. P. DL. hinc patet, at ſecundũ oram uſque ad promontorium Leucæ mill. DCC. enavigatur. Summovet id à ſtagnis terrenus agger tenuis (*litus vocant*) artificio providæ naturæ prætentus ad tutelam exilium inſularum in his ſtagnis, contra fluctus & irati maris violentiam. Excurrit in longum millia fere XXXV. curvus inſtar arcus, & oſtiis qui-

quinis interruptus quę ſingula portum modicum efficiunt, & cum mediocribus navigiis, tum ipſis aquis marinis aditum ac viam in æſtuaria præbent. Habet itaq; ab Auſtro urbs partem ejus aggeris cum continente, pariterque à Septentrione & occaſu. Stagna his finibus incluſa propemodum millia LXXX. longitudine patent, nimirum ab inſula Gradu uſque ad Lauretum olim non inhoneſtum oppidum juxta Padum, latitudo admodum eſt varia, quippe quia vix certi termini æſtuariorum qua è mari diffunduntur, ſtatui poſſunt, aquis paſſim diverſis euripis hæc ſtagna complentibus uſque ad continentem, adeo ut perdifficile omnino foret latitudiné tam diverſam inveſtigare. Condita igitur mediis in his paludibus, quas tum aquæ marinæ per oſtia litoris quina de quibus ſupra commemoravimus effuſæ, tum multi continentis amnes huc ſe exonerantes creant, urbs nobiliſſima Venetiæ eſt, modicis primum in inſulis fere ſexaginta, parvo inter ſe ſpatio diſiunctis intercurrentibus euripis, ut herculè non minus per ſe tuto loco, quam ad imperia multarum gentium & nationum moderanda idoneo ac opportuno ſita ſit. Primordium ejus in diverſum trahunt auctores. Sabel-

licus relatis diverſorum ſententiis memorat, hóc modo. Cum jam Hunnici belli terror Italiæ populos invaſiſſet, eſſetq; omne Venetum nomen ut periculo propius, ita ob id vehementer ſollicitum (vulgo enim ferebatur Hunnos in Italiam moturos) eorum feritas quæ pluſquã barbara in Chriſtiani nominis viros eſſe tradebatur, effecit, ut ex priſcis Venetis qui circa Adriaticũ ſinum amœniſſima loca incolebant, alii alias propinquas maris inſulas fuga occuparint: fueruntque viri illuſtres ac magna prȩditi religione à quibus fuga orta dicitur. De reliquis locis omnino non habeo quod affirmem. ex duabus clariſſimis Venetiæ urbibus Aquileia Patavioq; tum primum migratum manifeſto conſtat, ut Aquileienſium quidam Gradum cum liberis & pretioſa ſupellectile confugerint, ex Patavio quoque non pauci atque iidem clari ſeſe in Rivum altum receperint. Fuerunt olim ea loca ubi nunc urbs ipſa reſidet, inſulæ quædam anguſtiores parum inter ſe diſtantes, quas placidiſſimi amnium meatus ſinuoſo ambitu in mare decurrentium pelagi æſtu alternante diſcriminabant. Incolebant repoſtas ſedes marinæ tantũ volucres, quæ illuc apricatũ ex alto ſe recipiebant. ac fortaſſis piſca-

piſcator aliquis ſed omnino rarius in his locis agebat. Patavini igitur qui Rivum altum tenuere (eſt locus ipſe nunc in media ferme urbe) primi omnium ædificare cœpiſſe dicuntur. Sic prima volunt eſſe jacta urbis novæ fundamenta. quod ipſumque piè riteque ſit factũ ex eo poteſt intelligi, quod quanto quis ea tempeſtate veræ pietatis ſtudioſior fuerit, eo magis Hunnum reformidans, quem utique Chriſtianum nomẽ & odio & crudelitate pluſquam Hunnica perſequi non ignorabat, quærendæ ſalutis effugio & quæſitæ munitiore loco tuendæ ſeſe aliis & ducem & auctorem præbuit. Piis itaque votis nuncupatis qualia ſanè à viris optimis in re tanta nuncupari oportuit, fortunata mœnia fortunato ſolo ſtatui cœperunt. Non deſunt qui eo loco ubi nunc auream D. Marci ædem conſpicimus, primo ædificari cœptum non dubitent affirmare: in eo fere omnibus convenire video VII. Calend. April. primordia urbis cœpiſſe. Neque vero primus ille hominum cœtus ex piſcatoribus, aut paſtoribus, aut omnino flagitioſis ac infamibus viris, ſed ex nobilibus optimique generis civibus conſtitit. quales nimirũ auctores eſſe oportebat civitatis, quæ poſtea tam auguſtũ & am-

& amplum mari terraque imperium conſequeretur, quale & ſuperioribus ſeculis habuit, & in hunc uſque diem habet. Prorſus itaque & nobis uti doctiſſimi homines quamplurimi faciunt, de primordio Venetiarum una cum Sabellico libet ſentire, nimirum anno poſt C. N. uno ſupra cccc xx. initia earum prima poſita: Sub Cleſi Longobardico rege tanta urbs incrementa accepit, quum ob illius ſævam tyrannidẽ crudelitatemq; multarum Galliȩ tranſpadanæ urbium cives, veluti è Mediolano, Ticino, Verona, Vicentia, & oppidis aliis huc deſerta patria confluxiſſent, ut tam multitudine populi, quam ædificiorum auctu condita tum recenter ex parte videretur. Id porro ſævitia barbarorum quibus Italia prædæ tum erat, evenit: direpti enim ubique ab iis & vexati indigenæ tanquam in tutum huc ſe recipiebant: unde dictum illo ſeculo natum legimus, aliis in locis uberibus matrum nutriri pueros, quorum juventute poſtea Venetiȩ fruerentur. Exin autem perpetuis incrementis, urbs adeo crevit, ut nunc in admirabilem fabricam unumquȩ corpus illæ circa Rivum altum inſulæ LX. pontibus connexæ cernantur: quas nimirum inſequentium temporum induſtria

cre-

creſcenſque paulatim res in hanc formam evexit. adjectis tandem etiam populi commodo aliis duodenis. Suſpicari libet inſularum fana ejus Divi nomen ſervaviſſe, quod locus habebat prius, eaſdemque jam vicorum appellationes manere. Creverunt igitur in tantum Venetiæ: nunc ut circuitu paſſ. millia VIII. colligant. Ædificiis nitent ſplendidiſſimis, populo pernobili, opulento ac potente: rebus omnibus cum ad hominum uſum neceſſitatemque, tum ad delicias & voluptates utilibus affluunt: quanquam enim nihil penè quicquam apud ſe, quoniam mediis in ſtagnis ſitæ ſunt, ut diximus, habeant, ex omnibus tamen orbis partibus annona importatur. Primũ hic pro anni tempore fructus omnigeni habentur, optimi pepones, uvæ varietas omnis, poma, pyra, ſimileſque fruges, & olerum mirabilis abundantia. dein phaſiani, pavones, coturnices, turdi, pipiones, & avium alia genera, cum multitudine pullorum & quarumcumque ſylveſtrium volucrum infinita. butyrum, caſeus dulcis, ſalſus, cæteraque ſimilis annona. frumenti ſæpe tanta copia ut exportetur. vini adſunt omnia genera, malvaticum, apianum, ſiriolum aliaque nobilia: rei piſcariæ frequentia
multis

multis cõmemorari poſſet, toto enim anno tum marini, tum fluviatiles piſces adeo fora complent, ut obſtupeſcere cogant ſi primum videas: ſalſamentorum vero quæ variis ex partibus adferuntur, copia mirabilis eſt. Abundantiam equidem annonæ, rerumque ad hominum neceſſitaté ac etiam delitias utilium, quæ diverſis ex oris & regionibus non ſolum Italię, ſed Illyrici Græciæque inſuper & Aſiæ huc deportantur, niſi longiſſima narratione cõſequi haud poſſemus. Innumera hic mortalium variis ex orbis partibus, corporum vario cultu multitudo negotiatur. quæ res profecto ſummam & incredibilem admirationem habet. Vrbs in regiones eſt diviſa ſenas, proinde Sexteria vocant: in univerſum vicos ſeu plebanicas congregationes habent LXXII. cœnobia XLI. quorum decemſeptem conventus monachorum ſunt, IV & XX. virginum. Pro templis areæ ſingulæ ſternuntur ad civitatis decorem, una D. Pauli æde excepta. Frequentantur omnes areæ nundinis die qui Mercurii dicitur. at ſabbato D. Marci forum maximo frequentiſſimoque conventu, qui vel mercatui urbis cujuſvis totius Italiæ comparari queat. Forum hoc non unum eſt, ſed conjuncta

tria.

tria. In capite quod litus ſpectat, areæque cæterarum poſtremæ, columnæ peringentes binæ cernuntur, quarum una D. Marci leoninum alatũ ſignum, altera D. Theodori ſtatuam ſuſtinet. In ipſo intercolumnio ſupplicia de condemnatis ſumuntur. Forum hoc in longum ped. cccc. in latum cxxx. patet, undique nobilibus ædificiis clauſum. Præoccupatur ſumptuoſiſſimo ac mirabili temploD.Marci, quod alterius fori medii longitudinis ped. D. latitudinis cxxx frontem exornat: alterumque caput ejus exadverſum ædes nobili lapide perfecta D. Geminiani tenet. Latera claudunt ſplendida è marmore ædificia cum eximiis porticibus & variorum artificum tabernis. Ædes Marciana tota è nobiliſſimo pretioſiſſimoque marmore, nec minori artificio quã ſumptu conſtructa eſt. Pavimentum inprimis nobile habet porphyreticis, opheticis, aliiſque pretioſiſſimis lapillis teſſellatum cum variis emblematis, inter quæ nonnulla Ioachimi Abbatis Sanflorii juſſu ferunt efficta, quibus ingentes Italiæ clades & graviſſimi caſus olim prænuntiabantur. veluti duo ſunt galli criſtis inſignes vulpé inter ſe ferentes: quo ſigno nonnullis placet binos Galliæ reges Carol. VIII. & Ludov. XII deno-

denotatos, qui Ludovicum Sfortiam è principatu Mediolani forent elaturi: ſic enim hoc ſymbolum aliqui ut diximus interpretati ſunt: prꝗterea leonum pinguium & eximio corporum habitu in aquis, juxtaque macilentorum aliquot in terra procumbentium effigies cernuntur, quibus imperii Venetorum cui inſigne leo, conditionē & fatum ſignificari autumant, eos nimirum opimos, divites, potenteſque fore quamdiu maritimis cōmerciis ſtudebunt: at quum illa deſerent, ſeque ad continentis dominatū ac terrena ſolum negotia convertent, tum opibus & re lapſuros. Ita hæc emblemata exponunt multi: plurimi etiam aliter. Variæ porro cernuntur & aliæ pavimenti hujus picturæ, quæ curioſa ingenia diverſis cōjecturis exercent. In parietibus quoque nobili marmore cruſtatis ad lævam binæ tabulæ ſunt varii lapidis; candorem nigrꝗ lineæ diſtinguunt, in quarum commiſſura ſignum virile tam excellenti artificio cernitur expreſſum, ut ſummam prorſus habeat admirationem: cujus memoriam uti rari operis etiam Albertus Magnus literarum monumētis celebravit. Inclyto in hoc fano ac inter Europæ totius magnificentiſſimo cenſendo XXXVI. columnꝗ ſtant ex marmore

more ſolido præſtantiſſimo, craſſæ diametro pedes duos, altæq; convenienti ſtatura. Tum ad aræ ſummæ penetralia gradibus aliquot nobiliſſimi lapidis aſcenſus eſt. Ipſam aram teſtudo tegit quaquaverſum in crucem fornicata, lapide ophetico, quaternis fulcita marmoreis columnis, quæ totæ ſignis integris palmi paulo amplius magnitudine, cælatæ perfectæque ſunt, & ſumptuoſiſſimo mirabilique prorſus opere, veteris ac novi teſtamenti hiſtoriam exprimunt. Poſt aram alabaſtriticæ columnæ paſſuum duorum perlucidæ vitri inſtar, quatuor, religioni ac decori ſacratiſſimi corporis Chriſti poſitę ſtãt. Ipſum delubrum utrimq; ante ſuggeſtum habet pulpitum, in quorum uno feſtivis diebus cũ Senatus adeſſe ſacris ſolet, muſicorum chorus ſolennia modulatur vota: in altero quotidie Diaconus Euangelium canit. Suſtinent hæc pulpita columnæ variorum lapidum nobiliſſimæ. Summam aram inſignis tabula decorat ex auro argentoq; facta, multiſq; infiniti pretii gemmis & margaritis exornata, quam non queas non vehementer admirari. Dextra mox in parte, baſilicæ medio, lata ſublimiſque porta cernitur opere teſſelato perilluſtri elaborata tota, cum imaginibus

D. Dominici D. quæ Franciſci, quæ ſigna Ioachinum prædictum effingi curaviſſe ferunt multis annis ante, quam ſancti illi viri in lucem editi fuere. Intra portam hanc theſauros illos inclytos D. Marci Procuratores ſervant: qui jam olim nobis viſi, cū in comitatu Franciſci Ferrarienſis univerſi prædicatorum ordinis magiſtri ageremus, & hercule divitiarū immenſus acervus ſtupendæque prorſus opes ſunt. Primum ab illis magnificis viris oſtenſæ nobis coronæ maximi pretii duodenæ, totidemque thoraces puro ex auro, & cum mirabili gemmarū variarum multitudine. Sunt hic carbunculi quos rubinos vocant, item ſmaragdi, topazii, chryſolithi, cæteraque genera gemmarum, & margaritæ magnitudinis pene incredibilis, adeo quidem ut obſtupeſcere nos harum plane coronarum & thoracum nobilitas cogeret. Deinde bina vidimus cornua monocerotis, eximia proceritate, tertiumque brevius, item carbunculos, aurea vaſa, cochleas ex achatis & jaſpidibus non modicas, carbunculum ſeu rubinum maximum à Dominico Grimano Cardinale his theſauris illatum, item urceolū ex pretioſiſſimis gemmis, quem olim Vſum-Caſſanes Perſarum rex Venetæ reip. dono miſit: aliaq: tam
multa

multa ingentium pretiorum vaſa,cum thuribulis ex auro & argento , prorſus ut ad ſtuporem ſi primum videas adigâre. Poſtremo mitram ſeu galerũ qui novo Duci imponitur conſpeximus, undique puro auro per oras perque tranſverſum deornatum,& in zophoro nobiliſſimas gemmas, in ſummo apice carbunculum infiniti pretii tenentem. Adſunt etiam ingentia candelabra, pateræque aureæ, aliaque tam multa maximarum opum , ut niſi longiſſima narratione comprehendi omnia haud queant. Equidem non facile puto divitiarũ acervum uno aliquo in loco tam ingentem poſſe invenire. Vt ad ædem ipſam oratio reducatur ; atrium habet ea duo ejus latera claudens , cujus auream teſtudinem opere teſſellato veteris teſtamenti hiſtoriæ depictæ nobilitant,nec pavimentum ipſi ędis interno cedit. Quaternæ hic valvæ aditum in templum præbent, cum XVI. columnis è nobili marmore craſſitudinis duorum pedum,aptæq; ſtaturæ. Duas portas octonæ harum faciunt marmoris atri cum niveis onychinis maculis, aſpectu jucundiſſimæ. Porticus hujus exterior frons (tria quippe templi latera cum coronis prominent) CXIV columnis porphyreticis ophiticiſque

& marmoreis aliis altitudinis ped. XIV. ſuſtinetur, aliuſq; ſequitur huic impoſitus ordo columnarum, non quidem pari cum inferioribus magnitudine, ſed tamen ejuſdem nobilitatis, CXLVI. quarum coronis ambulationem apertam complectitur ſupra veſtibulum templi, quæ pariter uti ipſa porticus frontes ædis externos cingit, ſpondiſque forinſecus munitur ex marmoreis columellis. Hoc in ambulacro ſacerdotes feſto die Palmarũ Senatu ac Principe ſubter aſtante certas quaſdam ſolennes cæremonias peragunt. Supercilium frontis quod *majori portæ (quinas enim hæc* facies æreas habet, quarum binæ aperiuntur indies, totidem non niſi quibuſdam feſtivis diebus, una perpetuo clauſa eſt) reſpondet, equi ex ære vetuſti quatuor inaurati, forma magnitudineque Turcici vivi, mirifice ornant. A ſolo hujus ambulationis uſq; ad templi faſtigium omnia græcanico opere cum emblematis inaurata ſunt: crebræque per ordinem eminent ſtatuæ Divorum ex marmore perinſignes, cum baſibus anaglyphis opere foliaceo item ex marmore. Quædã ex his ſignis anno MDXI. poſt C. N. VII. Cal. Apr. decidêre. Tectum fani totius quinq; conſtat hemiſphæriis, plumbeo tegumento. Contra

tra baſilicam intervallo ped.LXXX. turris eſt eminentiſſima tintinnabulorũ, lata quaquaverſum XL.ped.alta CC XXX. cum alati ſummo in apice genii ſigno, ventorũ indice, quoniam verſatile eſt, & aura quavis circumagitur. Sublime faſtigium totum aureis veſtitur tegulis, quarum fulgor ſolis repercuſſu longiſſime conſpicuus eſt. Multa præterea de hoc ſumptuoſiſſimo ditiſſimoque templo ſcribi poſſent, uti quoque de curia magnificentiſſima conjuncta, in qua Dux habitat & conſiliarii coëunt, præcipue vero de comitio illius longe ampliſſimo, nobiliſſimis ſummorum pictorum operibus exornato, cum arcano armamentario, mirabili armorũ itemque ſpoliorum quæ variis è bellis relata ſunt, & aliarum inſuper rerum ſingularium uti vidimus copia conferto: ſed hæc omnia nunc brevitatis gratia prætermimus, ut urbis ipſius reliquã ſpeciem & conditionem perſequamur. Vicos habet ea quamplurimos, totidemque propemodum Euripos, ut univerſa tàm pedibus quam naviculis peragrari queat. Vicos ipſos rivi dividunt: at tranſitus ubique pontibus jungitur vel ligneis, vel lapideis: quorum in univerſum tam publici, quam privati CCCC. cenſentur. publici in communi

civitatis uſu ſunt, privati in uniuſcujuſque ædes ducunt. Præcipuus vero eſt euripus, Canalem Magnum vocant, qui urbem totam interſecat, & circa medium ligneo ponte maximo tabernis utrinque tanquam ſpondis conſtipato jungitur. Is propemodum pons in urbis umbilico ſitus eſt, ponsque Rivi Alti dicitur. Ante caput ejus alterũ area modica panditur undique concluſa porticibus, ubi tabernæ cum venali panno, certiſque diurnis horis mercatores ad negotia tractanda conveniunt. Euripus ille magnus qua urbem permeat longitudine ferme paſſ. MCCC colligit: tranſmiſſus habet locis ternis denis, ad quæ navicularum certus numerus conſidet; etiam ipſi trajectus vocant, ſuntq; commodis inter ſe ſpatiis diviſi, maxima opportunitate, quoniam cũ unus tantum pons rivum hunc jungat, niſi naviculis paſſim tranſmiſſio fieret, multis magno incommodo circumeunda pontis eſſet via. In latum patet paſſ. XI. totuſque ſplendidiſſimis ædibus utrinque clauſus eſt, quæ ſummum omnino ornatum delectationemque ac admirationem habent; quanquam hujuſcemodi magnificis ædificiis urbs conferta ſit tota. Navicularũ qua civitas peragratur numerus VIII mill. amplius eſſe puta-

putatur ; gondolas vocant , quarum pleræque meritoriæ ſunt,cæteræ patritiorum aliorumq; civium. Eſt etiam intra urbis ambitum navale, locus paſſ. mille duorum circuitu, mœnibus undique validis munitus , & cum opportunis ad cuſtodiam turribus, quem Arſenale nominant. Intus cccc hominum operis perpetuo naves ædificãtur; quorum ſtipendia MCC in hebdomadam aureorum nummûm ſunt. Iuxta locus alius, Tana : funium & rudentum intorquendorum ad naves officina. Navali in ipſo navium longarum quæ in pontibus ad omnem occaſionem paratæ perpetuo ſtant numerus ad CC eſt, præter alia navigia minora: nec hercule majoris admirationis locus ullus , ut puto, ſpectari queat , unde vires opeſque & amplitudo rei Venetæ,quæ profecto nunc Italici nominis gloria decuſque ſola eſt , facile poſſunt intelligi. Officinarum quæ in hoc navali ſunt, item apparatus;& operum artificumq; plena narratio longiſſima mehercules foret, ac propemodum infinita.Multas quotannis naves Veneti varias in orbis partes negotiandi cauſa mittunt, unde maximum reipublicæ vectigal accedit, adeo ut ex portorio vini, ſalis, olei, cæteræque ſimilis annonæ millies

ſeſtertium fere capiat, præter urbium aliarum quę in ditione ſunt, vectigalia. De numero patritiorum qui nunc quidē cenſeri queant hoc habeamus, quod Donatus Ianotius Florentinus in libro de republica Veneta, vicies mille propemodum lares ſeu familias hac in urbe eſſe, quarum ſingulæ ſi binos homines præſtent, qui ferēdis armis idonei ſint, numerus efficitur XL. *millium*: patricios autē ad tria millia reperiri ſcribit.

Sunt circum Venetias inſulæ modicę permultæ cum ædificiis, templis, cœnobiis, *aliiſque* domibus pietati dicatis. Primum ad Auſtrum inſula mill. paſſ. longitudine ſplendidis ædificiis & cultiſſimis hortis itemque cœnobiis monachorum ac virginum plebaniciſque fanis aliquot nitens, ab urbe lato fere quingentos paſſus euripo ſubmovetur, aditurque cymbis trajectus cauſa ſemper hic conſidentibus. Iudaicam nunc vocant; alioque nomine Dorſum Durum appellavêre. Non procul inde in ſtagnis D. Angeli Concordienſis *Virginium* ſequitur: ultraque ad occaſum verſus D. Georgii Algani conventus: dein eadem parte verſus occidentem ſi Venetiis cōſiſtas, D. Claræ domus quæ ponte urbi Venetæ adhæret. Eodem in latere D. Secundi cœnobium eſt; nec

procul

procul à continente D. Iuliani fanum. Deinde Septentrionali urbis latere D. Chriſtophori ædes in euripo quo Murianum ab urbe navigatur, occurrit, moxque D. Michaëlis cum cœnobio, poſtremum ipſum Murianum in Venetiarum originibus commemoratum, quod Altinates & Opiterginos Hunnicis temporibus anno CCCCL. poſt Chriſti nativitatem incolere cœpiſſe Sabellicus perhibet, Attila jam tum ad Venetiam appropinquante. Diſtat ab urbe mill. paſſ. eſtque perjucundus & amœnus locus, ſitu quidem ædificiorumque deſcriptione Venetiis par, at amœnitate longe præcellens, quippe quia ſingulæ pene domus hortos ornatiſſimos & variis arboribus fructiferis confertos habent. Templa colit haud ignobilia XIV. nominatim D. Petri Martyris cũ cœnobio ſodalium prædicatorum luculenter ædificato, ubi etiam bibliotheca præclara voluminibus optimis plena. Vitreamina tam excellenti hic arte faciunt, ut tum varietate, tũ artificio cætera totius orbis vaſa vitrea longiſſime ſuperent. Nec deſinunt artifices ad materiæ pretium indies ornamenta nova rationeſque varie figurandi præſtantiores ac elegantiores excogitare. Colores etiam quoſcunq; jam mirabili

induſtria reddunt, ut omnino exiſtimẽ Plinium ſi nunc reviviſceret, ſumma cum admiratione vaſa hæc ſupra fictilia tum Aretinorum, tum aliarum gentium longe collocaturũ. Vidi ego præter cætera hic miranda: navem roſtratam exacta dimenſione factam ex vitro, longitudine unius ulnæ, cũ inſtrumento univerſo tam convenienter ut miraculo prorſus eſſet ea ex materia partes omnes ejuſcemodi operis adeo plene formari potuiſſe. Conſpeximus etiam organa parva vitreis tubis, quarũ maxima longitudo ferme trium cubitorum tanto artificio juſtam ad proportionẽ erat ducta, ut inflato ſpiritu, ac pulſatis à muſicis perito modulis, ſuaviſſimum concentum ederent. Magnitudinẽ vaſorum quæ hic cernuntur non commemoro, quippe quia fidem eorum qui nõ videre, ſuperatura res foret. Equidem mirari ego ſatis haudquaquam potui, tanta vitreę materię copia quî colligi, & in tam varias infinitaſq; ſpecies ingentium vaſorum figurari queat. Et inſignis hæc Murianorum ars jã univerſæ nota eſt Europæ, propterea quod eorum opera nobiliſſima cunctas in ejus partes exportantur. Officinas exercent XXIV in quibus operis artificũ perpetuis vaſa fiunt. Locus populo valde

de frequens eſt;maximaq; pars aut artifices vitrearii vel negotiatores, aut piſcatu vivit. Scinditur in partes duas inſtar Venetiarũ amplo euripo. Circuitu mill. tria colligit. Cælo eſt bono ac ſalubri, quod ab igne perpetuo vitrarias urente fornaces proficiſci arbitramur. Nobilitavit Murianũ Franciſcus Balarinus, qui arte ac induſtria ſuper omnes adhuc formandis vaſis artifices excelluit. Sequitur ad Septentrionem verſus ædes D. Iacobi Paluſtris ultraque D. Nicolai. Dein Majorbium XXIV. à Muriano ſtadiis, iiſdem Hunnicis temporibus habitari cœptum ab Altinatibus, & unius portæ nomine quæ Altini fuerat ut refert Sabellicus, dictum. Inſula hæc infrequenter nunc colitur: gens modica, vel piſcatu, vel hortorum cultura vivit. Torcellum inde ſuccedit civitas, item ad Septentrionem, à Majorbio mille paſſ. cujus Epiſcopus Torcellanus dicitur, cathedralis ædes D. Fuſcæ virginis & martyris, quæ hic monumento ſita cum D. Malica nutrice, Ravenna delatæ ſimul ubi martyrium ſubiêre. Torcelli quoque nomen pro Turricello nunc ab Altini quondam ſextante ſupereſt; cujus, uti prædiximus, coloni Attilæ temporibus in hæc æſtuaria commigrarunt. Vrbs hæc uti & Majorbium

infre-

infrequens colonis, vel piſcatu vel hortorum cultura viventibus. Abbatia non ignobilis adjacet monachorum D. Bernardi, cœlum hic admodum grave. Nec procul Buranum haud inhoneſtus in inſula vicus, ad exortum Majorbio Torcelloque obverſus, pari intervallo mille paſſ. ab utroque; nomen etiam ab Altinatibus, uti *quæ ſupra* memorata ſunt, habens. Hinc tum ex plaga Septentrionis in orientalem Venetiarum tendenti, domus D. Franciſci quæ à Deſerto cognominatur, apparet, propiuſque Venetiis Lazaretum novum, item verſus orientem Carthuſianus cõventus, juxta mox D. Helenę, viciniorque dein ad urbem, D. Georgii Majoris; tum D. Servuli, D. Lazari, & infra Lazaretum vetus, quod ad meridiem ſpectat, cũ æde Virginis quæ gratiarum dicitur, ultraque D. Clementis, & porro in Auſtrum, Sancti Spiritus: tum Pupilia eſt, ſic olim, uti ſupra memoravimus, dicta; quinque millibus à Venetiis. Inſulam hanc quondam admodum frequentẽ populo fuiſſe Blondus & Sabellicus perhibent; maximaq; circa Ducatum Vrſi Patriciati incrementa cepit, quum Petri Tradonici Principis familiæ conceſſà eſt cum uxoribus & liberis inhabitanda, quemadmodum

modum in catalogo Ducũ retulimus. Auctus igitur & excultus à Tradonici famulitio ejuſque prole locus eſt adeo, ut ad honeſti oppidi formam creſceret; quod poſtea Genuenſium bello cum ii Foſſam Clodiam cepiſſent,habitari deſivit. Sequitur Methamaucum vicus, olim Ducis Veneti ſedes, ubi portus Meduaci fluminis profundiſſimus de quo jam antea ſcripſimus. xxv. dein ab urbe Veneta millibus alter eſt portus Clodianus, juxtaq; oppidum Foſſa Clodia, quemadmodum à Ptolomæo nominatur, quod Clodium Albanorũ Ducem condidiſſe Volaterranus refert ex auctore Sexto, Sabellicus tamẽ prodidiſſe quoſdam ſcribit ab Ateſtinis & Silicenſibus ædificatum, qui Hunnicis temporibus in ſtagna ex continentis ora profugerant: verum hoc tamen ut conſtare ſibi queat non video,cum Plinius & Ptolomæus qui plurimis ætatibus Hunnicas in Italiam irruptiones præceſſere, Foſſæ Clodiæ memoriam uſurpent. Dici fortaſſe poſſet Attilæ temporibus ab Ateſtinis Silicenſibus domo profugis auctum,cum jam prius exiſteret: ut ita quod Sabellicus refert, non omnino veritati adverſetur. Civitas effecta eſt ſub Ordelafo Falerio Duce MCV.poſt Chriſti nativitatem anno, tranſ-

tranſlato huc Methamauceno epiſcopatu, cum eam urbẽ inundatio vaſtaſſet. Divorum etiam reliquiæ ſimul inde tum ad Clodianos aſportatæ. Primum locus momenti pene nullius erat, uti in Venetis annalibus priſcis, maximeq; Bertucii Veneti ſe legiſſe Ioannes Petrus Ferretus Ravennas homo doctiſſimus nobis affirmavit. Vndique ſtagnis marinis circumfunditur, in longum protenta, ſpatioſaq; & longa platea diviſa, in quam utrinq; vici plurimi inſtar ſpinæ piſcis exeunt. Circum urbem ſalinæ paſſim, ubi menſibus æſtivis è marinis aquis ſal conficitur ingenti Venetæ reipub. compendio. Genuenſes anno poſt Chriſti nativitatem M CCC LXXX. cum huc bello contra Venetos claſſe perveniſſent, victoriamque jam in manibus haberent, inſolentia rem corrupiſſe, ſic ut mutata fortuna victores ipſi vincerentur, plurimique capti magno cum triumpho abducerẽtur Venetias, Blondus Sabellicuſque nec uno loco memorant. Clodiani nunc fere piſcatu, vel hortorum cultura, vel ſalinis exercendis vivunt. Hinc ad Venetias redeunti litoris apparent campi amœni cũ hortis nitidiſſimis, quorum fructus Venetias deportantur. Proveniunt hic pro anni tempore varia fructuum horten-

ſium

ſium genera; nominatim pepones, cucumeres, anguriæ, braſſicæ lacuturres, ſabellicæ, cæteræque ſpecies & id genus fruges aliæ, unde quæſtum Clodiani maximum faciunt. Vrbem hanc ortu nobilitavit Petrus Calotius ordinis prædicatorum monachus, qui admodum exacte ingentia duo volumina de vitis Divorum ſcripſit, quæ in bibliotheca Dominicana Bononiæ ſervantur. Hic Venetiarum finis.

Hactenus è Leandro Alberto: accuratiſſimam urbis Venetæ & ſingularum urbis regionum deſcriptionem videre eſt in Sabellici libris III. quos de ſitu urbis Venetæ ſcripſit, ad quem ſtudioſum lectorem remittimus.

De urbe Verona, ex Torello Sarayna, Leandro, & aliis.

DE antiquiſſima urbis origine hic nihil dicam. Situs autẽ urbis ita ſe habet. Non abſimilis Helvetiorũ Baſileæ, natura, ſitu, pulchritudine ædificiorum nobilis; æquo ſolo recumbens, ad meridiem, ortum occaſumque converſa brumalem: tellure ad Septentrionem leniter adſurgente, jugiſq; Theatralem pene formam exprimentibus. Atheſi amne non tam dividitur, quam munitur & circumquaque cingitur. Silius lib. VIII.

Tum

Tum Verona *Atheſi circumflua &*
undique ſolers.

Quod flumen (inquit Torellus) priſco tempore urbem non interſecabat, verũ prope mœnia labebatur, urbem ipſam relinquens ad ortum ſolis: hoc patet ex fundamento latiſſimo muri per medium Atheſim deducto, non procul â ponte caſtri veteris, quod & hyemali tempore decreſcente aqua conſpicitur. Cujus etiam (ut fama eſt) quamplurima inventa fuerunt veſtigia. Vrbs vias habet amplas & rectas, coctili lapide ſtratas: Templa circiter xxxv; quorum præcipua pervetuſta ædes Cathedralis & D. Anaſtaſii, monaſteria Monachorum & monialium x. Pontes quatuor inſignes, fluvio impoſitos. In ſummo clivo duæ ſunt arces nobiliſſimæ D. Petri & S. Felicis, quarum illa Atheſi pene incubat, ab Cane Scaligero excitata, hæc eminentiore loco & quaſi vallis ſupercilio ſedés, urbis mænia deſpectat & longe lateque in Circumpadanos agros, totamq; fere Cisalpinam Galliam pandit proſpectum. Sunt item aliæ Arces; Caſtellum vetus, & quæ vulgo *Cita della*. Amphitheatrum ibi viſitur omnium maximũ & quo nullum fere integrius; media urbe adſurgens: cujus exterior paries quatuor zonis pulcherrimis

rimis cinctus, totidem columnarum, arcuum & feneſtrarum ordinibus, quadruplici opere, Dorico videlicet, Ionico, Corinthio & compoſito in mirandam extollitur altitudinem: quemadmodũ ex dicti parietis quatuor arcuum parte colligi poteſt, quæ ſola reliqua manet adhuc erecta: Amplitudinem illius exacte refert Torellus Sarayna in libris de origine & amplitudine urbis Veronæ: in quibus etiam aliud olim Theatrum hic extitiſſe ſcribit, plurimoſque triumphales arcus ſigillatim omnium operum commemoratione facta, quorum nunc exigua veſtigia, paucaq; integra ſuperſunt. aërem habet admodum tenuem; gens perlauta, magnifica, ſplendida, jucundo aſpectu, ingenio ſummo, maximeque ad literas idoneo. Rebus omnibus non ſolum ad vitam mortalium neceſſariis, ſed etiam ad delitias & voluptatẽ utilibus abundat. Civitas hæc in fide Romani nominis uſq; ad principium inclinationis imperii ſtetit; poſt enim eadem conditione fuit qua cæteræ Italiæ civitates, donec ab Attila diriperetur. Attilæ tempora varii exceperunt tyranni, qui rapto Imperatoris nomine diverſis temporibus Verona potiti ſunt; Theodoricus dein cum Italię imperio, etiam

Veronæ tenuit: poſt Gothorum exci-
dium Longobardi habuere; quibus ex-
actis in Caroli magni poteſtatem con-
ceſſit. Poſtea aut ſub Regibus Italię fuit,
aut ſuo jure ut cæterę civitates uſa fuit.
Duravit hæc Veronenſium ſub Romani
Imperii nomine libertas uſque ad
Acholini Romanini tyrannidem, qui
præfecturam in Dominatũ convertit,
exacto Azone Ateſtino Ferrariæ Mar-
chione, quem Senatus populuſq; Præ-
torem deſignaverat: tenuit hic tyran-
nidem ad ann. M CC LIX quo defuncto
Senatus populuſque *Maſtinum* Scali-
gerum Prætorem dixit. huic à nefariis
civibus occiſo, ſucceſſit Albertus filius;
illiuſque deinceps filii, ad Alboinum &
Canem magnum quos Henric. Imp.
Veronę Principes inſtituit ann. *M CCCX.*
Canis autem magnus Dominium Ve-
ronenſe multarum urbium acceſſione
auxit. In Principatu ſucceſſère nepotes
ex fratre, Albertus & Maſtinus. Alber-
tus miti ingenio, pacis ſtudiis enituit;
Maſtinus contra bellicoſus, terribilis,
ferox & ad labores quoſcunque feren-
dos idoneus, Brixiam inſigni fraude
cepit: etiam Parmam *Magiſtratibus*,
quos Ioannes Bohemiæ R. ibi reliquerat,
ademit; Luca quoque potitus eſt,
Lucenſibus ultro ſe dedentibus: Opi-
ter-

tergium etiam aliaque multa oppida ditionis ſuæ effecit. Auctis in tantum Maſtini, Albertique viribus, ut jam vicinis terrori eſſent, Veneti & Mediolani Vice-Comites, fœdere facto maximas copias in illos eduxerunt. Maſtinus fratrem miſerat Patavium, ut eam urbem cum finitimis in fide retineret. Hanc poſtquam Marſilius Carrarienſis Venetis proditione dedidiſſet, iis dolo in urbem introductis ipſe mox Alberto capto, ibi dominatum occupavit ann. 1337. Brixia quoque à Guidone Corregio Actio Vice-Comiti tradita. Veneti Tarviſium per pacis condiciones expreſſere. Anno 1342. Piſani Lucam, Parmam Rubrii & Corregii eripuere. Obiit Maſtinus ann. 1350. tribus relictis liberis, Cane Magno II. Cane Seniorio, & Paulo Alboyno. Canis Magnus II. inde principatum tenuit ad ann. 1355. quo à Cane Seniorio fratre occiſus eſt. Idem Seniorius & fratrem Paulum diu carcere conditũ, ann. 1375. publico judicio condemnatũ occidit. Eo defuncto ad Nothos illius Bartholomæum & Antonium principatus pervenit: Antonius autẽ fratrem Bartholomæum ann. 1381. obtruncavit: tandemq; à Ioanne Galeatio Vice-Comite Mediolani Verona pulſus eſt, ann. 1387.

Poſt exceſſum Ioannis Galeatii qui urbis hujus Imperium XVIII. ferme annis habuit, arceſq; D. Petri & Fœlicis cum caſtello hic ædificaverat, defuncto jam Antonio, Guilielmus Canis, Magni F. cũ Brunone ac Antonio filiis ope Pandulphi Malateſtæ, Franciſcique Carrarienſis Veronam reverſus eſt; & anno 1404. S. P. Q. ſuffragiis princeps eſt appellatus. Non diu tamen fortunæ ſuæ ſuperfuit; etenim Franciſcus illius cognatus hoc prætextu in urbem receptus, tanquam de magnis rebus ad colloquium veniſſet, veneno eum interemit. Filios etiam illius Iacobinus Carrarienſis in arcem veterẽ Patavii, ſanguinis propinquitate circumventos inuitans, repente quorundã criminum adverſus ſe inſimulatos cuſtodiæ tradidit & in montem Silicis deductos carceribus incluſit, ubi tandem perierunt. Franciſcus autem Carrarienſis Veronæ arripuit Dominatum quem vix XVIII. menſibus tenere potuit. Veneti enim intellecta Carrarienſium fraude, qua Scaligeros oppreſſerant, per Mantuanum Marchionem, cum ingentibus copiis miſſum, urbem ipſi ademerunt. Qũamvis autem poſt anno 1438. Nicolaus Picininus Philippi Mediolanenſis Ducis Legatus Veronam invaſerit,

tamen

tamen nec arces obtinere, nec diu in urbe conſiſtere potuit. Itaque Venetorum imperium exin hic ſterit uſque ad ann. 1509. quo cæſis illorum ad Ripaltam copiis Veronenſes in Maximiliani Imp. ditionem conceſſere: reverſi autem dein anno 1517. ad priſtinum Venetorum imperium, eo reipubl. ſtatu hucuſque tranquille utuntur. Maximis porro operibus, continuoque ſtudio Veneti jamdiu urbem muniunt, adeo ut inter munitiſſimas totius Europæ merito referri queat.

De Patavio ex Leandro & aliis.

PAtavium antiquiſſima civitas, vulgo Padua; urbs admodum ampla, triplicique olim nunc duplici muro ſepta, & profundiſſimis foſſis cincta; quippe Meduacum ſive Brentam amnem tam munitionis urbis quam navigandi opportunitatis cauſa, maxima induſtria Carrarienſes reguli huc pertraxere. Sita eſt autem urbs loco plano & fertili atque amœniſſimo; placidiſſima fruens cœli temperie, & ſumma ſoli bonitate, ob amœnitatem Euganeorum montium, quos habet ad Occidentalem ſui plagam. Incolæ ſummis præditi ſunt ingeniis, & ad arma juxta atq; litteras, aliaque negotia aptiſſimis. Ambitus

urbis duplex:exterior ſex millia ducentoſque (alii VII mill.) paſſus continet cum ſex magnificis portis:interior tria millia paſſuum, altiſſimus, & ſuperne perpetuum habens deambulacrum.

Vrbs ipſa magnifica ſplendidaque, ſilice ſtrata; foſſis, vallis & propugnaculis undiq; tutiſſima. Habet ædificia Sacra, profana, publica privataq; magnifica & ſumtuoſa. Templum Cathedrale ab Henirco Imp. ſtructum, ſub ſe habet Baſilicas XXII. intra urbem, ſplendore Cathedrali non multum inferiores quaſdam etiam ſuperiores: Monaſteria virorum XXIII. virginum XXIX. Palatium in quo jus dicitur, tota Italia nominatiſſimum nullis fultum columnis, & plumbo tectum: Curiam inſuper publici conſilii, cum porticu marmoreis columnis ſuffulta: Fora maxima quinque; quorũ primum congreſſibus & deambulationibus civium dicatum eſt; alterũ olitorium; tertium frumentarium; quartum lignarium; poſtremum palearium: Pontes XXXVIII ex lapide fornicatos ſupra Brentam amnem qui Vrbem perfluit. Porticus ampliſſimas: areas ſpatioſiſſimas: Nōſocomia III. Xenodochia totidẽ: item Orphanotrophium, & domum Dei expoſititiis infantibus attributam: Montem

tem pietatis, extirpandæ Iudæorum fœnerationi inſtitutum, qui pro centenario viginti exigere conſueverant: Ærarii ſors XXXVIII. aureorum millia ſuperat, civium liberalitate collata. Præficiuntur ſeptem domibus, quæ opportuno urbis loco ſitæ, viri nobiles, datis fidejuſſoribus annuatim; hi pro pignoribus mutuo dant, infra XXX ſolidos, gratis; ſupra, quinque tantum fœnoris nomine pro centenario exigentes, ad miniſtrorum impenſas, quæ III. mill. aureorum quotannis ſuperant, ſuſtinendas: quod ſupereſt, pauperibus annuatim dividitur, ſorte ſemper manente & ex piis eleemoſynis, præſertim quę feſto paſchatis colliguntur, quotannis creſcente. Domorum quatuor millia hodie ſuo ambitu complectitur. Epiſcopatu gaudet urbs qui longe ditiſſimus totius Italiæ æſtimatur. Deniq; Academiam habet nobiliſſimam & doctiſſimorum virorum ſeminarium. Cives inter præcipuas artes hodie, uti & olim, lanificium exercent.

Agrum Patavinū Bernardinus Scardeonius ita deſcribit: A Meridie Atheſis fluvius procurrit: à Septentrione Muſo parvus amnis dilabitur; ab Oriente æſtuaria Venetiarū, ab Occidente vero colles ſunt Euganei & ager Vicentinus.

Patet omnis hic circuitus CLXXX. mill. paſſ. in quo ſexcenta & quadraginta ſeptem villæ ſeu pagi.

Flumina quæ Territorium Patavinum ſecant, præcipua ſunt Bacchilio & Brenta; qua utraque olim Meduaci nomen habuêre: Brenta X. mill. ſub Tridento naſcitur & ad agrum Vicentinum præcipiti curſu delatus, relicto ad ſiniſtram Baſſano, agrū ingreditur Patavinum & V. mill. infra Patavium ſe dividit; & dextra parte cum Bacchilione ſe conjungit, ſiniſtra autem curſum ſuum aliquandiu ſervans verſus Meridiem, poſtquam magno ſtrepitu ſe pręcipitaverit, convertitur ad Orientem & duobus aliis amniculis Lavandola & Tergola auctus, ad pagum Stracūm cum Bacchilione ſe denuo conjungit; rurſuſque juxta Dolum vicum diviſus, dextro ramo verſus Meridiem labitur & prope villam Conche à Bachilione exceptus juxta Chioggiam in mare Adriaticum effunditur; ſiniſtro vero Miram, Oriacū & Moranzanum ſtringens tandem in portum Brondulum illabitur. Bacchilio haud procul Vicentia enatus; eamq; ſecans, aliquot amnibus auctus VI. mill. ſub Vicentia ſe dividit in duos ramos, quorum dexter ad vallem Eſtenſem fertur, ſiniſter

ad

ad territorium Patavinum ſe convertens illud intrat juxta monté Galdam, & paulo poſt cum Brenta uti diximus conjungitur: ſed non longo inde ſpatio rurſus dividitur in duos ramos, quorũ dexter Patavinum agrum rigans, & juxta Battagliam cũ dextro ramo ſuo reunitus præcipiti curſu tendit Bovolentam; ſiniſter autem antiqua urbis circumdat mœnia & in plures alveos disjectus, extra urbem reunitur, rurſusque juxta Porcigliam ſe ſeparat in duos ramos, quorum dexter Bovolentę cum ſuperiore conjungitur, & paulo infra cum cæteris ramis conjunctus Pontem longum, Corregivolam, & Brentæ ramo conjungitur qui à Dolo deſcendit: ſiniſter vero muros novæ urbis complexus, demum per foſſam à Patavinis factam in majorem Brentæ ramum illabitur, & cum illo fertur ad Dolum, ubi rurſus dividuntur ut ſupra. Paulus Paruta in Hiſtor. Venet. ſcribit, hanc agri Patavini parté quæ verſus Chioggiam & mare inclinat, longe fertiliſſimam eſſe & incolis frequentiſſimam; in eaque reperiri vicum Bovolentam adverſus ſubitos hoſtium incurſus ſatis ſecurum, quippe fluvium Bacchilioné, in Territorio Vicentino natum, poſtquam ad Baſſanellum II. milliar. ſupra

Patavium pervenit, & Brentæ aquarum acceſſu auctus fuit, in diverſa ferri & variis & tortuoſis flexibus per agrũ Patavinum delapſum, grandi ſpatio in medio relicto, juxta hunc vicum rurſus conjungi: atque hic quondam caſtellum fuiſſe, inſigne adverſus hoſtes præſidium. Quid multa? Ager Patavinus ob flumina & lacus neque hoſtibus acceſſu facilis & adverſus ſubitos motus ſatis munitus judicatur.

Ager porro Patavinus eſt amœniſſimus & frumenti, vini reliquarumque frugum maxime fertilis; tantamque copiam tritici fundit, ut ſummam mereatur admirationem; paniſque ex eo conficitur totius Italiæ candidiſſimus. vino quoque abundat generoſo. Nitet undique regio hæc pagis, vicis, & villis ornatiſſimis, quæ fere ſunt patritiorum Venetorum, qui menſibus æſtivis ruri plerumque cum familiis agunt.

Vrbs hæc ſub Romani Imper. fide manſit, donec ab Attila caperetur incendereturque: dein reſtaurata à Narſete, rurſus à Longobardis cremata dicitur; verum ſub Carolo magno & cæteris Italiæ Regibus non tantum reſpiravit ſed & magnum incrementum accepit. Sub Othone etiam ut cæteræ pene Italiæ urbes ſuo jure uti cœpit:

hæc

hæc forma Reipubl. uſque ad Friderícum II. ſtetit, tum enim Actiolino Romanino ſuadente rurſus ſe imperio junxere, & præſidium Germanicum intra urbem acceperũt, & ſimul Actiolini jugum; anno 1237. Is poteſtatem legitimam ſtatim in ſæviſſimam tyrannidem vertit, ideoque abſens magiſtratu ab iis eſt privatus. Non diu poſt ſub Capitanei nomine Marſilius Carrarienſis urbis dominatum ad ſe contraxit; ſed Scaligeris impar, illum Cani Magno ceſſit; quo defuncto iterum Dominatu potitus, decimo anno ſine liberis deceſſit & Vbertinum hæredem fecit ann. 1340. qui poſt ſextum annũ à Maſtino Scaligero pulſus; & mox reſtitutus eſt: illi ſucceſſit Maſſilius II. quarto die à fratre patruele Iacobino occiſus: Iacobinus item à Guilielmo F. notho occiſus anno principatus quarto; huic ſucceſſit Franciſcus F. qui præclare Remp. adminiſtravit, ſed cum ſocerũ Barnabam Vice-Comitem liberare satageret, & ipſe à Ioan. Galeacio capt⁹ in carcere interiit, ann. 1388. Vrbem autem paulo poſt Franciſcus II. ſuperioris filius à Galeacio recepit; vixitq; in principatu ſummo cũ metu ann. XV uſq; ad Galeacii exitum, quo tempore Scaligeris nefarie interemtis Veronam quo-

quoque occupavit, & paulo poſt eandem amiſit: & Venetis ſupplex factus ab iiſdem in carceré conditus & mox ſupplicio fuit affectus: ann. 1403. ejus filii Vbertinus & Marſilius in Florentino agro exceſſerunt, atque ita nobilis Carrarienſium familia interiit: urbs autem in Venetorum poteſtate manſit, uſque ad annum cIↄ Iↄ IX. quo ſub Maximiliani Imper. imperium conceſſit; ſed ſtatim à Venetis recepta, tamque egregie permunita fuit, ut poſtea à maximo confœderatorum exercitu obſeſſa expugnari minime potuerit.

De Vicentia ex Leandro & aliis.

URbs Vicentia peroptimè ædificata, ſplendidiſque ædificiis eſt ornata, inter quæ prætorium magnificentiſſimum, cœnobiumq; D. Coronæ ſodalium prædicatorum: ſita eſt juxta radices collis, duobus amnibus navigabilibus diviſa, Bacchilione & Rerone, qui è vicinis mõtibus dilapſus in ipſa urbe Bacchilioni jungitur, quem Ælianus Eretenum vocat & optimas totius Italiæ anguillas alere memoriæ reliquit. Abundat urbs maxima omnium rerũ ad vitam humanam neceſſariarum copia, propter ſummam agri amœniſſimi ubertatem, qui frumenti, vini, cæterarumque

rumque frugum maxime eſt fertilis. Tanta cum in ipſa urbe, tum in agro mororum arborum, quarum fronde bombyces aluntur, frequentia eſt, ut ſummam habeat admirationem. Poma ferunt alba; quamobrem hoc ſericum non tam eſt robuſtum ac illud quod vermes genuere foliis earum arborum nutriti, quæ mora nigra producunt. Vberrimum hinc quæſtum Vicentini faciunt, gens ingeniis vividis, magnæque fiduciæ, promtiſſima ad literas, militiam atque mercaturam. Vrbs Epiſcopatus gaudet dignitate. Stetit hæc urbs in fide populi Romani ad Attilæ uſque tempora; à quo vaſtata, poſt in Gothorum, inde in Longobardorum, poſtremo in Italiæ Regũ fuit poteſtate. Iis pulſis, libertate ſua ſub auctoritate Imperii Romani eſt uſa uſque ad Friderici II. Imper. principatum, à quo direpta concremataque varios paſſa eſt Dominos, Carrarienſes Patavinos, Scaligeros Veronenſes, Galeatios Mediolanenſes, Venetos. Tandem Maximiliani I. Imper. armis infeſtata, ejuſq; fidei ſubjecta, Venetis ad extremum eſt reddita. Haud procul ab urbe duæ nobiles ſunt lapidicinæ in monte, qui Cornolius latinis, vulgò *Covelo* dicitur.

De Brixia è Leandro & aliis.

BRixia civitas ad montis radices ſita in Cenomanis, & illius gétis quondam caput: eſt autem urbs (ut inquit Leander) perhoneſta, dives, affluenſq; pulchra ædificiis & magnifica, lautiſq; & nobilibus colonis decorata. Sub Imperatoribus Romanis quievit, quandiu Romani nominis majeſtas authoritaſque conſtitit. Qua labante, & Gothis Italiam vaſtantibus à Radagaſo illorum rege tunc Romam petente vaſtata eſt & cremata anno 412. Ab Attila quoque ſubverſam, ac dein anno 452. refectam imperante Marciano, ſcribit Diaconus. Demum in Alboini Longobardorum Regis venit poteſtatem ac deinceps in gentis illius imperio fuit uſque ad Deſiderium à Carolo Magno captum: Extincto Longobardorum regno ſucceſſit Francicum: quapropter adhuc agri Brixiani pars, ubi gens illa conſedit, Franciæ curtæ nomeń retinet. Sub Carolo Naimon Bavariæ Dux illi præfuit, qui urbem inſtauravit atq; auxit: poſt Caroli exceſſum varios Dominos experta eſt, ſub Othone tandem ſuam ſibi gubernationem ſub Romani Imperii authoritate impetravit. Itaque libera dein, ut aliæ Italiæ civitates, fuit,

cur-

curruque publico uſa eſt in bello, quem Carrotium vocant. Ab Henrico VI. Imper. muris nudata & multis immunitatibus ſpoliata. Denique cum pernicioſiſſimis Gibellinorum & Guelforum diſſenſionibus laboraret, invadendi ſui occaſionem Maſtino Scaligero præbuit; ſub quo ingentes calamitates paſſa eſt. Sed illo pulſo, Azo Vice-Comes Mediolanenſis illam obtinuit; hic Luchinum Matthæi Vice-Comitis F. ſucceſſorem habuit; Luchinus Ioannem fratrem Mediolani Archiepiſcopum; quem deinceps Barnabas & Galeatius Stephani Vice-Comitis filii ſecuti ſunt ann. 1357. Barnabam dein Ioannes Galeatius in carcerem incluſit, & imperium totum ad ſe tranſtulit & Mediolani Dux creatus anno 1402. ſucceſſorem habuit Ioannem Mariam filium. Pandulphus dein Malateſta dominatum urbis ſibi comparavit, & mox Philippo Marię Mediolani Duci ceſſit ann. 1421. Quinto inde anno poſt cum Philippus Maria duriſſimo imperio Brixianos haberet; nec per frequentes eorum legationes ad imperium molliendum impelli ſe ſineret, indignatione percita civitas Advocatis ex factione Guelfa ſuadentibus ad Venetos defecit; nec à Philippo

Maria recipi ullo umquam conatu potuit: ita dein Brixia Veneti potiti uſque ad ann. 1502. quo Brixiani cæſis ad Ripaltam Venetis Ludovico XII. victori ſe dediderunt; qui illam Maximiliano Imper. condonavit; isque Carolo nepoti Hiſpan. Regi: Carolus rurſus Franciſco I. Gallor. Regi, à quo tandem anno 1517. Venetis eſt reſtituta.

Vrbem amnis percurrit modicus Garcia.

Extra Brixiam verſus montes ſunt, Regiateum, Botteſinum, Virleum & altius Nubilaria, vulgo *Caſtelnedulo*, diſtat ſex milliar. ab urbe Brixia: mox celſiſſima juga ſunt. Læva Civitatis amnis Mela per montes decurrens uno à Brixia milliar. quem alii Melonem vocandum cenſent, profluit ex montibus, multoſque fontes & rivulos paſſim recipit, modicus tamen & lenis in Ollium deſcendit, quoniam antequam ad Confluentem perveniat, in irrigua utrimque diſtrahitur horrida, lapidoſa ſiccaq; camporum arva, quæ ſic fœno, tritico, milio, ſiligine, cæteriſque frumenti generibus ferendis idonea redduntur, & propter largas aquationes, frequentes fruges copioſe fundunt. Altius dein ad amnis dextram Mons planus, Conciſum, Seretiumque caſtella

ſunt;

ſunt; ad lævam ubi creſcere primũ incipit Corium, infraque Villa cum Vncino: mox juxta Bronci torrentis acceſſum, oppidum Brocium, juxta initia Lodrium. Deinceps ad Mormæ torrentis principia Piſſatium: nec procul à Melonis alveo Boratum & Corium. De cætero inter hæc altiſſima montium juga quædam valles panduntur, nominatim Tropia colonis haud infrequens. Rurſus ab Ollio poſt Melæ oſtium, in læva illius, loco paulũ altiori Regna cõſpicitur, dein aquæ rivo tranſito Balci, ad D. Baſſianum, ad D. Gervaſium, Verola, vetus Scorlariolũ, Cadianianum, Manerba, Faventianum, Cignanum, Quincenellum, Corteſium, Boldenicium, Pons Caſtelli, Logradũ, Turbulum, Roatium frequẽtiſſimum, ſi ullum, agri Brixiani oppidũ, & plura alia loca quæ enumerare lõgum eſſet.

De Bergomo è Leandro.

BErgomum civitas antiquiſſima in jugo mõtis poſita, cujus radices latiſſima ſuburbia civitati annexa tenẽt. Splendidis ædificiis tam rei divinæ, quam civium habitatiòni dicatis ubiq; nitet. Iuxta forum eſt ædes D. Mariæ. In cœnobii Prædicatorum templo nobiliſſimum apparet Preſbyterium,

opere ſegmentato factum ex ligno, tam excellenti & mirabili arte, ut magis pictum, quam è ligno conſertum videatur: in eodem & Bibliotheca præcipuis Europæ annumeranda. Incolæ urbis lauti, & quanquam ſermone admodum ruſtico utantur, tamen ingenio peracri atque ſolerte, & cum ad literas, tum ad mercaturam aptiſſimo pollent. Vrbem ab Attila vaſtatam prodit P. Diaconus; à Longobardis quoque ſubactam legimus, diuque poſſeſſam ſub præſidibus, qui Duces Bergomates appellabantur. Victo autem captoque Deſiderio ſub Caroli Magni conceſſit imperium: deinde ut cæteræ Italiæ urbes libertatem nacta, eadem uſa eſt ad ann. 1262. quo Philippus Turrianus hic dominari cœpit: poſtea anno 1402 Luchinus Vice-Comes illam occupavit: ſucceſſit Maſtini Scaligeri dominatus; qui mox urbem Luchino & Azoni illius nepoti reſtituit. Ita Vice-Comites illa potiti ſunt uſque ad Ioannis Galeatii exceſſum: tunc Suardi per tyrannidem illam invaſerunt; quo occiſo apud Cremonam, ad Maſtinum Barnabæ Vice-Comitis F. dominatus illius pervenit: huic ſucceſſit Ioannes Picininus; quo ob flagitia & libidinē pulſo, Ioannes Ruggeius Suardus dictator creatus, qui urbem Pandulpho

Mala-

Malateſtę xxx mill.aureorum vendidit. Deinde Philippus Maria illam Malateſtæ eripuit ann. 1419 à quo nono poſt anno ad Venetos defecerunt; & variam fortunam una cum Venetis à fœderatorum Principum exercitu ſunt paſſi; & anno demum 1516 ad Venetorum dominium redierunt, ſub quibus nunc ſumma pace tranquillitateq; fruuntur.

De Crema ex Leandro.

SIta eſt Crema in jucunda pulchraque planicie, ſpatiis ampla, mœnibus firmiſſima, abundans opibus, populo frequens, ædificiis privatorum ſplendida, omnibuſque rebus ad vitam neceſſariis affluens. Hæc urbs ut ſuperiora præteream, ſub Vice-Comitum Mediolanenſium imperio fuit uſque ad ann. 1405 quo Benzonus hic tyrannidem occupavit, ſed mox à Philippo Maria pulſus eſt: à quo una cum Brixia ad Venetos defecit, & per conditiones pacis inter Franciſcum Sfortiam & Venetos, penes illos manſit: niſi quod eaſdem vices ſub Ludovico XII & Maximiliano Sfortia eſt experta, quas & reliquæ Venetorum in continenti urbes. E quibus poſtquam emerſit, ædificiis, ſplendore & frequentia civium ita crevit, ut jam inter præcipua Italiæ oppida celebretur.

De Tarviſio Seravallo & aliis oppidis Marchiæ Tarviſinæ, ex Leandro & aliis.

TArviſium urbs ædificiis ſplendida opibuſq; potens: jacet loco editiore, in campo ſpatioſiſſimo, Sili amne diviſa: Fontium amœnitate ſalubritateq; ſtupenda. Cives humanitate ſunt ſingulari, ingeniis igneis, & ad literas aliaſque artes & diſciplinas aptiſſimis, nec minus ad mercaturam promptis. Epiſcopum habet. Magna hic agrorum eſt ubertas, ingens rei pecuariæ ſtudium, tritici optimi (è quo pané conficiunt candidiſſimum) nobiliſſimi vini aliarumque frugum copia admirabilis. Primam hujus oppidi mentionem faciunt Gothicarum rerum ſcriptores: Gothis pulſis, Longobardi poſſederunt & hic Marchionis ſedem poſuere, unde adhuc regioni vicinæ nomen: Longobardis pulſis ſub Imperatoribus & Regibus Italiæ fuit: donec ab Actiolino tyranno opprimeretur; & mox à Richardo Caminate: poſtea Catrarienſes & Scaligeri oppido potiti; à quibus tandem ad Venetos pervenit ann. 1388. ſub quibus poſtmodum manſit, tanta fide, ut cum cæteræ fere urbes poſt ingentem illam Reipubl. cladem ad Ri-

paltam

paleam, ad Imper. aut Gallum deficerent, hæc ſola in obſequio licet cum ſummo diſcrimine perſtiterit.

Supra Tarviſium haud procul à Silis fonte Caſtellum jacet *Caſa corba* vulgo dictum.

Ad Plavis(quem alii Anaxũ vocant) ripam oppida ſe offerunt, quæ vernacule Venetio, Limina, Aquorio dicuntur; & in excelſis montibus Feltro, oppidum Epiſcopale: altius autem inter montes juxta Plavem, Belluni exigua quidẽ ſed nitida civitas jacet. Vlterius ſunt Pirariolum,Plebs,Vallis Bonſtanna, ſupraq; Cadurbium & Zoltum,ubi montes aſperrimi ferrariis venis fœcundi.Sequuntur Laurentiacum,Trini portus,Auraucum & altius circaPlavis fontem Comerium.Dein ſecundũ dextram ejuſdem amnis ripam Madinum modicum oppidum; & Victorium in mediterraneo. Supraque ubi Carolus, (quem PliniusVaranum autVarianum vocat) in Anaxum evolvitur, Teſeca oppidum; dein Bellunum antiquiſſima civitas adCarolum,Epiſcopatu nobilis. Ad Liquentiæ ripam ſedet Turritium: juxtaMoteci autem ſcaturiginem jacet Conegianum,frequens oppidum & rebus ad vitã neceſſariis abundans. Succedit in dextra oſtium Meduni flumi-

nis, quod huc in Liquentiam ex ſupremis Alpibus Meduno monte profluit. Eius dextera Coliverium, ſupraq; circa fontem amnis Imeſuli, Portus Naonis amplum, nobile & opulentū oppidum. Quod ad Auſtriæ Ducum imperium diu pertinuit, ſed noſtra memoria (inquit Leander) bello quod Veneti cum Maximiliano Imper. geſſerunt, Bartholomæi Alviani ductu captum, illi Senatus Veneti liberalitate condonatum fuit, cui defuncto filius in principatu ſucceſſit. Altius Prata jacet & intus Porciliæ modicum quidem at opulentum & nitidum oppidum. Dehinc circa Meduni Liquentiæque confluentem honeſtiſſimum ac ditiſſimum oppidum Sacile ſitum eſt, multis Italiæ civitatibus cum lautitia, tum populi frequentia minime cedens. Habet ædificia ſplendida, numerumque nobilium & doctorum hominum. Læva Liquentiæ, ſupra Muteri oſtium, Portus Bufaletius, quod oppidum ab ipſa Liquentia alluitur. Dein circa fauces quibus Imeſulus in Liquentiam ſe exonerat, Civilonium. Et ulterius inter colles nobiliſſimum oppidum Seravallis, armorum bellicorum celebris officina, pannorumque, vini & frumenti negotiatione inclytum. Eſt veluti emporium Teutonicis populis;

populis; optime ædificatum, lautoque
populo refertum, percurrit amnis Ime-
ſulus, plurimæ caſtellum ipſum cingunt
officinæ. Situ tam amœno ac nobili
præſtat, ut incolæ loci amœnitate ca-
pti, uſque adeo diverſis temporibus ac-
creverint, ut ter neceſſe fuerit mœnia
dilatare, quę nunc bis mille & quingen-
torum paſſuum ſpatium complectun-
tur. Qua parte ad Septentrionẽ ſpectat,
perpetuos habet montes: à duabus vero
partibus, qua in Meridiem Venetias
verſus, quaq; in Orientem tendit, latiſſi-
mam habet planiciem, collibus elegan-
tiſſimis diſtinctam, unde non ſolum vi-
na ſed & frumenta uberrime colligun-
tur. Ad Occidentem colles etiam habet
vinetis & olivetis conſitos. Omnibus
autem ex partibus, paſcua habet pin-
guia, tam in campis, quam in montium
vertice, frequenteſque lacus & ſylvas, ut
nec venationes, nec piſcationes, nec
aucupia jucundiſſima uſquam deſint.
Hoc igitur oppidum in ea regione Tar-
viſinæ Marchiæ ſitum, quæ in Foro-Iu-
lienſi patria olim cenſebatur in Diœ-
ceſi Cenetenſi: oppidum enim cum
aliis finitimis, Imperatorum donatio-
ne ad Eccleſiam Cenetenſem pertinuit.
Sedes deinde fuit regulorum Cami-
nenſium (quæ familia inter quinque

nobiliores Italiæ fuit habita) Richarduſq, poſtremus ex illa familia in monaſterio D. Iuſtinæ conditus jacet in marmoreo tumulo. Nunc Veneti oppidũ poſſident molli quidem imperio & ſuavi. Nam Senatorẽ mittunt cum prætoria poteſtate,qui juſtitiam adminiſtrat & vectigalia curat. Reliquum quod eſt publici regiminis, penes antiquiores familias manet, quæ jam fere ſunt xv.eligunturq; ex iis xxxv.viri quibus totaReipubl.adminiſtratio incumbit.Haud procul Seravallo monſtratur Hoſtia frequens & opulentũ oppidum, arce,foſſis mœnibus & paludibus bene munitũ. A Seravallo dextrorſum procedenti inter colles occurrit civitasCeneta;quæ nunc potius vici quam oppidi formam ſervat (inquitLeander)Epiſcopum habet,qui etiam jus in temporalibus obtinet. Veneti quidem dum Cardinalis Grimanus Epiſcopatu fungeretur,ob populi de inſolẽti & injuſto illius dominatu querimoniam, illud ad ſe transferre conati ſunt, ſed Pontifice annitente illud ingratiis reſtituerunt. Itinere à Seravalle (inquit Leander) Sacile, Cordinianum invenitur monti inſidens,eximium propugnaculum olim Nicolao Rangoni condonatum. Sequitur in ripa Liquentiæ ſubter

portum

portum Buſaletium Motta, caſtellum non magnum quidem,ſed vicis ſuburbanis perpulchris, lautoque & pernobili populo frequentibus, nitens.

Foro-Julienſis Provincia, Civitates & Oppida,è Leandro & aliis.

FOrum Iulii fines habet ab exortu Iſtriam, à Septentrione montes Iapidios, ab occaſu Alpes Vindelicorum & Noricorũ;ab Auſtro ſinum Adriaticum.Incipit à planicie mari appoſita & paulatim creſcens,primum in colles & mox in altiſſimos mõtes evehitur: qui ferè undiq; fines adeo claudunt, ut hęc planicies jugis mõtium theatri in modum vallata,uno tantum Sontii fluminis trajectu ab Tarviſio adeatur.Cæteros limites Alpes undiq; premunt,ideoque non niſi per maritimos portus,aut convalles, aut ipſa montium juga acceſſum præbet. Portus habet ad oram maris quãplurimos,nominatim quem Timarus antiquus Italiæ terminus efficit;& Pontanum,quem montis Falconis fontes; Sdobbium quẽ fluvius ejuſdem nominis,omnes ad ſinum Tergeſtinum,itẽ Lontium,Primarium amnis Tilii, Gradenſem aurei canalis, Aquileienſem,Buſium D. Andreæ, Lugiarũ Tiliaventi, Baſilicum & Caprulanum.

Horum inter ſe ſpatia ſunt ab oſtio Gradenſium aquarum ad Natiſonis ſtadia XL, hinc ad Lignani portum CXL, dein ad oſtium Tiliaventi XL, tum ad Baſilicas plus duplo, montes qui ad hanc regioné pertinent, omnibus fere metallorum generibus fœcundi ſunt: marmor etiam habét varii generis, & viliores gemmas.

Dextra Liminis ripa (qui fluvius regionem hanc à Marchia Tarviſana diſterminat) ſurſum oppidum Portus gruarius reperitur . dein Sumaca & ad lævam amnis ripam Cordiva & altius in mediterraneis Prodolum.

Ripa dextra Tiliaventi majoris ſurſum aſcendenti oppidum perhoneſtum occurrit D. Viti; ſupra in mediterraneis Cuſani, Zopola, Valuaſorium & in montanis Spilimbergium, cum natura loci, tum opere & mœnibus munitiſſimum, opulentum & frequens. Altius inter montes caſtellum novum jacet; trans fluvium ad oram maris Tiſana jacet, opulentum & frequens oppidum: altius Madriſium Varnium & Varcum; ſupraque Belgradum, Codroipum & Cucania: tum præcelſo difficilique in monte nobile oppidum D. Danielis; & juxta Tiliavéti fontem arx Dogonia.

Stellæ amni appoſitum eſt Palatiolum non inhoneſtum oppidum; ſupra juxta

juxta ſtagnum Corvatum, quod in ingentem ſinum panditur piſcibus mirifice abundantem, munitiſſimum eſt oppidum Maranum incolarũ frequentia ac divitiis pręcellens. Veneti diu poſſederunt, & arcem adjecerunt longe munitiſſimam, quæ nulla vi expugnari poſſe videtur, tum ob naturam loci mœniaq; firmiſſima, tum ob maris vicinitatẽ quod unum latus munit, quo præſidiis aditus præbetur. Secus ſtagnum ad amnem qui huc defluit, Caſtellum eſt: in ipſis autem æſtuariis Inſula Gradus, cui quondam urbem ejuſdem nominis Aquileienſes poſt exciſam ab Attila patriam inædificarunt. Sed urbem hanc maximis perſæpe calamitatibus afflictam conſtat, ideoque & nunc infrequenter habitatur.

Rurſus Tiliaventi dextram ripam latiſſimi tangunt campi, in quibus urbs nobilis Vtina, vulgo Vdene, ampla & magnifica, rebuſq; omnibus neceſſariis affluens; ambitum illius eſſe fere XL ſtadiorum ſcribit Leander, ſive V milliar. Italicorum: duodecim habet portas, duplicique foſſa cingitur, in quam Turrus amnis pertractus, qui duo illius latera perſtringit. Intus ad collis radices cui arx permunita inſidet, forum eſt ſpatioſiſſimum. eſt & aliud forum

quod

quod variis artificũ officinis cingitur: cœlo gaudet temperato;oppidani ſummo ſunt ingenio, ſplendidi & nobiles. Veneti Rempub.regunt miſſis illo prę- ſidibus quos Locumtenentes vocant.

Supra Vtinũ ad primos colles aſcendenti occurrũt Faniana, Villaalta, Murcum, Mel, Braccia & altius Penſum, Coloretum, Triceſimum, Tarum, Artenia: porroq; in montibus Prampergum & Glemona;vulgo Prãper & Cemona.

Ad Tiliaventum eſt Oſopium; id à Paruta ita deſcribitur: Mons Laurus ea parte, quæ Germanos dividit ab Italis multis locis præruptus eſt, nonnumquam per valles, nonnumquam per montes non multum arduos, aditũ ex una regione in alterã aperiens, ſed via planiſſima & maxime expedita eſt ea quæ à Villaco ducit Venzonũ, quæ vulgo Strada Imperiale appellatur. E Germania itaq; in Italiam per hanc viam ubi fueris ingreſſus & perveneris ad locum qui vulgo dicitur *l'hoſpitale*, montes ſeſe in duo veluti brachia pandunt, quorum unum verſus Tridentum & ad Occidentem declinat, alterum in contrariam plagã verſus Goritiam; illîc Alpes Carnicæ, hîc Iuliæ dicuntur: omnis autem regio in medio poſita & ad mare deſcendẽs hodie *patria del Friuli*

appel-

appellatur: ubi autem è cõtinuata hac montium ſerie emerſeris, ſtatim ſeſe oculis objicit caſtellum Oſopi, non niſi duo mill. à radicibus mõtium diſtans, & exiguo monti Saxoſo impoſitum, qui è planicie emergit & à natura ibidem poſitus videtur ad exteras nationes ab Italiæ ingreſſu arcendos: tria autem habet latera, quorum illud quod Orientem aſpicit Tiliavento alluitur; è ſingulis autem petræ aſſurgunt inſtar turrium, ita ut natura ſua ad muniendum ipſum locum videantur comparatæ; ſed ab uno angulo montis Saxum deſcendit cum exigua valle, quæ nonniſi xx paſſ. in longitud. & octo in latitudinem patet; ſupra quam murus ductus altus & arx fabricata, in eum modum, ut tota hac mole in majorem altitudinem ſubducta, caſtellum longe munitiſſimum efficiatur. Mons autem natura ſua ſterilis, incultus, præceps & ab omni parte preruptus, excepta una, qua ad ipſum haud ita difficulter aditur. Petrus autem Iuſtinianus hujus loci ita meminit. Veneti fines in montanis per XXII. paſſuum mill. extenduntur, uſq; ad locum qui vulgo nuncupatur Pontebba, inter quem locum & Venzonum ſitum eſt caſtellum Cluſæ, nec procul hinc mons Oſopi poſitus

tus eſt, ad cujus radices Tiliaventum flu. labitur: mons autem hic incredibilem aſperitatẽ habet à natura in mortalium ſtuporem conſtitutus; nam ea pars quæ Orientem Auſtrumq;reſpicit, ita undique vivo preruptoque ſaxo munitur, ut omnino inacceſſibilis reddatur;altera autem pars quæ ad Occidentem ſolem vergit, non eodem modo exaſperatur, lenioremque ad jumenta plauſtraque tranſmittenda ſemitam habet; rupes tamen exeſæ & quaſi turres Vivi ſaxi manufactę in circuitu prominent: ab uno autem hujus montis latere Auſtrũ verſus Oſopi arx ſita eſt infraq; exigua cõvallis & levior planities. Venzonum, Leander vocat Ventionem & Venetorũ ditionis & Ducum Auſtriæ Stiriæ & Carinthię terminũ eſſe ſcribit.

Rurſus circa mare Natiſonis & Turri flum. ora; dein Amphoræ ac Anſæ amnium. item oſtia quibus in Natiſonem defluunt; ſupra quos Straſoldum.

Aquileia antiquiſſima civitas, olimque adeo frequens ut cxx. millia capitum hic cenſa conſtet: ſed Attila poſt longam obſidionem captam evertit & miſere in eadem graſſatus eſt; reſtituit Narſes; poſtea aliquandiu in Longobardorum fuit poteſtate, uſque ad Caroli Magni in Italiam adventum; dein

dein Imperatoribus paruit; poſt ſub ditione Patriarcharum, quos diligenter enumerat Leander, eſſe cœpit; & ab iis ad Venetos, ſub quibus jam pace alta & tranquillitate fruitur, licet præter caſus & ruinas, & nomen amplæ quondam urbis nihil oſtendat. Scripſit de Aquileiæ antiquitate lib. VI Sabellicus.

XXIV ſupra Aquileiam ſtadiis oritur Natiſo amnis, qui in Alpibus ortus ſub jugis Ventionis, ad occaſum æſtivum fertur & LXXX fere ſtad. prolapſus ad occaſum hybernum flectit, civitatemque Forum Iulii mediam interſecat. Mox ad Orientem incedens poſt CXX. fere ſtadia Sontio flumini miſcetur. Id in Alpibus juxta Carniolam ortum, primum à Septentrione per confragoſas valles, præcipiteſque rupes in Occaſum hybernum tanto cum impetu provolvitur ut ad CXX ſtad. nec pedibus nec jumento tranſitum patiatur; dein perpetuo creſcens ſtadia fere XL. per vallem Plitianam conficit, poſt eodem amplius ſpatio per aſperrimas fauces ad Carporetum fertur, ubi pons eximius uno arcu LX ped. tranſitum jungit: hinc vallem Caporetinam LXXX paulo minus ſtadiorum emetitur multo lenior, adeo ut ubique tranſmittere commode liceat: porro circa finem hujus longiſſi-

mæ

mæ convallis apud Tulminũ, amnem Tulminã excipit& non procul inde inſignem fluvium Hydram, ubi argenti vivi metalla ſunt: deinceps LXXX. fere ſtadiis per vallem Sontii quam vocant Roncinam ad pontem trium arcuum labitur, juxta quem ſuperioribus annis turrem ſtruxit Goritianus Comes: hinc vero per anguſtas confragoſaſque valles è regione Goritiæ, quas ſublimis pons tribus pilis lapideis innixus jungit; lenis dein XL. paulo amplius ſtadia defluit uſque dum Vipanum amnem colligat; quo recepto navigabilis efficitur uſque ad mare ſtadiis CXL.

Vetus Forum Iulium civitas inter montes ſita, primũ à Theodorico, dein à Cancano *Pannoniorum* R. *everſa*; inſtaurata dein Civitatis Auſtriæ nomé accepit. Et deinceps perpetuo crevit & nunc (inquit Leander) multis fundatiſſimis ornatur familiis, pręcipueNordita. Iacet in faucibus Italiæ loco à natura munitiſſimo: mediamq; percurrit Natiſo; nobili lapideo põte junctus. Sequuntur in mõtibusLęva civitatis, Cucum, Prętexta, Atini. Cernium & Cuconicũ. Dein ſecus Natiſonem oppidum everſum eſt Soffimbergum: Secundum eum adAlpes incedentiSavornianũ occurrit, & propter fontem quo naſcitur,

Vapo-

Vapocum in Alpibus, tumque deſcenſu per amnem rurſus in altis montibus Dorium. Dextra civitatis Roſacium; altiuſque ſubter Alpes Cormona civitas; mox oppidum D. Martini Cirnoſii: Læva Sontii ripa, propugnacula reperiuntur bina à Venetis 1472. ſtructa contra Turcarum incurſus; Gradiſca & Foliana; quorum Gradiſca adhuc incolitur, altero deſerto, ſed ab Archiduc. Auſtriæ poſſidetur.

Amne tranſito ad oram maris, nobile, frequens & opulentum oppidum præcelſo & difficili in monte cernitur MonsFalconis. Sequitur ad oram Timenus amnis, (quem Leander Timavum opinatur) qui minor vulgo dicitur ad differentiam majoris qui in Tergeſtinum ſinum modico hinc intervallo illabitur, propter ædem D. Ioannis Cherſicini, ubi mercatus annuo tempore magna hominum frequentia celebratur. Hic limes Fori Iulii & Iſtriæ principium; ſed Tergeſtinus primum ſinus ediſſerendus, qui hic incipit. A monte Falconis juxta littus in edito jugo munitiſſimũ ſequitur caſtellum Duinum; & mox in minore colle Mocolanum, dein Pucinum perlautum itidem oppidum, vinoque nobile. Succedit circa littus civitasTergeſte, Colonia Romano-

rum quam Henricus Dandulus Venet. Dux tributariam fecit una cum Mugila: poſt ſub Auſtriæ Ducum Imperio fuit ad annum 1507. qua à Venetis recepta Duce Alviano, biennio ſub illis manſit, dein ad Maximil. Imper. ditionem rediit & nunc (inquit Leander) ab Archiducib. Auſtriæ poſſidetur.

Cætera oppida quandóquidem ad Dominium Venetum non-pertinent conſulto hic omittimus. Antequam autem à Foro-Iulienſi patria abeamus, nequaquam omittéda novæ urbis Palmæ conditio anno 1593. à Venetis facta, de qua ita Thuanus lib. c IV.

Veneti conſilium jam diu captum, Turcis alibi occupatis, reſumunt & ad tuendum Fori-Iulii limitem de munitione loco idoneo exſtruenda ſerio cogitare cœperunt: deſignatus à Bonadjuto Lorinio Florent. locus, conſultatione prius habita cum Mario Savorniano Comite ſeniore, qui jam pridem id conſilii Senatui dederat, citra Liſentiam amnem muniendus, inter Palmadam, Laurentii fanum & Roncluſam pagos, X. ab Vtina, quam ante omnia novis munitionibꝰ firmari placuit, milliaribus, à Marano VIII, à Straſſoldo II. ab Aquileia IV. ortum verſus: ad occaſum haut amplius Iↄ passibus à ditio-

ditione Auſtriaca, miſſi in Foro-Julienſem agrum à Senatu ad locum luſtrandum Marinus Grimanus, qui poſtea Reipubl. Princeps fuit, &c. re diligenter perpéſa, eo quo dixi loco urbs ſtrui cœpta Septembri menſe, eique Palmæ nomen impoſitum, forma fere rotunda & IX. propugnaculis & ampliſſimis diſtincta cum profunda foſſa & vallo circumducto; in medio arx conſtructa V. propugnaculis firmata, in qua Venetus præfectus habitat. Opus ſumma provincialium undique accurrentium & tanquam pro communi ſalute laborantium alacritate feſtinatum & ad defenſionem intra paucos menſes perductum eſt, ac magna tormentorum vi inſtructum, effoſſo à Caortii & Marani lacunis canali, per quem navigia ad novam urbem appellerent.

De Iſtriæ Civitatibus & oppidis.

Iſtriæ terminos ſupra explicuimus; illius ad oram initio ſtatim occurrit Civitas Juſtinopolis quæ vulgo Cabo d'Iſtria dicitur: parvam inſulam occupat, longam paſſ. M. modice latam, modicoque intervallo à continenti diviſam, quod tamen verſatilibus pontibus ſternitur, quibus ex urbe in continentem tranſitur: arcem in medio

habet quatuor turribus munitam; Caſtellũ Leoninum vocant. In Venetorum ditione jamdudum fuit. Ager ejus haud ignobili vino oleoq; fœcundus, etiam ſalis copia abundat.

Sequitur ad oràm quinto fere lapide inſula caſtellum iiſdem péne temporibus quo urbs condita; lapideo ponte cõtinente annectitur, unde illi nomen. Succedit Caſtellerium cum portu receſſuque maris. Iↄ hinc paſſ. ad D. Simonem pervenitur: inde mill. v Piranum abeſt, oppidum luculentum ad collum montis, utrimque ſinum habens, quorum dexter *Salvorius*, ſiniſter *Largone* dicitur, in quem Draconia flu. illabitur, circa cujus oſtium frequentes Salinæ ſunt. A Pirano ad alterum Largonis cornu mill. fere ſunt V. quo Tergeſtinus ſinus finitur, vocaturque vulgo *Punta de Moſche*. Pari propemodum intervallo ſuccedit Vinacum in ſcopulo marinis undis circumfuſum, agro fere ubique plano, & arvis atq; ſilvis juxta divite. Hinc littus ad meridiem ſe flectit. Ab Vinaco ſunt mill. II ad D. Pegrinum: hinc ad D. Ioannem Cornetanum paſſ. mille; ad D. Laurentiũm Dailanum totidem: mox ad alterum lapidem ipſa Daila; poſtque tertiò Civitas nova, (omnia hęc loca importuoſa ſunt.) in Æmoniæ

niæ locum ædificata, mill. paſſ. ab oſtio Quieti amnis, qui olim Labutus dicebatus. poſt Quieti oſtium, millia III Portus Cernerius; hinc in mari aliquot modici ſcopuli, dein Epiſcopuli cernuntur (vulgo Veſconelli) unde mill. paſſ. IV Parentium civitas jacet in peninſula, mari pene tota circumfuſa, mœnibuſque ac turribus eximie munita; Portum habet maximis quibuſque navibus capiendis idoneum, & objectu Inſulæ D. Nicolai tutum, in qua cœnobium & turris rotunda, è qua olim lumen navigantibus accendebatur. Sequitur oppidum Vrſerium in monte poſitum, ditionis Parentinæ. poſt alterum milliar. Lemi amnis fauces ſuccedunt, qui Euripus magis videtur quam fluvius, licet inter altos montes rapide fluat, ſalſuſque eſt uſque ad Tabernam, unde quondam uſque ad Caſtellum Geminum (vulgo *due Caſtelli*) videtur acceſſiſſe. Os Lemi latum eſt paſſ. mille, longum VIII mill. uſque ad Tabernam, altitudine quæ nec modicis navibus conveniat. Circa oram aliquot ſunt ſcopuli, Convereria & inſula Ficariola: deinde Rovinium eſt oppidum in Inſula, quæ M. circiter paſſ. ambitu complectitur, & lapideo ponte continenti jungitur: portus habet duos, unus vallis Boreæ

E 3 dicitur

dicitur: alter in Auſtrum Africumque converſus,quem tres Inſulæ D. Catharinæ,D. Andreæ,& D. Ioannis Pelagici efficiunt. In Rovinienſi agro marmor cæditur quantivis in Italia pretii. Hinc juxta oram à D. Andreæ procedenti occurrunt duæ modicæ Inſulę,Seroriæ dictæ: de cætero Columnæ, Portulus, Muralium,& mox promontorium Ciſanum;MuratioPhaſianam millia ſunt III; hinc ad vallem Bandoniam II. totidemq: ad Marcodainum.Tertio inde lapide Polæ portus ſuccedit,qui in mare M. P. XI. procurrit, latitudine octo ſtadiorum,objectu Breoniæ inſulæ pene clauſus, quæ tamen intervallo M. V. disjuncta eſt, & longitudinem V. mill. latitudinem IV. circuitum XXX. habet. Portus hic geminum in mare protendit cornu, dextrum in aditu Campatris, lævum Crucifixi vocatur.Sunt inter ea & Breoniam D. Hieronymi inſulæ duæ cum ejus æde & cœnobio:intus in portu aliæ perexiguæ ſex. Porro in alto ac difficili monte qui portui imminet, pervetuſta & munita civitas Pola cernitur; hujus montis cacumen media urbe elatum permunitam quondam habuit arcem, ut nunc ruinæ teſtantur;ubi etiamnum ingens ciſterna pluviis aquis ſervandis ſupereſt.

Plurima

Plurima præterea in ea antiquitatis monumenta, inter alia Amphitheatrum, & aliud ampliſſimũ ædificium, quod nunc Zadrum vocant. A Pola ad Brancorſium milliaria ſunt IV. inde totidem ad Inſulam D. Mariæ gratiarum ad Verúdam XV. ad Vlmum I. ad Vimulum II. ad quatuor promontoria (quæ inſulæ ſunt modicæ) V. à promontoriis ad Merlettas inſulas VI.

A promontorio Compatris incipit ſinus qui uſque ad oſtium Arſiæ flu. diffunditur, Plinio Fanaticus dictus, Melæ Polaticus, nunc Carnarius appellatur ob marinorum fluctuum violentiam, qua frequẽter hic naufragia fiunt.

In mediterraneis Iſtriæ plura ſunt oppida ſed ignobilia, quare illa hic omittemus.

De locis quæ Veneti poſſident in Dalmatia.

PRæterea Veneta Reſpublica dominatur pene toti oræ maritimæ Dalmatiæ & inſulis eidem objectis; oppida autem duo præclara ibidem poſſidet Zaram & Catharum. Zara munitiſſimum oppidum cum præclaro admodum portu. Catharum autem in intimo Rizonici ſinus receſſu poſitum eſt à mari quod ad Orientem ſeſe intor-

quet, placide alluitur: tota autem regio apricis cultiſque collibus peramœna conſpicitur; ſed Catharum montes ad dextram obſtantes ita opacum reddunt, ut incolæ ſub brumæ tempus breviſſimis ſolibus uti ſoleant.

De Inſulis quas in mari Ionio poſſident.

CORcyra hodie Corfu dicta vix milliare unum ab Albaniæ continente diſcreta, patet in longitudinem LX mill. in latitudinem XXIV. ambitu vero ſuo CXX complectitur, ut annotat Boterus; arcus formam repræſentat obverſum ad Orientem; Montoſa eſt inſula verſus Meridiem, plana qua Septentriones adſpicit: ſolo haud adeo fœcundo, quippe ſaxoſo & aquarum indigo; venti autem Auſtrales hic ut plurimum meſſem corrumpunt, unde incolæ potius vineta & oliveta, aliaq; pomaria conſerunt, fructus autem quos terra producit longe optimi ſunt in ſuo genere: abundat itaque vino, cera, melle, oleo, citreis aurantiiſq; malis aliiſque fructibus; ſimplicibus quoque raris. Ad Occidentalem plagam ſedet S. Angeli caſtellum munitiſſimum, & quod Turcorum impetus non raro cluſit: ad Orientalem diverſi ſunt ſinus, portuſq; cum duabus penin-

peninſulis, in quarum una eſt Pagiopolis, altera perexiguo freto à majore inſula diviſa eſt: è regione ad radicem montis ſita eſt urbs Corſu cum duobus caſtellis, (quæ illi imminent,) egregie munitis; quibus & tertium nuper acceſſit maximi ſane momenti: ad dextram urbis promontorium eminet, ubi præclarus fons viſitur, quem vulgo vocant Cardacchio. Portus huius urbis capaciſſimus eſt & ſatis adverſus incerta ventorum munitus.

Cephalonia forma eſt triangulari, capit ambitu ſuo CLX mill. paſſ. plures habet ſtationes, quarum præcipua eſt Argoſtolica, cuiuſvis claſſis capax; altera pone promontorium quod vulgo Cap. Guiſcardo vocant, ubi multa veſtigia viſuntur palatiorũ & aliorum ædificiorum; & plurima numiſmata effodiuntur aliæque notæ antiquitatis. Ager tritici, oleique fœcundus; pecorum quoque dives, melle quoq; abundat mannaque & uvis paſſis; ſed aquarum nonnihil indiga eſt. Continet circiter XIX millia animarum ut obſervat Boterus.

Zacynthus hodie Zante, ambitu ſuo gyrat LX mill. montoſa atque aſpera verſus ortum, ſed amœna atque pulchra verſus Septentriones. Terræ-motibus obnoxia eſt, & lignorum inops:

opulentia illius conſiſtit in oleo, vino, & uvis paſſis; è quibus per commercia uberes quæſtus faciunt incolæ; ſed tritici inopia laborat, quia arva omnia culta vinetis occupantur. Oppidum habet ejuſdem cum Inſula nominis; cum caſtello in edito colle & circiter quadraginta ſeptem pagos.

De Creta Inſula.

CReta nobiliſſima mediterranei maris inſula (quam hodie Cãdiam vocant) longa CC LXX. lata L millia: quingenta autem & nonaginta ambiens: ſitu tam opportuno jacet, ut Ariſtoteles à natura ita poſitam dixerit, ut maris imperio potiretur: abeſt à *Syriæ* cõtinenti Iↄ. mill. totidemq; ab Ægypto; à Caramania, Cypro, Albania ccc. ora illius variis ſinubus & promontoriis lãcinatur; principalia inter ea ſunt quæ hodie Capo Spada & Capo Salomone appellantur, quorum illud ad Occidentem, hoc ad ortũ pertinet, intermedio autẽ ſpatio Drepanum ſe exſerit, quod hodie Capo Melecca vocatur: & promontorium Zephyrium, quod hodie Altelico dicitur. Solum qua Orientem aſpicit editũ eſt & aſperius quam reliqua parte inſulæ; cæterum montoſa eſt inſula & continuis pene jugis per medium

dium

dium ſecundum longitudiné diviſa;inter montes auté eminet Ida. Olim centum urbibus hanc inſulam habitatam ferũt;nunc (inquit *Boterus*) vix tres numerat alicujus momenti,eæque omnes ad plagam Septentrionalé : Candia nimirum(quam alii Candidam aut Candacé vocant) quæ circiter x,millia animarum continet: Canea quæ olim Cydona ſiveGnaſos dicta fuit)quę ſeptem millia;&Rhetinum quæ totidem. Sunt præter has urbes alicujus quoq; nominis Sitia ſexcentorum focorum oppidũ; cætera ſunt municipia,& vici circiter nongenti,in quibus haud ſupra ducenta millia capitum cenſentur. Paſſim auté ingentes ruinę & rudera antiquiſſimarum urbium viſuntur. Pars inſulæ quæMeridiem reſpicit abAuſtralibꝰ vẽtis miſere infeſtatur. Fœcunditas Inſulæ pręcipua cõſiſtit in paſcuis vallibus,ubi ingens numerus animalium paſcitur; & in planis quibuſdam arvis,quæ triticum quidé ferunt, ſed non tanta copia ut omnibus anni méſibus ſufficiat: vino vero excellétiſſimo & toti orbi notiſſimo ſupra fidem abũdat : nec mellis copia deſit,cujus bona pars Alexãdriam deportatur. Nulla eſt in orbe regio quæ tam proceris tamque præſtantibus abundet cupreſſis. Flumina habet mediocria

diocria tantum; Iſtoniam, qui x ab Spina longa milliar. in mare decurrit, cuius aquæ quidem limpidæ, ſed æſtate periculoſæ, ob Rhododaphnes arbores quæ ripas illius veſtiunt, & aquas inficere creduntur. Cretenſes jam olim fuere judicati, improbo & perverſo eſſe ingenio, impoſtores & malefici: & revera abhorrent à labore & artibus mechanicis; & ut plurimum otio atque aleæ indulgét: Caneæ tamen Rethimiq; incolæ ingenio ſunt meliore & magis dediti labori quam cæteri. Paruere diu Imperatoribus Orientis; dein Bonifacius Montisferratenſis illa potitus, eandem Venetis vendidit ann. 1194. Incolæ autem poſt varias ſeditiones, rebellioneſque nunc quiete Venetis parent; qui omnem dant operam ut inſulam adverſus Turcarum arma permuniant: quippe præter Candiam, ipſorum Coloniam; & Caneam; nuper admodum Sudæ portum duabus arcibus munivere; & alia inſuper loca ubi hoſti opportunum foret in terram exſcendere. Portum Spinæ longę, licet Sudę multum ſimilis ſit, negligere videntur, quia neque aquandi neque lignandi ibidem eſt opportunitas. Hactenus è Botero.

Hæc Inſula difficile vi oppugnari poteſt; nam cum ad eam nullus ſit aditus niſi

niſi per mare & incommodos habeat portus, niſi qui oppidis munitis aut caſtellis cincti ſunt, nullis tuto hoſtibus ad illam patet acceſſus.

Sunt in hac inſula præter urbes ſupra dictas aliquot caſtella: Voliſmeni caſtrũ (inquit Bellonius) olim Panormus dictum, adhuc integrum eſt, inter Cytiam & Candiam ad littus maris in edito loco ſitum, ad cuius latus ſiniſtrum horrenda eſt maris vorago. Cytia olim Cyteum, quartum eſt Cretæ propugnaculum: nam oppidum puſillum eſt populoſum tamen, ad infimam inſulæ cuſpidem è regione Rhodi, ut centum duntaxat mill. paſſ. diſtantia ſit. Duo ſunt præterea caſtella in ſummo capite inſulæ: unum mare Ægeum ſpectans ad Septentrionem, Chyſamo nunc appellatum, omnino fere dirutum, cuius tamẽ veteres muri adhuc integri manent, humili loco ſitum eſt, teli jactu à littore. Ex adverſo Chyſami, inſula transverſum dimenſa, aliud eſt caſtellum in colle ſitũ juxta mare, nomine Selino. Aliud eſt præterea oppidum Spachia nominatum, muris minime cinctum, ſed ædificiis hinc inde ſparſis magnum quendam pagum efficit ad celſiſſimorum Leuci montium (*de la Spachia* hodie) radices in declivi ſitum: ubi parva tantum

tum arx ædificata, perfugium adverſus piratas, in qua præfectus *vix* cõmodam habitationem habet. Hæc è Bellonio.

Sudæ port⁹ (inquit Paruta lib. IX. Hiſtor. Venetæ) capaciſſimus eſt & ſecurus admodum, & jam quoq; munitiſſimus, poſtquam Veneti ſcopulo, qui portus oſtio objacet, arcem munitiſſimam & pene inexpugnabilem ſuperſtruxerunt. Canea civitas (inquit idem) antiquitus Cidonia dicta, & opportunitate & pulchritudine, ob amœnitatem agri & vicinitatem portus, & frequentia incolarum, inter principales regni civitates ſẽper fuit habita; & magno labore nec minori induſtria à Venetis permunita.

II.

CASP. CONTARENI
Patricii Veneti
De

REPVBLICA VENETORVM.

LIBER PRIMVS.

SÆPENUMERO animadverti cõplures advenas, prudẽtes homines, nec bonarum artium ignaros: quum primũ Venetias veniſſent, ac amplitudinem

ejus urbis contemplati eſſent, adeo ſunt admiratione & veluti ſtupore quodam perculſi, ut nihil mirandum magis, aut illuſtrius ſe unquam vidiſſe præ ſe tulerint, ac totius oris ſignificatione oſtenderint. Non tamen omnes admiratio ejuſdē rei capiebat. nam quibuſdam mira quædam res, ac prorſus incredibilis eſſe videbatur, tam magnā mercium omnium copiam, ex omnibus terrarum oris ac regionibus, perpetuo quodam ac conſtanti tenore, in hanc unam civitatem invehi indeque in longe diverſiſſimas gentes terra marique deduci. At alios detinebat urbis frequentia, & omnium propemodum gentium conventus, ac ſi commune orbis emporium, Veneta civitas eſſet. Nonnulli mirabantur magnitudinem imperii, latamq; & terra & mari ditionem. At plerique omnes politioris & acrioris ingenii homines, hanc novam ſitus urbis rationē, atq; adeo ad omnia opportunam ut deorū immortalium potius, quam hominum opus atque inventum fuiſſe putare ſoliti ſint, ac ob hanc potiſſimum cauſam Venetam urbem omnibus aliis præſtare, quæ uſquam gentium ſunt, aut unquam fuerunt. Ac nimirum, ſi ſuperiora perſpexeris, etiam hac tempeſtate nonnullas urbes

urbes invenire facile poteris, quas cum hac noſtra conferas. Non paucas vero ſeculis retroactis,quę & imperii magnitudine,& frequentia populi, rerumque omnium copia & magnificentia urbi Venetæ longe præſtitere. Verum poſt hominum memoriam, nulla unquam gẽtium civitas extitit, quæ tam opportuno, tam tuto, ac tandem tam alieno ab hominum fide, ſitu condita fuerit. Plerique in condenda civitate ſatis ſe feciſſe arbitrati ſunt ſi locum delegiſſent,ad quem difficilis & incommodus hoſtibus acceſſus eſſet ad invadendam obſidendamque urbem. inde evênit,ut complures civitates conditæ ſint, aut in montium ſalebris, aſpero difficilique acceſſu, aut locis paluſtribus. diverſa quadam ratione nonnulli nihil præferendum cenſuere commodo opportunoq; ſitui ad importanda exportandaque omnia,ſine quibus ſufficere civitas ſibi nequeat,tum ad neceſſitatem, tum ad molliorem quendam vitæ luxum. Qui vero utrique rei ſtuduerint.paucos admodum invenias, pauciores vero. qui id præſtiterint, nullos autem quos ſciam, qui omni ex parte id fuerint aſſequuti. At Venetiarum ſitus divino potius quodam cõſilio, quam humana induſtria præter fidem eorũ omnium, qui

qui eam civitatem non videre, & ab omni impetu terra marique tutiſſimus, eſt, nec nõ etiam aptiſſimus omnium, ad cujuſq; rei copiam, ſive ex mari, ſive ex continente civibus ſuggerendam, atque ad commercia omnis generis mercium, cum omnibus penè nationibus habenda. Nam in receſſu penetralique Adriatici pelagi eſt ſita, ubi qua mare attinet ad continentem terram, magna æſtuaria panduntur, miro artificio naturæ munita. Nam XII. millibus paſſuum à continẽte mare incipit eſſe vadoſum, intra vada breviaque littus aſſurgit veluti agger quidam. Hæc fluctibus fremituique marino obſiſtentia univerſam eam ſtationẽ internam, longe lateque fuſam adeo tutam reddunt, ut non tantum maris impetus, quum aſſurgit etiam valida tẽpeſtate, ad interiora non niſi fractus penetrare poſſit, verum etiam neque navibus advẽtantibus liber aditus pateat. Quin potius opus eſt, niſi leves admodũ fuerint, ut his in locis, ubi venientibus occurrunt vada, in anchoris conſiſtant: nactæ deinde trãquillam tempeſtatem à peritiſq; gubernatoribus, ſeu potius vadorum exploratoribus circumactæ anguſta quadam & implicata via, qua ſcilicet altior eſt unda, (hæc vero ſin-

gulis fere diebus *æſtu maris mutatur* & variat) tandẽ ad urbem perveniant. Littus illud quod aſſurgit poſt vada, ſexaginta ferme millib. paſſuum extenditur, atq; interiora ęſtuaria concludit. Non ita tamen continuum eſt, quin ſeptem locis diruptum mari aditum ad internam ſtationẽ præbeat. Diſtat autem à continẽte ſex millibus paſſuum. Hac ergo ratione Venetæ urbis æſtuaria partim continente terra, partim littore ac vadis concluſa ſunt. in quibus mediis, ea regione quæ Rivoaltus dicta à majoribus, in hunc uſq; diem nomen ſervavit, condita fuit urbs Veneta: quo tempore Hunni duce Attila totam oram Venetam, inſignẽ Italiæ provinciam, quæ hiſce æſtuariis finitima eſt, igne ac cædibus devaſtabant. In qua calamitate Patavii, Aquileiæ, Opitergii, Concordiæ atque Altini illuſtrium Venetię urbium cives, qui & nobilitate, & divitiis aliis præſtitere, primum ſe cum familiis recepêre in nonnullas inſulas, ſeu potius tumulos, qui in æſtuariis iiſce paululum è mari eminebant: ibidemq; oppida extruxere in quibus tanquam in tutiſſimo portu turbulentiſſimam illam Attilæ tempeſtatẽ effugerent. nec non eodẽ tempore in littore (de quo ſupra meminimus) nonnulla

oppida

oppida fuere, eò convenientibus ejuſdē oræ incolis, qui primas item ſedes reliquerant, ab Hunnis direptas, ac dirutas: tutumque locum quæſierant uxoribus, liberiſq;, ac (ut ita dicam) diis penatibus. Poſtmodum Caroli Pipiniq; regum temporibus communi conſilio omnes in Rivoaltum convenere, veluti in locum omnium tutiſſimum, & maxime commodum; ſicque eo loci convenientibus omnibus, quicunq; vexationem & devaſtationem eam Italiæ illatam ab omni barbarorum illuvie effugere potuerunt, in eam magnitudinem quam nunc cernimus excreverūt Venetiæ. Vrbis igitur Venetæ ſitū maxime tutum eſſe liquere omnibus poteſt, vel ex ipſa ratione ejus urbis cōſtituendæ, quum ſibi homines illam condiderint, qui eam Italiæ cladē atrociſſimam effugēre: ibiq; incolumes cum familiis in tātis calamitatibus perſtitere. quin poſt ea tēpora (quod nulli unquā civitati legimus cōtigiſſe) à prima urbis origine ad hæc uſq; tempora per mille fere ac centum annos immunis ſemper ab hoſtili vi urbs Veneta perſeveravit, quum tamē opulentiſſima ditiſſimaq; auri argentiq; ac rerū omnium civitas ab extremis etiam orbis regionibus barbaros ad prædā potuerit invitare.

Quo fit, ut nō male ſentire exiſtimem eos,qui una hac ratione Venetias cęteris civitatibus præſtare cenſuere. Verũ aliud quiddam eſt in hac civitate,quod longe omnium præſtantiſſimũ cenſuerim ego:mecumque omnes, qui civitatem, non tantum mœnia ac domos eſſe putant,ſed exiſtimant civium conventum ac ordinem potiſſimum hoc ſibi nomen vendicare: reipublicæ ſcilicet ratio & forma, ex qua beata *vita* hominibus contingit.hoc ego reor eſſe eximium illud ac præclarũ, quo Venetiæ maxime eniteant,atq; omnem antiquitatem ſuperare videantur. nam etſi compertum eſt,nonnullas reſpubl. extitiſſe, quæ imperio, ditione,necnon militiæ ac bellorum gloria reipublicæ Venetę longe pręſtiterint,nulla tamen inſtitutione ac legibus ad bene beateq; vivēdum idoneis,cum hac noſtra conferri poteſt: quo effectum eſſe perſpicimus, ut neque adeo diuturna ulla unquam perſtiterit. Quam rem cum mecum ipſe conſidero,magnopere mirari ſoleo majorum noſtrorũ ſapientiam, induſtriam, excellentem animi virtutem, atque adeo incredibilem erga patriam charitatem.Fuere Athenis,Lacedæmone ac Romæ nonnulli cives,vitæ probitate, atque in rempublicam inſi-

gnes

gnes pietate viri: ſed adeo pauci, ut multitudine obruti nõ multum rei patriæ profuerint. At majores noſtri, à quibus tam præclaram rempubl. accepimus, omnes ad unum conſenſere in ſtudio patriæ rei formandæ,& amplificandæ, nulla prope privati commodi & honoris habita ratione. Hujuſce rei conjecturam facere quivis facile poterit, minime inquam ambitioſos fuiſſe Venetos homines, ſed patriæ commodo tantum ſtuduiſſe: quod nulla, aut admodum pauca, antiquorum monumenta Venetiis extant, alioquin domi foriſque præclariſſimorum hominum, & qui de republica bene meriti fuerint. non ſepulchra, non equeſtres ſtatuæ, non roſtra navium, aur vexilla ab hoſtibus direpta, ingentibus præliis ſuperatis. Vnum ex innumeris gentilis mei Andreæ Contareni Ducis exemplũ adferam. Genuenſi bello graviſſimo ac longe omnium periculoſiſſimo, cum dux hic noſtræ Reipub. præeſſet, incredibili ſapientia animique magnitudine ſingulari rem patriam ſervavit, hoſteſque jam victores maxima clade illata profligavit: omneſq; ad unum, aut trucidavit, aut captivos fecit. conſervata patria re, aucta firmataq; republ. diem extremum clauſit, ac teſtamento cavit,

ne ejus ſepulchro, quod ad hunc uſque diem viſitur juxta templum divo Stephano dicatũ, ulla ducis inſignia, ullave generis noſtræ affigerentur. quin neque tam magni ducis nomen inſcriptũ ibidem videas: quin ejus modeſtia effectũ eſt, ut viri celeberrimi illuſtriſſimique principis monumentum plerique omnes ignorent. certiſſimum hoc reor ego argumentum eſſe, non ambitionis ventoſæq; famæ majores noſtros ſtudioſos fuiſſe, ſed patriæ tantum bono, communique utilitati conſuluiſſe. hac ergo incredibili virtute animi majores noſtri hanc rempublicam inſtituêre, qualẽ poſt hominum memoriam nullam extitiſſe, ſi quis hanc noſtram cum celeberrimis antiquorum conferat, meridiana luce clarius intueor: quum adſerere auſim, neq; monumentis inſignium philoſophorum, qui pro animi voto formas reipublicæ effinxere, tam recte formatam atque effictam ullam contineri. Quamobrem putavi ego exteris hominibus rem minime ingratam me facturũ, ſi tam præclarã reipublicæ inſtitutionem literis mandarem, quum præſertim nullum iiſce temporibus videam, ex quamplurimis doctiſſimis viris, qui multum valent ingenio, eruditione rerum omnium, ac eloquentia,

hanc

hanc rem literis illuſtraviſſe. Cui licet nihil luminis ex oratione noſtra afferri poſſe certo ſciam, per ſe tamen eſt adeo illuſtris, ut non tantum ſibi, verum etjam orationi alioquin tenui multum ſplendoris & dignitatis ſit allatura. Quamobrem cum de hac noſtra republica ſcribere inſtituerim, ut quilibet facile dignoſcere queat, rectene an perperam ſe habeat, hinc mihi potiſſimum exordium ſumendum reor. Hominem ſcilicet à natura civile animal effectum eſſe, ſolum vero nedum recte vivere, ſed nec vivere poſſe: id quod quotidiana neceſſitas ac victus veſtituſque ratio plane oſtendit; ac ob eam cauſam, & à principio homines conveniſſe in hanc civilem ſocietatem, ac deinde perſeveraſſe, ut bene beateque viverent, hoc eſt, ut mutuo adjumento ac opera ſummum hominis bonum aſſequerentur, quoad fieri poteſt, donec mortalē hanc vitam degimus. Quamobrē etiam univerſa ratio civilis inſtitutionis eo pertinet, ut qua faciliori via id fieri queat, cives faciat felicis vitę compotes. At felix beataque vita uſu virtutis pręcipue contineri à ſummis philoſophis perhibetur, quod etiam probant certiſſimis rationibus & argumentis evidentiſſimis. Verū uſus virtutis & in munerib⁹ bellicis

 elucet,

elucet, & in functionibus pacis. Atqui quamvis laus bellica, totaque militaris ratio tum neceſſaria ſit civitatibus pro conſervanda libertate, ac finibus tuendis, tum etiam dignitatis & ſplendoris plurimum habeat; nihilominus reſpuit communis hominum ſenſus, officia bellica, quibus cædes ac mortalium detrimenta inprimis procurantur, eſſe per ſe expetenda, atque ad ea cætera omnia civilia munera eſſe referenda, ac quidem crudelis ingenii, quin potius ab humanitate abhorrẽtis hominis eſſet, optare prælia, cædes, incendia, hac duntaxat de cauſa, ut in re militari clarus ſit, adde etiam ſi libeat, ut ſummi imperatoris laudẽ conſequatur. Quare omnes philoſophi inſignioris notæ in hanc ſententiam conſenſere, bellũ propter pacem expetendum eſſe, omnemque functionem virtutis militaris atq; univerſam laudem bellicam ad pacis officia eſſe referẽdam. Quamobrem is reipublicæ inſtitutor, qui laude dignus haberi, & ut dici ſolet, omne punctum tuliſſe videri vult, eam moderationem adhibeat, ac eum ordinem tueatur, ut ad virtutem accõmodata tota reipublicæ inſtitutio videatur: ad idq;, ut ad pacis functiones magis quam ad bellica munia ſpectare exiſtimetur, bellicis interim

terim & militaribus nō neglectis. Nam plerunque & finibus tuendis & propagandis (dummodo id ſine injuria fiat) neceſſaria eſt militaris virtus. Cęterum iis quæ diximus, conſtitutis, illud ſtatim in controverſiam revocari ſolet, gubernationi civitatis unus rectiusne, an pauci præſideant, an potius univerſa multitudo: qualem pleriq; effingunt ſtatum illius, quæ proprie reſpubl. vocari debeat. At quidem egregie ſtatutum, ſapienterq; dictum mihi videri ſolet, hominū gubernationem perperam homini cuipiam demandari, ſed divinius aliquid eſſe oportere, cui officium iſtud incūbat: quod cognoſci facile poteſt ex pleriſq; generibus animantium. gregem enim ovium ovis nō regit, nec equorum aut boum armentum bos equuſve aliquis moderatur, ſed animal longe eximium tuetur, ac regit brutas animantes: homo inquam qui quantū brutis antecellat, eſt omnibus compertiſſimum. Itaq; non diverſa ratione hominem moderari ac regere debet quippiam homine pręſtantius & divinius, ſi ex animi ſentētia res ſucceſſura ſit. Sed cum in mundanis rebus, quę ſenſu percipiuntur, inveniri minime poſſit melius ac præſtantius homine, ac homo varium quoddam ſit animal, & longe

diverſis partibus conſtet: inferioribus quippe animi viribus cum belluis communioné habet, ac ſupremis quodammodo deos immortales attingit; id recte inter homines gubernatoris atque moderatoris locum tenere debet, quod éſt in homine divinũ. id vero omnium conſenſu eſt mens, divini tanquã ſplendoris radius quidam à natura inſitus hominum animis. Non ergo ſatis reipubl, conſultum erit, ſi gubernatio homini committatur, quem brutæ illæ vires ſæpe perturbant, atque à recta ſemita revocant rationis, ſed menti puræ ac motionum animi immuni, id munus conferendum eſt. Quamobrem divino quodam conſilio cum alia ratione id fieri non poſſet, inventis legibus hoc aſſequutum humanum genus videtur, ut menti tantum ac rationi nullis perturbationibus obnoxiæ hoc regendi hominum cœtus officium demandatum ſit. Quod ſane Deorum munus, neſcio an ullo inferius exiſtimari debeat, ſi quis accurate ſecum putet legum commoda. Primo namque in ſanciendis, plurimi ſapientes viri conveniunt, qui multarũ rerum experientia docti inventis aliorũ, exemplisq; veterũ collatis, tandé poſt diuturnã conſultationem decernunt id quod optimum

viſum fuerit;neque odio tunc,aut amicitia, aliave animi perturbatione à virtute deduci poſſunt, quum nullius privati cauſa agatur in legibus conſtituendis,quemadmodum in forenſibus judiciis ſemper accidit. Poſt vero leges ſancitas, ſi quis contra eas feciſſe deprehendatur,iſque pœnas dederit, quas leges juſſerint, jure nullum habere odio poterit. Proindeque metuendum non erit,ne qua ſeditio aut ſimultas inter cives contrahatur, maxima & periculoſiſſima rerumpublicar. labes. Contra plerunque in judiciis hominum, ni vi legum quiſpiam plectitur,diſcordiæ inimicitięque graves proveniunt. Nam eſt prope impoſſibile quin male affecti in eum ſimus,qui nobis detrimentũ attulerit. quo fit ut neſciam, an à natura omnium parente hominũ generi majus quippiam conceſſum fuerit hac legum inventione,quę etiam jure diis immortalibus fuit ab antiquitate conſecrata. quin quod magis mirũ videatur, Ariſtoteles philoſophorũ facile princeps in eo libello, quem De mundo ad Alexandrum Macedonum Regem ſcripſit, nil aliud reperit, cui ſimilem Deum optimum faceret, præter antiquã legem in civitate recte inſtituta: ut id propemodum tam magni philophi ſententia ſit

Deus

Deus in hac rerum univerſitate, quod antiqua lex in civili ſocietate. Ac in libris in quibus de republica tractat, legem inquit eſſe mentem ſine appetitu: ac ſi diceret mentem puram, lucidam, nullis affectuum morbis infectam. ex quibus effici illud, quod ſuperius diximus maxime opportunum atq; optimũ eſſe, quilibet perſpiciat homo etiam tardioris ingenii, ut ſcilicet divinius quippiam homine cœtus hominũ moderetur ac regat. Quod ſi huic gubernationis muneri pręficiatur homo, quũ rari admodũ ſint & prudentia & probitate præditi, hique plerunq; ob affectuum animi vim cum in judicando errent, tum maxime à recta animi ſententia dimoveantur, non ſine turbatione magna ingentique periculo res proceſſura ſit. quod etiamſi fieri poſſet, ut hominũ inveniremus, adeo ſapientem atque probum, atque adeo propoſiti tenacem, ut nulla animi perturbatione ab officio revocaretur: utiq; hac conditione minime optandus eſſet pro legum principatu hominis dominatus, qui mortali fragilique natura præditus, diutius eo munere fungi nequiret, quum leges æternitatem (ut ita dixerim) æquare poſſint. Ex his jam perſuaſum eſſe reor, ſummam imperii commendan-

mendandam eſſe legibus non homini: quam pauciſſima vero, quando legibus comprehendi non poſſunt, hominis arbitrio permittenda. Verũ neceſſe eſt, ut cuſtos quiſpiam ac veluti vicarius & miniſter legibus conſtituatur, qui pro legis imperio rempublicam regat; & quoniam neque legibus comprehendi quæcunque poſſunt, quæ in judicium veniunt, tum quę conſultanda ſunt, arbiter ſit hujuſmodi omnium. Rurſuſq; eadem cõtroverſia redit, quæ ex legum ſanctione ſoluta eſſe alicui videri potuiſſet: an ſcilicet unus melius, an pauci, an potius multitudo tuendis legib⁹, & his dijudicandis ad quæ ſatis eſſe leges non poſſunt, præferenda ſit. At quamvis multorũ ſententia regius dominatus aliis habeatur præſtãtior, crediderim tamẽ ego, tametſi unius principatus, qui vere regiam dignitatem ac jure merito vendicaret ſibi, ſi res per ſe conſideretur, optimus omnium eſt: nihilominus propter ſæpius in deteriorem partem labile ingenium hominis ac vitę brevitatem, optimum omnium ſtatũ minime eſſe ſub regio principatu, ſed multitudinis gubernationem civili ſocietati magis convenire: quod experientia rerum omnium magiſtra luculenter docet. Nam nullum regium

principatum apud veteres extitiſſe unquam legimus, neque noſtra tempeſtate conſpeximus, qui non brevi in tyrannidem lapſus ſit. Contra plurimas reſpublicas multis ſeculis perduraſſe ac pace & bello floruiſſe. At quidem multitudo omnis gubernationi per ſe inepta eſt, niſi in unum quodammodo coaleſcat: quandoquidem neque multitudo ulla eſſe queat, niſi unitate aliqua contineatur. Qua de re civilis quoq; ſocietas diſſipabitur, quę unitate quadam conſtat, niſi quapiam ratione multitudo unum efficiatur. Quo fit ut præclari philoſophi, qui de reipublicæ inſtitutione præclare accurateque ſcripſerunt, temperandam rempublicam cenſeant ex optimatium & populari ſtatu, eo adhibito temperamento, ut incommoda utriuſq; gubernationis vitentur, commoda vero comparentur. Quocirca rempublicam Lacedæmoniorum ſummopere laudant, in qua reges & Ephori effecerint mixtionem quandam, ut bene dignoſci nequeat, ſub quanā gubernationis ſpecie fuerit ea Reſpublica collocanda. Id tamen reprehendunt, quod duntaxat ad belli munera inſtituta fuerit, nulla interim habita ratione officiorū pacis, atque ocii: indeque effectū eſſe ut quamprimum in ocio eſſe cœperunt,

runt, reſpublica illa inſignis in deterius labi cœperit: quod etiam Romanis accidiſſe eadem prope cauſa compertum eſt, nec eventurum latuit præcipuos Romanos Senatores. ex quibus Naſica cenſuit, Carthaginem, tametſi Romani nominis æmulam, quin potius inimicam ſempiternam, minime diruendam eſſe: ut ſemper Romanus hoſtem haberet, cum quo agendum armis eſſet: ne inimico atq; ęmulo ſublato, ea Reſpublica inſtituta ad bellum juventuſque in armis educata in ſeſe arma converteret. Quod Naſicæ conſilium, quamvis à Senatu tunc repudiatum fuerit contràque ejus ſententiam decretum, rerum tamen ipſarum eventus prudentiſſimum fuiſſe oſtendit. nam everſa Carthagine continuo fere bella civilia exarſere, quibus tandem florentiſſima ac potentiſſima omnium quæ unquam fuerunt reſpubl. concidit, ac demum in Barbarorum prædam ceſſit opulentiſſima, ſeu potius rerum domina civitas. Sed ut aliquando ad inſtitutum opus veniamus, majores noſtri qui Venetam rempublicã inſtituerunt, mira quadam ſapientia atq; egregia probitate prædíti extitere, à quibus nihil prætermiſſum ſit, quod facere videri potuerit ad rectã reipublicæ inſtitutionem. Primum

namque

namque ad uſum muneraque virtutis inſtituère omnem vitam functionemque ſuorum civium, ſemperque iis fuere potiora ſtudia pacis quam belli. Et in eam curam incubuere, ne qua ratione concordia civilis ſolvi poſſet, non neglectis interea officiis bellicis, his inquã quæ noſtræ civitati maxime convenirent. nam is eſt urbis ſitus, qui valde idoneus ſit maritimæ millitiæ, terreſtri vero ſatis ineptus. Neque enim huic urbi aliquo pacto accommodari queunt, aut equitum turmæ, aut peditum acies, ut ex his quæ ſupra de urbis ſitu à nobis accurate deſcripto diximus, perſpicue coniici poteſt. Enimvero hac in re temperiem adhibuère, eamque mixtionem omnium ſtatuum, qui recti ſunt, ut hæc una reſpublica, & regium principatum & optimatium gubernationem, & civile item regimen referat: adeo ut omnium formas pari quodã libramento commiſcuiſſe videantur, quod clare ex operis proceſſu liquebit. Verum ut tandem reipublicæ Venetæ inſtitutionem aggrediamur, illi, apud quos ſumma eſt totius civitatis authoritas, & ex cuius decretis ac legibus pendet, tum ſenatus, tum etiam omnium magiſtratuũ authoritas, conſilium illud eſt, in quo nobiles cives omnes conveniunt, qui an-

num xxv, exceſſere, aut plerique alii qui nondum id ætatis habent quum tamen annum xx. peregerint, quod jus ſortis beneficio adipiſcuntur : de cujus rei univerſa ratione inferius dicemus. Nunc à nobis ejus ratio eſt explicanda, probe à majoribus noſtris cautū fuiſſe, ne plebs admitteretur ad conventum hunc civium, in quo eſt ſumma poteſtas reipublicæ. Deinde non minore prudentia factam fuiſſe civium hanc definitionem generis nobilitate potius quam facultatum cenſu, quemadmodū fieri conſueverat in priſcis rebuſpublicis, uti pleriq; veteres philoſophi præcipiunt eſſe faciendum. Civitas namq; civium ſocietas eſt : nec tamen omnes hi homines, quibus indiget civitas, aut qui intra mœnia urbis habitant, ſunt habendi pro civibus, neque jure in civium numero ſunt collocandi. Opificibus enim cuilibet civitati eſt opus, necnon mercenariis plurimis, ac privatis demum ſervis, qui operam locant: at nullus horum civis vere dici poteſt. nã civis liber eſt homo : hi vero omnes ſervitutem ſerviunt, vel privatam, vel publicam. Mercenarii namque & opifices omnes veluti ſervi publici haberi debent. Etenim non diſſimili modo à natura conſtitutum fuiſſe animal

putandum eſt, ac civitatem ab hominibus conſtitui oportere. In animante vero multæ ſunt partes, quæ animatæ non ſunt, illis tamen indiget animal, ut vivat: ſic in civium cœtu multis hominibus eſt opus, qui tamen minime partes civitatis aut eſſe aut haberi debeant, nec in civium numero collocari. Quamobrem ſapienter à majoribus noſtris cautum eſt, ne univerſus populus ſummam poteſtatem habeat in hac republica, quam longe optimam voluerunt. Summa namque turbatio popularesque tumultus frequenter concitantur in illis civitatibus, in quibus ſumma rerum eſt apud populum: quod etiam à quibuſdam rebuſpublicis obſervatum fuiſſe legimus, & à nonnullis philoſophis præceptum. hoc tamen recte ſe poſſe aſſequi arbitrati ſunt, ſi jus hoc adminiſtrandæ reipub. definiretur cenſu atque copia rei familiaris. verum in maximas difficultates nec mediocria incommoda incidêre. nam frequenter evenit, ut infimæ plebis homines comparent ſibi ingentes facultates: quippe qui plerunq; ſordidis artibus ac officiis minime liberalibus dant operam, augendæ rei cauſa, neque unquam ſibi parcunt, quin potius genium fraudant, ut opes accumulent. Contra

inge-

ingenui cives ac liberaliter educati pauperes fiunt, ſeu adverſa fortuna (ut frequenter accidit) ſeu quod liberalibus ſtudiis addicti univerſam hanc augendæ rei familiaris operam negligunt. qua ratione fit, ut ſordidi homines, qui nil aliud ſapiunt quam lucrum, bonarum vero artium expertes ſunt, paulatim rempublicam capeſſant: ingenui vero ac liberaliter educati opibus ſenſim deficientibus à jure civium decidant. Inde maximas ſeditiones oriri ac rempublicam turbari neceſſum eſt. Ideo majores noſtri ſapientiſſimi homines ne ſua reſpublica quandoque in has calamitates incideret, hanc definitionem publici juris, generis nobilitate longe melius fieri cenſuerunt, quam magnitudine cenſus: ea tamen temperatione, ne tantum ſupremæ nobilitatis viri hoc jus haberent (illud enim paucorum potentiæ fuiſſet, non reipublicæ) ſed etiam quicunque alii cives non ignobiles. Itaque omnes qui aut genere nobiles extitere, aut virtute inſignes, aut de republica bene meriti, principio hoc jus civitatis regendæ adepti ſunt. Quod ſi poſt eum primum conventum aliqui extiterint, qui tum opibus, tum ſtrenuis geſtis rempublicam auxerint, nimirum illis omnibus

jus adminiſtrandæ reipubl. conceſſum fuit, quod & temporibus noſtris vidimus. nam nonnulli etiam advenæ externique homines in hunc numerum civium aſciti ſunt, vel ob eam cauſam, quod nobiliſſimi, vel quod officioſi erga rempublicam fuerint, eamq; inſigni quopiam facinore honeſtarint. Vniverſus ergo hic civium conventus, ſeu (ut dicitur) magnum hoc conſilium penes quod ſummum totius reipublicæ jus eſt, à quo etiam ſenatus magiſtratuumque omnium autoritas, in republica vicem refert popularis ſtatus. Dux vero qui præfinitum imperandi tempus non habeat, ſed dum vixerit, præſideat, regiam præ ſe fert poteſtatem, præſertim cum regiam ſpeciem habeat, ac gravitatem dignitatemque regis ſervet. Reliqui vero cives regia veneratione ducem proſequuntur, omniaque decreta & leges, tum etiam publicæ literæ, ſub ducis nomine prodeunt. At ſenatus, decem-viri, ſeniorumque ſeu præconſultorum collegium, qui apud nos vulgo ſapientes ſolent dici, eorum inquam qui præconſulunt, ac de republica ad Senatum referunt, oſtendunt quandam optimatium ſpeciem. Quæ cum ſint præcipuæ reipublicæ hujus partes, antequam ad inferiores magiſtratus

deveniamus, de iis primo ſigillatim dicendũ eſt. Majus ergo conſilium eſt, à quo univerſa pendet reſpublica. Omnes ordinis patricii juvenes, qui xx. annum exegere, ad magiſtratum, qui vulgo Advocatorius dicitur, accedunt: cui præcipue legum tutela demandata eſt. coram quo conſtituti cum patre, aut matre, ſi pater deceſſerit, aut proximiore generis cognato, ſi utroque parente orbati fuerint, adhibitis duobus teſtibus honeſtis viris, probant ſe natos ex eo parente, quem patrem profitentur, non ſpurios, ſed matrimonio, legibus, & ex matre honeſta muliere natos. Teſtes vero in hæc verba jurant, ſibi id compertum eſſe ex omnium quos novere atteſtatione, atque ex omnium aſſenſu. Deinde pater ſeu mater vel conſanguineus genere proximus, ſi fuerit is juvenis utroq; parente orbatus, jurejurando aſſerit adoleſcentem xx annos exceſſiſſe.

Eadem plenius & planius explicantur in hunc modum.

ACcedere poſſunt ad hoc Patricii juvenes annos viginti nati, certis tamen & conſtitutis quibuſdam legibus ſervatis. Deferri enim oportet ac ſignificari Trium-viris, quos Advoca-

tores vocant, nuptias legitimas parentum intra menſem, poſteaquam traducta uxor fuerit; quod ſi contingat unum aliquem ex *Trium-viris* eſſe affinem, aut agnatum, ejus in locum ad eam cauſam cognoſcendam ſufficitur Conſiliarius ex ſuperioribus. Sponſum jurare oportet, & matrimonium legitimum eſſe contractum, & eam fæminam quam ipſe duxerit eſſe honeſtam, nullaque inſignem nota. Conjurare item oportet quatuor teſtes, qui nuptiis præſentes affuerint, quibuſque mulieris *ſtatus ſit cognitus*, cujus nomen & parentes debent profiteri: quo poſſint eæ nuptiæ (quod attinet ad nobilitatem) reiici, quæ cum fœminæ impudicæ, aut ſervilis abjectæve alias conditionis conſtitiſſent. Deferri quoque, & in publicis deſcribi opus eſt natalem diem, ſtatim atque editus puer in lucem fuerit, aut certe intra proximum menſem, coram Trium-viris, nemine eorum abſente; alioqui irrita delatio cenſeatur explicandi utrumq; infantis nomen, ejuſque parentis utriuſque. Ad hæc duo, qui ſanguinis neceſſitudine infantem proxime attingant, ſacramento verba ſancientes teſtari coguntur infantem integris natalibus eſſe, idque omnium opinione approbat: ſibi-

ſibique matris ejus pudicitiam optime cognitam. Quorum quidem natalium atteſtationes non poſſunt publicis monumentis conſignari, niſi præſtituto tempore, matrimonium prius Trium-viris innotuerit. Quod ne forte aliquando negligatur, proferuntur prius matrimoniorum catalogi, nec, niſi agnita quo de agitur matrimonii delatione, infantis natalia deſcribuntur: Series autem utriuſque delationis, hoc eſt nuptiarum inter parentes, ortuſque liberorum, ſubſcriptione Trium-virorum, qui de eis cognoverunt intra dies quindecim roborari debet cum præſcriptione diei & anni, quo eas muniri contigerit. Hujuſmodi porro acta à nullis tabellionibus aut notariis, præterquam à duobus, quos Primarios appellant, ſcribi poſſunt; quod ſi ſcribantur, abrogata fide, irrita & nulla pronuntiantur, quibus omnibus ad amuſſim obſervatis pater candidati, ſi vivus eſt, alioqui mater, aut duo ex conjunctiſſimis ſiſtunt juvenē coram Trium-viris, poſcentes, ut inter magni Conſilii proceres cooptetur. Primarius deinde intenta voce legit juvenis ortum, ejuſq; parentum matrimonium, temporibus à lege ſtatutis, profeſſum atq; delatum, tùm ad Trium-viros conver-

 ſus;

ſus; Illuſtriſſimi Patres, inquit, Pater, aut Mater, aut cognati proximi ſiſtunt vobis hunc nobilem juvenem (illum digito oſtendent) & juris-jurandi religione affirmabunt illũ ipſum eſſe cujus modo natalis dies à me vobis pronunciatus eſt, idquẽ: abſque fuco & fraude dolove malo. Quæ cum rite à ſcriba primario Magiſtratus illius in codicem fuerint relata diem quartam menſis Decembris aperiuntur: eademque die omnium horũ adoleſcentum nomina, qui nondum ſortis beneficio jus civis adepti ſunt, & xx annum exceſſerunt, in urnam committuntur, & ad principem deferuntur: ibique coram conſiliariis conſtituitur. Penes quam eſt & altera, in qua tot ſunt pilulæ ſeu globuli, quot nomina in priori fuerint ſuis quæque notata ſyngraphis. Pilularum quinta pars aurea eſt, reliquæ omnes argenteæ. Extrahit princeps ex priori urna nomen, mox & ex altera pilulam: quæ ſi aurea fuerit, juvenis is cujus nomen exierat, confeſtim publicæ poteſtatis jus habet, & in majus conſilium admittitur: ſin argentea, ſorte decidit, ac inſequentis anni ſortem operitur, niſi eo temporis ſpacio xxv annum exegerit. nam quicunque patricius ad id ætatis pervenerit, continuo

tinuo jus habet civis, publicæque poteſtatis eſt particeps. Hac igitur ratione quinta pars Candidatorum juvenum quoquo anno recipitur ad jus ſuffragii ferendi cum aliis civibus. Quod ſi accidat ut cujuſpiam patricii pater, atque avus, vel propterea quod abſentes fuerint, vel ob aliam cauſam nunquã hoc jure ſuffragii ferendi ſint uſi, eorumq; nomina nunquam fuerint relata in publicos codices, in quibus patriciorũ omnium nomina ſunt deſcripta: ne qua fraus confici poſſet, neve quiſpiam degener furtim obrepat in hunc nobilitatis cœtum: noluerunt arbitrio tantum Advocatorii magiſtratus eam rem conſtitui ac decerni: ſed lege cautũ eſt, ut hi referentibus Advocatoribus ad XL-viros agnitionem patritiam probent, atq; teſtibus & ſcripturis publicis: ſicque cauſa cognita diſceptantibus XL-viris decernitur, an ad ordinem patricium admittendus ſit. Ne autem quiſpiam impune tentare hujuſmodi judicium audeat, itidem quicunque referre de nobilitate ſua voluerit ad eos judices, prius ad magiſtratum deferat quingentos aureos: qui in ærarium referuntur, ſi ille deciderit à cauſa. Ea fuit majorũ noſtrorũ diligentia, ne qua labe nobilium hic cœtus inficeretur. qua de

cauſa etiam illi cives, qui vigeſimum quintum annũ exceſſerunt, non prius adipiſcuntur jus ſuffragii ferendi, quam coram Advocatoribus conſtituti jurejurando patris ſeu matris aut proximioris conſanguinei probaverint, ſe ad id ætatis adveniſſe, ac duobus item teſtibus, ſe ex eo patricio genitos quem parentem profitentur, non ſpurios nec matre pudenda. Poſtquam omnis fere ratio à nobis expoſita eſt, qua civibus ad jus publicæ poteſtatis aditus fiat, illud animadvertendum exiſtimo, majores noſtrôs ſenſiſſe plurimum ad amicitiam & unionem civium conciliandam & conſervandam conferre, ſi ſæpius in unum convenirent: quare veteri conſuetudine inolevit mos ille, ut octavo fere quolibet die, interdum etiam frequentius, conſilium magnum cogeretur. Hujus præcipuum munus eſt, ut omnes magiſtratus creet, tum eos, qui in urbe jus dicunt & aliis reipublicæ muneribus funguntur, Senatum quoq; & Decem-viros, tum etiam prætores, præfectos, quæſtoreſque oppidorum atq; urbium quæ in ſocietatem Veneti imperii ſunt aſcitæ, nec non cuſtodes arcium, claſſis imperatorem, legatos, item claſſis triremium præſides, ac demum (ut uno complectar verbo) quoſ-

cunque qui domi vel foris jus habeant publicæ poteſtatis. Leges item omnes quæ ad conſtitutionem reipublicæ pertinent, hujus conſilii authoritate ſanciuntur. quod præcipue fieri conſuevit tempore interregni, cum ſcilicet mortuo duce nondum alius ei ſuffectus ſit. ſed inferius de interregno. Nunc omnis comitiorum habendorum ratio à nobis exponetur. Circa meridiem, quibuſque fere diebus feſtis conſilium hoc agitur, ſub amplo ſpatioſoque tecto, quod liceat appellare comitium. in eo decem ſunt ſedilia longiſſima, utpote quæ longitudinem comitii pene æquent. cives omnes, ut quiſq; eo loci pervenerit, ſeſſum eunt, ut cuique libuerit. nulli namque ſtatutus eſt locus, præterquam quibuſdam magiſtratibus, qui comitiis præſunt. ii vero ſunt dux, conſiliarii, & XL-virorum præſides tres, qui in clariori ſuggeſtu ſedent, atque ſoli jus habent referendi ad magnum conſilium. Poſt hos in mediis ferè ſubſelliis, quæ paulo elatiora ſunt ad parietes comitii poſita, certis ſtatutiſque ſedibus, Advocatores ſedent, treſque decem-virum præſides, ac demum longiſſime à ſuggeſtu Ducis ſunt ſubſellia Auditorum, veterum ac recentium. de quibus omnibus magi-

ſtra-

ſtratibus à nobis infra dicetur. cæteri vero cives omnes (ut dicebam) promiſcue pro animi arbitrio ſedent. ſtatuta deinde hora fores comitii claudũtur, feruntur q; claves & ad ſuggeſtum principis, & ad ejus pedes locãtur. tunc ſcriba primus, qui honos eſt non patriciorum, maximæ tamen dignitatis, aſſurgit, atque elatiore loco conſtitutus voce magna pronunciat magiſtratus, quibus ſunt eo die habenda comitia. pronunciatis magiſtratibus, continuo ex eo loco confert ſe ad ſuggeſtum in quo eſt princeps, altaq; voce citat magiſtratus, præſides comitiorum quos ſupra memoravimus, ut ad principem & conſiliarios accedant. juſſi confeſtim accedunt, ibiq; jurejurando interpoſito pollicentur operam ſe daturos ut leges comitiorũ ſerventur, non pronunciaturos civẽ eum, qui contra decreta aliquid egerit, ſed pœna legibus conſtituta punituros. His peractis ad ſua quiſq; loca revertitur, præter unum ex Advocatoribus, ac unũ ex præfectis Decemvirûm, qui ad extremam partem atrii ſe conferunt adverſam principis ſuggeſto, ibique deſtinatis ſedibus conſident. reliqui vero Advocatores in dextro latere comitii, duo vero reliqui Decemvirûm pręſides ſiniſtro latere è regione

Advo-

Advocatorum ſe item locant. Conſimili ratione veteres & recentes extremo looo comitii,quem dicimus longiſſime diſtare à ſuggeſtu principis,oppoſitis lateribus cõſident, dextro inquam ac ſiniſtro : ut hujuſmodi magiſtratuum univerſo civium conſilio omni ex parte oppoſiti cuſtodes eſſe videantur, ne quis impune quippiam agere poſſit, contra leges & comitiorum decreta. Magiſtratibus hunc in modum diſpoſitis tres urnæ juxta principis ſuggeſtum ſarciuntur, in quibus conduntur globuli aurei argenteique hocque modo diſpoſitæ, ut in medio ſuggeſtu una, ex utroque latere itidem una, in quarum utraque xxx tantum ſunt globuli aurei, innumeri vero argentei. aſt in media urna LX tantum globuli conduntur,quorum triginta ſex aurei, argentei vero viginti quatuor : ſuntque aurei omnes globuli, certis literarum notis inſcripti, quas ſingulis comitiis forte educunt, ne qua poſſet ſubeſſe fraus. Locatis urnis tres conſiliarii juniores præ cæteris è ſuis ſedibus ſurgũt, ac ad extremam parté ſuggeſtus juxta tres urnas ſeſſum eunt, ea ratione ut ſinguli ſingulis conſiliariis aſſideant. iis ita actis & diſpoſitis ſortes ducũtur, ac is ordo civium, cujus ſors exierit, con-

ſurgit

ſurgit ex utroque comitii latere. Per atrium namque quod longum eſt, decem ſunt ſedilium ordines diſpoſiti, in quibus pro cujuſque arbitrio conſidere cives ſupra diximus, unaque tantum ſors duobus ordinibus inſervit, his ſcilicet qui ex utroque latere comitii ſibi reſpődent. is itaq; ordo cujus ſors exierit, magna præconis voce citatur,& ex utroque latere comitii,eo etiam ordine quo ſorti libuerit,conſurgitur,civeſque eo quo ſederint ordine, ad eas ſe urnas conferunt, quibus juxta ſuggeſtű principis conſtitutis conſiliarii aſſident: ac manu impoſita quiſque globulum unű educit. qui ſi argenteus ſit, diverſo itinere ad ſedile, unde ſurrexerat,revertitur. at qui aureum eduxerit,confeſtim conſiliario,qui urnæ illi præeſt, conſpiciendum tradit. ille diligenter notam agnoſcit. illa notæ inſcriptio ea ratione eſt inventa, ne quiſquam afferre domo ſecum poſſit aureum, quem manu furtim impoſitum videretur ex urna eduxiſſe, ſicque per fraudem elector fieret. Is ergo cui ſors aurei obtigerit, continuo ad mediam urnam ſe confert, indeque globulum extrahit. qui ſi argenteus fuerit, inops voti ad ſuum ordinem revertitur: ſin vero aureus fuerit,ſuggeſtum aſcendit, ac è regione prin-

principis deſtinato loco ſeſſum it. Secundus qui eadem ſorte uſus fuerit, eodem etiam ſe recipit, ac item tertius: ſicque deinceps cæteri, quouſq; novem fuerint. qui optimum electorum ordinem cõplent, ac ità eo in ordine diſponuntur, ut ſolius ætatis ratio habeatur, præterea nullius rei. Hoc loco inſtitutum illud minime prætereundum eſt, illos qui ſortis beneficio electores ſunt facti, ſtatim alta voce à ſcriba pronunciari ſolere, adeo ut omnes audiant: neque amplius facultatem eſſe cuipiam ejus conſanguineo, aut affini arcta neceſſitudine cõjuncto, tentandi ſortem, qua elector fieri queat: neq; etiam pluribus quam duobus gentilibus aditus patet ad ordines electorum. quod ſumma prudentia majores noſtri inſtituêre, ut ſcilicet ad plures agnationes ac familias hoc munus eligendi perveniat, publicumq; hoc beneficium latius pateat inter cives: ſatis enim eſſe debet, ſi ex una familia ſors duobus contingat, qua publicæ authoritatis compotes efficiantur. Sed eo revertatur unde noſtra divertit oratio. Primus hic ordo electorius eveſtigio ut cõpletus fuerit, comitio egreditur, ſimulq; novem illi ſe in certum conclave recipiunt. Hic ſcriba unus à ſecretis reipublicæ adeſt: pri-

primum electoribus nunciat ea quę legibus præſcripta ſunt, & quæ in magiſtratibus eligendis ſervari debeant. leguntur item ſenatusconſulta, quibus cavetur, ne pecunia corrupti electores, ſeu quapiam mala arte & fraude eligant, vel, ut rectius dixerim, nuncupent eos, qui competitores futuri ſunt, ac conſilii proponendi judicio diſponuntur. Deinde novem illi electores, prout cujuſque *ætas fuerit*, ſeniores ſcilicet, digniori loco ac patrio ſedent. nullum namq; aliud diſcrimen præterquam ætatis inter cives Veneti eſſe volunt, quod nullius ſimultatis cauſa fuerit: neq; à ſummis Philoſophis, Ariſtotele inquam in Politicis, & Zenone in Cyri Perſarum regis inſtitutione opere longe celeberrimo, *eſt prætermiſſum*. Electoribus eo ordine diſpoſitis, novem item globuli in urnam coniiciuntur, numeris quiſq; notati, ab uno ad novenarium. In pagina vero paululum longiore inſcripti ſunt magiſtratus, quorũ habẽtur comitia ſuo ordine. Maximus natu electorũ, ex urna ſortem educit. numerus ſorti inſcriptus inſpicitur, ac quotus fuerit numero deſcriptus, pronunciandi quem voluerit civem jus habet. idem contingit ſecundo, idẽ tertio, & ſic de cæteris, ut ſcilicet ducta ſorte quiſ-

quiſque electorum privati ac proprii magiſtratus beneficio & arbitrio ſortis ſit pronuntiator effectus. Poſtmodum is,cui primi magiſtratus ſors obtigerit, eum civem pronuntiat quem voluerit. Itur in ſuffragia à novem electoribus. ſi ſex ſuffragia vel plura tulerit electus ab eo electorum ordine,in eo magiſtratu renunciatur, ac ejus nomen in pagina ea oblonga inſcribitur, in qua magiſtratus omnes, quorum habentur comitia,ſunt inſcripti.quod ſi pauciora quam ſex ſuffragia tulerit, quod rariſſime evenit, iterum alius ab eodem electore proponitur. Ad eandem rationē res deinde peragitur, & ſic deinceps quouſque aliquis proponatur, qui approbetur ſex electorum judicio. Idem eligendi modus in ſecundo, tertio, omnibuſque aliis ſervatur, quoad ille electorum ordo in ſingulos magiſtratus ſingulos cives elegerit. Interim vero dum hæc in conclavi aguntur, reliqui cives ordinem ſortium in comitio cœptum nõ intermittunt, ſed ad urnas ſe conferunt,prout cuiq; ordini ſors contingit:deinde globulos educunt, donec novem alii ſortem utramq; auream ex urna extraxerint. & hi complent ſecũdum electorum ordinem, qui habita (ut dictum eſt) ætatis ratione, & ipſi

in conclave deſtinatum ſeorſum ſecedunt: quo in loco adeſt & alius ſcriba à ſecretis, qui ratione in nullo diſpari à priore, tum decreta ac ſenatuſconſultũ quæ ſervanda illis ſunt, recitat palam, tum ſuo quemque loco collocat: paginamque defert eiſdem magiſtratibus, eademque ſerie, qua prior illa, quam in conclavi primi electorum ordinis delatam fuiſſe ſupra diximus. Itidem ſortes ab electoribus educuntur: ut quiſque ſuam educit, à ſingulis pronuntiantur cives ſinguli in magiſtratibus quorum comitia fiunt, prout cujuſque electoris ſors tulerit. ac eodem ferme modo poſt hos tertii novem eadem ratione tertium ordinẽ complentes, in privatum quoque conclave ſecedunt, in quo eadem ad amuſſim obſervãtur. Sic etiam quarti novem in ſuum: atque hoc pacto explent numerum triginta ſex civium; totidem namque fuerant globuli aurei in urna medio ſuggeſtu conſtituta. Quamobrem ex ſexaginta civibus quibus ex primis urnis ſexaginta pilulæ aureæ contigere, triginta ſex electores fiunt, in quatuor claſſes diſtributi: quatuor vero & viginti, qui ex media urna globulos argenteos eduxerunt, ſpe fruſtrati rediguntur in ordinẽ. Non me latet, perquam arduum eſſe minuta

hæc

hæc à veterum Romanorum uſu longe remota literis illuſtrare, ſed potius inepti culpam mihi cenſeo ſubeundam, quam parum diligentis. ideo quæcunq; etiam minutiora, accurate ſane à nobis memorabuntur, adeo ut nihil amplius etiam ab homine diligenti deſiderari queat. Nunc revertamur unde digreſſa eſt oratio. Cum ergo in quolibet magiſtratu, cujus eo die habentur comitia, à claſſibus quatuor electorum quatuor item cives electi ſunt, à ſingulis inquam ſinguli, niſi forte contingat unum aliquem à duobus aut tribus ordinibus electorum renunciari, quod interdum accidit, ſed plerunque cujuſque magiſtratus quatuor fiunt competitores: in nonnullis tamen parvæ dignitatis ac inferioris notæ magiſtratibus duo tantum fiunt competitores: duæ namque priores electorum claſſes jus habent eligendi, ac pronunciandi competitores, in illis minoribus magiſtratibus, cum poſteriores claſſes eo jure ſunt privatæ. Poſtquam magiſtratuum omnium cōpetitores electi fuerint, ea quam ſupra expoſuimus ratione, confeſtim electores dimittuntur, neq; ſuffragari ea die cuipiam poſſunt, nec etiam comitiis intereſſe ac ſcriba magnus, qui (ut dixi) patricius honos non eſt, maximæ

æſtimationis, ex ſuggeſtu magna voce pronuntiat competitores primi magiſtratus: ac ſigillatim recitat, quis & à quo electorum ordine electus ſit, nec non quo electorum authore, & in quo ordine unuſquiſq; competitorum electorum fuerit. Quo mihi in loco illud nequaquam prætereundum exiſtimo, legibus ſancitum eſſe, ut elector ille, quo auctore quiſq; competitorum pronunciatus ac electus ſit, veluti fidejuſſor ejus habeatur: ut ſi contingat pronunciatũ civem ſuperatis competitoribus voti compotem magiſtratum eum adipiſci quem petebat, ac in eo magiſtratũ pecuniæ publicę quippiam averterit, ac damnatus fuerit peculatus, nec ſolvendo ſit, is elector, quo autore pronunciatus eſt, in ærarios referatur. Competitoribus igitur elata voce à magno ſcriba pronuntiatis, primi magiſtratus continuo pronuntiati, ſi adfuerint, cum gentilibus quiſque ſuis ac maxime neceſſariis cognatis è comitio egrediuntur, & in conclave deſtinatum ſe conferunt, ibique operiuntur donec illius magiſtratus habeantur comitia. Poſt id item magnus ſcriba omnes admonet: divinis atque humanis legibus unumquemq; teneri, ut ei ſuffragetur, qui omnium optimus ac reipublicę utiliſſimus

liſſimus fore videatur: deinde primum competitorem nominat, à primo ſcilicet electorum ordine electum, pro quo in ſuffragia eundum ſit. continuo juvenes tot exſurgunt, ut unicuiq; ſedilium ordini bini inſerviant. Hi urnas quaſdam manibus geſtant, miro artificio coagmentatas: exterior pars eſt viridis, interior alba, unico fornice ſuperius tectæ: in quem cum manum injeceris, liceat tibi in utrum volueris ſuffragium dimittere: cum tamen nullus, etiamſi adſit ac diligenter inſpiciat, dignoſcere queat in utram urnam ſuffragium ſive calculū jeceris. nec fabis ſuffragantur, ſed pilulis quibuſdam linteis, ne quà ratione ex ſono, quam cadentes in urnam fabæ facturę erant, dignoſci poſſit in utrā urnam calculus ſit jactus. nam majores noſtri maxime reipubl. intereſſe exiſtimavere, ſi libera judicia fierent: idcircoque ſummam operam dedere, ut ſuffragia quam occultiſſima eſſent. Iuvenes ergo illi cum ſuis quiſq; urnis invicem coagmentatis ad ſedile concedunt, ac cuiq; civium eo quo ſederunt ordine, urnas offerunt. quilibet vero civis palam oſtenſo calculo manū in fornicē imponit, ac in utram voluerit urnam eum dimittit: ſi ſuffragari velit, in interiorem albam: ſi vero refragari,

in exteriorem viridem. ſimul in unoquoq; ſedilium hac ratione eo quo diximus modo in ſuffragia itur. Quo fit ut brevi admodum temporis ſpatio ab univerſo conventu civium ſuffragatū ſit. tunc urnæ deferuntur ad ſuggeſtum principis, ibique collecta ſuffragia effunduntur in duo vaſa patula: ea videlicet quæ fuerunt in urnis albis, in vas candidum; at quæ in viridibus urnis collecta ſunt ſuffragia, itidem in viride vas conjiciuntur. Deinde ad conſiliarios numeranda deferuntur, inter quos medius ſedet princeps. candidi vaſis ſuffragia competitori faventia ab eis conſiliariis numerantur, qui dextro principis latere aſſident. At collecta in vaſe viridi, quæ ſcilicet refragantur, ab his qui ad lævam principis ſederint, recognoſcuntur, ſcribæ publici conſiliariis adſtant, ſtatimq; ſcriptis mandant numerata ſuffragia. Interea dum primi ſuffragia recenſentur, eadem ferme ratione pro ſecundo in ſuffragia itur, qui à ſecunda electorū claſſe fuerit electus. deferuntur itidem ſuffragia ad conſiliarios numerant illi, ac numerum ſcribæ mandant in ſcriptis. ſic pro tertio ac demum pro quarto ſi tot fuerint competitores, ad ſuffragia itur. Numeratis ſuffragiis, is qui plurima tulerit, dummodo

modo dimidia excedant, pronunciatur electus à magno ſcriba, quum peractis omnium magiſtratuum comitiis conſilium dimittendum eſt. Sin autem ejus magiſtratus competitorũ nullus plura ſuffragia quam dimidia omnium tulerit, præteriti hi omnes habentur, differturq; electio ad altera comitia. Poſt primi magiſtratus comitia peracta pronunciant nomina electorum in ſecundo: recedunt è concilio competitores cum gentilibus ac cognatis. At illi qui concluſi erant, primorum ſcilicet gentiles atque cognati, in comitium recedunt. Eadem ratione in nullo diſpari à priori, eodẽ ordine itur in ſuffragia pro ſecundi hujuſce magiſtratus competitoribus, ac item numerantur à conſiliariis, is electus habetur qui ſuffragiis alios ſuperavit, dummodo plura dimidiis ſint. ſic pro tertio, item deinceps pro quarto, hoc demum in omnibus aliis magiſtratibus ſervatur. Poſt completa comitia electorũ nomina magna voce pronunciantur à ſcriba magno, poſtea dimittitur conſilium: non tamẽ ultra ſolis occaſum protrahi comitia queunt. Quod ſi ea ſolis occaſus interceperit, ſtatim renunciantur, qui ad eam horam fuerint electi: eorum, qui reſtant, nulla ratio haberi poteſt. Itaq;

beneficio, quod eis cum ſors tum electorum claſſes attulerant, ſpe fruſtrati, minime frui queunt. fuitq; hoc ſumma ratione decretum, nam facile admodú eſſet, ſi res in noctem protraheretur, ne tam magna civium multitudo à magiſtratibus, qui comitiis præfecti ſunt, in officio contineri poſſit, quin tenebris faventibus aliquid contra leges agant. iccirco majores noſtri ſapientiſſimi viri, qui *eximia prudentia* & animi ſolertia omnia proſpexiſſe videntur, ſtatuêre ultra ſolis occaſum comitia protrahi non poſſe, neq; aliquo pacto lucernam ullam in atrium illud inferri, dum comitia habentur. Hæc eſt omnis comitiorum ratio, in qua minime eſt prætereundum, ita inter cives diſtribui magiſtratus, ut tamẽ duo ejuſdem gentis, aut etiam conſanguinei maxime neceſſarii in eodem magiſtratu eſſe non poſſint. Quemadmodum neq; iiſdem comitiis duo gentiles, aut agnati maxime neceſſarii, ſortis beneficio electores eſſe nequeunt, ut ſupra oſtendimus. quod ſumma quidem ratione ſtatutum eſt, ut ſcilicet jus publicæ poteſtatis ad plures pertineat, non autem ad paucos contrahatur neceſſarios, nam hi poteſtatem adepti facile poſſent aliquid moliri, ac rempubl. turbare: præterea quum

quum plurimi expertes fuerint honorum, neceſſe etiam eſt, ut hi plurimi eam rempubl. oderint, ac rebus novis ſtudeant. Eam vero rempubl. diutius conſiſtere fere impoſſibile eſt, quam multi civium nolunt. adde quod proprium reipubl. eſt, publicam poteſtatẽ ad plures pertinere: idque æquiſſimum ſit, ut conſimiles inter ſe cives ex quib⁹ reſpubl. conſtare ſolet, nõ diſpares ſint in honoribus conſequendis. paucorum vero ſtatum, quem Græci ὀλιγαρχίαν dicunt, facile conſtituunt, qui jus publicum contrahunt ad paucos neceſſarios. Quamobrem in republica Veneta ita magiſtratus inter cives diſtribuuntur, ut quoad fieri poſſit, omnes familię agnationeſq; honorum ſint participes: ea tamen ratione, ut non quivis, ſed hi tantum viri qui & probitate & prudẽtia excellunt, rempubl. adminiſtrent, ac munerib⁹ publicis fungantur. Prior illa inſtitutio populare quiddam ſapit: altera vero optimatium gubernationem. quare luce clarius intueri licet, omnes rectas gubernationes civitatum in hac una republica eſſe commiſtas. nam quamvis hoc magnum conſilium ſpeciem quandam referat popularis ſtatus, nihilominus in eo perſpicitur commixtam eſſe rationẽ optimatium

gubernationis cum populari. nam ſorte eligi magiſtratus populare eſt. in eo etenim ſtatu civitatis juſtum atque æquum æqualitate arithmetica metiuntur: ac reputant, quum unuſquiſq; populi unus ſit civis, & liber, ac paribus paria debeantur, unumquenque ex populo pari jure ac commodo frui debere in republica, ut magiſtratus conſequi poſſit, & quum omnes ſimul nequeant imperare, ſed per vices, exiſtimant, æquam hanc eſſe definitionem, inter cives ſorte fieri debere, ut hi imperent, quibus ſors faverit. Contra in paucorũ potentia, quæ aberrat à republica optimatium, arbitrantur æquum, cum imparibus imparia debeantur, diviteſque ſuperent alios cives copia rei familiaris, eis quoque ſupremos honores deberi. In qua exiſtimatione utriq; longe à vera ratione recedunt, licet veriſimili nitantur. nam quod inquiunt, paribus paria, aut imparibus imparia deberi, recte ſtatuunt. In eo vero quod paritatem priores numero tantum, ac poſteriores imparitatem ſolum divitiis metiantur, hi nimirum utrique egregie falluntur. Etenim qui numero pares ſunt, aliqua in parte pares ſunt, non omnino pares. Et qui divitiis impares, nõ omnino impares cenſendi ſunt, ſed ali-

aliqua tantum ratione impares. Verum
cum civilis ſocietas ad bene vivendum
ſit inſtituta, virtus ſola diſcrimen hoc
efficit. his ergo qui virtute præſtant,
tanquam imparibus ac potioribus ſu-
premi etiam honores in republica de-
bentur: æqualibus vero virtute ac civili
induſtria æquales etiam honores. hic
modus hæc norma optimatium eſt.
Sicuti ergo populare eſt, uti ſorte in e-
lectoribꝰ conſtituendis: ita eſt optima-
tium, ut is qui virtute præſtare judicio
conſilii exiſtimatus fuerit, potior ha-
beatur, ac reliqui repulſam ferant, qui
indigniores habiti ſint. Qua ex re faci-
le perſpici reor, in hac comitiorum ha-
bendorum ratione commixtam eſſe
cum populari ſpecie optimatum for-
mam: eo tamen temperamento, ut id
quod eſt optimatium, ſuperet rationē
popularem. nam ſors in electoribus tā-
tum conſtituendis dominatur: cujus
poteſtatis nequam etiam homines rei-
publ. abſque detrimento compotes eſſe
queunt, parq; jus habere cum optimis
civibus. at in adipiſcendis honoribus
nil ſortis eſt, totū in electione & exiſti-
matione poſitum eſt. Quo in loco non
omittendum cenſeo illud inſtitutum,
in comitiis magiſtratuum, qui exigunt
viros præcipua quadam bonitate, ac
ſoler-

ſolertia præditos, quatuor ordinibus electorum, de quibus ſupra memini, ſenatum velut quintum ordinem explere. nam dum ordines illi in conclavibus ad hoc munus deſtinatis eos pronunciant, quos voluerint competitores, ſi fiant comitia cujuſpiam horum, quos dixi, magiſtratuum, cogitur ſenatus in minus atrium: ibique unicuiq; ſenatori licet eum quem voluerit in certis illis magiſtratibus nominare, pro quibus in ſuffragia itur. at is qui plura attulerit, pronunciatur electus ſenatus ſcrutinio, fitque quintus competitor. quamobrem evidentiſſimum eſt, præſtantiorem eſſe in noſtra republica legem reipubl. optimatium, ea quæ eſt popularis ſtatus. Cæterum hujuſcemodi comitiorum modus ac ratio ſatis hactenus diligenter à nobis expoſita eſt. Accedamus ad eam reipublicæ partem, quæ veluti in fidibus ad conſtituendam διαπασῶν conſonantiam vox gravis acutæ proportione quadam reſpondet, ſic etiam ſpecie quadam regia parti populari reſpondeat, ac demum in unum concentum optimæ reipublicæ injectis mediis magiſtratibus coaleſcat.

ſolertia præditos, quatuor ordinibus
electorum, de quibus ſupra memini,
ſenatum velut quintum ordinem ex-
plere. nam dum ordines illi in concla-
vibus ad hoc munus deſtinatis eos
pronunciant, quos voluerint compe-
titores, ſi fiant comitia cujuſpiam ho-
rum, quos dixi, magiſtratuum, cogitur
ſenatus in minus atrium: ibique uni-
cuiq; ſenatori licet eum quem voluerit
in certis illis magiſtratibus nominare,
pro quibus in ſuffragia itur. at is qui
plura attulerit, pronunciatur electus
ſenatus ſcrutinio, ſicque quintus com-
petitor. quamobrem evidentiſſimum
eſt, præſtantiorem eſſe in noſtra repu-
blica legem reipubl. optimatium, ea
quæ eſt popularis ſtatus. Cæterum hu-
juſcemodi comitiorum modus ac ra-
tio ſatis hactenus diligenter à nobis ex-
poſita eſt. Accedamus ad eam reipu-
blicæ partem, quæ veluti in fidibus ad
onſtituendam διὰ πασῶν conſonan-
iam vox gravis acutæ proportione
uadam reſpondet, ſic etiam ſpecie
uadam regia parti populari reſpon-
at, ac demum in unum concentum
timæ reipublicæ injectis mediis ma-
ratibus coaleſcat.

LI-

LIBER II.

NVLLVS eſt, qui ignoret Principem in urbe Veneta perſonam regis ac ſpeciem regiæ gubernationis præ ſe ferre. ideo non abſque ratione poſtquam is à nobis conventus civium eſt deſcriptus, qui populi formam habeat, etſi nō ſatis pro rei ipſius dignitate, pro tenuitate tamen noſtra non indiligenter: nunc à nobis aggrediendum eſt, qua ratione ducti majores optimi atq; ſapientiſſimi homines principem unum reipublicæ præeſſe voluerunt: necnon etiam dicendum, quibus temporibus ac qualis fuerit hujus principis præficiendi origo. Neminem puto latere, id quod à nobis ſæpius hoc opuſculo eſt repetendum, civitatē civilem quandam ſocietatem eſſe, quæ per ſe ſufficiat ad bene beateque vivendum. Omnem vero ſocietatem unitate quadam contineri, quis ambigat? contra autem diſtractione diſſolvi. Quo effectū eſt, ut diſcordia civiliq; diſſidio, maximæ & opulentiſſimæ civitates brevi corruerint, funditusq; everſæ ſint. unitas vero cōmodo contineri non pōteſt, niſi ab uno, qui multitudine civium ac univerſis magiſtratibus, quib⁹ privatæ

quæ-

quædam functiones ſint demandatæ, præſit, atque multitudinem quodammodo diffluentem colligat, ac in unum conciliet. quod philoſophi ſummi ac præcipui naturæ indagatores, cum in univerſi conſtitutione, tum etiam in microcoſmo, id eſt animali, animadvertêre. Nam proſpexerunt, in hac rerũ univerſitate multos ac difformes, prout ſcilicet uniuſcujuſq; natura fert, motus ab uno, cœleſti inquam, contineri, ac diuturno: omnes etiam cauſas ab una prima omnium cauſa: demum in uno animali plurima ac longe diverſa membra, quorum functiones variæ difformesq; ſint: una tamen anima & unico membro, corde ſcilicet, comprehendi, atque in unitatem quandam colligi: pari propemodum ratione multitudo civium ita fuerit legibus inſtituta, ut unum quempiam præſidem velit, cui bonum commune omnium ac unionis civilis conſervandæ cura præcipue incumbat, quo uniuſcujuſque civis tum privati, tũ magiſtratu fungentis actiones tanquam ad ultimũ finem & præcipuum finem referri debent: nimirum diutius non poteſt conſervari, ſed in diverſas partes diſtracta decidet. quod ut nullius civis culpa aut injuria contingat, ex ſingulorũ quidem ſedulitate

circa

quædam functiones ſint demandatæ, præſit, atque multitudinem quodammodo diffluentem colligat, ac in unum conciliet. quod philoſophi ſummi ac præcipui naturæ indagatores, cum in univerſi conſtitutione, tum etiam in microcoſmo, id eſt animali, animadvertêre. Nam proſpexerunt, in hac rerum univerſitate multos ac difformes, prout ſcilicet uniuſcujuſq; natura fert, motus ab uno, cœleſti inquam, contineri, ac diuturno: omnes etiam cauſas ab una prima omnium cauſa: demum in uno animali plurima ac longe diverſa membra, quorum functiones variæ diſformeſq; ſint: una tamen anima & unico membro, corde ſcilicet, comprehendi, atque in unitatem quandam colligi: pari propemodum ratione multitudo civium ita fuerit legibus inſtituta, ut unum quempiam præſidem velit, cui bonum commune omnium ac unionis :ivilis conſervandæ cura præcipue ·umbat, quo uniuſcujuſque civis tum rivati, tú magiſtratu fungentis actio es tanquam ad ultimú finem & prpuum finem referri debent: nimirum ujus non poteſt conſervari, ſed in verſas partes diſtracta decidet. quod nullius civis culpa aut injuria congat, ex ſingulorū quidem ſedulitate circa

circa proprium privatumq; munus accidere neceſſarium erit, quum commune bonum nulli præcipue ſit demandatū. Cape rei frumentariæ præfectos, hi potiſſimum in hanc curam incumbent, ut eorum opera magna frumenti copia ex omnibus partibus invehatur in urbem, ſitque tritici annona vilis. At hoc fortaſſe publicis vectigalibus officiet. Navalis quoq; rei præſides, quod pulcherrimum habemus, non diſſimili ratione maxime ſtudebunt, ut quamplurimas triremes ædificét, omnibuſq; bellicis & nauticis inſtrumentis exornent egregie, atque pecunias publicas undique coactas in eum uſum expendant: ex qua forſitan ſedulitate reliqui reditus publici, & reficiendis arcium & oppidorum mœnibus & cuſtodibus regionum ſatis eſſe non poterunt. quamobrem ſolutis compagibus reſpublica diſtracta dilabitur, nō culpa, ſed ſtudio civium, dum quiſque perquam egregie munus ſuum obire ſtudet. quod ſi hiſce incommodis effici videtur, ut operæprecium ſit boni communis curam alicui præcipue demādare, cujus officium nullum privatum ſit, ſed ſolum moderetur ac dirigat cujuſque functionem ad commune bonum, & ad reipubl. unionem: pluribus æque hoc negotium

com-

committi non reor è re civitatis eſſe. Etenim id quod pariter plures curant, omnes pariter negligunt (quod inquit Ariſtoteles) dum nulli præ aliis fraudi dari poteſt, ſi quid perperam agatur: ut interim omittam ſimulationem ac ſimultates, quæ inter pares plerumq; eſſe ſolét. ſin vero unus huic rei præficiatur, qui temporaneum hunc magiſtratum gerat, ut puta annuum aut ſemeſtrem, non autem quoad vixerit: hic nimirum bene ſecum agi putabit, ſi tantiſper reſpublica fæliciter agat, donec defunctus fuerit magiſtratu, ſecurus quid poſtmodum ſit eventurum, ac quo res caſura ſit. Quare contingit, ut male plerumque res cedat. Id quod certiſſimo experimento compertum eſſe poteſt, à pleriſque rebuſpublicis ſumpto, quæ hoc gubernationis genere noſtris temporibus uſæ ſunt. Ideo à noſtra civitate ſapientiſſime inſtitutum fuit, ut in hac republica conſtitueretur quædam ſpecies regiæ gubernationis, adeo legibus temperata, ut quovis incommodo ac periculo, quæ reipublicæ imminere poſſent, amotis, utilitate vero & commodo, quod regia gubernatio habere ſolet, accito, nihil relictum eſſe videretur, quod ſit deſiderandum, ac ſimul rempublicam liberrimam, & regem præſi-

præſidem haberemus. Vnus ergo princeps eligitur, qui etiam habeat ducis nomen. is quoad vixerit, reipublicæ præeſt, præcipueque curam boni communis habet, quo maxime civitates contineri ſuperius à nobis efficaci ratione probatum eſſe reor. Hujus nulla eſt privata functio, nulla etiam eſt in univerſa republica cujus expers eſſe debeat. hic cum unumquemque privatum, tum etiam quoſcunque magiſtratus ita debet in officio continere, atque ea ratione moderari, ut veluti quadam harmonia omnia conſonent communi bono, atque ad unionem civilem referantur: ne qua ſcilicet functio ſive nimia ſedulitate magis quam opus ſit intenta, aut negligentia remiſſa utilitati communi officiat. hoc igitur eſt principis munus, ut tanquam in quadam reipublicæ ſpecula poſitus conſpicetur, quid unuſquiſque rerum agat, eorum præſertim qui fuerint præditi publica authoritate: ac ſi quem perſpiciat qui officio ſuo deſit, accerſitum coram univerſo collegio verbis primũ caſtiget, ac, ſi res ita tulerit, adhibitis Advocatoribus, ſeu Decem-virûm præfectis, mandet culpam ejus dignoſci, ac de conſilii ſententia puniri. Ipſe quoque dux ſi velit, cum Advocatoris tum

præfecti Decem-virûm authoritate uti poteſt, atque de cujuſque crimine & de mulcta infligenda ad cõſilium referre. Id quo more fieri ſoleat, infra docebimus, quum de judiciis criminum agemus. Eam enim princeps obtinet poteſtatem, ut in quovis civium collegio ſeſe adjungere collegam magiſtratui præſidi, parque cum aliis præfectis jus habeat: ut hac potiſſimum ratione omnibus conſulere queat. verum poteſtas hæc adeo eſt legibus contracta, ut nihil ſolus poſſit, aliis magiſtratib⁹ adjunctis non amplius authoritatis obtineat, quam quivis unus eorum, qui eo magiſtratu funguntur. Quinetiam magiſtratuum jus adeo modicum eſt, ut nullus tametſi ſummus quicquam ſtatuere poſſit, quod alicujus momenti haberi debeat, niſi de conſilii ſententia, ſed de his ſuo loco luculenter dicetur. *In quovis præterea conſilio princeps tanquam illorum unus unius tantum ſuffragii jus habet. in magno item conſilio in conventu omnium civium dum comitia magiſtratuum fiunt,* neque gentili, neque conſanguineo competitori ſuffragari poteſt, verum eodem pariq; jure cum omnibus utitur. Ex his igitur puto quemcunque facile intellecturum, Venetorum principi

omnem

præfecti Decem-virûm authoritate uti
poteſt, atque de cujuſque crimine & de
multa infligenda ad cõſilium referri.
Id quo more fieri ſoleat, infra docebi-
mus, quum de judiciis criminum age-
mus. Eam enim princeps obtinet po-
teſtatem, ut in quovis civium collegio
ſeſe adjungere collegam magiſtratui
præſidi, pariq; cum aliis præfectis jus
habeat: ut hac potiſſimum ratione o-
mnibus conſulere queat. verum pote-
ſtas hæc adeo eſt legibus contracta, ut
nihil ſolus poſſit, aliis magiſtratib⁹ ad-
junctis non amplius authoritatis obti-
neat, quam quivis unus eorum, qui eo
magiſtratu funguntur. Quinetiam ma-
giſtratuum jus adeo modicum eſt, ut
nullus tametſi ſummus quicquam ſta-
tuere poſſit, quod alicujus momenti
haberi debeat, niſi de conſilii ſenten-
tia, ſed de his ſuo loco luculenter dice-
tur. In quovis præterea conſilio prin-
ceps tanquam illorum unus unius tan-
tum ſuffragii jus habet. in magno item
conſilio in conventu omnium civium
tum comitia magiſtratuum fiunt, ne-
que gentili, neque conſanguineo com-
petitori ſuffragari poteſt, verum co-
tum pariq; jure cum omnibus utitur.
His igitur puto quemcunque facile
intellecturum, Venetorum principi
omnem

omnem ademptam eſſe facultatem principatu abutendi, & pro tyranno ſe gerendi. Quæ res diuturna, quin potius vetuſtiſſima conſuetudine, vel à primis originibus urbis ad hæc uſque tempora perducta adeo inolevit, ac confirmata eſt, ut nihil minus urbi Venetæ timendum ſit, quam principem reipublicæ libertati ullum unquam negocium faceſſere poſſe. Verum enimvero cum maximos labores ac ingentem ſollicitudinem animi abſque mercede ulla univerſi rejecturi eſſent, poteſtatis diſpendium principi repenſum eſt adhibitis honore, dignitate, ac ſpecie regia. Nam ornatus corporis regius eſt, purpurea enim veſte, aut aurea ſemper utitur. Capite geſtat velamen linteum pro regio diademate, ſupra quod & geſtat capitium purpureum limbo aureo ornatum, cujus pars quę occiput tegit, in cornu formam aſſurgit, ſedem in ſuggeſtu habet veluti regiam, omnes cives cum privati tum magiſtratum gerentes detecto capite ac ſtantes ſedentem principem alloquuntur: honoris id hac tempeſtate præcipuum ſignum. Nulli princeps aſſurgit. Cunctæ epiſtolæ reipublicæ ſub nomine ipſius prodeunt obſignanturque. Orator quivis, prætor, præfectus, aut quilibet alius

 qui

qui ad ſenatū ſcribere voluerit literas, ad principem deſtinat: decretorum, legum, ac ſenatusconſultorum promulgationes nomine principis fiunt. Nummi omnes tam aurei quam argentei cū nomine ac figura principis excudūtur. Tandem ut paucis abſolvam, ubique regis ſpeciem intueri poſſis, poteſtatem vero nuſquam; ſapientiſſime & hoc quidem in republica Veneta, ut cætera omnia, conſtitutum fuiſſe, nullus ſanæ mētis inficiari auſit. Nam hac honoris mercede laborioſum alioquin principis munus rependêre, quod ſolum virtutis præmium eſſe vulgus prædicat, & ſummi philoſophi prodidêre. Ex quibus *Ariſtoteles in Ethicis inquit: Quum hi qui recte & ſancte magiſtratū gerant, nōn ſuæ ſed aliorū utilitati conſulant, nulla alia ratione æquum eis præmium tribui poſſe, præterquā ut honore alios antecellant.* Præterea magnopere facit hujuſce principis dignitas, ut quicunq; civis & caſtigationem ejus maxime vereatur, & injuncta munera majori ſedulitate perficiat. Adjuncti ſunt principi ſex conſiliarii, ex ſenis tribubus in quas diviſa eſt univerſa civitas, delecti, ex ſingulis ſcilicet ſinguli. hi octimeſtrē magiſtratū gerunt, perpetuoq; principi aſſident, omnia cum principe audiunt,

nullæ

nullæ literæ publicę exeunt, niſi ex ſententia quatuor conſiliariorũ, qui etiam nomina ſua literis aſcribunt: non his tamẽ quæ prodeunt, ſed illis quas ſcribę reipublicæ primum ſcripſerunt, atque poſt exempla edita ſervant. In qua quidem re illud haudquaquam eſt prætereundum, haſce literas, quæ non ex decreto conſilii, ſed juſſu principis & conſiliariorũ datæ ſunt ad quempiam, ut res parvi momenti & modicæ eſſe autoritatis. Illud namque ſæpius eſt nobis repetendum, omne jus omnemque poteſtatem conſiliis eſſe duntaxat attributam: nullum vero magiſtratum per ſe amplam poteſtatem obtinere. ſed de conſiliariis infra dicetur. Nunc ad principem, ſeu ducem malueris appellare, oratio redeat. Hac igitur ſpecie regia principi adfixa, cum plerumque privatæ opes ſatis futurę non eſſent ad tuendam eam dignitatem atq; ad eum locum honeſtandum, ex publico ærario conſtituta ſunt in ſingulos annos duci tria millia & quingenti aureorum nummûm. ac ne fortaſſe quiſquam paulo avarior in rem familiarem, neglecta dignitate atq; utilitate publica, eam pecunię ſummam converteret, injuncta ſunt illi munera quædam, quæ ſuis impenſis obeat, quibus & dignitati

ipſius & reipublicæ uſui conſuleretur. quæ ſi ut pecuniis parcat, negligat, hæredibus adeo ingens pecuniæ mulcta eſt impoſita, ut dum rei familiari augendæ princeps ſtudere voluerit, & hæredibus prodeſſe, magnam ejus jacturam facturus ſit, ſi ob avaritiam dignitati ſuę defuerit: præterquam quod hæreditariam quandam ignominiam & dedecus poſteris relicturus eſt. Complures ſtipatores alit, inermes tamen, ſericis veſtibus ſemper utitur, domum habitat aulæis mirifice inſtructam, ſupellectilis argenteæ copiam habet: cæteraq; id genus, quæ principi viro conveniunt. Singulis annis quater prandium parat, ſexaginta & amplius civibus, laute atq; opipare inſtructum. qua in re pervetuſtum Lacedęmoniorum morem atq; Cretenſium (quorũ reſpubl. illuſtres fuere) moderatum tamen majores noſtri in hanc noſtram rempubl. tranſtulere. Nam cum ſummopere faceret ad benevolentiam civium conciliandam conventus civium frequens, convivia quædam publica impenſis ærarii fieri ſtatuerunt tum Lacedæmonii tum Cretenſes. ad quæ cum cives convenirent, & unuſquiſque facile quemcunque dignoſcere poterat, & neceſſitudine quadam arctiori ex conſuetudi-

ne illa communi invicẽ vinciebantur.
verum cum omnes promiſcue conve-
nirent, neceſſe erat plerunque in con-
viviis illis tumultus & turbationes ſu-
ſcitari: quumq; ii quorum ea cura erat,
pro ſe quiſque cives laute excipere vel-
lęt, pecuniç publicę magnam jacturam
faciebant. Quapropter caſtigatione &
modo adhibito vetus illud inſtitutum
& ad Venetos deductum eſt, omneque
id negotium principi demandatum.
Quater ergo ſingulis annis cives à prin-
cipe adhibentur, lautis ſane ſed non in-
vidioſis epulis. nec unuſquiſque pro-
miſcue accedit, ſed hi tantũ quos prin-
ceps aſciverit, præter conſiliarios & Ad-
vocatores præfectos quadraginta-virũ
ac decem-virûm præſides, qui jure
quodam eorum magiſtratuum ſemper
conviviis principum interſunt. cæteri
cives omnes invitati accedunt. Hac au-
tem ratione quatuor hæc convivia di-
ſtributa ſunt, ut ſeniores digniores ſque
cives invitati, circa brumam die divo
Stephano protomartyri dicato ſummo
mane conveniant in ædes publicas, ha-
bitationi principum deſtinatas, ac ſo-
lenni pompa domo principem dedu-
cant in ædem divi Marci: ſimulque ibi
ſacris interſunt, quibus peractis ad ædes
ſuas principem reducunt, ibique ſimul

epulantur. Aprili etiam menſe die Marci Euangeliſtæ, cujus numen Veneti præcipuum habent, & quem patronum ſibi aſciverunt, poſteaquã ejus reliquiæ ex Alexandria Ægypti civitate illuſtri Venetias delatæ ſunt, cives ætate & dignitate minores invitati à principe eódem more ac pompa celebratis ſacris ad principis prandium ſe conferunt. Aſcenſionis quoque feſto, quo die nundinæ Venetiis fiunt, adhibentur à principe hi, qui virilem ætatem attigerunt. Hi item ſummo mane deducunt domo ducẽ, ſimul conſcendunt navem quam ornatiſſime ad hos uſus conſtructam, (quam Veneti Bucentaurum vocant) æſtuariaque egreſſi cum primum liberum apertumque mare intueri licet, antiquorum Pontificum beneficio, qui hanc rempublicam pro rebus quamplurimis fortiter & egregie contra cómunes nominis Chriſtiani hoſtes geſtis honeſtare voluerunt, princeps jacto annulo aureo in mare inquit, totidem fere verbis, ſe in ſignum veri perpetuiq; imperii eo annulo mare deſponſare. his adduntur ab urbis præſule cærimoniæ quædam, quibus peractis deſcendunt in ædem divo Nicolao dicatam, vetuſtam ſane, & quæ in littore condita eſt, quod mare ab æſtuariis diſterminat. ibi ſacra-

epulantur. Aprili etiam menſe die Marci Evangeliſtæ, cujus numen Veneti præcipuum habent, & quem patronum ſibi aſciverunt, poſteaquã ejus reliquiæ ex Alexandria Ægypti civitate illuſtri Venetias delatæ ſunt, cives ætate & dignitate minores invitati à principe eodem more ac pompa celebratis ſacris ad principis prandium ſe conferunt. Aſcenſionis quoque feſto, quo die nundinæ Venetiis fiunt, adhibentur à principe hi, qui virilem ætatem attigerunt. Hi item ſummo mane deducunt domo ducẽ, ſimul conſcendunt navem quam ornatiſſime ad hos uſus conſtructam, (quam Veneti Bucentaurum vocant) æſtuariaque egreſſi cum primum liberum apertumque mare intueri licet, antiquorum Pontificum beneficio, quanta rempublicam pro rebus quamplurimis fortiter & egregie contra communes nominis Chriſtiani hoſtes geſtis honeſtare voluerunt, princeps jacto annulo aureo in mare inquit, totidem ere verbis, ſe in ſignum veri perpetuique imperii eo annulo mare deſponſare. ... dduntur ab urbis præſule cærimoniæ quædam, quibus peractis deſcendunt in ... lem divo Nicolao dicatam, vetuſtam ... ie, & quæ in littore condita eſt, quod ... re ab æſtuariis diſterminat. ibi ſacra

cra myſteria celebrantur: quibus rite peractis conſcenſa rurſus navi Venetias reverſi principem domum reducunt, ſimulque convivantur. Quarto epulæ pertinent ad juvenes cives, qui duodecimo Calendas Iulias die dicata Vito & Modeſto martyribus, ſolenni pompa cum principe ad eorum templum accedunt, quod quidem templum ultra rivum magnum, qui urbem mediam dividit, eſt ſitum, qui quidem rivus jungitur ponte ſupra triremes ædificato, pro temporis ratione, ne immenſo fere circuitu iter illud conficiendum foret. Templum igitur inviſunt, ſacris interſunt, ac demum à principe domum reducto lauto ſane excipiuntur convivio. Atque convivio frequenter adhibentur & ſaltatores & mimi, necnon cantores egregii, qui convivas oblectant: intermiſcentur interdum ludi nonnulli, qui mirifice capiant ſpectatores. ſic igitur vetus illud inſtitutum in Venetam rempublicam conceſſit, moderatum tamẽ. nam hac ratione cujuſcunque fere ordinis cives, pares tamen cũ paribus ad epulas accerſuntur. ſicq; cũ dignitate principis, tũ etiam maxime conciliandis invicẽ civibus egregie conſultũ eſſe videtur. Cæterũ quoniam patricii ſingulo quoq; anno hiſce epulis

honeſtari non queunt, ne ullus præteritus videatur, veteri inſtituto ac lege conſtitutum eſt, ut hyeme unicuique civi, qui in majori conſilio ſuffragandi jus habeat, à principe mittātur quinq; marinæ anates, veluti convivii quædam publici portio, quod etiam ad cōciliandos cives Duci non parum facere cenſeri poteſt. hiſce impenſis inſumitur magna pecuniæ pars, quæ ex ærario principi quotannis numeratur. Quo fit, ut etiamſi velit dux avarus, nequeat tamen ullis avaritiæ ſordibus fœdare dignitatem atque amplitudinem loci quem tenet. Hoc loco quoniam fere omnis poteſtas atque authoritas principis eſt à nobis explicata, referre operę precium eſt, quo initio quibuſve temporibus ducis hujuſce creandi Venetiis conſilium initum fuerit: ac demum, quænam ſit ratio comitiorum in duce eligendo. A prima ſtatim urbis origine cum quique nobiliſſimi Venetæ provinciæ cives, Aquileia, Altino, Concordia, Opitergio, Patavio ac pleriſque aliis civitatibus ampliſſimis atque opulentiſſimis Hunnorum impetu everſis, qui rege Attila duce maximam Italiæ cladem attulere, in ea æſtuaria maris Adriatici cōveniſſent, in quibus poſtea Veneta urbs condita eſt, ac in viciniori-
ribus

honeſtari non queunt, ne ullos præte-
ritus videatur, veteri inſtituto ac leg-
conſtitutum eſt, ut hyeme unicuique
civi, qui in majori conſilio ſuffragandi
jus habeat, à principe mittátur quinq;
marinæ anates, veluti convivii quæ-
dam publici portio, quod etiam ad cō-
ciliandos cives Duci non parum facere
cenſeri poteſt. hiſce impenſis inſumi-
tur magna pecuniæ pars, quæ ex ærario
principi quotannis numeratur. Quo
fit, ut etiamſi velit dux avarus, nequeat
tamen ullis avaritiæ ſordibus fœdare
dignitatem atque amplitudinem loci
quem tenet. Hoc loco quoniam fere
omnis poteſtas atque authoritas prin-
cipis eſt à nobis explicata, referre operę
pretium eſt, quo initio quibuſve tem-
poribus ducis hujuſce creandi Venetiis
conſilium initum fuerit: ac demum,
quænam ſit ratio comitiorum in duce
legendo. *A prima ſtatim urbis origine*
m quique nobiliſſimi Venetæ pro-
nciæ cives, Aquileia, Altino, Con-
cordia, Opitergio, Patavio ac pleriſque
s civitatibus ampliſſimis atque opu-
lentiſſimis Hunnorum impetu everſis,
rege Attila duce maximam Italiæ
m attulere, in ea æſtuaria maris
ntici cōveniſſent, in quibus poſtea
ta urbs condita eſt, ac in vicinio-
ribus

ribus locis patriæ, quam liquerant, unuſquiſque ſedes ſuas poſuiſſent, ædificata fuere circiter duo & viginti oppida, partim in littore eo quod interiora æſtuaria claudit, partim in tumulis quibuſdam, qui ex æſtuariis eminebant. ac primis initiis cum ea oppida neque per ſe ſatis munita eſſent, neq; navigiorum copia alicui oppido tanta ſuppeteret, ut piratis ac prædonibus pro ſe quiſq; obſiſtere poſſet, optimum fore cenſuere, ſi de omnibus in communi conſulerent, cum omnium eadem etiam fortuna eſſet: ac communi conſilio proſpicerent, cum annonæ, tritici, vini, frugumq; omnium, quæ victui neceſſariæ ſunt, tum maxime propriorum larium ſecuritati: ne quam injuriam ſeu detrimentum acciperent à piratis, quibus oppidis nondum ſatis munitis expoſiti erant. Quamobrem cum prius unumquodque oppidum præfectum ac præſidē ſibi ex ſuis civibus delegiſſet, quem tribunum vocabant, conſtitutum eſt inter omnes, ut certis diebus tribuni hi convenirent, ac de re communi decernerent. Paulo poſt experientia compertū eſt, cum nulli ex aliis præcipue cura hæc incumberet, ac propterea multa incommoda paterentur, commodiſſimam & utiliſſimā rem omnibus fore,

ſi uni

ſi uni cuipiam præ cæteris communis boni procuratio demandaretur, quem omnes alii uti principem agnoſcerent. Itaq; decretum eſt omnium oppidorũ conſenſu, ut dux ſeu princeps unus eligeretur: huic principiò conſtituta eſt ſedes in oppido Heraclea nuncupato. ſitũ id erat in intimis æſtuariis, in inſula quadã juxta Planis fluminis oſtium, quæ noſtris temporibus alluvione fluvii continenti conjuncta eſt. Poſtmodũ vero cum locus is non ſatis idoneus videretur: nam cum in receſſu eo eſſet, ſæpenumero priuſquam mali fama eo perveniſſet, piratæ jam intra æſtuaria penetrarant, ac vel imprudentes oppidanos oppreſſerant, vel navigia diripuerant: idcirco ſtatuerunt: ſatius fore, principẽ relicta Heraclea Melamocum concedere, oppidum in medio littore ſitum, ex quo dux facile præſentire poterat, ſi quid inſidiarum à piratis ſtrueretur, ac parvo negocio adeſſe ubicunque opus fuiſſet. Demum quo tempore Pipinus cladem & ſervitutẽ elementis illis Venetæ urbis minaretur, omneſq; Rivoaltum, ex quibuſcunque oppidis conceſſiſſent, principis etiam ſedes eo loci tranſlata eſt: quo cunctis oppidanis convenientibus in eam amplitudinẽ quam cernimus Venetiæ excrevere:

ſic

ſi uni cuipiam præ cæteris communi
boni procuratio demandaretur, quem
omnes alii uti principem agnoſcerent.
Itaq; decretum eſt omnium oppidorũ
conſenſu, ut dux ſeu princeps unus eli-
geretur: huic principiò conſtituta eſt
ſedes in oppido Heraclea nuncupato
ſitũ id erat in intimis æſtuariis, in inſu-
la quadã juxta Planis fluminis oſtium,
quæ noſtris temporibus alluvione flu-
vii continenti conjuncta eſt. Poſtmodũ
vero cum locus is non ſatis idoneus vi-
deretur: nam cum in receſſu eo eſſet,
ſæpenumero priuſquam mali fama eo
perveniſſet, piratæ jam intra æſtuaria
penetrarant, ac vel imprudentes oppi-
danos oppreſſerant, vel navigia diri-
puerant: idcirco ſtatuerunt: ſatius fore,
principẽ relicta Heraclea Melamocum
concedere, oppidum in medio littore
ſitum, ex quo dux facile præſentire po-
terat, ſi quid inſidiarum à piratis ſtrue-
retur, ac parvo negocio adeſſe ubicun-
que opus fuiſſet. Demum quo tempore
Pipinus cladem & ſervitutẽ clementis
Venetæ urbis minaretur, omneſq;
Rivoaltum, ex quibuſcunque oppidis
acceſſiſſent, principis etiam ſedes eo
translata eſt: quo cunctis oppida-
nis convenientibus in eam amplitudi-
nem quam cernimus Venetiæ excrevere:
ſic

ſic igitur perpetuo quodã tenore à primis ſtatim urbis originibus unus princeps reipublicæ Venetæ præfuit. primi illi aliquò majoris authoritatis fuere. poſtea vero uſu docente paulatim inſtitutis ac legibus poteſtas principis ad hanc quam cernimus temperationem deducta fuit. Ratio vero eligendi ducis, qui priori vita functo ſucceſſurus ſit, primum quidem ſimplex fuit. nam cũ majores noſtri ſingulari quadam bonitate præditi fuerint, atque ab ambitione penitus alieni, unuſquiſque pro ſe eam ſollicitudinem recuſabat. quapropter acclamatione populi, is qui omnium optimus ac prudentiſſimus haberetur, princeps renunciabatur. Poſt prima ea tempora, aucta civitate & populo ampliore effectó, inutile fore reipublicæ viſum eſt, ſi temeritati atq; auræ populari res tam magna commiſſa eſſet. decretum itaque eſt, ut eligerentur undecim-viri omnium probatiſſimi, qui creandi ducis poteſtatem haberent. demum quum aliquantum ſimul cum imperio etiam ambitio excreviſſet. inſtituta ſunt ſingularia quædam comitia, ac perplexa quædã ducis eligendi ratio invẽta. hanc nos ne quid incœpto operi deſit, paucis exponem⁹. Defuncto principe ac juſtis actis pie hono-

honorificeq; conſiliarii qui interregni illius tempore ſe in ſedes publicas habitationi principis deſtinatas continuo poſt principis obitum receperunt, Magnum conſilium vocant. in eo primo poſt interitum ducis, conventu ea ratione comitiorum, quam ſupra narravimus, quinque cives creantur, qui defuncti principis res geſtas diligenter ſcrutari debeant, ac de conſilii ſententia, ſi quid ab eo contra leges ac decreta ſit factum, reſcindant. ſi à quopiam etiam munus acceperit, ac ſtatutæ pepercerit impenſæ. ea hiſce referentibus irrogatur hæredibus à conſilio mulcta quam leges juſſerint. Pecuniaria ea eſt, eaque ſumma æris de hæreditate principis publicatur, atque in ærarium refertur. Eiſdem comitiis eliguntur quinque alii cives, qui eodem momẽto quo renunciati ſunt, recipiunt ſe in conclave comitio adjunctum: neque inde diſcedunt, antequam inter eos re conſultata, quid ipſis in poteſtate principis immutandum, tollendum, aut addendum videatur. Re inter eos diſcuſſa iterum cogitur conſilium, quo coacto egrediuntur illi è conclavi (nam prius non licet) ac ſuam quiſque ſententiam ad conſilium refert de principis jure: ac univerſis civibus diſceptantibus ſuffragiis

honorificeq; conſiliarii qui interregni illius tempore ſe in ſedes publicas habitationi principis deſtinatas continuo poſt principis obitum receperunt, Magnum conſilium vocant. in eo primo poſt interitum ducis, conventu ea ratione comitiorum, quam ſupra narravimus, quinque cives creantur, qui defuncti principis res geſtas diligenter ſcrutari debeant, ac de conſilii ſententia, ſi quid ab eo contra leges ac decreta ſit factum, reſcindant. ſi à quopiam etiam munus acceperit, ac ſtatuta percerit impenſæ. ea hiſce referentibus irrogatur hæredibus à conſilio mulcta quam leges juſſerint. Pecuniaria ea eſt, eaque ſumma æris de hæreditate principis publicatur, atque in ærarium refertur. Eiſdem comitiis eliguntur quinque alii cives, qui eodem momento quo enunciati ſunt, recipiunt ſe in conclave comitio adjunctum: neque inde diſcedunt, antequam inter eos re conſulta, quid ipſis in poteſtate principis mutandum, tollendum, aut addendum videatur. Re inter eos diſcuſſa rum cogitur conſilium, quo coacto grediuntur illi è conclavi (nam prius licet) ac ſuam quiſque ſententiam conſilium refert de principis jure: ac reſſis civibus diſceptantibus ſuffragiis

giis decernitur, id quod maxime reipublicæ uſui fore viſum fuerit. Id decretum inter leges, quas principes ſervare debeant, ſtatim conſtituta principis poteſtate reponitur. Poſtridie initur perplexa illa comitiorum ratio, quibus princeps creari ſolet. conveniunt itaq; cives omnes, qui triginta annos exceſſerint. nam juniores eaque ætate minores veteri reipublicæ inſtituto ad ea comitia non admittuntur. numerantur deinde univerſi cives, ac totidem globuli in urnam conjiciuntur, quot cives fuerint. ex his triginta ſunt aurei, cæteri omnes argentei. ea urna ſtatuitur ante ſuggeſtum comitii ubi conſiliarii reſident. aſtat urnę puerulus educendis ſortibus: ſubſellia civium vocantur. ad eam urnam accedunt omnes, eo quo ſederunt ordine. nullus autem, quod tamen in aliis comitiis fieri conſuevit, in urnam manum imponit, ſed puer qui aſtat pro ſingulo quoque globulum unum educit. Ii quibus argenteus obtigerit, ſtatim egrediuntur comitium. at is cui ſors faverit, educto aureo globulo, à ſcriba alta voce pronunciatur. Continuo ille in certum conclave recedit: ejus vero gentiles & cõſanguinei omnes arcta neceſſitudine conjuncti ex ſuo quiſque loco aſſurgit:

con-

confidentque in partem atrii univerſi. numerantur ibidem, ac totidem globuli argentei ex urna extrahuntur: exceduntque hi ex comitio. hoc pacto triginta, quibus ſortis beneficio aureus globulus obtigerit, deliguntur ex univerſo civium cœtu. quo peracto conſilium dimittitur. Poſtquã omnes diſceſſere, triginta illi è conclavi egrediuntur, ac coram conſiliariis denuo ſortẽ ſubeunt, ac ex triginta iiſce novem quibus ſors faverit electores fiunt, cæteriſque dimiſſis in conclave ſecedunt, huic muneri deſtinatum: ibiq́ue ſoli concluduntur, nullo prorſus, nec miniſtro admiſſo: nulli copia fit eos alloquendi, neq; inde diſcedere poſſunt, priuſquam quadraginta viros elegerint: nulluſque referri poteſt ab eis electus, niſi ſex ſuffragia tulerit. quo fit, ut quatuor refragantibus nullus electus pronunciari queat, quum primũ quadraginta hoſce viros elegerint, per internuncium cuſtodem ac janitorem publicum certiores conſiliarios faciũt, ſe munus ſuum obiiſſe. eveſtigio conſiliarii, niſi hora diei fuerit valde intẽpeſtiva, conſilium magnum vocant. Poſtquam cives omnes in curiam cõvenere, profertur ſyngrapha ex conclavi, in qua nomina deſcripta ſunt civium electorũ. Ac ſcriba

pri-

primus aſcenſo ſuggeſtu magna voce pronunciat quadraginta deſignatos cives, horum quiſque ſi interfuerit, cum primum audierit ſe pronũciari, à loco ubi conſederat ſurgit, & ad ſuggeſtum cõſiliariorum concedit, indeq; in conclave deſtinatum. ſin autem eorũ quiſpiam abſens fuerit, confeſtim à conſiliaro uno ac item ab uno quadragintavirûm præfecto vel per totam urbem conquiritur. Inventus ab iiſdem magiſtratibus primũ in comitium, ac deinde in conclave ad collegas deducitur, nulla interius præſtita facultate aliquem conveniendi aut alloquẽdi, ne ulla ambitioni occaſio, aut aditus in his comitiis concedatur, quæ ſanctiſſima omnium majores noſtri eſſe voluerunt. hac ratione XL deſignati improviſi conveniunt, cum primumque id faciunt, eveſtigio dimittitur cõſilium. tunc quadraginta hi egrediuntur conclave, ac in atrium comitii ampliſſimũ conſiliarios adeunt: ibique eodem ſortium modo quem ſupra retulimus, duodecim ex ipſis decernuntur: viginti & octo qui ſuperſunt ex quadragintaviris repudiatis. hi XII. viginti quinque viros eligunt, quorum quiſque neceſſe ut octo ſuffragia ferat, paucioribus namque nullus eligi poteſt. re expedita

conſiliarios per internuncium admonent. hi ſi tempeſtiva hora fuerit, conſilium cogunt, modoque in nullo à ſuperiori diſpari xxv illi improviſi coguntur ac dimiſſo conſilio eodem genere ſortis novem eliguntur, ſedecim reliqui deſcendunt. nové hi quadraginta quinq; creant. ſex item ſuffragiis, qui pari pacto coacto conſilio à ſcriba pronuntiantur, & in conclave coguntur. ii ſortis ejuſdem beneficio rediguntur ad undecim, qui eligũt quadraginta unũviros ex primariis ſenatoribus. qui continuo quum pronunciati fuerint, ſecedunt in atrium deſtinatum: hique ducis deligendi facultatem obtinent. non tamen duos ejuſdem familiæ aut arcta neceſſitudine conjunctos in hanc electorũ claſſem admitti leges ſinunt, qui mos perpetuus eſt apud Venetos in omnibus magiſtratibus. tam perplexam & multiplicem comitiorum rationem majores noſtri ſapientiſſimi atque optimi homines eſſe voluerunt, ne civium multitudo omnino expers eſſet poteſtatis ducis creandi. Nam primi ordinis electores ſorte fiunt, quę omnibus civibus par eſt: poſt eum ordinem miſcuêre ſorti electionem, ita tamen ut electio ſortem antecelleret. nulli namque favere ſors poteſt, niſi judicio prio-

ris

ris ordinis fuerit comprobatus. at in poſtremo ordine nihil ſortis eſſe ſciverunt: non enim putavere omnes qui principem electuri eſſent, ſortium temeritati eſſe committendos. ideoque neq; multitudo omnino expers eſt hujuſce autoritatis, neque etiam omnino jus hoc tributum eſt multitudini imperitæ, apud quam plerunque inanis quædam aura plus poteſt, quam optimorũ ac ſapientiſſimorũ judicium. Præterea cum nulli certi ſint principis electores, ſed res omnis ex eorum ſententia pendeat, qui ſortis beneficio uſi ſint, nullus ambitioni eſt locus. nam fieri facile poteſt ut hi nullum jus ſint habituri, quos tu egregie ambieris. Nunc ad rem redeo. Peracta tandem ratione comitiorum, quum jam creati fuerint quadraginta unus viri principis electores, ſtatim omnes nullo interea civium ſalutato, nedum compellato conveniunt in eam curiam, in qua cogi Senatus ſolet. ibi primum omnium ſancte ac pie divina myſteria celebrantur, univerſiq; tactis altaribus jurejurando Deo opt. ac reipublicæ pollicentur, eum ſeſe ducem electuros, quem ſanctitate, in patriam charitate, ſolertia, ac prudẽtia aliis præſtantiorem eſſe duxerint. amotis deinde ſacerdotibus ſoli in curia cõcluduntur,

neque famulo, neq; quopiam alio miniſtro accito. tunt tres, qui cæteros ætate antecesſerint, veluti præfecti reſident ad paratam menſam quandam ad hoc munus: ſuper qua urna quędam eſt conſtituta, ac unuſquiſq; elector notat in ſyngrapha nomen eius quem ducem pronunciat, ac notatam ſyngrapham in urnam jacit. injectis omnium ſyngraphis una educitur, quæ ſorte in manũ venerat extrahentis. lecta à pręfectis ſyngrapha, is cuius nomen exierit, ſi præſens fuerit, ut plerumq; contingit, cõtinuo egreditur curiam. tunc ſi quis eorum exiſtimaverit eum civem minus idoneum, qui tam magnam dignitatẽ ſuſtineat, aut ob quampiam aliam cauſam, non ſorte è republ. eum ducẽ eſſe, conſurgit: ac primo modeſte præfatus ingenue profert, quid de eo cive ſentiat, & quamobrem putet non eſſe in rem patriæ, eum ducem fieri. cum finem is fecerit, pręfecti nuncupatum adhibent: ac ſtatim à ſeniore ei omnia repetuntur, quæ ei objecta fuerint, auctore tamen ſuppreſſo. nam ſacramento antea omnes perpetuo ſe obſtrinxere ſilentio, refellit ille objecta ut libuerit. Deinde iterum recedit è curia. quod ſi prior aut alius quiſpiam novis rationibus adhuc arguere & accuſare hominẽ velit, pote-

poteſtatem habet. novis criminationibus rurſus accerſitus ille reſpondet, ſicq; viciſſim res tractatur, donec accuſatoribus nihil amplius relictum ſit. tum demum in ſuffragia itur. ante hęc tempora, ſi is vigintiquinque ſuffragia tuliſſet, nulla amplius aliorum ratio habebatur, ſed ſtatim ille dux renunciabatur. noſtra tempeſtate in comitiis, quibus Andreas Grittus ampliſſimus ſenator creatus eſt dux, hęc ratio immutata eſt. nam licet nullus electus princeps habeatur, niſi ſuffragia vigintiquinq; tulerit, nihilominùs non ſiſtunt in eo qui primus eum numerum ſuffragiorum explicaverit, ut antea fieri ſolebat: ſed progrediuntur ad alios, ut ſi quiſpiam eum numerum ſuffragiorum exceſſerit, non prior, ſed hic dux renuncietur. Poſtquam itum eſt in ſuffragia pro primo cuius nomẽ exierat, alia item ſyngrapha ex urna educitur, ac omnia pari procedunt paſſu, quo in priori ſervata ſunt. ſic in tertio, quarto, ac omnibꝰ deinceps. quod ſi nullus ad eam ſummam ſuffragiorum pervenerit, niſi hora diei fuerit intẽpeſtiva, iterũ eadem ratione comitia repetuntur. ac ut paucis res omnis expediatur, electoribꝰ inde haudquaquam exire licet, neq; etiam ullam copiam habent conveniendi, aut allo-

quendi extraneum, donec vigintiquinque eorum in principe eligendo convenerint. quo renunciato confeſtim conſiliarii in curiam vocantur: hi omnium primi novum ducem ſalutant, ac venerantur. Poſt id fama per urbẽ vagatur, ubiq; diſcurritur, cives gaudentes conſpicias: omnes ſupplices à Deo optimo maximo petunt, ut reipublicæ felix fauſtumque id ſit; familiares ac conſanguinei Ducis in curiam properant, novo duci gratulantur. eodem temporis veſtigio nummi cuduntur, cum facie ac nomine principis: parantur omnia quibus ad pompam opus eſt. interea dux electoreſq; omnes ibidem operiuntur. inſtructis omnibus deſcendunt è curia, ædemq; divi Marci ei loco propinquam adeunt, auguſtum templum magniſque opibus ornatum: Deum optimũ maximum primo venerantur, & ſuggeſtum ex porphyritide lapide confectum omnes aſcendunt, Electorũ ſenior verba ad populũ facit, denunciat creationem novi ducis, eumque modeſte laudat. Poſt illum item dux orationem habet, ac pauca de ſe prudenter præfatus, ſervaturum ſe pollicetur omnia quębonũ principem deceant, bonoq: reipublicæ, nullius privati commodi habita ratione conſulturum: ac imprimis juſtitiam cura-

quendi extraneum, donec viginti quin-
que eorum in principe eligendo conve-
nerint. quo renunciato confeſtim con-
ſiliarii in curiam vocantur: hi omnium
primi novum ducem ſalutant, ac vene-
rantur. Poſt id fama per urbē vagatur,
ubiq; diſcurritur, cives gaudentes con-
ſpicias: omnes ſupplices à Deo optimo
maximo petunt, ut reipublicæ felix fau-
ſtumque id ſit; familiares ac conſangui-
nei Ducis in curiam properant, novo
duci gratulantur. eodem temporis re-
ligio nummi cuduntur, cum facie &
nomine principis: parantur omnia qui-
bus ad pompam opus eſt. interea dux
electoreſq; omnes ibidem operiuntur.
inſtructis omnibus deſcendunt è curia,
demq; divi Marci ei loco propinquam
leunt, auguſtum templum magnifique
ibus ornatum: Deum optimū maxi-
am primo venerantur, & ſuggeſtum
porphyritide lapide confectum o-
es aſcendunt, Electorū ſenior verba
populū facit, denunciat creationem
i ducis, eumque modeſte laudat.
illum item dux orationem habet,
uca de ſe prudenter præfatus, ſer-
rum ſe pollicetur omnia quæ bonū
ipem deceant, bonoq; reipublicæ,
s privati commodi habita ratio-
ſulturum: ac imprimis juſtitiam
cura-

curaturum, daturumque operam, ut æquum jus omnibus ſit. non rei familiari, non labori ulli, non denique vitæ parciturum, ſi reipub. uſui ſuis incommodis proſpici poſſit. demum Deum optimum maximū, divum Marcum (ſub cujus numine civitas Veneta eſt) atque divos omnes precatur, ut ſibi faveant aſpirentque læti, in tam magni muneris functione. Verba ducis univerſus populus magno plauſu excipit. Poſtquā dux peroravit, deſcendunt omnes ex eo ſuggeſtu, ducemq; ad aram māximā templi ſtatuunt: ibiq; tactis evangeliis jurejurando diis immortalibus ac reip. fidem ſuam aſtringit, ſe nil eorum omiſſurum, quæ legibus dux Venetus præſtare teneatur. His actis electores, qui eatenus cum duce perſtiterunt diſcedunt omnes: at ipſe ligneum pulpitum conſcendit, adſcito conſanguineo quopiam imprimis charo. Nautæ qui in precio habentur, pulpitum humeris attollunt, magnoq; plauſu inſidentem ducem per totum forum divi Marci deferunt. Dux vero ex pulpito pecuniam ſuo nomine excuſam jacit; ſumma nulla ſtatuta eſt, ſed penſatur rei familiaris copia, anguſtiave. ac novi ducis liberalitate jactam plebs ſtudioſe colligit. tandem circumacto foro cum ad ſcalas ædium

ne conſiliarius unus eligitur, ea comitiorum ratione qua omnes magiſtratus creari ſuprà abunde ſatis explicuimus. magiſtratus iſte octimeſtris: ſimulque cum principe omnium quę ad rempublicā rerum ſpectant curam habet. verum veteri admodum inſtituto univerſa comitiorum ratio conſiliariis potiſſimum incumbit. ſi qua etiam de re ad magnum conſilium referendum ſit, eiuſq; autoritate ſanciendum ſit, res tota conſiliariis referentibus decernitur, utpote qui ſoli id juris obtineant. his tamen interdum adiunguntur quadraginta-virûm præfecti, quibus tamen ſolis referendi ius non eſſet. nulli pręterea magiſtratui, dempto duce quē ſemper excipio, conceſſa eſt ea poteſtas. poſſunt etiam ſi eis libeat de re omni & ad ſenatum & ad decem-viros referre. Cęterum pręconſultoribus ea pręcipue cura dēmādata eſt, ut & ſenatum cogant & ad ſenatum referant: quemadmodum & decem-virûm pręfectorum officium eſt & decem-viros cogendi & ad eos referendi: de quibus à nobis infrà tractabitur. At conſiliarii ampliore autoritate ſunt pręditi, utpote qui in ſenatu par jus habeant cum præconſultoribus, & in collegio decem-virûm cum illius collegii præfectis. Octo menſibus

duci aſſident, eoque munere funguntur, quod jam explicui. Quatuor vero menſes interſunt, quin potius præfecti ſunt quadraginta-viris quibus capitis graviores cauſæ ſunt demandatæ, eiſque decernentibus judicantur, de quibus ſuo quoque loco dicetur. Nunc poſtquam de magno conſilio quod popularem ſtatum in hac republica refert, & de principe qui regiam perſonam gerit, ſi non eleganter ſatis, tamen diligenter tractatum eſt: inſtitutum opus poſcere videtur, ut de reliquis partibus hujuſce gubernationis referamus, quæ optimatium regimen repræſentant. hujuſmodi namque gubernatio in Veneta civitate cæteris facile præſtat, quam ſequenti volumine Deo annuente integre explicabimus.

LIBER III.

OMNIS hominum inſtitutio, ni præpoſtera futura ſit, naturam optimã rerum omnium parentem imitari debet. quæ cum ita totius mundi ordinẽ diſpoſuerit, ut res ſenſus intellectuſque expertes, ab his quę mẽte prędicę ſunt, gubernentur, ac in hominum hoc cœtu, quem civita-

duci aſſident, eoque munere funguntur, quod jam explicui. Quatuor vero menſes interſunt, quin potius præfecti ſunt quadraginta-viris quibus capitis graviores cauſæ ſunt demandatæ, eiſque decernentibus judicantur, de quibus ſuo quoque loco dicetur. Nunc poſtquam de magno conſilio quod popularem ſtatum in hac republica refert, & de principe qui regiam perſonam gerit, ſi non eleganter ſatis, tamen diligenter tractatum eſt: inſtitutum opus poſcere videtur, ut de reliquis partibus hujuſce gubernationis referamus, quæ optimatium regimen repræſentant. hujuſmodi namque gubernatio in Veneta civitate cæteris ſtabile præſtat, quam ſequenti volumine Deo annuente integre explicabimus.

LIBER III.

OMnis hominum inſtitutio, ni præpoſtera futura ſit, naturam optimã rerum omnium parentem imitari debet. quæ m ita totius mundi ordinẽ diſpoſuit, ut res ſenſus intellectuſque expertes, his quę mẽte prędite ſunt, gubernentur; ac in hominum hoc cœtu, quem civitatem

civitatem appellamus, ſeniores junioribus prudentia antecellant, utpote qui neq; perturbationibus animi ita obnoxii ſunt ut juvenes, rerumq; plurimarũ quas in longiori vita experti ſunt peritiores exiſtant: ideo, quod Ariſtoteles in Politicis ait, in unaquaq; republica quæ naturę ſolertiam & ſapientiam æmulari voluerit, ſenes præficiendi ſunt ſummæ rerum: juvenum vero officium eſſe debet, ea facere quęcunq; juſſerint ſenes. neque quando hoc inſtitutum maxime ſecundũ naturam eſt, ſeniorum imperium juniores detrectare poſſũt, aut ob hanc rem ſeditionem ullam concitare, quoniam in diſcrimine hoc quod ætas facit, nullus invidiæ locus eſt, nullaque querela eſſe poteſt, quandoquidem juniores certo ſperent ſibi à minoribus vicem repenſum iri. Quamobrem in rebuſp. omnibus quæcunq; alicujus nominis unquam fuerunt, gubernationi civitatis, rerumque omnium publicarum, ſeniorum conſilium præfectũ eſt, quem ſenatum etiam à ſenioribus nominarunt. hac in parte adducerem Romanorũ Athenienſium ac reipub. Carthaginenſium & Lacedęmoniorum nec non plurimarum civitatum leges, ni res notior eſſet, quam ut ullius teſtimonio comprobari egeat. Pari igitur ratione in

in noſtra republica inſtitutus fuit ſenatus ac decem-viri;qui in Veneta civitate, cuius rempublicā mixtam eſſe dixi ex regio,populari & optimatium ſtatu, referunt optimatium ſtatum:ac media quædam ſunt, quibus extremæ partes, ſtatus ſcilicet popularis, magnū conſilium, ac particeps qui regis perſonam gerit,invicē vinciuntur. Sic inquit Plato in Timæo extrema elementa,terram ac ignem, mediis elementis vinciri: ſic in diapaſon conſonantia extremæ voces mediis diateſſaron ac diapente vocibus invicem nectuntur. Vt ergo cœptum iter peragamus,Senatus Venetus centū & viginti legitimos ſenatores habet, multi tamen preterea magiſtratus obtinent jus ſenatorium, adeò ut noſtra tempeſtate ducēti & viginti & amplius jus habeāt ferēdi ſuffragium in ſenatu. Senatores legitimi ſingulis annis ab univerſo civium cœtu (quem magnum conſilium nominari ſæpius eſt repetitùm) creantur. Nec tamen hic honos vacationē ullam habet, quemadmodū omnes alii magiſtratus. ſed iidem ſi ita ſors tulerit,& magno conſilio libuerit, quod plerumque fit,ſingulis quibuſque annis in eo munere verſari queunt. Modus & ratio electionis ſupra à nobis expoſita eſt,cum formā omnem comi-

tiorum explicaremus. Eo igitur pacto Auguſto ac Septébri ſingulis comitiis ſex ſenatores eliguntur, quę decies repetita ſummam ſexaginta electorum explent. ſexaginta reliqui adjuncti, ſeu adſcripti ſunt prioribus, omneſq; hi ſimul propriis quibuſdam comitiis eliguntur. Nam ad tertium Calendas Octobris cogitur ſenatus. Vnuſquiſq; ſenatorum & quivis alius, cui ſuffragii jus eſt, in ſenatu unum civé nuncupat. Poſtridie vero illius diei mane ad horam diei tertiam cõveniunt univerſi cives in comitiis: pręlectiſq; à ſcriba magno omnium civium nominibus, quos pridie ſenatores nominaverint, conjecta in urnam omnium nomina ſorte educuntur. At in ſuffragia pro unoquoque itur ex omnibus his ſexaginta: qui plura ſuffragia tulerunt quam cæteri. dummodo etiam dimidia exceſſerint, eo anno adſcripti ſenatui ſunt, ea tamen lege. ne plures quam duo gentiles in eorum numero ſint: ſicque tres tantum eiuſdem gentis in numero legitimorum ſenatorũ eſſe queũt, pręterea nullus. qua lege optime conſultũ fuiſſe reipubl. exiſtimari debet. nam nulla pernicioſior peſtis in rempubl. obrepſerit, quá ſi quępiá eius pars cęteris pręvaluerit. ſic namq; quoniá ęquum jus non ſervatur, impoſſibile

eſt

eſt ſocietatem, inter cives conſiſtere: quod uſu evenire ſolet ubicunq; plura in unum conveniunt. ſic ſolvitur mixtum, ſi quodpiam elementorum, ex quibus corpus conſtat, alia ſuperaverit: ſic omnis conſonantia diſſonans fit, ſi fidem unam ſeu vocem plus intenderis quam par ſit. Non impari ratione, ſi civitatem aut rempublicam conſtare volueris, neceſſe eſt id imprimis ſervari, ne qua pars aliis efficiatur potèrior, ſed omnes quoad fieri poſſit, publicæ poteſtatis participes ſint. Quocirca perquã egregie majores noſtri ſancitum eſſe voluere, perpetuum hoc jus in republ. noſtra, non tantum in ſenatu, ſed neq; in aliis magiſtratibus pluribus gentilibus locũ eſſe, quam ad ſervãdam ęqualitatem opus eſſe videatur. Nec minus prudens inſtitutio eligendi ſenatus habẽda eſt, ut ſcilicet ſexaginta ſenatores more comitiorũ ſolito, ſorte inquã electioni ac judicio admixta eligerentur: ſexaginta vero adjuncti ratione diverſa, in qua ſcilicet nil eſſet ſortis. Etenim ſi in omnibus par ſorti locus eſſet, facile accidere poſſet, ut aliquando præcipuorũ civium ratio non haberetur, atq; in eligendo ſenatu pręterirentur non ſine reipub. detrimento. Idcirco ſexaginta patres aſcriptos nulla ſorte ſingulis tamen

eſt ſocietatem, inter cives conſiſtat quod uſu evenire ſolet ubicunq; plura in unum conveniunt. ſic ſolvitur mi- tum, ſi quodpiam elementorum, e quibus corpus conſtat, alia ſuperaverit ſic omnis conſonantia diſſonans fit, ſi fidem unam ſeu vocem plus intenderis quam par ſit. Non impari ratione, ſi civitatem aut rempublicam conſtare volueris, neceſſe eſt id imprimis ſervari, ne qua pars aliis efficiatur potẽtior, ſed omnes quoad fieri poſſit, publicæ po- ſtatis participes ſint. Quocirca perqu egregie majores noſtri ſancitum eſſe voluere, perpetuum hoc jus in reipubl. noſtra, non tantum in ſenatu, ſed neq; in aliis magiſtratibus pluribus geren- bus locũ eſſe, quam ad ſervãdam æqua- litatem opus eſſe videatur. Nec minus prudens inſtitutio eligendi ſenatus h- bẽda eſt, ut ſcilicet ſexaginta ſenatore nore comitiorũ ſolito, ſorte inquã de- lioni ac judicio admixta eligerentur: ſexaginta vero adjuncti ratione diverſa, qua ſcilicet nil eſſet ſortis. Etenim ſ omnibus par ſorti locus eſſet, facil cidere poſſet, ut aliquando præcipuo civium ratio non haberetur, atq; i gendo ſenatu præterirentur non ſine pub. detrimento. Idcirco ſexaginta res aſcriptos nulla ſorte ſingulis a- men

men annis eligi placuit Senatus igitur primum ex iiſce centum ac viginti conſtat, quorũ ſexaginta proprio vocabulo ſenatores appellantur, at reliqui adjuncti, quorum comitiis integra dies conſumitur. præter hos centum & viginti legitimos ſenatores pari jure in ſenatu cum ſenatoribus vivunt (ut ducem & cõſiliarios prętercam) decem-viri, quadraginta-viri, judices capitalium cauſarũ & criminum graviorum, ſalis & annonę frumentariæ præfecti, divi Marci procuratores, multiq; pręterea magiſtratus, adeo ut noſtris tẽporibus ſumma omnium ducentos ac viginti excedat. hi jure ſenatorum funguntur, univerſa gubernãdę reipublicę ratio ad ſenatũ pertinet. quicquid ſenatus authoritate decretũ fuerit, id ſanctum & ratum habetur. eo diſceptante & decernẽte & paces fiunt & bella ſuſcipiuntur. pecunia etiam omnis reipubl. eius iuſſu exigitur & impẽditur. ſi res poſtulat, nova etiam tributa & decimę, tamẽ ex decreto ſenatus, tum imponuntur civibus, tum etiam exiguntur. ſi quando etiam contingat è republica eſſe ut novus quiſpiam magiſtratus pro tempore inſtituatur, is à ſenatu eligitur. Pręterea ſenatus quibuſcunq; tẽporibus perpetuum ius obtinuit eligendi oratores,

tores, qui ad principes exteros à republica deſtinantur, necnon etiam creandi collegium eorum, qui jus habent & cogendi ſenatum & ad ipſum referẽdi. hos Ariſtoteles pręcõſultores nominat, noſtrates vero Sapientes vocant. arrogantiore vocabulo uſi: quo interdum nobis quoque utendum eſſe duximus, ne à communi loquẽdi uſu penitus abhorrere videamur. Comitia tamen hęc ſenatus, quibus & oratores & præconſultores eliguntur, minus habent ſortis, quam ea quę ſupra deſcripſi, magni ſcilicet conſilii univerſiq; civium cœtus. unuſquiſq; enim ſenatorum nominat quem voluerit, deinde pro ſingulis in ſuffragia itur: iſq; cui plura contigerint quam reliquis, dummodo dimidium totius ſummę excedant, electus renunciatur. Quod ſi quandoque neceſſitas & uſus reipubl. popoſcerit ut invito cuipiam munus aliquod publicum injungatur, unuſquiſque ſenatorum clam in ſyngrapha eius nomen notat, quem maxime idoneum duxerit; deinde in urnam ad id paratam ſchedulam eam jacit. inde à ſcriba extrahũtur, palamq; leguntur omnes, & demum pro quolibet itur in ſuffragia: iſque pronunciatur electus cui plures ſuffragati fuerint, dummodo etiam ſint plures dimidiis.

Hic

tores, qui ad principes exteros à repu-
blica deſtinantur, necnon etiam crean-
di collegium eorum, qui jus habent &
cogendi ſenatum & ad ipſum referẽdi.
hos Ariſtoteles prçcõſultores nominat,
noſtrates vero Sapientes vocant. amo-
gantiore vocabulo uſi: quo interdum
nobis quoque utendum eſſe duximus,
ne à communi loquẽdi uſu penitus ab-
horrere videamur. Comitia tamen ho-
ſenatus, quibus & oratores & præcon-
ſultores eliguntur, minus habent ſoris
quam ea quç ſupra deſcripſi, magni ſi-
licet conſilii univerſiq; civium cœtus.
unuſquiſq; enim ſenatorum nominat
quem voluerit, deinde pro ſingulis in
ſuffragia itur: iſq; cui plura contigerint
quam reliquis, dummodo dimidium
otius ſummç excedant, electus renun-
iatur. Quod ſi quandoque neceſſitas
c uſus reipubl. popoſcerit ut in ſtatio
nipiam munus aliquod publicum in-
ungatur, unuſquiſque ſenatorum clam
ſyngrapha eius nomen notat, quem
axime idoneum duxerit; deinde in
nam ad id paratam ſchedulam eam
:it. inde à ſcriba extrahũtur, palamq;
untur omnes, & demum pro quo-
et itur in ſuffragia: iſque pronuncia-
electus cui plures ſuffragati fuerint,
nmodo etiam ſint plures dimidiis.
Hi

Hic ſchedularũ modus inventus eſt, ne quiſpiam veritus inimicitias ſive alterius civis odium cõparare, qui maxime ei muneri fungendo aptus ſit, nolit tamen, abſtineat ab eo nominando: ſicq; privati commodi gratia reſpubl. detrimento afficiatur. Nunc is eſt à nobis recenſendus modus quo ſenatus cõſulatur, eaq; decernat & ſanciat quæ facienda ſunt: aut quonam modo ſenatuſconſulta fieri conſueverint. Non latuit majores noſtros, ſi unuſquiſque ſenator promiſcue tũ referre ad ſenatum tum ſententiam dicere poſſet, atq; hoc officium proprium nullius eſſet, magnam ſemper in ſenatu turbationem fore. Præterea ita uſu compertum eſſe, ut id quod omnes pariter curant, omnes etiam pariter negligãt. Ideo legibus noſtris ſtatutũ eſt, ut à ſenatu ſedecim cives eligãtur, quod vulgus propterea quod maxime omnium ſapere videantur, Sapientes appellat. nos Ariſtotelẽ imitati, eò quod præconſultant illa de quibus conſulendus eſt ſenatus, prçconſultores merito appellare poſſũmus. hi jus habent & cogẽdi ſenatum, & ad ſenatũ referendi. magiſtratus hic ſemeſtris eſt. Cæterum hi Sapientes in tres ordines ſunt diſtributi, qui longiſſimo intervallo inter ſe differunt. In

primo enim ordine ſex ſunt ſenatores primarii cives, qui cum reū experientia tum dignitate atque æſtimatione alios facile antecellunt. his præcipue id muneris incumbit, ut de adminiſtrãda republica, de bello, de pace, atque aliis majoribus, prçconſultent atq; ſenatum conſulant. In ſecundo autem ordine quicunq; ſunt cives, qui tametſi parem authoritatem referendi ad ſenatū habeant de omnibus, cum illis qui ſunt primi ordinis, nihilominus ſunt dignitate atq; çſtimatione ſuperioribus longe inferiores. Officium horum præcipuum eſt, cura militum qui reipublicæ ſtipendio aluntur & merent ſub Veneto imperatore. Tertii quoque ordinis quinque ſunt quibus demandata eſt rei maritimæ cura, neq; præterea de quacunque re jus habent ad ſenatum referendi. hic ordo apud majores noſtros in precio habebatur, quo tẽpore apud Venetos res maritimæ florebant. Verū re maritima diminuta, noſtrorumque ſtudiis ad continentis imperium converſis, cœpit hic quoque magiſtratus in parvo precio haberi: adeo ut ætate noſtra adoleſcentes ac primæ lanuginis homines ad eum ordinẽ eligantur. hi ergo cives ſedecim quorum conventus apud Venetos proprio vocabulo collegium

gium

primo enim ordine ſex ſunt ſenatores primarii cives, qui cum rerũ experientia tum dignitate atque æſtimatione alios facile antecellunt. his præcipue id muneris incumbit, ut de adminiſtrãda republica, de bello, de pace, atque aliis majoribus, preconſultent atq; ſenatus conſulant. In ſecundo autem ordine quicunq; ſunt cives, qui tametſi parem authoritatem referendi ad ſenatũ habeant de omnibus, cum illis qui ſunt primi ordinis, nihilominus ſunt dignitate atq; eſtimatione ſuperioribus longe inferiores. Officium horum præcipuum eſt, cura militum qui reipublicæ ſtipendio aluntur & merent ſub Veneto imperatore. Tertii quoque ordinis quinque ſunt quibus demandata eſt rei maritimæ cura, neq; præterea de quacunque re jus habent ad ſenatum referendi. hic ordo apud majores noſtros in precio habebatur, quo tẽpore apud Venetos res maritimæ florebant. Verũ re maritima diminuta, noſtrorumque ſtudiis ad continentis imperium converſis, cœpit hic quoque magiſtratus in parvo precio haberi: adeo ut ætate noſtra adoleſcentes ac primæ lanuginis homines ad eum ordinẽ eligantur. hi ... cives ſedecim quorum conventus ... Venetos proprio vocabulo collegium

gium appellari conſuevit, ſummo mane conveniunt cum principe ac conſiliariis: primumq; ad tertiam uſque diei horã privatos homines audiunt, quib⁹ aliquid rei eſt, aut cum republica, aut cum quopiam magiſtratu: eaſq; cauſas decernunt omnes ſimul, vel ſi ita res poſcere videatur, ad ſenatũ de illis referunt. ſub tertiam diei horam omnes privati è curia dimittuntur, confeſtimque ab aliquo ſcribarum qui à ſecretis reipublicæ ſit, leguntur omnes epiſtolæ ad ſenatum miſſæ. Poſtmodum, niſi ab oratore alicujus principis, qui ad ducẽ & collegium admitti velit, aut à quopiam majoris momenti negocio, quam ut ad aliud tẽpus differri poſſit, interpelletur, ſuccedunt hi Sapientes ſive præconſultores in certum conclave conſultaturi de publicis negociis. Poſtquam conventum eſt, & conſederunt omnes, is qui prefectus eſt (nam per vices eorum quilibet ſeptenus præ cæteris agendorum curam habet) rem proponit, de qua ſit conſilium ineundum. Deinde ſingulos ſententiam rogat, eo ſervato ordine, ut primæ claſſis cõſultores primarii cives, primi etiam ſentẽtiam rogẽtur: dicantq; poſt eos, quinq; illi quos in ſecundo ordine conſtituimus. Poſtremi, ſi res propoſita maritima ſit,

ma ſit, ſententiam dicunt tertiæ claſſis præconſultores, quibus earum rerum cura demandata eſt. Quod ſi res propoſita ad maritimum negocium non ſpectet, hi poſtremi ſilent. in unaquaq; vero claſſe primus ſententiam dicit, qui ſeptẽ proximis diebus præfuit. Deinde maxime ſenex, deinceps alii prout ætate pręſtiterint. Poſtremus omnium, qui alios rogat, remque deliberandam propoſuit, quiq; per eos ſeptem dies præfectus fuerit, ſententiam ſuam adfert. Re tandẽ inter ipſos prope diſcuſſa ac deliberata, ſive omnes in eandem ſententiam convenerint, ſive in duas aut tres, prout diverſa ſunt hominum ingenia, diviſi fuerint, principem & cõſiliarios conveniunt, priuſquam ſenatũ cogant. Ibique omnium ſententiæ recitantur, quibus ſi princeps aut cõſiliarius quiſpiam adhærere voluerint ſuaq; autoritate favere, aut aliam novã invenerint, re iterum inter eos tractata, tandem omnium ſententiæ ſcriptis mandantur. Id muneris eſt ſcribarum, qui ſunt à ſecretis ſenatus. ſic negociis, quæ ſenatus autoritate decernenda ſunt, conſultatis, ſenatum cogunt, coram quo primum recitantur omnes literæ, quę alicujus ſint momenti, quæve poſt dimiſſum proximũ ſenatum principi & prę-

conſul-

ma ſit, ſententiam dicunt tertiæ claſſis
præconſultores, quibus earum rerum
cura demandata eſt. Quod ſi res pro-
poſita ad maritimum negocium non
ſpectet, hi poſtremi ſilent. in unaquaq;
vero claſſe primus ſententiam dicit, qui
ſeptē proximis diebus præfuit. Deinde
maxime ſenex, deinceps alii prout æta-
te præſtiterint. Poſtremus omnium, qui
alios rogat, remque deliberandam pro-
poſuit, quiq; per eos ſeptem dies præfe-
ctus fuerit, ſententiam ſuam adfert. Et
tandē inter ipſos prope diſcuſſa ac de-
liberata, ſive omnes in eandem ſenten-
tiam convenerint, ſive in duas aut tres,
rout diverſa ſunt hominum ingenia,
livisi fuerint, principem & cōſiliarios
onveniunt, priuſquam ſenatū cogant.
bique omnium ſententiæ recitantur,
uibus ſi princeps aut cōſiliarius quiſ-
iam adhærere voluerint ſuaq; autori-
te favere, aut aliam novā invenerint,
iterum inter eos tractata, tandem o-
nium ſententiæ ſcriptis mandantur.
muneris eſt ſcribarum, qui ſunt à ſe-
tis ſenatus. ſic negociis, quæ ſenatus
oritate decernenda ſunt, conſulta-
ſenatum cogunt, coram quo pri-
n recitantur omnes literæ, quæ ali-
ſint momenti, quæve poſt dimiſ-
proximū ſenatum principi & præ-
conſul-

conſultoribus redditæ fuerint. poſtea in his rebus, quæ à collegio præconſultorum deliberatę fuerint, primum ſententiæ leguntur, ſive illę cōcordes ſint, ſive inter ſe diverſæ, eodem fere pacto quo Plato innuit apud Athenienſes rogationes populi fieri ſolitas fuiſſe. Nullus vero præter eos, quos à Venetis Sapientes vocari admonui, referendi ad ſenatum jus habet, ſuamq; ſententiam illius ordinis autoritate confirmandi & ſanciendi: ſemper ducem, cōſiliarios & quadraginta-virûm præfectos, de quibus infra dicemus, excipio. Lectis in ſenatu omnium ſentētiis pręfectus collegii (ſi voluerit) ſurgit. ſin minus, maxime ſenex, aut is cui dicere volenti, alii conceſſerint. elatioremq; ſuggeſtum ad id factum conſcendens verba ad ſenatum facit: rationes omnes quibus ſententiam ſuam adſtruat, diſſidenteſque refellat, in medium affert: modeſte tamen & graviter, ut ſenatorii ordinis virum decet. qui poſtquam peroraverit, ſurgit præcōſultor alius, qui à priori diſſentiat, ſuamque ipſe ſententiam confirmat, priorē vero confutat, aliaſque, ſi quæ ſunt præter priorem, quæ à ſua diſcrepant. ſurgit deinde tertius, ſi tot ſententiæ fuerint, eaque in medium adducit, quæ ſecum facere vi-

dentur: ſicq; deinceps res inter eos diſcutitur, quoad nullus eorũ ſit, qui verba facere velit: nulli namq; ſenatori locus dicendi datur, quouſq; præconſultores omnes qui id muneris ſubire voluerint, dicẽdi finem fecerint. ſed poſtquam ultro citroq; quantum libuerit, & orationibus & argumentis hi contenderint, aliis quoque ſenatoribus dicẽdi facultas datur. quod ſi ſenatorum aliquis cuipiam ex dictis ſentẽtiis contradicere, aut earum quampiam aſtruere ſive etiam novam adferre velit, dicendi copiam habet. nullus tamen ſenatorum de nova ſententia, quam ipſe invenerit, & ad ſenatum propoſuerit, jus ad ſenatum referendi habet: ſed plerunq; contingit, ſi conſilium ejus ſenatoris è republ. eſſe videatur, ut aliquis ex collegio ſive cõſiliarius ſive quadraginta-virûm præfectus de ea ſententia ad ſenatum referat. Hoc ergo pacto re bene diſcuſſa & deliberata, ſuffragiis univerſis ſenatus decernit, quamnam ſentẽtiam potiſſimum probet. non tamen pedibus in ſententiam eunt, aut recedunt, quem morem Romanos ſervaſſe memoriæ proditũ eſt, neq; palam ſententiam dicunt: ſed urnis ac ſuffragiis rem decernunt, non diſſimili ratione ab ea quam in comitiis ſervari ſupra docui.

dentur: ſicq; deinceps res inter eos diſ-
ceptatur, quoad nullus eorú ſit, qui ver-
ba facere velit: nulli namq; ſenatori lo-
cus dicendi datur, quouſq; præconſul-
tores omnes qui id muneris ſubire vo-
luerint, dicēdi finem fecerint. ſed poſt-
quam ultro citroq; quantum libuerit,
& orationibus & argumentis hi con-
tenderint, aliis quoque ſenatoribus di-
cēdi facultas datur. quod ſi ſenatorum
aliquis cuipiam ex dictis ſentētiis con-
tradicere, aut earum quampiam aſtru-
re ſive etiam novam adferre velit, di-
cendi copiam habet. nullus tamen ſe-
natorum de nova ſententia, quam ipſe
invenerit, & ad ſenatum propoſuerit,
jus ad ſenatum referendi habet: ſed ple-
runq; contingit, ſi conſilium ejus ſena-
toris è republ. eſſe videatur, ut aliquis
ex collegio ſive cōſiliarius ſive quadra-
ginta virûm præfectus de ea ſententia
ad ſenatum referat. Hoc ergo pacto re
bene diſcuſſa & deliberata, ſuffragiis
univerſis ſenatus decernit, quamnam
ſentētiam potiſſimum probet. non ta-
men pedibus in ſententiam eunt, aut
recedunt, quem morem Romanos ſer-
vaſſe memoriæ proditū eſt, neq; palam
ſententiam dicunt: ſed urnis ac ſuffra-
giis rem decernunt, non diſſimili ratio-
ne ab ea quam in comitiis ſervari ſupra
docui-

mus. Scribæ qui ſunt à ſecretis ſe-
natus, ferunt totidē urnas quot fuerint
ſentētiæ, de quibus conſulitur ſenatus:
unamq; viridem, quæ eorum ſuffragia
excipiat, qui ſentētias eas omnes repu-
diant. Præterea unam rubei coloris, in
quam jaciunt ſuffragia ſenatores, quib9
nondum liqueat. unuſquiſq; autem ſe-
natorum ſuffragium in ejus urnam de-
mittit cujus ſentētiam præ aliis proba-
verit: ſi vero omnes rejiciat, in viridem
urnam. quod ſi nondum liqueat, ac du-
bitet, urna rubea præſto eſt. Conſiliarii
ſuffragia numerāt. Id vero pro decreto
habetur, cūi plures quam dimidii ſena-
tores fuerint ſuffragati. quod ſi nullius
ſententia dimidium ſummæ exceſſerit,
primum ea rejicitur, cui pauciſſimi fue-
rint aſſenſi, repetunturq; ſuffragia pro
cæteris ſententiis: eodemq; modo po-
ſtrema ſemper rejecta, controverſia ad
duas deducitur, quarū altera neceſſè eſt
ut plura dimidiis ſuffragia ferat, in quā
ſenatusconſultum factum fuiſſe pro-
nunciatur. Re una expedita de aliis re-
fertur, niſi hora diei intempeſtiva fue-
rit, idemq; modus in aliis ſervatur. Si ve-
ro cujuſpiam principis orator ad rem-
publicam Venetam acceſſerit, à princi-
pe, cōſiliariis, univerſo collegio excipi-
tur, auditurq; ab eis. deinde cōſultandi

tempus petunt,quo demiſſo,req;à prę-
conſultoribus eo quem ſupra diximus
modo deliberata, ſenatus conſulitur.
princeps primum ſenatui narrat, quæ
petierit orator.deinde omnium qui jus
referendi ad ſenatum habent ſententię
leguntur. eadem rationę fit ſenatus-
conſultum, quo petitioni oratoris re-
ſpōdetur. quo accito legitur ei ſenatus
decretum, ſicque dimittitur. Hæc fere
ſumma eorū quæ tum ad ſenatus-con-
ſulta tum ad univerſam rationem atq;
ordinem conſulendi ſenatum pertine-
re videantur. Nunc & temporis & loci
videtur eſſe, ea de decem-viris paucis
recenſere, quæ facere ad inſtitutū opus
videri poſſunt. decem-virûm hoc col-
legium apud Venetos ſummæ eſt au-
thoritatis, & à quo non immerito quis
aſſerat reipubl. incolumitatem præſta-
ri: cujus origo, ut ejus magiſtratus ra-
tio omnis facilius intelligi poſſit, lon-
gius à nobis eſt repetenda. Divina qua-
dam animi prudentia majores noſtri
perſpexere,quemadmodum in corpore
humano putreſcēte humore quopiam
innumeri ac periculoſiſſimi plerunque
morbi accidunt, qui ſæpe etiam interi-
tum adferunt:ita etiam in rebuſpubli-
cis inſurgere interdū improbos cives,
qui negocium reipubl. faceſſant, dū po-
tius

tempus petunt, quo demiſſo, teq; à præ-
conſultoribus eo quem ſupra diximus
modo deliberata, ſenatus conſulitur.
princeps primum ſenatui narrat, quæ
petieris orator. deinde omnium qui jus
referendi ad ſenatum habent ſententiæ
leguntur. eadem ratione fit ſenatus-
conſultum, quo petitioni oratoris re-
ſpōdetur. quo accito legitur ei ſenatus
decretum, ſicque dimittitur. Hæc fere
ſumma eorū quæ tum ad ſenatus-con-
ſulta tum ad univerſam rationem atq;
ordinem conſulendi ſenatum pertine-
re videantur. Nunc & temporis & loci
videtur eſſe, ea de decem-viris pauca
recenſere. quæ facere ad inſtitutū opus
videri poſſunt. decem-virûm hoc col-
legium apud Venetos ſummæ eſt au-
thoritatis, & à quo non immerito quis
aſſerat reipubl. incolumitatem præſta-
ri: cujus origo, ut ejus magiſtratus ra-
tio omnis facilius intelligi poſſit, lon-
gius à nobis eſt repetenda. Divina qua-
dam animi prudentia majores noſtri
perſpexere, quemadmodum in corpore
humano putreſcēte humore quopiam
numeri ac periculoſiſſimi plerunq;
morbi accidunt, qui ſæpe etiam interi-
tum adferunt: ita etiam in rebuſpubli-
cis inſurgere interdū improbos cives,
qui negocium reipubl. faceſſant, dū po-
tius

tius prave imperare volunt, quam legibus parere, ſive adducti ambitione ac regnādi cupiditate, ſive ære alieno gravati, ſeu etiam ſcelerum conſcii ac metuentes ne pœnas daturi ſint: quales Romæ legimus fuiſſe, Catilinā, Syllam, Marium, ac demum Iulium Cæſarem, qui tyrannide potitus rēpublicam penitus evertit. In Græcorū etiam rebuſpublicis alioqui illuſtribus nonnullis ejuſmodi cives præditos extitiſſe memoriæ proditum eſt. Noſtris vero temporibus compertū eſt omnibus, omnes fere civitates Italiæ quæ populari ſtatu aut etiam optimatium utebantur, tandem in cujuſpiam ſuorum civium tyrannidem deveniſſe. Quamobrē omnibus viribus majores noſtri nitendum ſtatuēre, ne pulcherrime inſtituta reſpublica optimiſq; legibus cōfirmata, à quopiam hujuſmodi monſtro vexaretur. Nil enim magis ſibi metuendū eſſe duxerūt, quam inteſtinū hoſtem & civium inter ſe ſimultatē. Cæterum cum animadvertiſsēt, in republica Lacedæmoniorū Ephoros ſummæ authoritatis fuiſſe, Romæq; decēviros, qui etiam leges condiderunt: operæ precium ſe quoq; facturos crediderunt, ſi horum exemplum imitati, in diſpari tamen cauſa magiſtratum ſummæ poteſtatis

in hac noſtra civitate inſtituerent, cui providendi præcipue cura eſſet, ne qua inter cives diſcordia, quæ ſeditioné faciat, oriatur: ne qua factio, aut ne quis perniciosus cives reipubl. inſidias moliatur. quod ſi quiſpiam hujuſmodi morbus malo fato in civitaté obreperet furtim, ſummá haberet authoritatem in eos animadvertendi, ac procurandi ne reſpublica quippiam detriméti patiatur: tam magna vero poteſtas, neq; pauciſſimis committi poterat ſine periculo: neque formidabilis ſi multis committeretur, futura erat. quocirca ut ab utroq; incommodo caverent, inſtituerunt hoc decem-virale collegium. annuum hi gerunt magiſtratú, eamq; vocationem habent, ut is qui vel per diem in eo magiſtratu fuerit, non tantum eo anno ſed futuro etiam jus muneris vacationem habeat, neque fas ſit de eo in comitiis decemviralibus mentioné haberi. quibus decem-viris principem quoq; & conſiliarios adjunxere, ut univerſum collegium ſummam decem & ſeptem civium expleret, quibus hæc ſumma poteſtas tributa ſit. ex decem viris, ſingulis méſibus tres dicuntur ab illis quibus ſors obtigerit, qui principes collegii ſunt, quiq; materna lingua capita decemvirûm appellari conſue-

in hac noſtra civitate inſtituerent, cui
providendi præcipue cura eſſet, ne qua
inter cives diſcordia, quæ ſeditionē fa-
ciat, oriatur: ne qua factio; aut ne qui
perniciosus cives reipubl. inſidias mo-
liatur. quod ſi quiſpiam hujuſmodi
morbus malo fato in civitatē obrep-
ret furtim, ſummā haberet authorita-
tem in eos animadvertendi, ac pro-
randi ne reſpublica quippiam detrimē-
ti patiatur: tam magna vero poteſtas
neq; pauciſſimis committi poterat ſine
periculo: neque formidabilis ſi multis
committeretur, futura erat. quocirca
ut ab utroq; incommodo caverent, in-
ſtituerunt hoc decem-virale collegium
annuum hi gerunt magiſtratū, eamq;
vocationem habent, ut is qui vel per
diem in eo magiſtratu fuerit, non tan-
tum eo anno ſed futuro etiam jus mu-
neris vacationem habeat, neque fas ſit
e eo in comitiis decemviralibus men-
tioné haberi. quibus decem-viris prin-
cipem quoq; & conſiliarios adjunxere,
ut univerſum collegium ſummam de-
cem & ſeptem civium expleret, quibus
e ſumma poteſtas tributa ſit. ex de-
cem viris, ſingulis mēſibus tres dicun-
tur ab illis quibus ſors obtigerit, qui
principes collegii ſunt, quiq; materna
ua capita decemvirûm appellari
conſue-

conſueverunt: & hi jus cōgédi decem-virale collegium habent, referendiq; ad illud privatū conclave habent, in quod quotidie conveniunt: privatos etiam miniſtros habēt, janitores, apparitores ac ſtipatores, adeo ut nullius magiſtratus ſubſellia cum majori obſervantia adeas. adeunt vero omnes illi quibus cum decem-viris negocium eſt. literas quoq; ad collegium ſcriptas legunt, & de illis ad idem referunt. ne tamen temere ſenatus ille conſulatur, unus tantum ex his principibus referēdi jus nequaquam habet, ſed duo ſint opus eſt, qui referre de eadem re velint, ſeu quatuor conſiliarii. ob eam etiam cauſam ne quid temere à pauciſſimis civibus immutari poſſit, illud inſtitutum eſt, ne ſi quippiam quod jam ſancitū ſit abrogare voluerint, decretū id haberetur, niſi duę collegii partes ſuffragatæ eſsēt. Hunc quoque morem obſervant, ne reum cum de eo judicium laturi ſint, in judicium admittant, neq; cognatum aut oratorem quempiam, qui ejus cauſam agat: quod tamen jus reis conceſſum eſt, cum apud quemcunque alium magiſtratum cauſam dixerint. Verum hujuſmodi inſtitutum in judiciis ſervant. à principibus collegii reus auditur, ejuſq; dicta omnia ſcriptis mādantur,

tur,

tur. Cum auté cauſa ad collegium defertur, ipſi collegii principes aliiq; judices qui interſunt, & accuſatoris & rei vicem agunt: reſq; maxima ſemper adhibita judicii ratione decernitur. Initio decem viri huic tantum rei operam impendebant, ne ſcilicet reipubl. civili concordiæ quicquam officeret. Poſtea vero graviſſima quædam crimina & enormia facinora hujuſce judicii ſeveritati ac cenſuræ commiſſa fuere, ut hi qui rei facti eſſét quod nummos adulterinos cudiſſent, vel quod venere maſcula uſi eſſent. ſed noſtris temporibus decé virûm authoritas longius ſerpſit. nam jam nõnulla maxime arcana, quę ad reipublicæ gubernationem attinét, ad decem viros deferuntur: licet nihil majoris ſit momenti, nil è ſentétia totius ſenatus decernant. ſed & jam pleræque pecuniariæ res ab ipſis adminiſtrantur. Quocirca ne in tot tamq; arduis negociis pauciſſimis jus eſſet civibus, accerſiti ſunt in hoc collegium Sapientes primi ac ſecũdi ordinis, Advocatores quoque & Procuratores ſancti Marci, qui magiſtratus ſummæ eſt venerationis: ſuntq; præter hos huic collegio quindecim ſenatores, quos adjũctos vocant, aſcripti. univerſi tamen hi jus ſuffragii non habent, ſed tantũmodo

Cum auté cauſa ad collegium de-
r, ipſi collegii principes aliiq; judi-
qui interſunt, & accuſatoris & rei
n agunt: reſq; maxima ſemper ad-
a judicii ratione decernitur. Initio
n viri huic tantum rei operam
adebant, ne ſcilicet reipubl. civi
ordiæ quicquam officeret. Poſtea
graviſſima quædam crimina &
nia facinora hujuſce judicii ſere-
ac cenſuræ commiſſa fuere, ut hi
i facti eſſet quod nummos adul-
os cudiſſent, vel quod venere ma-
aſi eſſent. ſed noſtris temporibus
irûm authoritas longius ſeſe
am nõnulla maxime arcana, que
ublicæ gubernationem attinét,
em viros deferuntur: licet nihil
s ſit momenti, nil è ſententia to-
natus decernant. ſed & jam ple-
pecuniariæ res ab ipſis admini-
r. Quocirca ne in tot tamq; ar-
gociis pauciſſimis jus eſſet cri-
erſiti ſunt in hoc collegium Se-
primi ac ſecũdi ordinis, Advo-
quoque & Procuratores ſancti
qui magiſtratus ſummæ eſt ro-
is: ſuntq; præter hos huic col-
ndecim ſenatores, quos adju-
nt, aſcripti. univerſi tamen hi
gii non habent, ſed tantũmo-
do

do decem & ſeptem priores, & quindecim his adjuncti, adeò ut omnes ſummam expleant XXXIII. ſuffragantium. Cæteri hoc jure etſi omnibus negociis interſint privati ſunt. adjuncti quindecim neq; à ſenatu neq; comitiis magni conſilii eligi ſolebant: ſed decem-viri quos voluiſſent ſenatores, quindecim collegas ſibi adjũgere cõſueverant, qui tamen neq; gentiles eorum, neq; arcta neceſſitudine conjuncti fuiſſent. Nunc vero hi comitiis magni conſilii eliguntur. Maximã ex decem-virali collegio reipubl. Venetæ utilitaté extitiſſe, ipſa experientia expertũ eſt. nam anno ab hinc decimo ſupra ducenteſimũ, Martinus Phaletrus dux, qui tyrannidem moliebatur magnamq; reipubl. turbationé allaturus fuerat, continuo decẽvirûm authoritate ac prudẽtia oppreſſus, temeritatis ſimul & ſceleris pœnas dedit, diſceptanteq; hoc collegio capite truncatus eſt, una cum pleriſq; nobiliſſimis civibus, qui cum eo in perniciem libertatis conſpiraverant, perpetuaque ignominiæ nota fuit affectus. Eo enim in loco, in quo imagines omnium principum depictę ſunt, cum elogiis rerum quas optime pro repubł. geſſerint, Martini Phaletri ſedes imagine vacua, verſiculis quibuſdã inſcripta eſt, quibus legen-

legentibus ſignificatur eum ducē pro criminibus (ut nihil immutem) ſecuri percuſſum fuiſſe. Perniciosiſſima certe, & quæ facile perniciem & exitum reipubl. allatura fuerat conſpiratio, ni decēviralis collegii authoritate oppreſſa fuiſſet. Nonnulli quoq; cives, qui ambitione ducti periculoſas quaſdam leges promulgaverant, ut auram popularèm aucuparentur, continuo decem-virûm authoritate compreſſi reipubl. pœnas temeritatis ac immodicæ ambitionis dederunt. Qua ratione effectũ eſt Deo optimo favente, ut nullus hujuſmodi morbus in hac civitate noſtra hoc pacto collegii hujus authoritate confirmata invaleſcere poſſit. Iam præcipuæ reipubl. Venetæ partes, quibus univerſa fere gubernatio continetur, à nobis expoſitæ ſunt. Verum ut omni ex parte inſtitutum à nobis opus perfectum ſit, de reliquis quoq; magiſtratibus docebimus, à quibus tum jura dicuntur, tum pecuniæ publicæ adminiſtrantur: necnon de gubernationibus civitatũ, quæ ſub. Veneta ditione ſunt, deq; claſſium, exercituumque præfectis. Poſtremo nonnulla inſtituta exponam quibus optime meo quidem judicio cautum eſt, ne populus & plebs minutior ægre ferat nullam ſibi in hac republ. guber-

legentibus ſignificatur eum ducé pro
criminibus (ut nihil immutem) ſecuri
percuſſum fuiſſe. Perniciosiſſima certe,
& quæ facile perniciem & exitum rei
publ. allatura fuerat conſpiratio, niſi de-
cẽviralis collegii authoritate oppreſſa
fuiſſet. Nonnulli quoq; cives, qui ambi-
tione ducti periculoſas quaſdam leges
promulgaverant, ut auram popularem
aucuparentur, continuo decem-virûm
authoritate compreſſi reipubl. pœnas
temeritatis ac immodicæ ambitionis
dederunt. Qua ratione effectũ eſt Deo
optimo favente, ut nullus hujuſmodi
morbus in hac civitate noſtra hoc fir-
ĉto collegii hujus authoritate confir-
mata invaleſcere poſſit. Iam præcipuæ
reipubl. Venetæ partes, quibus univer-
ſa fere gubernatio continetur, à nobis
expoſitæ ſunt. Verum ut omni ex par-
te inſtitutum à nobis opus perfectum
ſit, de reliquis quoq; magiſtratibus do-
cebimus, à quibus tum jura dicuntur,
tum pecuniæ publicæ adminiſtrantur:
necnon de gubernationibus civitatum,
quæ ſub. Veneta ditione ſunt, deq; claſ-
ſium, exercituumque præfectis. Poſtre-
mo nonnulla inſtituta exponam quæ
s optimo meo quidem judicio cau-
n eſt, ne populus & plebs minutior
e ferat nullam ſibi in hac republ.
guber-

gubernationis partem eſſe. Docebimus item haudquaquam omiſſam fuiſſe, ut plerique exiſtimant, publicam ad rempubl. juventutis inſtitutionem. Verum antequam ad hanc rerũ inſtitutionem explicandã veniam, non ab re eſſe exiſtimo, ſi lectoré admonuero in ea ratione, qua ſupra dixi ſenatũ conſuli ſolere, necnon & decẽ-virûm collegium, apparere perſpicue mixtionem quandam legum popularis ſtatus, & reipub. optimatium. Nam quod nihil poſſit ſenatus decernere niſi prius de eo ad ipsũ ſenatum à præconſultoribus relatũ ſit, ſtatus optimatium eſt. Quod vero prę-conſultores nullã habeant poteſtatem, niſi conſulant ſenatum, eorumq; ſententia illis authoritate confirmata ſit, eſt utiq; popularis gubernationis inſtitutum. Itaq; non tantum in univerſa hac noſtra republ. verũ etiam in quacunq; eius parte, qui recte perpendet, inveniet hanc quam dixi, mixtioné & temperiem, cum qua rectæ illæ gubernandi rationes, in unam formam atq; ſpeciem reipubl. noſtræ coaluerint. ſed noſtra unde egreſſa eſt revertatur oratio. Omnium ergo prima nobis ea pars ſit exponẽda, quæ ad jus pertinet. Univerſum igitur jus, quod à magiſtratibus reddi ſolet, bifariam diviſum eſt.

Nam

Nam aut in ſuppliciis, quæ ſumenda ſunt de hominibus facinoroſis, qui patriam aut civẽ aliquem inſigni injuria affecerint, vel in deos immortales impii extiterint, conſtitutum eſt. Aut poſitum eſt in cauſis forenſibus judicandis. Idcirco etiam Venetiis duo genera judicum ſunt, horũ alterum cauſis forenſibus, alterum vero judiciis rerum capitalium præficitur. Primum itaq; de criminoſorum hominibus judicibus, mox de forenſibus dicemus. Delictorum quædã minutiora, vel ſuapte natura vel peccantium hominum conditione habentur. Nonnulla graviora & majoris momenti, aut genere ipſo peccati aut peccantium nobilitate, qua de re duplices quoq: ſunt capitalium rerum magiſtratus inſtituti. ad horũ alteros graviores cauſæ & inſigniora facinora deferuntur, ad alteros vero leviora. Hac ergo ratione judicia univerſa in republica Veneta perquam egregie diviſa atq; cõſtituta videri poſſunt: nos de inſignioribus primo, ſubinde de aliis dicemus. Præter delicta quæ decem-virûm cenſuræ commiſſa eſſe ſupra diximus, graviora omnia crimina Advocatoribus referentibus collegioq; quadrageſimo-virali diſceptãte diſcerni ſolent: pœnaq: conſtitui his qui in

Nam aut in ſuppliciis, quæ ſumenda
ſunt de hominibus facinoroſis, qui pe-
triam aut civẽ aliquem inſigni injuria
affecerint, vel in deos immortales im-
pũ extiterint, conſtitutum eſt. Aut po-
ſitum eſt in cauſis forenſibus judican-
dis. Idcirco etiam Venetiis duo genera
judicum ſunt, horũ alterum cauſis fo-
renſibus, alterum vero judiciis rerum
capitalium præficitur. Primum itaq; de
criminoſorum hominibus judicibus,
mox de forenſibus dicemus. Delicto-
rum quædã minutiora, vel ſuapte na-
tura vel peccantium hominum condi-
tione habentur. Nonnulla graviora &
majoris momenti, aut genere ipſo pec-
cati aut peccantium nobilitate, qua de
re duplices quoq; ſunt capitalium re-
rum magiſtratus inſtituti. ad horũ al-
teros graviores cauſæ & inſigniora fa-
cinora deferuntur, ad alteros vero le-
viora. Hac ergo ratione judicia unive-
ſa in republica Veneta perquam egre-
gie diviſa atq; cõſtituta videri poſſunt
nos de inſignioribus primo, ſubinde de
liis dicemus. Præter delicta quæ de-
em-virûm cenſuræ commiſſa eſſe ſu-
ra diximus, graviora omnia crimina
dvocatoribus referentibus collegioq;
adrageſimo-virali diſceptãte dijudicari
ſolent: pœnaq; conſtitui his qui in

eis deprehẽſi fuerint pro criminis qualitate. quadraginta hi viri, qui criminum cauſis præfecti ſunt, criminales vulgo appellari conſueverunt. Advocatorius magiſtratus priſcis temporibus magnæ fuit authoritatis incredibiliſq́; exiſtimationis: cujus præcipuum munus eſt, legum cuſtodia, ne aliqua ſcilic. in parte legibus officiatur. Quãobrem quilibet eorũ, qui in eo ſunt magiſtratu, eam prope intercedendi poteſtatem habet, quam apud Romanos tribuni plebis obtinebant: ſed illi ut tuerentur libertatem plebis Romanæ, noſtri vero ut vim legum tueantur: quare non immerito tribuni legum vocari poſſent. Nos vero ne perſpicuitate, cui præcipue operã damus, ulla in parte officiamus, à communi uſitatoq; vocabulo non recedemus. Illi ad populum ſeu plebem referebant, noſtri vero Advocatores ad XL-viros de levioribus cauſis referunt. De majoribus autem ad ſenatum, & de maximis interdum, ſi ita eis viſum fuerit, ad majus conſilium referunt. Quãobrem antiquitus magna erat hujus magiſtratus authoritas. Nũc vero quoniam X virûm autoritas latius evagata eſt, ideo Advocatorum exiſtimatio obſcurata eſt, eorum authoritate imminuta. Cæterum quum is magiſtratus

tam amplam obtineat intercedendi poteſtatem in omnibus, legumq; cuſtodia ad eum potiſſimum pertineat: atq; hi qui facinus aliquod perpetrarint, maxime contra leges feciſſe videantur, præcipue illuſtres cives quorũ intereſt præter alios reipublicæ conſervandæ operam dare: idcirco peculiari quodam modo hujuſmodi delicta cenſura Advocatorum viſa ſunt eſſe corrigenda, licet ipſi nullam habeant poteſtatem quippiam contra reos ſtatuendi, præterquam in parvis quibuſdã cauſis. cætera omnia de conſilii ſententia ſtatuũtur. Hoc in loco non ab re futurũ duco, ſi omnem judiciorum capitalium rationem explicuero, quę Advocatoribus referentibus fiunt: quandoquidẽ nullibi quod ſciam modus hic ſervari ſoleat; ſimulque (ut arbitror) ſatis perſpicuum faciemus, quamnam authoritatem habeat hic Advocatorius magiſtratus. Quum crimen aliquod ad Advocatores delatum fuerit, ſi res digna cenſeatur eorum cenſura, confeſtim vel ab omnibus vel etiam ab uno tantũ, nam tres ei muneri præfecti ſunt, interdicitur, & reus efficitur ille, cujus nomen delatum ſit. Deinde ab interceſſore refertur de eo crimine ad conſilium illud quod maluerit Advocator qui interceſſerit, quam-

quamvis plerunq; conſulatur XL-virale collegium, quod judiciis capitalium criminum præfectum eſt. Ibique cauſa recitata, de conſilii ſententia decernitur, an reus ſit in carcerē conjiciendus, & quæſtioni adhibendus, an potius ſolutus cauſā dicere debeat. Poſt id juxta decretum conſilii accerſitus reus, vel clam capitur ab apparitoribus Advocatorum magiſtratus: ibique ſive ſolutus ſive in vinculis coactus de eo crimine rogatur; reſpondet, teſtes utrinque citantur, omnia ſcriptis mandantur, ſive pro reo ſive contra reum faciunt. Hac ratione tota cauſa in codicem publicū relata, omnium quæ ſcriptis mandata ſunt reo fit copia: conſtituiturq; tempꝰ, quo docere cauſā poſſit Advocatos atq; oratores, quos ſibi adhibuerit, illique poſſint omnia diligēter perſpicere, quæ reo patrocinentur, necnon etiam cogitare, quo pacto objectum crimen teſtimoniaque reo adverſantia diluere poſſint. tandem cauſa incipit agitari. Hac in parte non eſt reticendus mos majorum ad noſtra uſq; tempora perductus. ſi enim forte quiſpiam reus factus tam tenui re familiari fuerit, ut ſumptū facere nequeat in cōducendis advocatis, qui partes ſuas tueantur; orator, qui cōductus reip. ſtipendio eſt, id munus ha-

bet,ſuſcipit inopis illius rei partes tuendas.ſic enim lege cautũ eſt, ne ullus indicta cauſa puniatur. Poſtquã vero ſatisfactum fuiſſe reo videtur,neq; ad ſui defenſionẽ quippiam amplius deſiderandum fuerit,Advocatores conſilium indicunt,diemq; reo conſtituunt, quo cauſam dicturus ſit. Conſilio coacto magiſtrat⁹ hic Advocatorius accuſatoris vice fungitur: eoſq: qui in eo ſunt magiſtratu maxime decet,ut accuſatores acerrimos agant, qualis(dummodo id aſſequi poſſint) fuit Cicero in Verrẽ, in M.Antonium,dum tamen illi maledicere parcant, neq; extra cauſam maledicẽdo vagentur.Nam is qui maledictis indulget, potius inimici & pravi hominis officium facere,quam reipub. cauſam agere videtur. Hac enim parte apud Venetos longe ſecus res ſe habet, quã apud Romanos. Olim Romæ quivis civis alteri diẽ dicere poterat,eumq; quam acerrime accuſabat apud judices. Venetiis vero nemo privatus hoc munus obire poteſt, ſed ex reipub.lege officium illud eſt Advocatorii magiſtratus. Qua in re magis naturam rerum imitati,ſapientiuſq; concordiæ civium conſuluiſſe majores noſtri videri ſolẽt quam Romani. Nam quoniam qui facinus aliquod perpetravit, maxime leges

bet, ſuſcipit inopis illius rei partes tuen-
das. ſic enim lege cautū eſt, ne ullus in-
dicta cauſa puniatur. Poſtquā vero ſa-
tisfactum fuiſſe reo videtur, neq; ad ſu
defenſionē quippiam amplius deſide-
randum fuerit, Advocatores conſilium
indicunt, diemq; reo conſtituunt, quo
cauſam dicturus ſit. Conſilio coacto
magiſtratꝰ hic Advocatorius accuſato-
ris vice fungitur: eoſq; qui in eo ſunt
magiſtratu maxime decet, ut accuſato-
res acerrimos agant, qualis (dummodo
id aſſequi poſſint) fuit Cicero in Verr.
in M. Antonium, dum tamen illi male-
dicere parcant, neq; extra cauſam ma-
ledicēdo vagentur. Nam is qui maledi-
ctis indulget, potius inimici & priva-
ti hominis officium facere, quam reipub.
cauſam agere videtur. Hac enim parte
apud Venetos longe ſecus res ſe habet,
quā apud Romanos. Olim Romæ qui-
vis civis alteri diē dicere poterat, eumq;
uam acerrime accuſabat apud judices.
enetiis vero nemo privatus hoc mu-
us obire poteſt, ſed ex reipub. lege ſol-
ium illud eſt Advocatorii magiſtra-
. Qua in re magis naturam rerum
tati, ſapientiusq; concordiæ civium
ſuluiſſe majores noſtri videri ſolē
m Romani. Nam quoniam qui ſe-
s aliquod perpetravit, maxime le-

ges & rempubl. læſit, ideoque præcipue reipubl. pœnas dare debet, jure magiſtratus is qui tuendis legibus præeſt, à facinoroſo homine pœnas poſcere, atque ad id omni ſtudio eniti debet. Cōtra privati officium eſt illatas ſibi injurias obliviſci, facileque reo concedere. Præterea nullus privatus civis poteſt accuſatoris perſonā ſibi ſumere abſq; maxima invidia & incredibili odio ejꝰ, cui diem dixerit: ex qua re facile ſeditiones oriuntur inter cives: atque id incōmodum à noſtris perquam egregie vitatum eſt, univerſo hoc accuſandi munere magiſtratui demandato, qui non privata ſimultate ductꝰ, ſed ex legis inſtituto id agat. quo effectū eſt, ut nunquam fere auditum ſit Advocatorū cuipiam vitio datū fuiſſe, quod vehementius in reum ſit invectꝰ, aut nimis acrē accuſatorem ſe geſſerit. imo qui acriter in hoc officio verſatur, magnā ſibi laudem cōparat apud univerſos cives. Sed ad incœptā judiciorum rationē redeamus. Agit ergo coacto cōſilio Advocator partes accuſatoris, orationemq; in reum habet acerrimā. crimina & facinora objicit primū, deinde teſtibꝰ objecta cōfirmat ac veriſimilibꝰ conjecturis aſtruit. Poſtquam dicendi finē fecerit, agitur cauſa rei ab eo patrono, quē

ſibi aſciverit. deinde ſi Advocatorum quiſpiam antequam judices ſententias rogentur,dicere voluerit, locum dicẽdi habet: ſimiliter Advocati rei reſpondẽdi & objecta crimina diluendi facultatem habent: eaq; ratione cauſa utrinq; agitatur,donec alter eorum, ſive reus ſive Advocator,cui dicendi locus, ſuccumbens ſe amplius dicere nolle pronũciaverit. Perorata cauſa reus ejuſq; patroni diſcedunt è curia judicum: cum judicibus clauduntur in conclavi Advocatores eorumque ſcribę,præterea nullus. Advocatores primum de puniendo reo ad judices referunt,ſententiaſq; rogant,an puniendus videatur, nulla tamen adhuc cõſtituta certa pœna,quem morem Athenienſes fere ſervabant. Athenis namq; judices ſententias duplices ferebant. prima an reum abſolverent an condemnarẽt. ſecunda deinde, ſi priore condemnaretur,pœna conſtituebatur, ut ex Apologia Socratis apud Platonem perſpicue intueri licet. Conſimili judiciorum ordine & prope pari mos utitur ratione. Refertur igitur primum ab Advocatoribus, de condemnando reo; judices in ſuffragia eunt. omnia namq; conſilia apud Venetos res omnes ſuffragiis decernunt. tres urnæ deferuntur,quarum una reus condem-

natur,

natur, altera abſolvitur penitus abſque mulcta, tertia colliguntur ſuffragia eorum quibus nondum liquet, utrum ſit ſtatuendum. Prima urna qua condemnatur reus albi coloris eſt, ſecunda qua abſolvitur viridis, tertia rubei. unuſquiſq; judicum, ſive cauſa diſceptantib⁹ XL-viris (ut plerunq;) agatur: ſive Senatus cõſulatur, quod raro accidit, in gravioribuſq; cauſis tantum fieri ſolet: ſive ad magnum conſilium ab Advocatoribus relatum ſit, quod rariſſime accidit, graviſſimiſque in cauſis fieri conſuevit, clam, ne quis videatur, ſuffragium ſuum dimittit, ſeu pilulam linteam in eam urnam, quam maluerit. Poſtea à præfectis conſilii ſuffragia numerãtur. Quod ſi plures dimidiis reum abſolverint, cõfeſtim pronunciatur abſolutus: eſtque Advocatorum rogatio repudiata. ſin vero plures dimidiis damnaverint, illico pronunciant damnatum. At ſi neutri dimidiũ excedant, puta quod multi ſint judicum quibus nondum liqueat, pronunciant reum comperendinatum fuiſſe, judiceſq; cauſam amplius diſcuti velle. ſi abſolvitur, nihil amplius negocii habet, ſed eveſtigio liber dimittitur, ſi comperendinatur, judicibus & reo dies ſtatuitur, qua denuo cauſa Advocatoribus accuſantibus patroniſque objecta

M 4 crimi-

crimina diluentibus agatur. Poſt dictam & peroratam cauſam judicum ſuffragia repetuntur. Quod ſi ex numero ſuffragiorum, qui in neutram venerant partem, dimidium ſummæ non excedant, nihilque decretum ſit, iterum pronunciant reum comperendinatũ, & tertio conſilium dicitur. Conſtituta die, qua tertio quoq; cauſa eodem modo repetatur, demum in ſuffragia itur, nec tamẽ amplius ratio ulla eorum habetur, quibus nondum liqueat. Idcirco niſi paria fuerint ſuffragia, neceſſe eſt reum vel damnari vel abſolvi. ſi abſolvatur, jam dixi nihil amplius ei negocii eſſe. ſin vero pronũciatur damnatus, decernit quanam pœna in eum ſit animadvertendum. de genere pœnæ referunt tum Advocatores, tum præfecti collegio judicũ. mos tamen eſt, ut Advocatores eam pœnã proponant, quæ pro genere criminis videatur acerbiſſima. etenim huius magiſtratus officium eſt, ut ad ſeveritatem inclinet. Alii leviores pœnas proponere conſueverunt, niſi crimen fuerit adeo atrox ut clemẽtiæ nullus ſit locus, ſeu Advocatores lenius egerint quã eum magiſtratũ deceat. propoſitis omnium ſententiis eodẽ ferme modo decernitur pœna qua reus ille ſit afficiẽdus, quo ſupra diximus ſenatusconſultũ

fieri

crimina diluentibus agatur. Poſt dictam
& peroratam cauſam judicum ſuffragia
repetuntur. Quod ſi ex numero ſuffra-
giorum, qui in neutram venerant par-
tem, dimidium ſummæ non excedat,
nihilque decretum ſit, iterum pronun-
ciant reum comperendinatú, & tertio
conſilium dicitur. Conſtituta die, qua
tertio quoq; cauſa eodem modo repe-
tatur, demum in ſuffragia itur, nec u-
næ amplius ratio ulla eorum habetur,
quibus nondum liqueat. Idcirco niſi
paria fuerint ſuffragia, neceſſe eſt reum
vel damnari vel abſolvi. ſi abſolvatur,
jam dixi nihil amplius ei negocii eſſe.
ſin vero pronũciatur damnatus, decer-
nit quanam pœna in eum ſit animad-
vertendum. de genere pœnæ referunt
um Advocatores, tum præfecti collegio
udicũ. mos tamen eſt, ut Advocatores
am pœnã proponant, quæ pro genere
riminis videatur acerbiſſima. etenim
uius magiſtratus officium eſt, ut ad ſe-
ritatem inclinet. Alii leviores pœnas
oponere conſueverunt, niſi crimen
erit adeo atrox ut clemẽtiæ nullus ſit
us, ſeu Advocatores lenius egerint
cum magiſtratũ deceat. propoſitis
nium ſententiis eodẽ ferme modo
ernitur pœna qua reus ille ſit afficiẽ-
quo ſupra diximus ſenatusconſultã
fieri

fieri ſolere ubi præconſultorum ſententiæ variant. quam rationem ſi hoc in loco repetere vellem, importuneq; tædio afficere lectorem, merito ineptus haberi poſſem. hoc tamen dixiſſe ſatis eſt, eam ſententiam judicũ pronunciari, quæ rejectis aliis plura dimidiis ſuffragia tulerit. Hoc in loco mihi videor non ab re facturus, ſi bina inſtituta annotavero prudentiſſime à majoribus nobis tradita. Primum eſt quod nullius rei ſeu judicii quempiam magiſtratum nedum civem ſine provocatione arbitrum eſſe voluerũt, ſed omni in re ſummum jus atque arbitrium eſſe conſiliis ſeu collegiis tributum. Alterũ vero non minus utile ſuperiori, quod voluere judices non ore ſententias dicere aut palam ſtatuere quidnã ſentiant, ſed clam ſuffragiis diſcernere quod maluerunt. utrumq; ſane meo judicio prudentiſſime inſtitutum. nam quod ſumma authoritas nulli magiſtratui conceſſa ſit, recte ſe habet. etenim tum periculũ eſt paucis civibus ſummam cujuſq; rei cõcedi & committi: tum illud cavetur, ne ſi forte res deliberata male ceſſerit, civitas de paucis civibus queri poſſet. Quod vero clam decreta judiciaq; fiant, non minore prudentia ſancitum eſt. nam & judices liberius judicant. quod ſi palam

ſententiam dicerent,interdum vel ambitione abducerentur ab æquitate judicii, vel amici ac bene meriti de ſe cujus offenſionem vererentur,& quandoque potentioris indignationem extimeſcerent. Illud quoq; proviſum eſt ut quiſq; judicum judicio ſuo nitatur, nec ab alterius judicis authoritate pendeat:quod facile accidere poſſet, ſi ille qui prior dixiſſet ſententiam prudentiſſimus ac ſcientiſſimus haberetur. quocirca nec etiam ab excellentiſſimis philoſophis genus hoc judiciorum omiſſum eſt. ſed ad rem redeo. Poſtquā omnis judiciorum ratio à nobis expoſita eſt, ad XL capitalium cauſarum judices de quibus dicendum inſtitueram revertar. Horum collegium à civitate noſtra creatum eſt,ad quod Advocatores de cauſis capitalibus referant: eoque deliberante ſontes puniuntur. Ideoq; non niſi cauſis graviſſimis, ubi etiam reipublicæ interſit in utram partem judicium ceſſerit, Advocatores ſenatum conſulunt. Verum omnes capitales cauſæ ad hoc XL-virale collegium deferuntur : cujus ſententia rata eſt nullusque ab ea amplius eſt provocationi locus. gerunt hi magiſtratum octimeſtrem, poſtquam ſedecim menſes expleverint in forenſibus cauſis judicandis. Tria namq; collegia

legia in republ. Veneta ſunt, quodlibet ex XL judicibus conſtat, duo forenſibus cauſis judicandis pręfecta ſunt, tertium de quo agitur capitalibus. hac tamen diſtributa ratione ſunt, ut quamprimũ magiſtratu functi ſunt capitales hi judices, ipſi in ordinem redigantur, aliique XL-viri magnis conſilii comitiis ſufficiuntur. Non tamen hi ſuffecti confeſtim ad judicandas capitales cauſas accedunt, ſed collegium illud XL-virale quod urbanis cauſis decernendis octimeſtri eo temporis ſpatio præfectum fuit, ſubit in locum capitalium qui jam defuncti ſunt magiſtratu. his vero forenſibus atque urbanis judicibus tertii XL-viri, qui item eo octimeſtri intervallo externorum cauſas judicarunt, in eorumque locum illi nuper ſuffecti ſubeunt. ſicque per vices iidem judices & de forenſibus cauſis tum urbanis tum exteris & de capitalibus decernunt, ac totum biennium in judiciis iis verſantur. Tria hæc collegia judicum proprias habent appellationes. Primum, ad quod exteræ cauſæ deferuntur, *novum nominatur*. *Secundum*, quod urbanis pręficitur, vetus dicitur. Tertium, quod de capite ſontium judicat, criminale à criminibus dicitur. hi XL-viri criminales nuncupati præterquam quod in

cauſis

cauſis criminalibus ſive capitalib⁹ſummam judiciorum habent. admittuntur etiam in ſenatum & jus ſuffragii in eo ordine continent. Habent prætera trium-viros ex ſuo ordine, qui ſinguli quibuſq; binis menſibus ſorte educuntur, ac per vices ſemper aſſident duci & conſiliariis, paremque cum illis autoritatem ad ſenatum referēdi de quacunque re voluerint habent, nec non ad magnum conſilium, eo tamen modo quo ſupra tetigi. nec abſque ratione xxxx. hi juniores viri ſenatoribus, qui plerumque ſenes eſſe ſolent, admixti ſunt, ut ſcilicet naturalis ſenum frigiditas juvenum calore temperetur. Non tamen juniores hi ſenibus numero pares ſunt, ſed longe pauciores, tot tamen ut aliquod caloris veſtigium in ſenatus conſultis apparere atque ineſſe queat: quod quandoque in rebus agendis perquam neceſſarium eſt. necnon etiam ſenatoria authoritate xxxx. his viris conceſſa reipublicę adminiſtratio, aliqua in parte inferioris notæ civibus communicata videri poteſt, quales plerumq; hi ſunt qui quadraginta-viratum gerunt, in quo ordine populari quadam lege maiores noſtri uſi ſunt. Nam tribus his xxxx-virûm collegiis ſingulis quibuſquediebus quibus conveniunt certum

ex ærario ſtipendium conſtitutum eſt. Ideoque raro admodum divites cives hunc magiſtratum petunt, facileq. ſi petierint repulſam ferunt. verum egenis civibus, probis tamen hominibus facilis eſt ad hunc honorem acceſſus. Qua ratione tum inopiæ proborum civium aliqua in parte conſulitur: tum etiam reipubl. adminiſtratio non tantum divitibus & inſignioribus civibus, quod optimatium eſt ſtatus & paucorum potentiæ commiſſa eſt: verũ etiam aliqua in parte, mediocri tamen, cives inferioris ordinis ad rempublicam acceſſum habent: qui mos pertinet ad popularem ſtatum. Ex his compertum cuilibet eſſe poteſt, in omni parte reipubl. Venetæ temperationem illam apparere, quam in exordio opuſculi huius jampridem diximus majores noſtros plurimũ ſtuduiſſe, ut ſcilicet popularis ſtatus ratio optimatium gubernationi permixta eſſet: eo tamen temperamẽto adhibito, ut plures optimatiũ partes eſſent. ſatis itaque jam à nobis cum de Advocatoribus tum de XL-viris dictũ arbitror qui criminales judices dicuntur: & qui inſtituti ſunt ut in crimina ſeu genera peccati ſeu peccantium inſigniora animadverterent. Nunc tẽpus poſtulat ut de nonnullis inferiorib⁹ magiſtratibus

qui

qui ulciſcédis delictis & maleficiis præſunt minutioribus & genere ipſo peccati & perſonæ fortuna, pauca quædã perſtringamus. Hi quoq; duplices ſunt. nam quidam jus capitis habent. unus vero omnium minimus de capite judicium ferre non poteſt: ſed in viliſſimos homines atq; meretrices animadvertit, atq; id genus hominum vel virgis cædi jubet vel in carcerem conjici, prout quemq; peccaſſe cõſtiterit. Prior vero magiſtratus qui capitis judicium ferre poteſt, bipartitus eſt. Nam non iidem judices quærunt de crimine & quæſtioni reum adhibent ac ſententiam ferunt, ſed priores noctis præfecti totam prius cauſam reorũ agitant ac ſcriptis mandant, quæ teſtes dixerint quæq; vel ſponte vel coacti tormentis rei confeſſi fuerint. Demum omnem cauſam ad judices proprietatum deferunt. Diverſus à priori hic eſt magiſtratus, hiq; ſententiam ferunt, ubi de cauſa capitis agitur. quod ſi levius fuerit delictum, ut tantũ virgis cædendus aut carcere aliquot menſes coërcẽdus reus eſſe videatur, noctis præfecti totam cauſam expediunt. neq; collegium XL-virale conſulunt, ſive conjicere quempiam in carcerẽ voluerint, ſive quæſtioni adhibere: qui tamen Advocatorius magi-

magiſtratus jus minime habet. verum opus eſt, ut prius collegium conſulat, auctoritateq; illius decreti collegii nitatur. neq; ſine magna ratione hoc ita inſtitutum fuiſſe videtur. Nam ſi pro quolibet crimine etiam reis hominib⁹ qui nihili ſunt conſilium conſulẽdum eſſet, incredibile negocium reipubl. adminiſtrationi faceſſerẽt: ſontibus etiam viris major peccandi licentia tributa eſſet, majori impunitatis ſpe propoſita. Vt ergo judicia hujuſmodi expeditiora eſſent, Pręfecti noctis eam autoritatem qua Advocatores privati ſunt obtinent. Præfecti noctis ſex ſunt: ſex item in minimo eo magiſtratu cui in infimos tantum homines levibuſque criminibus jus eſt. Capita tribuum civitatis appellantur, hi qui eum magiſtratum gerunt: quoniam ex unaquaq; tribu, in ſex enim tribus tota civitas diviſa eſt, tum eos pręfectos noctis, tum caput tribus eligunt: quo more etiam in conſiliariis eligendis uti ſolemus, quod ſuperius à nobis minime omiſſum fuit, Vtriuſq; pręterea magiſtratus officium eſt, ut viciſſim modo præfectus noctis, modo caput tribus, ſuam tribum circumeant ad gallicinium uſq;, cum publicis ſtipatoribus & apparitoribus armatis, provideantq; ne per nocturnas

tene-

tenebras quæ majorem licentiam præſtare hominibus ſceleſtis ſolēt,cuipiam fiat injuria: neve fur clam domũ quãpiam fodiat, aut ne latro ullas per vias graſſetur in quenquã. Inprimis Venetæ urbis originibus uterq; hic magiſtratus magnæ æſtimationis erat. Poſtmodum adjunctis novis reipub. magiſtratibus, prout ratio tẽporum & commoditas exigebat, horum dignitas & authoritas eſt obſcurata: ſummaque poteſtate ad novos magiſtratus tranſlata parva quędam & viliora negocia veluti fęces in eorum ſubſelliis reſidere. Hactenus de magiſtratibus qui capitales cauſas decernunt dixiſſe ſufficiat. De forenſibus in ſequenti volumine dicetur.

LIBER IV.

MOs ille in republica Veneta perpetuus ſẽper fuit, ne quiſquam magiſtratus in majoribus cauſis ſummam authoritatem haberet: ſed ſummum illud jus collegiorum & conſiliorũ ut uſitatius loquar eſſe voluerunt. Ideo in forenſibus quoq; cauſis, quæ ſummam quinquaginta quinq; nummorum aureorum exceſſerint, nullus magiſtratus eſt à quo

à quo non ſit provocatio ad auditores urbanarum cauſarum, qui lingua vernacula Veteres appellantur, & ad collegia quadraginta-virûm de quibus ſupra meminimus. At ut perſpicue tota hæc judiciorum forenſium ratio intelligatur, ab auditoribus, qui quidem duplices ſunt, ordiemur. novi etenim ſive recentes atq; veteres ſunt. Veteres à vetuſtate nomen ſortiti, quod hic magiſtratus apud Venetos multo vetuſtior ſit quam alter, qui non prius in hanc rempublicam inductus eſt quam continentis imperium habuerit, multis ſeculis poſt urbem conditam. Veteres hi auditores eandem fere authoritatem obtinent in judiciis cauſarum forenſium quæ urbanis judicibus diſceptantibus dijudicantur, quam Advocatores in pleriſq; omnibus rebus, ſi qua in parte viderentur officere legibus, intercedendi inquam. cum ergo à judicibus urbanis contra aliquem ſententia lata fuerit, licet illi ab eorum judicio ad auditores provocare. Cauſa ad eorum ſubſellia deducta, & ultro citroque agitata ab his inter quos controverſia fuerit, niſi ſummam excedat quinquaginta aureorū nummûm, omneſq; judices in eandē ſententiam convenerint, poſſunt ipſi abſq; quadraginta-virûm collegio

rem decernere. quod ſi inter ſe diſſenſerint. vel eorum unus authoritatem habet intercedendi, cauſaque illa apud minimũ quoddam collegium agitatur, in quo uterq; auditorum magiſtratus treſque alii judices conveniunt: ibique minores hæ cauſæ dijudicantur. Quod ſi univerſa cauſa eam ſummam excedebat, ante noſtram ætatem non poterat ad quadraginta-virûm collegium res deduci, niſi aliquis auditorum latę ſententiæ à judicibus intercesſiſſet, de eaq; ad quadraginta-viros retuliſſet. Noſtra vero tempeſtate lata lex eſt, qua conceditur illi contra quem priores judices ſententiam pronunciaverint, ut poſt tres exactos menſes quamvis nullus auditorum interceſſerit, poſſit diem adverſario dicere, & ad collegium provocare. qua lege auditorum authoritas valde eſt imminuta, quamvis ejus magiſtratus cum intercedunt nonnihil ad cauſam obtinendam valeat. Nam neq; tres menſes operiri oportet, eorumq; interceſſio velut prærogativa judicii videatur eſſe. Si auditor interceſſerit, prioribus judicibus diem dicit, collegium quadraginta-virûm aditur. Ante noſtram ætatem uterque magiſtratus orabat coram collegio, ſententiamque uterq; ſuam tuebatur. ſenſim vero per ſegni-

ſegnitiem judicum in deſuetudinem abiit, ut priores judices quorũ ſententiæ interceſſum ſit interſint, quum apud quadraginta-viros cauſa agitatur, ne dum orent: ſed die eis per tabellionẽ dicto reſpondent jus fieri debere. Mos vero ille ut auditores primum referrent ad collegium de cauſa cui interceſſiſſent, orationemque haberent, ad noſtra uſq; tempora deductus eſt. Nunc vero penitus intercidit, ſed patroni tantum eorum inter quos controverſia fuerit, hoc munere defunguntur, tuenturq; ſuorum clientum cauſas: quibus rebus effectum eſt, ut dignitas auditorii magiſtratus, quæ diu illuſtris erat, noſtris temporibus obſcura admodum & imminuta ſit. Quadraginta hi urbanarum cauſarum judices eundem fere morem ſervant in judicando, quem à judicibus quadraginta capitalium cauſarum ſervari ſolere diximus. hoc tantum diſcrimen eſt, quod in cauſis in quibus de capite agitur & fortunis rerum, nullum certum orandi tempus ſtatutum eſt. In his vero urbanis litibus præſcriptum eſt temporis intervallum, ultra quod orationẽ protendere non poſſunt: id eſt, hora cum dimidia tantum cuilibet oranti conceſſa eſt. neq; in forenſibus iis cauſis judicandis

variæ referuntur ſententiæ ut eam collegium eligat quam maluerit, quemadmodum in ſumendis pœnis à nequam hominibus fieri ſolere ſuperius dictum eſt: ſed tantum refertur an lata prius à judicibus ſententia confirmanda ſit vel potius abroganda. de abrogatione refertur, ſi auditor quisintercesſerit. quod ſi nõ fuerit intercesſum, ſed ſine intercesſore cauſa ad collegium fuerit deducta, præfecti collegii perorata utrinq; cauſa non de abroganda ſed de confirmanda ſententia lata referunt. Iurati judices omnes in ſuffragia eunt. Tres item urnę deferuntur. viridi abrogatur id de quo relatum fuerit. candida approbatur. rubea vero eis deſtinata eſt quibus nondum liqueat, ſed velint cauſam ampliari. nihilq; decretũ habetur niſi plures quam dimidii abrogaverint aut approbaverint. quod ſi tot judicibus nondum liqueat, ut in neutram partem judicium factum ſit, cauſa ampliata pronunciatur ad alteram diem, qua eadem fere repetuntur. quod ſi etiam eadem die judicium pendeat, tertio cogitur collegium, cauſa repetitur. qua perorata utrinq; itur in ſuffragia, neque amplius ulla eorum judicum quibus nondum liqueat habetur ratio. quare niſi paria fuerint ſuffragia, in al-
teram

teram partem fit decretum ſive de abroganda ſive de confirmanda ſententia lata. Abrogata ſententia nequaquam adimitur poteſtas actori, quin de eadẽ re judicium repetere poſſit. Nihil enim abrogatione ſtatuitur, ſed tantum lata ſententia antiquatur. Confirmatione vero & approbatione rata fit ſententia quam priores judices pronunciaverũt, neque amplius provocationi eſt locus, neq; judicium repeti poteſt ſuper eadẽ re, niſi cauſæ quippiam novi accedat. Atq; ſatis hactenus de auditoribus veteribus dictũ ſit: nunc pauca de recentioribus perſtringamus. Hic magiſtratꝰ in noſtra repub. nõ fuit prius inſtitutus, quam in continente æſtuariis iiſce finitima Venetũ imperium extendi cœpit. Ad hos à prætorũ judiciis provocatio eſt, aliorumve magiſtratuum qui extra urbem populis qui in noſtrã venerunt ſocietatem jus dicunt. Veteres enim auditores utriſque, urbanis ſcilicet & exteris cauſis, haudquaquã ſatisfacere poterant. Quamobrem eam appellationem etiam ſortitus eſt, ut novorum ſive recentium diceretur. Nam poſt conſtitutam rempubl. imperium Venetum extendi incepit in Venetiam orã, quæ ad veteres dominos veluti quodam poſtliminio volens ac libẽs rediit.

Etenim ut in exordio operis oſtendimus, nobiliſſimi quiq; provinciæ Venetæ barbarorum impetum Italiæque totius devaſtationem fugientes ſe in noſtra æſtuaria receperunt, urbemque hanc opulentiſſimam condidêre. Cui etiam nomen Venetię indiderunt multitudinis numero: ut ſignificatum poſteris eſſet eò omnium civitatum Venetiæ regionis nobilitatis florem conveniſſe. Igitur cùm brevi imperium Venetum creviſſet in immenſum, unus haudquaquam magiſtratus urbanis & exteris cauſis ſatis eſſe poterat. Iccirco novus hic inſtitutus eſt, novumq; quadraginta-virale collegium. Provocatio quoque, quæ ab aliis qui extra jus dicunt fit, ad horum ſubſellia defertur. atq; hoc demum collegio diſceptante omnes ejuſmodi cauſæ diſcernuntur. eadem in omnibus ratio eſt, parque modus hujus magiſtratus & collegii, quem modo ab auditoribus veteribus & collegio quadraginta virali urbanarum cauſarum judice ſervari ſolere docuimus. illud tantum jus auditoribus recentibus additum eſt, quod in cauſis quæ ſummam quadraginta nummorú aureorum non exceſſerint latam ſententiam, à qua ad eos ſit provocatum, moderari queunt, ejuſque partem ſi

ita

ita ipſis videatur, abrogare, partem vero comprobare, dum modo omnes in eandem ſententiam conveniant. quod ea de cauſa inſtitutum, ne exteris hominibus & advenis, quorum præcipue rationem haberi debere ſummi philoſophi tradidere, majus negocium fieret, ſed ſine magno rei familiaris diſpendio litium exitum invenirent. Hoc jure veteres privati ſunt, neceſſe enim illis eſt ut aut totam ſententiam approbent, vel totam reſcindant, atque irritam faciant. Sic novi hi intercedendo reliquis omiſſis parti intercedere poſſunt: at veteres contra. aut enim toti intercedunt, aut univerſam integram dimittunt. Hocque pacto exterorũ lites breviori ſpacio dirimuntur, quam cauſæ urbanæ: quamvis patronorum & juriſconſultorum verſutiâ, quæ nihil etiam contra fas intactum relinquit, in immenſum quævis lites protrahuntur. quod ubique gentium fieri ſolet, ubi non temere ſed ſtatuto ordine judicia fiunt. Explicata fere à nobis eſt judiciorum ratio, ſupereſt ut paucis perſtringamus eos magiſtratus qui primi in cauſis urbanis jus dicunt, à quibus ad veteres auditores provocationes fiunt & ad collegium quadraginta virorum: quorũm judicum ſex

ſunt ſubſellia pro qualitate cauſarum & perſonarum diſtributa. nam aut lites ſunt de mercatura rebuſque ad negociatores ſpectantibus, vel de ædibus & fundis quæ intra æſtuaria fuerint: aut de poſſeſſionibus & agris quæ in terra continenti ſunt, aut de quibuſvis aliis contractibus ſtipulationibuſque: perſonæque quæ lites inter ſe conferunt, aut ſunt cives, aut exteri, ſeu cives cũ exteris: vel demum cũ pupillis res habetur, aut agunt viduæ fœminæ poſt obitum mariti de dotibusrecuperandis. ne ergo inter tot diverſorum generum judicia turbatio eſſet, neve aliud alii impedimentum afferret, plura inſtituta fuere judicum ſubſellia: ita ut quantum fieri poſſet, unuſquiſque pro ratione negocii & litis ſuos judices cognoſceret. quæ enim lites ad ædes ſive fundos intra fines Venetiarũ poſitos, id eſt in æſtuariis exiſtentes pertinent, hæ omnes à judicibus qui proprietatum nominantur dijudicantur: quos etiam adeunt viduę dotes ab hæredibus maritorum defunctorum repetere volentes. Hancq; appellationem habuerunt, quod majores noſtri ea tantum civium ſuorũ propria exiſtimarunt, quæ in æſtuariis eſſent poſita, utpote quæ ad alienos dominos non facile transferri poſſent. Cætera

vero

vero in continenti exiſtentia, ſive agri, ſive domus fuiſſent, utpote quæ facile invito à dominis poſſent auferri, injuriæq; magis expoſita eſſent, mobilia dici voluerunt. quod ſi de fundis continentis oræ cõtroverſia fuerit, judices procuratorum ſunt adeundi. iiſdem judicibus cum pupillis, qui adhuc tutores habeant, contendas oportet. qua de re ii judices id quoque nomen obtinuerunt. nam apud Venetos curatores & tutores, procuratores appellari conſueverunt. Si item lis de mercimoniis interciderit & ad mercaturam ſpectet, ſubſellia judicum adeuntur qui ex ea re judices ſeu conſules mercatorum nominantur. hi majori quodam compendio judicant quam alii forenſes magiſtratus: quod ea ratione inſtitutum eſt, ne longioribus litibus impedimentum morave fieret negociis mercatorum, quæ aſſiduam quandam operam exigunt. At ſi inter exteros homines lis fuerit, vel quiſpiam civium hoſpiti diem dixerit, opus eſt accedat judices qui ab advenis nomen habent. Cæteræ vero omnes cauſæ contractus ac ſtipulati, ex quibus quiſpiam ab alieno ſibi aliquid deberi contendat, idque judicio petat, judicibus veniunt qui petitionum nuncupantur: hique prætoris

 urbani

urbani vicé gerunt. Sunt præterea minimæ quædam, quibus dijudicandis præfecti ſunt judices mobilium dicti. Eſt & præter hos magiſtratus alius, qui ſi quid inventũ fuerit aut olim reconditum aut nuper amiſſum, an ad ærarium aut ad privatum quempiam, an vero ad eum qui reperit, res ea pertineat, decernit, omneſque hujuſmodi controverſias dijudicat. Expedita univerſa judiciorum ratione ad eos magiſtratus accedamus, qui ærarii curam habent, quibuſve pecuniæ publicæ adminiſtratio commiſſa eſt. Hi fortaſſe alicui plures eſſe videbuntur quam par ſit, paucioribuſq; univerſæ rei pecuniariæ ſatis fieri poſſe. Verum hac in parte id eſt animadvertendũ, patres noſtros ſummam diligentiam adhibuiſſe, ne in adminiſtrandis pecuniis publicis aliqua fraus fieret. arbitrati enim ſunt ex ærario veluti alimentum univerſis reipub. partibus ſuppeditari, quo deficiente ſeu imminuto deficere quoque rempublicam aut minui opus eſſe. Quocirca legem etiam fecerunt, qua ſancitum eſt, ut ſi quis civis peculatus damnatus fuerit, perpetua ignominiæ nota ſingulo quoq; anno repetita inureretur. Majori enim conſilio coacto in concione civium omnium ſtatuta die ab Advoca-
tore

tore omnes illo crimine damnati pronunciantur: ut qui tantum ſcelus auſi ſunt, perpetuę ignominię pœnas luant. Sed ne ab inſtituto longius digrediamur, magiſtratus qui ærarii curam habent, duorum veluti generũ ſunt. Qua ratione publicæ quoq; pecuniæ diviſæ ſunt. nam vel ex publicis vel ex vectigalibus in ærarium conferuntur: vel interdum cum reditus reipubl. impenſis minime ſatisfacere poſſe videatur, à civibus pro cujuſq; cenſu ſolvitur. ſæpe etenim id neceſſum mari aut terra ingruentibus bellis, quibus civitas noſtra frequenter vexari ſolet: ſive Turcis in noſtram ditionẽ irruentibus, quorum impetum non ſine maximo detrimento complures annos ſuſtinuimus, acerbiſſimumq; hoſtem in univerſam rempubl. Chriſtianam ſævientem continuimus. Aut Chriſtianis principibus quib⁹ imperii Veneti amplitudo quandoque officit, in perniciem noſtram conſpirantibus: ut anno ab hinc xv. cũ omnes fere Chriſtiani principes inito inter ſe fœdere in exitium imperii noſtri conſpiraſſent. ſed diis bene juvantibus impetus omnium ſunt repreſſi, reſq; pene collapſa in integrũ reſtituta eſt. Duplex ergo cum ſit publicę pecuniæ genus, duplices quoq; magiſtratus

ei

ei rei ſunt præfecti. Quidam enim pecuniæ ex cenſu civium collatæ præficiuntur: *alii vero* reditibus & vectigalibus reipublicæ. Vectigalia quidē exiguntur ab his quæ exportantur ex urbe, aut in urbem importantur. Quædam vero ex civitatibus quæ in ſocietatem imperii Veneti ſunt adſcitæ. Urbana vectigalia cum propter maximam mercium copiam mercatorumq; conventum, tum ob ingentem hominū multitudinem, qui hanc civitatem incolunt, majora ſunt quam quæ ſibi quis perſuaſerit. mercium rerumq; urbanarū varia ſunt genera: ideo diverſi quoq; magiſtratus ſunt inſtituti, prout ſcilicet commodū viſum fuit, his qui locandis exigendis hiſce vectigalibus præſunt: quos ſi ſingulatim enumerarem, faſtidio potius afficerem quam quod ex ea narratione aliquid voluptatis eſſem allaturus. Illos etiam magiſtratus qui tēporarii ſunt, quod interdum temporum ratio ita poſcere videatur, prætermittendos eſſe duco. In ſumma, horum omnium magiſtratuum officium illud eſt, ut caveant ne per dolum aliquid pecuniæ publicæ avertatur, aut per inertiam pereat. Ipſi quoq; omnes controverſias quæ ad id genus pecuniæ pertinent dijudicant. Omnis vero ea pecunia quæ ab

ab iiſce magiſtratibus exigitur, cōtinuo ad gubernatores redituum publicorum defertur. Eam namq; appellationem is magiſtratus obtinuit qui huic ſummæ præfectus eſt. Sed quoniam ea cura magni eſt momenti, nō niſi inſignioribus civibus deferri ſolet. qui ut libentius hoc munus ſibi peterēt, aut ne demandatū rejicerent, magnum emolumentum oneri alioquin gravi adjunctū eſt, authoritas quoq; non contemnenda. hi etenim apparitores, viatores, lictores, omneque id genus miniſtrorum reipub. creant, quibus omnibus ex ære publico ſtipendium perſolvitur. id vero quod reliquum fuerit, ad quæſtores urbanos defertur. ad quem magiſtratum omnis tandem ſumma æris publici, à quibuſcumq; quæſtoribus extiterit ſive magiſtratibus allata, qui ſeu extra urbem ſeu in urbe pecuniæ publicæ exigendæ curam habent, pervenit. at urbani hi quæſtores eam pecuniam ex ſenatus decreto in uſus publicos impendunt, in codicibuſve ſuis & acceptum referūt & expenſum ferunt. quod munus quum operoſum, laboris nō exigui ſit, ideo civibus junioribus committi conſuevit: qui tamē tum nobilitate generis, tum innocentia vitæ clari ſunt, ne ſcilicet æs publicū, quapiam ratione

in

in rem privatam avertatur. Quocirca urbanis quæſtoribus jus ſenatorium datum, propemodum idem quod legitimi ſenatores habent. pecunia vero quæ in reipublicæ anguſtiis ex cenſu à civibus confertur, quamvis tandem ad quæſtores urbanos omnis cõfluat, proprios tamen quoſdam magiſtratus habet. Interdum enim de conferenda ex cenſu pecunia ea ratione fit ſenatusconſultum, ut nulla mentio habeatur neque de reſtituendo eo ære, nec de aliquo emoluméto civibus erogando, qui ex ſua re privata eam pecuniam contulerint. Quod tamen raro admodũ fieri conſuevit; nam plerunque imo potius ſemper niſi res contrarium poſtulet, ſenatus reipub. ita conſultum eſſe vult ut privatorum res non negligantur. Promulgato igitur ſenatusconſulto de pecunia ex cenſu conferenda facto, temporeq; quod commodum fuerit viſum conſtituto, unuſquiſq; civium infra id tempus eam ſummam perſolvit, quam ex cenſu debet. exigunt autem gubernatores redituum deferuntque ad quæſtores urbanos. ſæpenumero tamen ea ratione fit ſenatusconſultũ de pecunia ex cenſu conferenda, ut poſt certum temporis ſpatium civibus qui eam perſolverint, reſtitui incipiat aliquo etiam emo-

emolumento adjuncto: certaq; in eam rem delegantur vectigalia. Interdum vero ſenatusconſultum de collatitia ex cenſu pecunia ante noſtram tempeſtatem fieri ſolebat, ut de reddenda nulla fieret mentio, neq; ullum certum tempus conſtitueretur niſi id commodum reipublicæ fuiſſet. ſed magiſtratus qui præfectus mutuis dicebatur, quod nomen adhuc quoq; retinet, acceptam ab unoquoque civium eam vim pecuniæ in codices referebat: interimque donec reſtitueretur, ſingulo quoq; anno quinque nummi aurei pro centum collatis, veluti in vicem reditus privatis civibus creditoribus numerabantur: in quem uſum multa vectigalia erant quoque deſignata. Qua ratione priſcis bellis facilis erat pecuniæ exactio, quæ ex cenſu ſolvebatur. neque iniquum exiſtimari debet, civibus qui rem familiarem in temporibus reipublicæ neceſſariis conſumpſerant, aut magna ex parte imminuerant, viciſſim aliquid impendi ex reditibus publicis. Nam quemadmodũ partes totius incolumitati conſulere debent, ita naturâ comparatum eſt ut totum curam habeat ne partes magnũ incommodum patiantur, ſed pro viribus provideat ut incolumes perdurent, alimentaque impartiantur quibus reficiantur-

ciantur & conſerventur. Verum noſtra ætate hoc æs alienum reipubl. adeo ingens erat, ut in eo emolumento quod diximus civibus erogari, trecenta fere nummorum aureorum millia ſingulis quibuſque annis expenderentur. Quorum ſolutio proximis annis propter anguſtiſſima reipubl. tempora quum intermiſſa fuiſſet, tandem quarto ab hinc anno, referentibus Dominico Triviſano ſenatore ampliſſimo, atq; Andrea Gritto, cujus ducis auſpiciis nunc reſpublica Veneta regitur, ſapientiſſimo atque integerrimo ſenatore, factum eſt ſenatusconſultũ ut nulla amplius emolumenti erogandi mentio fieret, neque in codicibus publicis poſt id tempus id æris acceptum à civibus referretur, verum ne omnino à republica fraudati eſſe viderentur capitis reſtitutione, necnon etiam emolumenti quod ad eam diem eis debebatur, cum multa vectigalia deſignata ſunt, tũ reipublicæ poſſeſſiones omnes in agro Rodigienſi poſitæ ſunt diſtributæ. Cujus muneris maxima parte nos functi ſumus, qui illo tempore magiſtratum gerebamus, qui ante noſtra tẽpora inſtitutus præcipue fuerat ad hujuſmodi æs alienũ reipubl. minuendum, aut ſi fieri poſſet extinguendum: de quo pauca infra dicemus.

ſicque

ſicque magna pars ingentis ac incredibilis fere publici æris alieni imminuta fuit,necnon privatorum civium facultatibus ſatis commode conſultum : ita tamen ut prior ac potior ſemper fuerit reipubl ratio, quam privati commodi. quod inſtitutũ à majoribus noſtris ad hæc uſque tempora per manus deductũ eſt. Vt ergo redeamus unde divertit oratio, Præfecti mutuis eam pecuniam exigunt, quæ à privatis ex cenſu in reipubl. uſus neceſſarios confertur : acceptamque in ſuos codices referunt, ac demũ urbanis quæſtoribus numerant. iidemque præfecti curam habent exigendi à quæſtoribus urbanis eam ſummam pecuniæ, quæ quotannis erogari ſolebat, in vicem reditus civibus privatis: eamq; & acceptam & expenſam in ſuos codices referebant. Pecunia vero quæ ea lege ex ſenatusconſulto erogatur,à privatis ut certo tempore reſtitui debeat, à proprio quodam magiſtratu & exigi & reſtitui ſolebat. nunc univerſum hoc munus gubernatoribus reditus demandatum eſt. Alius etiam præter hos eſt pecuniarius magiſtratus minime prætereundus, qui in eam curam incumbit,ut cives ærarios factos, eoſq; qui conſtitutam non perſolverunt pecuniam quam ex cenſu debent,inveſti-

get: eorumq; bona publicet,& tandem ſub haſta vendat. Nonnulli ſunt præterea magiſtratus pecuniarii, à quibus ærarii cives inveſtigantur: *rationeſque* in publicis codicibus privatorũ ac reip. diligenter inſpiciuntur, ne qua fraus publicis reditibus atq; ærario fieri poſſit: quos conſulto prætereundos exiſtimo,ne tædio lectorem afficiam. neque enim momenti quippiam habent ad eam quam potiſſimum hoc opere mihi exponendam reip. gubernationem inſtitui. Præter hos magiſtratus nonnulli etiam ſunt qui multum faciunt ad civitatis commodũ,& ad bene beateque vivendum, ideoq; à nobis minime ſunt omittendi. Primi nobis ſe offerunt monetæ aureæ argenteæq; præſides: qua maxime civium commercia continentur cum externis hominibus, & ſecum viciſſim. Dein annonæ triticeæ præfecti,itemq; ſalubritati Venetæ civitatis præfecti, ſine quibus vita conſtare non poteſt. Necnon etiam præſides ampliſſimi navalis. Ædiles quoque, qui viarum,pontium & hujuſmodi rerum reſarciendarum curam habent, perquam neceſſarii ſunt. Ac demum ampliſſimus magiſtratus,quem procuratorũ Veneti appellant,maximè eſt civitati noſtræ opportunus. De præfectis mone-

monetæ nihil eſt quod amplius dicamus, niſi quod ejus magiſtratus intereſt providere, ne argentum aut aurum imperfectius aut impurius, quam id quod lex ſtatuit cudi debere,aliquo pacto cudatur : neve excuſi nummi pondere ſint minores quã lex jubeat. quod ſanctiſſime apud nos obſervatum fuit. quamobrem maximo in precio apud omnes nationes barbaras, necdũ apud Chriſtianos , Veneti nummi ſemper fuerunt, hodieq; ſunt. Cæteri namque principes plerique omnes impurius aliquanto argentum & aurum cuderunt, ut facilius impenſis ſatisfacere poſſent. At noſtri conſtantiſſime ſemper hac in parte dignitatẽ à majoribus acceptam retinuere. Magiſtratus vero,qui annonæ triticeæ præfectus eſt, civitati Venetæ perquàm neceſſarius eſt. etenim cum nulla prope frumenti vis ex agro Veneto colligatur, quod omni ex parte urbs æſtuariis ampliſſimis ambiatur, civitaſque populoſiſſima exiſtat, opus eſt rei frumentariæ magnam haberi curam:ne quando populus,cujus commodo majores noſtri maxime conſultum eſſe voluerunt, rei frumentariæ inopia laboret, nimiaq; annonæ caritate prematur. Idcirco rei frumentariæ tres ſunt præfecti, qui XVI. menſibus

magiſtratū gerunt. horum eſt officium providere ne civitas unquam frumenti inopia laboret. quæ ſi quando timeatur, Principem Sapientumq; collegium adeunt, reque inter eos diſcuſſa decernunt quæ ad frumenti copiam comparandā præcipua eſſe videantur. Quandoque etiam ſolet certa merces ex ærario his cōſtitui, qui ex longinquioribus provinciis frumentum Venetias advexerint. Interdum ære publico triticum mercantur à negociatoribus, qui pollicentur certam vim frumenti ſtatuto tempore ex deſtinatis etiam provinciis ſe Venetias delaturos: quod niſi præſtent, pecuniaria mulcta taxantur. Emitq; reſpublica magno precio, & vili vendit, ut commodo populi ac inopiæ conſulatur: qua in re magnam interdum jacturam ærarium facit. De re frumentaria præterea plurimæ ſunt leges pulcherrimaq; inſtituta: quæ ſi in præſentia recenſerem, longius quam par ſit ab inſtituto digrederer. ſequitur magiſtratus is, cui urbis ſalubritas eſt curæ. hujus præcipuum munus eſt, providere ne aliquo pacto ex contagione tabes ſerpat in civitatem. quod ſi clam quandoq; obrepſerit, ut nonnunquam ſolet accidere, ſedulo operam dat, ne longius vagetur. Qua de re ædes publicæ am-

pliſſimæ

pliſſimæ ſunt ædificatæ in æſtuariis, ntervallo trium millium paſſuum ab urbe:quibus finitimi ſunt horti pulchre conſtituti : in quas ſi quis ex plebe eo morbo ægrotare cœperit, confeſtim cũ tota familia defertur. hi vero qui cum ægrotante conſuetudinẽ aliquam habuerant, opus eſt, ne alios inficiant, ut proprios lares deſerant, concedantque ad alias ædes publicas, itidem extra urbem in eum uſum conditas, regione à prioribus longe diverſa. ibique XL dies detinẽtur,in quibus ſi ſani perſtiterint, civitati ac domeſticis laribus reſtituuntur. ſuppellectilis quoque magna cura habetur, ne ejus contagione quiſpiam inficiatur. hic quoq; magiſtratus providet ne quid putridum aut quod incolumitati civitatis officere poſſit vendatur. demum id ſedulo curat ut quam ſaluberrime Venetiis agatur. Nam non multo ante noſtram tempeſtatem hoc præfectorum genus inſtitutum fuit: & cum ſæpius antea civitas peſtilentia laboraſſet, adeo ut pleriq; omnes quandoque proprios deſeruiſſent lares ob ingruentem vim tabis, & in continentem proximam ſeceſſiſſent; nunquam tamen, poſtquam hæc cura novo huic magiſtratui demandata eſt,divino munere favente civitas hæc hujuſmodi

hoc morbo vexata eſt gravius: licet interdum quod in magna hominum undiq; convenientium frequentia evitari non potuit, nonnullæ domus fuerint infectæ: cura vero hujus magiſtratus atq; ope à Deo præſtita malum latius vagari non potuit. Nunc de ampliſſimi navalis præfectis dicendum eſt: quod certe non ſolũ Venetæ urbi magno eſt ornamento, ſed etiam univerſæ Italiæ reique publicę noſtræ non mediocrem dignitatem affert. immenſum namque opus eſt & admiratione digniſſimum. Nam in ea urbis regione quæ præ aliis mari vicina eſt, & præterea maxime commoda, navale ædificatum eſt, ac in tres ſinus, ſeu ſi malueris receſſus, excavatũ: intra quos mare recipitur unico tantum oſtio tam lato ut etiam ſatis ſit ad maximas triremes capiundas. Munitum eſt oſtium duabus turribus ex utraque parte, ſuntque hæ ponte ſublicio junctæ portiſque cancellatis, quæ nunquam reſerantur niſi quum opus ſit triremes educere, ſeu in navale inducere. nullibi etiam aditus ad interiora navalis patet, præterquàm hoc uno oſtio ingredientibus. Primus ſinus occurrit omnium minimus, amplus tamen. hic undiq; circum tecta habet in fornicis modũ ædificata contignationibus

nibus ac tegulis tecta. ſub hæc triremes è mari ſubducuntur, ibiq; ab omni ventorum ac pluviarum injuria tutæ perdurant, quoad illis uti libeat. ea ratione multos annos incolumes & illæſæ permanent. Novas item ſub eiſdem tectis ædificant, atque veteres ſubducunt & reſarciunt: magnum ſane opus, quod & maximo ornamento ſit, & ad navium fabricam utiliſſimũ. Poſt hunc ſinum alius eſt interior ampliſſimus, circum omni ex parte ejuſmodi tectis ut dixi inſtructus: nec ullum ex eis inſpicias triremibus vacuum, ſed binis ſi tecta fuerint latiora, aut ſingulis ſi anguſtiora. Tertius vero nõ minor ſecundo, paulo ante noſtram ætatem ſuperioribus additus fuit, circumſeptuſque mœnibus pulcherrimis. in eo autem plura ſunt tecta ædificata, quamvis nõ ſint omni adhuc ex parte perfecta: *verũ* ſumma cum diligentia opera datur ut ei fabricæ extrema imponatur manus. Tres hi receſſus invicem ſunt pervii, ac unico muro ambiuntur nonnullis turribus diſtincto, in quibus vigiles noctu excubias agunt, ne quid detrimenti tam inſigne opus vi ignis injecti, ſeu dolo facinoroſi cujuſpiam, ſeu caſu quopiam, ut interdum evenire ſolet, accipiat. Intraq; mœnia tabernæ ſunt armamen-

 torum

torum ampliſſimæ, univerſæque nauticæ ſupellectilis: ac fabri cujuſcunque generis quod ad rem navalẽ pertineat, ſuas officinas ibidem habent. Ibi etiam æs funditur ad tormenta conficienda: magna quoque ibidem fit tormentarii pulveris copia, adeo ut nihil quidem quod ad rem nauticam faciat, in eo navali deſiderari queat. ibidẽ videre licet ingentem fabrorum multitudinẽ, quorum quiſq; ſuo munere fungitur. Sunt præterea nonnulla atria bene ampla, in quibus ingens armorum *vis*, tormentorum ſcilicet ac telorum, ad uſus bellicos ſervatur: nec non magna velorum copia, remorum, armamentorumque omnium, in ſuis *quæque cellis condita*, ut cum ſenatus armandam claſſem decreverit, omnia in promptu ſint, quæ ad eam rem requiruntur. His rebus officiiſque omnibus, de quo dicere inſtitueram, præfectus eſt: omniaque providet curatq; *quæ* in uſum navalis fuerint. hic ſeligit fabros cum *lignarios* tũ etiam ærarios cæteroſq; opifices qui ad opus faciendum admitti debeant: diligentem quoque impendit operam ne quiſpiam officio ſuo deſit. Huic magiſtratui numeratur pecunia ex ærario in uſus navalis, non prius tamẽ quam collegium conſulatur, ac rationes à patribus

bus illis videantur. Apud majores noſtros, penes quos res maritimæ magno in precio erant, hic honos magnus habebatur: temporibus tamē noſtris magiſtratus hujus dignitas eſt imminuta, ac pene intercidit. quo fit ut ſi quando opus fuerit in ea re opera diligentiori, alios ſenatores primæ exiſtimationis cives navali ſenatus præficiat, qui jus in priores habeant, eiſque veluti miniſtris utantur. Poſtremo loco ſunt à nobis recenſendi divi Marci procuratores, ampliſſimus omnium præter ducem magiſtratus: quippe qui præfinitum tempus non habeat, ſed cum vita perduret. Huic honori conjuncta eſt perpetua ſenatorii ordinis dignitas, ac jus ſuffragii ferendi æquum cum legitimis ſenatoribus. illud enim præ aliis omnibus magiſtratibus obtinuerunt. nam cum cæteris non cedatur à ſenioribus civibus certiſque locis certiſque ſubſelliis, procuratoribus ubiq; idem honor præſtatur. quocunq; enim loco ſedeatur, illis ſemper ceditur, digniorique ſede ſemper honeſtantur: non ſecus ac ſi quovis in loco magiſtratus eorum munere fungerentur. horum officium eſt tutelam pupillorum habere, quibus minori ætate exiſtentibus nullus defuncto parente ex teſtamento tutor eſt

 inſti-

inſtitutus, veluti ergo publici quidam tutores à republ. ſunt inſtituti. hi divi Marci procuratores dicuntur, quod munus cum egregiam fidem ac ſanctitatem *vitæ præcipuam* exigat, hi cives huic officio deleguntur qui jam publicis fere omnibus muneribus defuncti ſint, ſpectatæq; ſunt probitatis: in quo verſantes tanquam milites emeriti perpetuam obtinent reip. adminiſtrationem. Priſcis temporibus tam magna fuit non tantum Venetiis, verum etiam apud exteras nationes, hujus magiſtratus exiſtimatio, ut plerique exteri homines, nedum indigenæ teſtamento ſuo hoſce procuratores hæredum ſuorum tutores ac totius rei domeſticæ curatores inſtituerint: quorum fidei magna pecuniæ vis pauperibus eroganda commiſſa fuerit. adeo ut noſtris quoque temporibus ingentes opes ab hoc magiſtratu adminiſtrentur, ac pro eorum arbitrio in uſum pauperum diſtribuantur. hic magiſtratus initio inſtitutus fuit, ne hæreditates civium qui pro tuenda ſeu etiam pro amplificanda republica apud exteras nationes excederent, aut ſtudio rei familiaris negociis ac mercimoniis occupati peregre morerentur, nullove condito teſtamento, per fraudem quampiam ab

hære-

hæredibus pupillis averterentur. Qua de cauſa effectum eſt, ut civibus illis publice ea cura demandata ſit, de quorum probitate omnibus compertũ ſit. Principio tres fuere. deinde aucta civitate tres alii additi, hac tamen ratione diſtributi, ut veteres pupillorum, qui citra rivum magnum qui urbẽ mediam interfluit habitant, curam habeant: tres item curent eos qui ultra rivum magnum proprios habent lares: ut dimidiam urbem alteri, item dimidiam poſteriores curent. Tres vero præter hos patroni ſunt ampliſſimi atque auguſtiſſimi templi, quod divo Marco Euangeliſtæ dicatum eſt, ſub cujus numine Veneta reſpublica bonis legibus aucta eſt, ditioque imperii crevit. ab his poſtremis tanquam à nobilioribus nomen in omnes deductum eſt, ut divi Marci procuratores appellentur. De ſtructura hujus templi impræſentiarum nihil dicere conſtitui, deq; marmorum copia, columnarum frequentia, ex porphyritide ac praſio lapide opere teſſellato atque aurato, quo tamen laquearia fornicesq; omnes templi confecti ſunt, tum demum pavimentum univerſum ſtratũ: cum multi mortalium fereque omnes fama perceperint. Templi hujus inſtaurationi ſi

qua

qua in parte labaſcit, necnon ſacerdotibus ipſius, hi tres procuratores præſunt, ac provident ut pro civitatis dignitate & illuſtriſſimi patroni noſtri Marci Euangeliſtæ Deus optimus in eo templo pie colatur. hi ſunt qui præter cæteros magiſtratus meo judicio perquam neceſſarii videri debent ad bene beateque vivendum. Nam & monetæ cudendæ cura nequaquam negligenda eſt, qua omnium commercia civium contineantur, annonæque triticeæ copia ſedulo procuranda eſt: nec minor bonæ valetudinis civium cura habenda eſt: minimeq; prætereunda fuit viarum ac pontium idque genus ædificiorum inſtauratio. hæc communia cuiq; civitati. iſta vero ad Venetias magis attinent, rei ſcilicet maritimæ procuratio ac pupillorũ tutela, cum multi civium cum propter publica negocia, tum propter mercaturæ induſtriam peregre profecti diem obeant. idcirco magiſtratus qui his muneribus incumbunt publice inſtituti ſunt, ut nulla in parte majores noſtri communi bono defuiſſe videantur, ſi quis diligenter omnem hujus reipublicæ inſtitutionem animadvertat.

LIBER QVINTVS.

POSTQVAM omnis fere ratio gubernationis reipublicæ à nobis expoſita eſt, omneſque recenſiti magiſtratus urbani, non importunam alienamve ab opere rem facturus videbor, ſi de magiſtratibus exteris verba fecero: his ſcilicet quibus civitates quæ in noſtram venerunt ſocietatem regi ſoleant: necnon de militaribus imperiis, ac demum de muneribus aliorum civium, qui patricii non ſunt ordinis. His etenim expoſitis extrema manus commode operi inſtituto impoſita videri poterit. Inſignioribus civitatibus quæ ſub ditione noſtra ſunt, quatuor magiſtratus præficiuntur. prætor unus omnibus jus dicit, & forenſes lites dijudicat, atque in ſontes animadvertit. habet hic prætor in judiciis proferendis aſſeſſores homines juriſperitos, quorũ conſilio utitur. & licet apud prætorẽ ſit omnis authoritas, præter hunc eſt præfectus, qui militibus præeſt, qui urbem vel agros urbis coluerint. in hos nullũ eſt jus prætoris, ſed præfectus tantum jus in eos habet. Arcis præterea, mœnium portarumq; cura præfecto eſt demãdata, nec non vectigalium, ac redituum omnium

tum urbis, tum agri totius. præter hos quæſtor unus, aut duo. hic magiſtratus pecuniam publicam adminiſtrat, impendit & exigit, habetque codices rationum publicarum. nihil tamen fere agit niſi ex mandato præfecti, ac interdum utriuſque, ſcilicet prætoris & præfecti. Ea enim ratio adminiſtrandi utilior viſa eſt, quam ſi penes eundem eſſet & authoritas & adminiſtratio ærarii, facilius namque liceret per fraudem ærarium peculari. id vero pecuniæ quod reliquum fuerit ab impenſis, Venetias ad quæſtores urbanos defertur, ad quos ut ſupra diximus undique pecuniæ publicæ conferuntur. Quartus qui in unaquaq; urbium magiſtratum obtineat, eſt cuſtos arcium. alibi unus, alibi plures ſunt: hique militibus præſident qui arcem tuentur, curamque habent armorum, commeatus, & tormentorũ quæ ad munitionem contra hoſtes in arce poſita ſunt. Neq; tamen cuſtos ita præeſt arci, quin præfecti imperio ſubjectus ſit: cui quidem omne jus omniſque poteſtas in hujus generis rebus curandis tributum eſt. In minoribus vero civitatibus ſeu urbibus nullus eſt præfectus, ſed prætor utriuſque partes agit. in oppidis quoque quæ in agris majorũ urbium frequentia ſunt:

ſolus

ſolus prætor eſt qui jus oppidanis dicat, nullus præterea magiſtratus. nam quęſtores ac pręfecti principum urbium in univerſo quoque agro jus obtinent. A prætoribus omnibus ad auditores novos provocatio eſt. Advocatores etiam quandoque ſententiis capitalibus prætorum intercedere ſolebant: ſed quoniam uſu plerumque evenire ſolitum erat ut judicia protraherentur, neque ſontes criminũ ac ſcelerum pœnas darent: lata fuit lex à decem-virûm collegio, minime id juris Advocatoribus amplius in ſententiis eſſe, quæ à prætoribus aſſidentibus juriſperitis quos ſecũ comites ducunt, ut ſupra dixi, pronunciatæ eſſent. Et hactenus quidem ſatis de magiſtratibus, quibus reſpublica tũ domi tum foris adminiſtratur. Verum quoniam non tantum pacis, ſed etiam belli gerendi ratio habenda eſt, quam univerſam, qui neglexere, ut inquit Plato in Politico, nequaquam libertatem diutius tueri queunt: ideo qui recte reipublicæ inſtitutionem poſteris tradiderunt, illud inprimis admonitos eſſe voluerũt, ut cives inſtituantur ad utrumque munus, ut ſcilicet bello gerendo idonei ſint, & in pace domi ſubjecti legibus inſtitutiſque patriis in præclara aliqua functione vivant: ita tamen vir-

tutes

tutes arteſq; bellicæ referantur ad ſtudia pacis, tanquam ad potiora. unaquæq; etenim res eam habet à natura inſitam vim, ut primum bonum ſibi quiſque conveniens appetat: deinde ut contrario obſiſtat, nitaturq; quantum poſſit à ſe injuriam propulſare: quæ res in animante natura omnium perfectiſſima, dilucidiùs dignoſcuntur. Nam unicuique animali tributa eſt vis appetendi, qua proſequatur id quod naturæ ſuæ conſentaneum fuerit. præter hanc unicuiq; adjecta fuit vis iraſcendi, quam Plato in corde atque in præcordiis collocavit, ut ſcilicet animal quodcunque, ejus virtutis ſtimulis actũ, contrarium naturæq; repugnans repelleret. Vtriuſque igitur partis virtutes, quarum ſemina in animis hominum natura indidit, civilem virum fovere oportet, & ad frugem perducere, ſicve & belli & pacis gerendæ rationem habere. Quæ ratio à majoribus noſtris non fuit neglecta, ut quibuſdam videri ſolet: ſed quoniam initio in mari ædificata civitas, quæ multis annis imperium contempſit, continentis terreſtris belli ſtudiis detineri nõ potuit, univerſam ſe ad maritimum bellum convertit: in quo egregiam operã navavit, & pro tuenda libertate & in hoſtibus ulciſcendis: mul-

taque

taque præclara Venetorũ geſta priſcis monumentis memoriæ prodita ſunt, plurimiq; triumphi ex devictis hoſtibus & eorũ claſſibus ſuperatis reportati: ex quibꝰ facile quivis intellexerit, Venetos in re maritima longe aliis præſtitiſſe. Victa tandem poſt longũ tempus pertinacia precibus finitimorũ populorum, quorum quiſq; ſui reguli tyrannidem, quam diutius paſſus fuit, amplius tolerare non poterat, adhibuit animum ſenatus ad continentis imperium: univerſamq; Venetiæ regionem pulſis tyrannis, ac paſſim civibus deditionem facientibus veluti poſtliminio recuperavit: quæ libenti animo redibat ad veteres incolas, ejectis & tyrannis exteris, qui ex reliquiis barbarorum in tota regione conſederant, duriſſimaq; ſervitute victos eos populos premebant. Prolato igitur imperio in continentẽ terram, præterquam quod bonis legibus, & pacis ſtudiis ii populi erant recreandi, qui nuper venerant in noſtram ſocietatem, danda etiam opera fuit ut tueri libertatem poſſent in quam ſe aſſeruerant. Cæterum Venetæ urbis ſitus utpote quæ condita eſt in mediis æſtuariis, minime patiebatur noſtros cives impenſius operam dare bello terreſtri, illiuſve ſtudio diutius detineri,

ſine magno periculo ſeditionis civilis. nam cives illos qui terreſtris belli ſtudiis addicti fuiſſent, majorem anni partem agere in continenti, ibiq; & equos alere, & terreſtribus certaminibus ſe exercere: quin ut peritiores rei militaris fierent, opus fuerat, ut ſi quando domi ocium ab armis fuiſſet, externa bella adirent, in hiſque animum pariter & corpora durarent, ut in ea functione cum laude verſari poſſent & patriæ prodeſſe: ſecus autem ſi fuiſſent, propemodum non tantum imperatores, verũ etiam milites futuri fuerant. Hæc vero frequens conſuetudo continentis urbanæq; intermiſſio factionem quandam civium facile paritura fuerat ab aliis civibus disjunctam. quapropter procul dubio res Veneta brevi ad factiones ac bella civilia deducta fuiſſet. Omitto interim quam magnos ſpiritus animi civium concepiſſent, cum plurimum armis potuiſſent, habuiſſentque frequentes adſectatores: ut hominum natura ſemper ad militiam pronior eſt. quæ res, ut ex priſcorum monumentis facile intelligi poteſt, ſemper Romanã rempubl. vexavit, contumaceſque non paucos Romanos cives reipublicæ legibus & ſenatus decretis reddidit, ac demum Iulium Cæſarem tyrannum Romani

mani imperii fecit. Ne ergo hujuſmodi quiſpiam morbus in Venetam civitatẽ obreperet, ſatius majores noſtri eſſe ſtatuerunt, ut continentis imperium externo potius ac conducto milite quam Veneto defenderetur. ſtipendium vero illis ſtatuit ex vectigalibus totius provinciæ. æquum enim erat ejus regionis impenſis militem vivere, qui ad eam tuendã accerſitus fuerat. in quam militiam plurimi cives ditionis noſtræ ſocii adſcripti ſunt: quorum nonnulli ad ſummam imperii in noſtro exercitu devenere, atque ob res egregie geſtas Veneta civitate patricioq; jure donati ſunt. Viget adhuc noſtra ætate nomen Bartholomæi Cojonei Bergomẽſis viri illuſtriſſimi & ſummi imperatoris, qui multa præclara bella confecit, ac Venetam ditionem auxit: quapropter erecta illi equeſtri ſtatua in celebri urbis loco à republ. honeſtatus fuit. Cives igitur Veneti ea de cauſa, quam retuli, terreſtris militiæ honoribꝰ privati ſunt, omneſq; ad exteros delati, cum lege cautũ erat, nullum patricium Venetum pluribus quam XXV militibus præeſſe poſſe. hæc tamen lex noſtra tempeſtate ob bella frequentia quibus vexati fuimus, in deſuetudinem abiit. Cum tamen terreſtre bellũ ingruit, nonnulli patricii ordinis

cives in exercitũ mittuntur, qui dum bellum urget temporarium magiſtratũ gerunt. quæſtores ii ſunt, item legati, qui imperatori exercitus externo homini ſemper adſtent: neq; ei quicquam aut facere aut decernere licet, niſi ex legatorum conſilio. Bello finito utriq; magiſtratus domum revertuntur ac in ordinem rediguntur, nec quicquam amplius juris habent. hæcque eſt belli terreſtriſve militię ratio apud Venetos. Bello vero maritimo ac navali civitas noſtra magis idonea eſt natura, cujus ſtudiis ſemper Veneti ſtuduere. nam in mari urbs condita parum timere poterat terreſtres copias, quæ ei negocium faceſſerent: ac non tantum iniquum, ſed etiam valde incommodum erat, comparare exercitum ex civibus, quem in continenté trajicerent, ac finitimos populos bello laceſſerent. At à mari timeri injuria poterat, tum etiam facile erat illatam ab exteris vindicare: quamobrem univerſa civitas ad ſtudia rei maritimæ converſa eſt, atque juventutem legibus inſtituit, ac totius vitæ conſuetudine firmavit. hic enim mos inſtituendi patritios homines ſemper fuit, ut à teneris annis uſque ad pubertaté ſub pædagogi diſciplina degerent, ac latinis literis imbuerétur pro cujuſq; captu.

captu. ab ea ætate, præter paucos quoſdam qui literarum ſtudiis ſe manciparant, genio naturaq; ducti, omnes fere rei maritimæ ac familiari operam darent. ac alii quidem navigabant ad longinquas oras, ubi mercaturæ induſtria rem domeſticam augebant, ſimulque efficiebantur periti morũ ac conſuetudinis legumque multorum hominum. plurimi conſcendebant triremes armatas atq; à teneris annis & corpus laboribus firmabant, & animum excolebant rei maritimæ diſciplina, necnon navalis belli peritia: quibus artibus ſemper Veneti excelluere. Quin lege cautũ fuit, quæ ad uſque noſtra tempora pervenit, ut in unaquaque triremi armata ſtipendium ex ære publico nõ exiguum daretur duobus adoleſcentibus patricii ordinis: quorũ officium nullum aliud eſſet, præterquam imbui diſciplina rei maritimæ: ac ut id facilius aſſequerentur, exigua quædam munera eis incumbunt, in quorum functione exercitantur ac proficiunt, ſicque idonei fiunt ad majora capeſſenda. In gravibus vero triremibus ſeu ad claſſem & rem bellicam inſtructę fuerint, ſive privatim civibus locatæ ad mercaturam, octo juvenes patricii quandoque deſtinati ſunt: nec mediocre eis ſtipendium

conſtitutũ, vel ex pecunia publica, vel ex ære privato. tunc ad mercationes locantur, qui nauticis ac bellicis ſtudiis in eis aſſueſcat. Quin etiam privatorum navibus hoc onus legibus impoſitũ eſt ad publicam utilitatem, ut ex ære domini privati hominis uni ſeu duobus ſi navis major fuerit, patriciis adoleſcentibus ſtipendium ſolvatur, quorũ aliud nullum officium ſit præterquam exerceri muniis nauticis. Conceſſa quoque his adoleſcentibus facultas eſt, ut in triremibus onerariis, ac in navibus privatorũ quibus adſcripti ſunt, ferre queant certam mercium ſummã nullo naulo ſoluto: quam ſi non habeant, jus hoc ſuum aliis concedunt ac locant. Qua lege conſultum fuit non ſolum exercitationi juvẽtutis, verumetiam utilitati tenuiorum civium, qui anguſtia rei familiaris premerentur. Qua de re facile intelligi poteſt à quocunque, curam inſtituendæ juventutis minime à majoribus noſtris præteritam fuiſſe, ut nonnullis videtur: imo in ea navium triremium copia ducenti & amplius nobiles adoleſcentes legis iſtius beneficio alienis impenſis ad rem nauticam inſtruebantur: præterquam quod civili conſuetudine ac more patrio quilibet patricius juvenis aut literis aut ſtudiis rei

mari-

maritimę operam dabat; in qua exercitatione tum ſibi plurimum, tum rei domeſticæ nonnihil conſulebat ac proderat. Hæ priſcæ leges & hujuſmodi inſtituta etiam noſtra tẽpeſtate perdurant, licet pleriq; adoleſcentes ambitione aut luxu poſt ampliatum imperium corrupti patrias inſtitutiones neglexerint; ac civium copia adeo crevit ut noſtra ætate ingruentibus bellis ac rerum domeſticarum ſtipendiis longe plures effecti ſint pauperes, quam quod ſatis conſuli illis queat iſtius legis beneficio. Ita namque natura comparatum eſt, ut nihil inter homines perpetuum eſſe poſſit; verum cuncta quamvis initio perfecte conſtituta eſſe videantur, poſt aliquot annos natura in deterius labẽte inſtauratione indigent: adeo ut quemadmodum corpus prandio ſaturatum diutius incolumitatem ſervare nõ poteſt, niſi poſt aliquot horas cœna ſucceſſerit: ſic in unaquaque re opitulari oporteat naturæ ad interitum labenti, atque inſtaurationem adhibere. Hujuſmodi rationẽ nos quoq; Deo bene juvãte imitabimur, ac aliquod remedium excogitabimus, quo ſit ut hac etiam in parte nihil ſit in noſtra republica deſiderandum. ſed de his hactenus. Nunc à nobis recenſendi ſunt magiſtratus qui

præficiuntur rei maritimæ. Unaquæq; triremis ad bellum inſtructa prçfectum habet virũ patritium, qui in ea triremi omnium poteſtatem obtinet præter quam ultimi ſupplicii inferendi. ac veluti in terreſtri militia Centurio ſeu aciei præfectus eorũ curam habent qui fuerint in ſua acie. Hic triremis præfectus nautas cunctaq; quç in ſua triremi ſunt, & quæ ad ejus apparatũ faciunt, diligenter curat. Quotannis quamvis nulla neceſſitas ſit, Veneti aliquot triremes armant, quæ reddant mare tutum navigantibus, ſecuramque navigationẽ compreſſis piratis præſtent viris bonis qui res ſuas agunt ſine alicujus injuria. Præter triremium præſides eſt totius claſſis legatus, qui imperium habet in univerſam claſſem, ac in cunctos triremium præfectos. hic veluti legatus exercitus, niſi adſit imperator, jus habet & capite mulctandi quos velit & dirigendi claſſem quo maluerit. hic quoq; magiſtratus ſemper fere etiam pacis tẽpore creatur, præficiturq; his triremibus, quæ armatæ ſunt. Quod ſi tẽpora reipubl. ita poſtulent ut magna claſſis paranda ſit, tunc univerſæ claſſi præficiunt imperatorem, qui tũ in claſſe tum in cunctis provinciis maritimis ampliſſimam poteſtatem habet, ac eam prope

quam

quam olim in Romana republ. Dictator retinebat, niſi quod omnibus in rebus paret authoritati ſenatus & reipublicæ decretis. ſummum tamen illi jus tributũ eſt, cum in claſſem, præfectos, legatoſve claſſis, tum in prætores ac magiſtratus omnes qui cum imperio ſunt in locis inſuliſq; maritimis, ac munus publicum exercent : adeo ut cum claſſis imperator ad aliquam civitatem acceſſerit, continuo ei ſacerdotũ clerus obviam prodeat, claves portarum & arcium ei dentur, jura prætorũ ſileant, ab omnibus magiſtratibus ad imperatoré liceat provocare. Quin ſi ita ei libuerit, poteſt ſolus jus dicere, ſolus adminiſtrare pecuniam publicam, ac deniq; ſolus omnium poteſtatem habet. Nullus eſt apud Venetos magiſtratus majoris authoritatis, idcirco raro admodũ claſſi imperator præficitur. Non enim temere niſi rerum neceſſitas ita exigat, alicui cõceditur tam magna poteſtas, ut omnia ex unius civis arbitrio pendeant. Hoc in loco ea lex non eſt à nobis prætermittenda, imperatoré, legatum, præfectumve claſſis ullum, non poſſe cum triremibus armatis ingredi Venetam urbem, neq; etiam tunc cũ in patriam redit : ſed cum primũ Iſtriam pervenerit, quæ provincia centum fere

millibus paſſuum ab urbe diſtat, ſtipendium nautis ex legis decretis ſolvi debet, ibique omnes dimitti: deinde triremes à paucis Venetias deduci ſolebant, ac in navale ſubvehi ſub tecta in eum uſum ædificata, ubi tutæ ſervantur à ventorum & pluviarum injuria. nunc lex hæc nō ita omni ex parte ſervatur, quemadmodum patrum noſtrorum temporibus ſervabatur. Recenſiti à nobis ſunt omnes fere magiſtratus, quibus veluti coronam & apicem majores noſtri impoſuere, eos quos vernacula lingua à Græca appellatione deducta, Syndicos dicere conſuevimus; nos eos appellamus recognitores, novo fortaſſe vocabulo, ſed ſatis idoneo ad idem munus explicandum. Hi poſt quatuor quinqueve annos creari ſolent, ac mitti tum in continentis oram noſtrę ditionis, tum in regiones maritimas ac inſulas: recognoſcuntque geſta omnium prætorum atque aliorum qui foris publicam poteſtatem habuerint. In quos animadvertunt ea propemodū authoritate quæ Advocatoribus tributa eſt. Nam, ut ſapienter *Ariſtoteles* inquit, hi qui in poteſtate ſunt, niſi ex aliis pendeant, ægre in officio perſiſtūt propter ingenitam cuiq; malitiam. Peregimus jam omnes patritiorum hominum magi-

magiſtratus, quibus reſpubl. Veneta domi foriſq; adminiſtratur: reliquum eſt, ut ea ratio à nobis referatur, qua prudentiſſimi homines majores noſtri ſemper in officio plebem ac univerſum populũ continuerunt, rem certe ſupra omnium fidem, tot annos populum gubernationis publicæ expertem nunquam patritiorũ imperium detrectaſſe aut ægre tuliſſe, nec quippiam unquam molitum eſſe ut mutata reipublicę forma ipſe quoque ad jus publicum admitteretur, imo ſemper amantiſſimum atque obſequentiſſimum nobilitatis ſe præſtitiſſe. Verum ſi quis præter ſitus opportunitatem valde commodi ad rempublicam tuendam, moderationẽ noſtram in regendo animadverterit, comperiet populum non omnino repudiatũ fuiſſe: ſed ad ea munera fuiſſe admiſſum, quæ ei committi poterant abſq; rei communis detrimento. Ideoque facile perſpicere poterit, id in hac repub. temperamentum extitiſſe, quod cæteris hominibus tum priſcis tum junioribus ſemper defuit. Quamobrem eveniſſe etiam comperiet, ut in cunctis aliis tumultus populares frequenter fuerint excitati, qui tandem omnes reſpublicas everterint: econtra in noſtra civitate ob eam cauſam nullũ unquam

tumul-

tumultum popularem aut ſeditionem extitiſſe. neceſſarium namq; fuerat, ut in exordio operisdixi, ſi recte reſpublica inſtituenda erat, populum à guberna tione reipubl. excludi. qua in parte majores noſtri non tantum authoritatem ſummorum philoſophorum ac rationem ſecuti ſunt, verumetiam imitati ſunt Seſoſtrim antiquiſſimũ Ægyptiorum legiſlatorem: qui, ut in Politicis Ariſtoteles perhibet, genere diſtinctos voluit eos qui armis regionẽtuerentur, quive de bono publico conſultarent ac judicia exercerent, ab agricolis mechanicaſque artes exercentibus, ac mercenariam operam locantibus. Verum inſtitutum hoc facile evertere rempublicam poterat, niſi temperatio ea adhibita fuiſſet, quã majores noſtri ſapientiſſimi homines adhibuere. Primum ergo apud Venetos conſtantiſſime hoc obſervatum fuit, ut omnibus æquum jus eſſet, neque ulli impune liceret vel hominẽex infima plebe injuria afficere: patricium vero hominẽ contumeliam facere plebeio, pro ſacrilegio ac ſcelere maximo ſemper habitum fuit. Quod ſi quis temerarius hujuſmodi quippiam perpetrare auſus unquam fuit, nullus quoque ei fuit impunitatis locus: ſed tanto graviores pœnas dedit, quanto majo-

popularem aut ſeditionem
eceſſarium namq; fuerat, ut
operis dixi, ſi recte reſpublica
i erat, populum à guberna
bl. excludi. qua in parte ma-
i non tantum authoritatem
n philoſophorum ac ratio-
ſunt, verumetiam imitati
rim antiquiſſimũ Ægyptio-
torem: qui, ut in Politicis
perhibet, genere diſtinctos
ui armis regionẽ tuerentur,
no publico conſultarent ac
cerent, ab agricolis mecha-
es exercentibus, ac merce-
am locantibus. Verum in-
c facile evertere rempubli-
, niſi temperatio ea adhi-
uã majores noſtri ſapien-
nes adhibuere. Primum
neros conſtantiſſime hoc
fuit, ut omnibus æquum
ue ulli impune liceret vel
ima plebe injuria afficere:
o hominẽ contumeliam
, pro ſacrilegio ac ſcelere
er habitum fuit. Quod ſi
us hujuſmodi quippiam
ſus unquam fuit, nullus
impunitatis locus: ſed
s pœnas dedit, quanto
majo-

majoris exiſtimationis dignitatiſve extitit. Præterea diligenter à ſenatu conſulitur tum annonæ triticeæ, tum omnium rerum copiæ, quæ faciunt ad victum civium & ad incolumitatem totius populi: adeo ut magna interdum diſpendia faciat publicum ærarium, ne civitas penuria laboret. quod exploratũ cuilibet eſſe poteſt ex his quæ ſupra à nobis dicta ſunt, cum de præfectis annonæ triticeæ ac de curatoribus publicæ ſalubritatis ageremus. Ac populi quidem hęc duo potiſſimũ requirunt à rectoribus civitatum, ut ſcilicet commode vivant in rerum copia, neq; obnoxii ſint injuriæ potentiſſimorum civium: quę cum aſſecuti fuerint, res ſuas agunt cæterorum ſecuri. Nihil vero à majoribus noſtris omiſſum fuit, quod ad ea duo pertineret. quin potius multa præterea addita ſunt, quibus mirifice conſulitur populi commodo, atq; eorũ hominũ inopiæ qui in ſtudiis honeſtis reipubl. utilibus verſantur, aut olim verſati ſunt, nec amplius per ætatẽ aut imbecillitatem valetudinis id muneris obire queunt. Nam Venetiis innumerę dom⁹ ædificatæ ſunt, ſatis idoneę aptęque rei domeſticę, quæ hominibus iiſce gratis conceduntur, in quibus cum familia degant quoad vixerint ſine rei fami-

familiaris diſpendio. His adde, quòd in navali ampliſſimo, quod vicem oppidi obtinet, conſtitutũ ſtipendium eſt non mediocri hominum multitudini: qui tamẽ nil agunt, ſeu propter ſenium, ſeu ob incommodum acceptum, cùm tamen tunc cum in florenti ætate eſſent, ſuum munus in ædificandis triremibus aut in hujuſmodi quopiam munere reipubl. utili obierint. Præterea veteri inſtituto in cõtractibus emptionis venditioniſq; mercium precioſarũ alterutter, emptor ſcilicet aut venditor, certũ quippiam ſolvũt pro ſumma mercium: quod pauperibus nautis impartitur, qui amplius ei officio ſatisfacere minimè poſſint propter ætatem, quam tamen in ea functione conſumpſerint. Cæterũ hæc optimè inſtituta ad continendam plebem in officio. *Reipubl.* nonnullas alias leges recenſebimus, quæ ſapientiſſime mihi à majoribus noſtris inventæ videri ſolent, ut pro eorum hominum conditione ſatisfactum pulcherrime ſit ambitioni & honoris cupiditati, quę in cunctorũ animis natura inſita eſt, nec tamẽ propterea gubernatio nobilitatis ulla in parte perturbetur. *Univerſus* populus in duo genera eſt diſtributus. nam quidam honeſtioris ſunt generis, alii vero ex infima plebe, ut artifices, &

id

id genus hominum,quod ab Ariſtotele in Politicis ſervorum publicorum eſſe perhibetur; utriſque meo judicio conſultum eſt nec incommodè nec iniquè. Nam plebejis hominibus qui ſuapte natura parum honori ſtudent, ſed potius rei familiaris ſtudio inſerviunt, modica etiam jura conceſſa ſunt, ſuiq; honores. in tot etenim claſſes diſtributi ſunt, quot ſunt artificia in quibus degunt,ac unicuiq; claſſi propriæ quædam datæ ſunt leges, ſub quibus ſua quiſq; exercet officia. His præficiuntur totius claſſis ſuffragiis ex eorũ numero nonnulli,qui non incommode artificii illius præfecti appellari poſſunt. horum juſſu multa præſcribuntur,nonnullæq; leviores lites horum arbitrio dirimuntur. Quo fit ut pleriq; omnes artifices cũ ejus honoris compotes fuerint facti, in eo munere ſibi placeant, putentque ſe non parũ dignitatis eſſe aſſequutos, cum eo pervenerint, ut à ſui ordinis hominibus ea præfectura digni habiti fuerint. Sunt præterea in unaquaque claſſe inferiores quidam præfectorum, qui tamen non nullius exiſtimationis ſunt. hoc igitur modo magna in parte ſatisfit honoris cupiditati, quæ indita eſſe videtur animis etiam plebejorum hominum ac infimæ plebis. Alterum

populi

populi genus honeſtius in Veneta civitate honoratiorem quoque locum habet, cui privata quædam ac propria munera ſunt conſtituta decora atque honeſta, quibus patritii ordinis viri privati ſunt, nec ad ea ulla ratione acceſſum habent. quorum multa ſunt,ut nec patricium hominem tum propter emolumentum tum honoris titulum eorũ pœnitere poſſit. Scribarum ordo honeſtiſſimus eſt, qui magiſtratibus quibuſq; aſſident. id munus plebis tantum hominibus datur, patricio nulli: quod quamvis illuſtre non ſit, eſt tamé honeſtum. horum namque fidei & ſolertiæ codices ſcriptaq; publica quibus res omnes privata & publica continetur, commiſſa ſunt. cui provinciæ qui dignus habeatur, is jure optimo & probi viri & induſtrii nomen habet, ac exiſtimationem ſibi vendicaverit. atq; id pleriſque omnibus ſtipendium conſtitutum eſt,ut rei domeſticæ non tantum tuendæ ſed etiam amplificandæ ſatis ſit. Ad hoc hi omnes, qui ſunt à ſecretis ſenatus, ex populo ſunt, patricius nullus. Hic ordo ſuperiore honeſtior eſt, idcirco illi ex populo qui nobiliori genere orti ſunt,eo munere fungi ſolent.reditus habent ex ære publico non mediocres, neque ullum ſenatus-
con-

conſultum hos latet. ſemper namque interſunt & collegii ac ſenatus conſultationibus, ex qua re in magno precio ab omnibus habentur. Ex his nonnulli ſeliguntur qui decem-viris miniſtrant, eorumque acta in codices referunt, ac conſcii omnium ſunt, quæ ab collegio aguntur. quo in honore perdurant quoad vixerint, non per vices, quemadmodum patricii viri in ſuis magiſtratibus, quorum nullus præter procuratorium perpetuus eſt. Horum qui à ſecretis ſenatus ſunt, unus primas partes tenet, ac Cancellarius Venetiarum nominatur, qui in maximo eſt honore. Nam à quovis patricio ei loco ceditur præterquam à procuratoribus. nullum is reipubl. ignorat arcanum: magni quoque ſunt ei reditus ex ære reipublicæ conſtituti: ac cum diem obierit, funebri oratione honeſtatur: quæ dignitas nulli in Veneta civitate deferri conſuevit, præterquam duci, aut cuipiam civi, qui ſit extra aleam, ut dici ſolet, præterea nemini, quaſi Cancellarius ducem ex populo referat, hic unus creatur comitiis magni cōſilii. Cæteri omnes qui à ſecretis ſunt decem-viris eliguntur, atq; ſubduntur eorum cenſuræ, ſi quid in functione publica quam habēt deliquerint. Omnes etiam populares cœtus,

ut artificum claſſes & cujuſque artificii præfecti, nonnulliq; alii de quibus infra dicemus, ex arbitrio decem-virûm pendent ac eorum ditioni ſubjecti ſunt: illiuſq; collegii authoritate & initio conſtituti fuere & nunc continentur. Sapiens certe inſtitutũ, ut is magiſtratus provideat, ne hujuſmodi cœtus qui ad bonum publicum ſunt inſtituti, quandoq; ſimulatione officii aliquid in rempublicam molirentur: qui ad ejus morbi cautionem initio creatus fuit, ne qua ſcilicet malorum civium conſpiratio faceſſeret negocium reipublicæ. Sunt præterea Venetiis quinq; ſocietates initæ ſub divorum quorundam nomine & religione, innumeri homines ſunt & plebei & patricii ordinis. Harum ſuas quæq; veſtes habet ſuaq; inſignia, quibus tamen non ſemper ac paſſim utuntur, ſed cum ſimul coacti prodeunt, aut ad honeſtandum cujuſpiam funus, aut ad ſacrũ quodpiam munus. Feſtis dieb⁹ ſtatutis cuncti fere in ſuam ſocietatem coguntur. ibi ſacris primum interſunt. deinde inviſunt templa deorum immortalium, Deumq; optimum ſupplicationib⁹ pompaq; ſolenni venerantur. harum quæque ſocietatum propriam ædem habent, in qua amplum atrium ædificatum eſt, quo ſtatutis diebus conveniunt,

veniunt,ut exhibeant officium religioni quod debent. Etenim celebrãt quandoque ſacra myſteria, interdum ſimul coacti templum cujuſpiam Divi inviſunt, ſæpius exequias ac funus fratris exornant, cum eorum quiſpiam diem extremum clauſerit: cujus etiam delicta expiant ſacrificio ac precibus identidem repetitis. Præter ampliſſima illa atria ſingulæ deſtinatum conclave habent, in quod coguntur ſocietatum præfecti, qui magiſtratus eſt annuus, atque inter plebejos non mediocris dignitatis. hi ſimul congregati de agendis conſultant, dantq; operam ne qua in parte deſint bono ſocietatis. eorum quoque fidei magna vis pecuniæ pauperibus erogandæ commiſſa eſt. nam priſcis temporibꝰ tam ingentis fuerunt exiſtimationis hæ ſocietates,ut plurimi qui rem ſuam teſtamento legaverant in uſum pauperum diſtribuendam,hos potiſſimum tutores fecerint, quorum arbitrio ea pecunia erogaretur. quo effectum eſt ut harum ſocietatum aliquæ copia facultatum quæ in hos uſus erogandæ ſunt, quotannis procuratoribus divi Marci concedant: qui magiſtratus patricius ampliſſimus eſt. Ad hunc honorem, præfecturam ſcilicet iſtam ſocietatũ, patriciis viris nullis eſt

acceſſus quamvis ſint è numero fratrum: ſed plebeii tantū homines illius dignitatis compotes eſſe queunt, ut hac etiam in parte populus nobilitatē æmularetur. hi namque ſocietatū præfecti quodammodo in populo referunt procuratoriam dignitatem. Verum ne qua ratione hujuſmodi ſocietates atq; hi præfecti reipubl. ófficerent, omnes ſub poteſtate decem-virûm continentur, ut ne quid immutare queant, aut in unum cogi præter tempora ſtatuta, niſi ex eorum arbitrio ac poteſtate à Decemviris impetrata. Hujuſmodi honores in noſtra republ. viris plebeiis utriuſque ordinis conſtituti ſunt, ut omnino expertes non eſſent juris publici ac civilium munerum, ſed cupiditati honoris ambitioniſve hac ratione ſatisfacerent, non ſollicitato perturbatione ſtatu nobilium. Quo gubernationis temperamento id eſt reſpublica noſtra conſequuta, quod priſcarum nulla alioquin illuſtrium. nam à primis initiis uſq; ad hæc tempora mille ac ducentis annis tuta perſeveravit, nō tantum ab exterorū hominum dominatu, verumetiam à civili ſeditione quæ fuerit alicujus momenti. quod adepta eſt non vi ulla aut armatis ſatellitibus ſeu munita arce, ſed æqua ac tēperata ratione regen-

regendi: adeo ut populus libenti animo pareat nobilitati: neq; ullam mutationem rerum optet, quin potius egregie ſit affectus nobilibus. Quæ res noſtra tempeſtate potuit eſſe compertiſſima. Nam cum omnes Chriſtiani principes conſpiraſſent in perniciem atque exitium nominis Veneti, fuſuſque noſter exercitus fuiſſet à Ludovico Gallorum rege juxta Caſſanum oppidū agri Cremonenſis ingenti clade accepta, imminerentque inde Germani, hinc Iulius Romanus pontifex, ac univerſa pene continentis ora ab imperio Veneto deſciviſſet: ea rerum anguſtia perturbatus Venetus populus, adeo nihil in nobilitatem eſt molitus, ut lachrimantes omnes ſe ſuaque obtulerint ad reipub. defenſionem, atque ipſa præſtiterint. Nam Patavio urbe propter incolarum animum erga nos egregie propenſum nullo negocio recuperata, cum Maximilianus Imperator undique contractis auxiliis ingenti exercitu eam urbem obſediſſet, quamplurimi non tantum patricii verum etiam plebeii ordinis ſponte cum militibus ſtipendio eorū privato conductis ad tuendam illam civitatem profecti ſunt, egregiamque in ea expeditione operam navarunt: adeo ut imperator coactus fuerit redu-

cere exercitum expugnatione urbis nõ tentata. nec minori negocio aliæ quoque civitates recuperatæ ſunt, maximo populorum omnium favore ex alieno imperio ad Venetum, veluti ad portum tutiſſimum confugientium. Evidens certe argumentum juſtę dominationis cum volentibus imperatur. quod non abſque ratione contigiſſe, ſi quis bene attenderit, facile comperiet. Cuique etiam civitati quę in ſocietatem Veneti imperii venit, municipales leges relictæ ſunt, multiſque honoribus cives in ſua quoque civitate potiuntur, nonnulla oppida in agris urbium ſita eorum ratione gubernantur. His adde quod prætoribus civitatũ qui illuſtres ſunt, aſſident cum jus populo dicant homines juriſperiti: quibuſcum conſultant antequam quippiam decernant. qui honos eſt non exiguus, nec modicum inde emolumentũ ad eos venit. hujus generis magiſtratibus fungi patricii Veneti non poſſunt, ſed vel ex Veneto populo, vel, ut plerumque, ex ſociis civitatibus deliguntur. Ex quibus facile quivis intelliget, eam adhibitam fuiſſe in hac republica moderationem, quæ maxime videatur rerum naturam imitari. Nam in animantis corpore videndi officium reſpiciendique munus ſolis

ſolis oculis eſt attributum. reliqua vero munera ignobiliora cæteris membris relicta ſunt, quæ uſu videndi careant, ſed pareant, nec aliquo pacto obaudiant his quæ ab oculis ita eſſe nunciata fuerint, neve aliò ferantur quam quo oculi ea direxerint: ſicque optime univerſum corpus conſiſtit & conſervatur. Non diſſimili ratione in republica Veneta ſumma rerum gubernatio patritio ordini eſt demandata, veluti quibuſdam oculis civitatis, ignobiliora officia cæteris ex populo: ſicque tanquam bene compactum corpus Veneti fœliciſſimè vivunt, cũ oculi reipublicæ non ſibi tantum ſed univerſis membris proſpiciunt: cæteræ vero civitatis partes non tantum ſui habeant rationem, verum etiam hiſce oculis veluti potioribus membris reipubl. libentiſſime obtemperent. Quod ſi in quapiam republica eo inſaniæ venerint cives, quod in pleriſque contingit, ut populus videndi munere fungi velit ac oculorũ officium uſurpet, continuo univerſam rempublicam neceſſe eſt everti. Quod ſi etiam patricii cives ſibi tantum proſpexerint, alia vero civitatis membra contempſerint, irritato populo ad perniciem nobilitatis procul dubio reipublicæ male ſucceſſerit. Noſtri majores

naturam imitati utrique incommodo providere, illamq; præſtitere moderationem, ut nullus niſi invidus locum habeat obtrectandi tam legitimę quam optimæ inſtitutioni. Quã Deum optimũ precamur diu ſervet incolumem. ſi enim quippiam boni à Deo immortali hominibus provenire eſt credibile, hoc præcipue divinitus Venetæ urbi obtigiſſe perſuaſiſſimum eſſe debet.

Viro Clariſſimo
IOANNI FRANCISCO
CORNEANIO
matrueli ſuo.
BALTHASAR BONIFACIVS.
S. D.

REGES Lacedæmoniorum, apud quos ejus Reipublicæ militaris poteſtas erat, cum civile imperium penes Ephoros eſſet, duplicis ſuffragii jure utebantur; duoſque calculos ponebat quiſquis excelleret Regia dignitate; quod ex Xenophonte, Plutarcho, Luciano, cæteriſq; priſcæ hiſtoriæ ſcriptoribus ſatis conſtat. Idem juris habere Venetorum Hegemona vulgo fama percrebuit, quam veritati, reique ipſi adverſari inter peritos publicæ adminiſtrationis compertiſſimũ eſt. Nam quem-

quemadmodum Lacedęmone duo Reges creabantur, qui ſinguli binos calculos inferrent, imo tertium quoque ſi quid pro ſe decerni vellent, ſuperadderent; reique militari ſummo cum imperio præeſſent: Ita ex contrario Venetiis unus tantum Dux dici ſolet, qui nihil bellicæ authoritatis, præter nomen, habeat, quiq; non amplius, quam Princeps ſenatus, priore loco ſententiam dicat; unumque duntaxat, idque primum, ſuffragium ferat. Ut pereleganter neſcio quis dixerit, Venetorum Hegemona pompa & ornatu eſſe Regem, poteſtate ſenatoré, in Urbe captivum, extra urbem reo proximum, ac tantum non hoſtem: neque enim licet illi, ſenatus injuſſu Urbe excedere. Hæc ut in literas darem, ad tollendam, quæ temere increvit opinionem, Vir clariſſime, præcepiſti. Sed & illud viſum eſt tibi noſtræ huic qualicunq; diligentiæ committere, ut ſuffragandi modum, quo Patres utuntur, manſuris apud poſteros monumentis conſignaré. Quanquam enim noſtris omnium votis, hominumque communi judicio, forſitan etiam Deorum immortalium fato Inclytæ Venetiæ, quam merito Vrbem Æternam nominamus, non niſi cum rerum natura, & mundi machina pe-

rituræ videantur, æquum tamen eſt, ut pulcherrimi inſtituti ratio, atq; ingenioſiſſimi inſtrumenti longe utilior, quam operoſa ſtructura, cujus inventor perpetuum ducentorum aureorum ſtipendium ex ærario retulerit, exteras nationes non lateat, quo vel exemplo juvari, vel admiratione oblectari poſſint. In Comitio maximo, cui majoris Conſilii nomẽ eſt inditum, viginti ſubſelliorum ordines recti, æquidiſtantes, & nuſquam convenientes, tamquam parallelæ quædam lineæ, per longum producuntur, in quibus Patricii ſedent ſuffragium daturi. Ordo item alius, qui ſuperior vocatur, quod ſupra cæteros aliquantiſper emineat, parietibus hærens, totum Comitii conclave circumambit. Singulis autem ordinibus inſerviunt aliquot pueri, impuberes fere, & quartum decimum annũ non excedentes; ex tribus ephebiis, Pietatis, Incurabilium, Divorumque fratrum Pauli & Ioannis, ubi publice aluntur, evocati in hoc miniſterium; terni fere, aut quaterni ſingulis Patriciorum lineis aſcripti, neq; enim ſunt plures quatuor & quinquaginta uniformi habitu induti, hoc eſt chlamide punicea tantiſper infra genua, non tamen uſq; ad talos demiſſa; ad femur dextrum peris coriaceis accincti,

cincti, è quibus ſuffragia ſingillatim producta ſingulis Patriciis ſingula dantur; ſimulque porriguntur cadiſci, pyxides inquam, ſuffragatoriæ, in quas ab ipſis Patriciis ſuffragia conjiciantur. Porro hujuſcemodi ſuffragia non fabę, aut lupini, non calculi, nō tabellæ punctis inſignes, aut lineis, non ſpondyli ænei, non conchæ, non teſtulæ, non oſtracia, non deniq; oſſa ex porcinis crurib⁹, unde Gręcis χοίρινας, ἀπὸ τῶν χοίρων, ſuffragia latinis, à ſuffraginibus videntur nuncupata; ſed globuli ſunt, ad nucis avellanæ magnitudinē prope accedentes, ex ſcutis linteis cōſuti, ne ſcilicet in vaſculū decidentes, ſtrepitu prodant ſuffragatorem, ſed leniter, & ſine ullo ſonitu delabantur. Cadiſcus enim ea concinnatus compactuſq; induſtria eſt, ut, cum duas quaſi cellulas conjunctim habeat, alteram viridem negantem, alteram candidam affirmantem, ſitque ſuperne contectus & concameratus, unumque tantummodo os proferat, in quod ſuffragatoris brachium inſeratur, pervium cuiq; ſit in utram velit cellulam ſuffragium occulte & clanculum ponere; nemine intelligente, utrum is legem rogaverit, an abrogaverit. In fronte vero hujus Curiæ, ſeu Concilii majoris, quæ quidem eſt pœcile, longe

late-

lateque ampliſſima atq; auguſtiſſima, cõſpicuum omnibus extat Prætorium, ſive Tribunal, in quo medius ſedet Princeps inter eos, qui Reipubl. præſunt. In utroq; cornu editioris hujus ſuggeſtus capſulæ duæ ſtatuuntur, rectãgulæ non tamen quadratæ ſed altero tanto latitudine longiores, non ſolum loco, ſed etiam colore inter ſe diſtinctæ, ad dexterã candida, in qua quæ rogationi aſſentiuntur; ad lævam viridis, in qua quæ diſſentiunt ſuffragia numerantur. Fit vero ingentis numeri mira celeritate, certitudine, & facilitate ſupputatio. Nam utraq; capſula operculum habet, digituli ſpiſſitudine, ſuperficie plana ac læviſſima aſſerculis eminentibus circumquaq; vallatum, inſtar cribri ordinate pertuſum, ducentis foraminibus interſtinctum, quibus totidem globuli ſeſe inſerunt, manu tantũ expanſi, aut radiolo protruſi: ſuſtinentur autem, ne decidant, neve per foramina dilabantur, tabella quapiam habili, ſuppoſititia, pertuſo illi operculo ſubtus cohærente hinc ad latus capſulæ cardinibus affixa, hinc ad latus diverſum obſerata. Vbi vero foramina oppleta, & globuli reliqui, illic prius acervatim projecti, in acetabulum quoddam mobile & concavum, ad caput capſulæ binis anſulis

vin-

vinctum,atq; aptatum,radio ſunt propulſi; cumque jam certum eſt globulos illos, foraminibus inſertos, nec minus eſſe,nec plus,quam ducentos,compreſſo ferramento quodam,ultro citroque inſtar ſerræ Germanicæ commeante, laxatur tabella illa inferior, quæ perforatam alteram occludebat,foraminaq; hactenus obſtructa,aperiuntur; tabella illa, quæ alteri ſubſternebatur, inferius cedente; & globuli ſtatim ſponte ſua in fundum capſæ præcipitant. Nec mora, adducto funiculo, aſſerculus ille inferior, perforatæ rurſum tabulæ adhærens foramina obturat; nam peſſulus,qui venienti conceſſerat, prætergreſſum intercipit. Mox verſantur alii denuo calculi ex acetabulo, foraminibus includuntur; eoque, quem proxime declaravimus, modo numerantur. Tam admirabile artificium, nunquam poſt homines natos excogitatum, ab importuna ſannionum ſcurrilitate videtur, quaſi à piſtoribus mutuo acceptum, quorũ artophora rotundis quibuſdam,concaviſque ſcutulis ita panes excipiunt, ut ſine ullo enumerandi labore exploratiſſimum ſit, quot uno quoq; artophoro panes contineantur. Ac ita prorſus inveniendorum Antipodũ fertur ab invidis exprobata facilitas

Chriſtophoro Columbo. Quos ille perquam ſubtiliter eluſurus, ſponſione conventa juſſit eos ovum ſtans, ut erectum in menſa collocare. Quod cum illi fruſtra conarentur, tandemq; factu impoſſibile pronunciaſſent; ille ovum ad perpendiculum allibratum, crebroq; ad aſperiorem tabulam frictu aliquantiſper obtuſum, ſtatuit in menſa rectiſſimum: Tritum illud uſurpans, facile eſſe aliena inventa reprehendere, arcanaq; hactenus eſſe arcana donec ignorantur: At, ubi reſcieris, quæ difficillima videbantur, videri facillima. Vale. Tarviſio, Die intercalari anni biſextilis, cIↃ IↃ c XXVIII.

Ampliſſimo Vrbis Maximæ Senatori,
DOMINICO MOLINO,
Hero ſuo beneficentiſſimo.

BALTHAS. BONIFACIVS
S. D.

NON tantum Adriaticum, & Ionium, verum etiam Ægeum, & Pamphylium, totumq; adeo Mediterraneum Venetorum claſſibus velificatum, univerſasque opes, & omnem potentiam Italiæ principis populi è mari hauſtum fuiſſe; & Vrbem

urbium

ſtophoro Colombo. Quos ille per-
n ſubtiliter eluſurus, ſponſione
renta juſſit eos ovum ſtans, ut ere-
a in menſa collocare. Quod cum
uſtra conarentur, tandemq; facti
oſſibile pronunciaſſent; ille ovum
erpendiculum allibratum, crebroq;
ſperiorem tabulam frictu aliquan-
r obtuſum, ſtatuit in menſa rectiſ-
m: Tritum illud uſurpans, facile
liena inventa reprehendere, arca-
hactenus eſſe arcana donec igno-
ur: At, ubi reſcieris, quæ difficil-
videbantur, videri facillima. Vale.
iſio, Die intercalari anni biſex-
clↄ Iↄ c XXVIII.

---

liſſimo Vrbis Maximæ Senatori,

MINICO MOLINO,

Hero ſuo beneficentiſſimo,

LTHAS. BONIFACIVS

S. D.

ON tantum Adriaticum, & Ionium, verum etiam Ægeum, & Pamphylium, totumq; adeo raneum Venetorum claſſibus im, univerſasque opes, & o- otentiam *Italiæ* principis po- ſi hauſtum fuiſſe; & Vrbem

urbium

urbium Venetias, Reginamq; olim Peloponneſi Lacedæmona diverſis inter ſe fatis uſas, apud omnes conſtat. Hanc enim tradit Philoſtratus, quandiu terreſtribus negociis intenta fuit, ad cœlum uſq: gloriam ſuam extuliſſe; poſtquam vero maritimis ſtudiis ſeſe dedit, ad incitas redactam, & propemodum extinctam, terræ pariter, atque maris imperium amiſiſſe. E converſo Venetias multo præclarius maritimis, quam terreſtribus ſtudiis, atque artibus floruiſſe, & feliciorem mari, quam terra fuiſſe liquet. Quippe quæ, ceu miraculum quoddam, tota in æquoris ſuperficie ſita, nihil ſolo debeat. Huic ſiquidem Vrbium unicæ accepto ferimus, quod Italia noſtra neq; Græcorum machinamentis, neq; Barbarorum conatibus, neq; Romanorum operibus quicquam invideat. Nam, ut alia tranſeam, cum veteres Regis Perſarum Cyri deſidiam verius & ineptiam, quam laborẽ atque induſtriam ſuſpiciant, qui Pyndem, Aſſyriæ fluvium, cujus vorticibus unus ex iis equis, qui trahere Regium currum albi ſolebant, fuerat abreptus, tam ſevere multavit, ut eum in trecentos ſexaginta rivulos diduxerit; nos multo rationabilius Venetorum ſolertiam admiramur, qui urbem ſuam ita

in

in mari medio collocarunt, ut mare ipſum, in quingentos, eoque amplius nilos, & canales mirifice diviſum, omnibus ſeſe tantę Vrbis anfractibus,& omnium fere domorum penetralibus inſinuet. Sed & aliud quiddam non minus mirabiliter atq; operoſe, quam magnifice & ſapienter memoria noſtra Veneti fecerunt. Herculis enim labores, Græcorũ fabulis inclytos, pari animo, ac viribus æmulati, Eridanum, & Medoacum, amnium Italiæ non obſcuriſſimos, impenſa atque induſtria pene incredibili avertentes, aliò detorſerunt. *Nimirum metuentes ne ſtagna maris* ſluminum influentium impetu oblimarentur. Nam & Herodotus aſſerit Acheloum, per Acarnaniam in Echinadum pelagus influentem, eas inſulas media ex parte feciſſe continentem; & Diodorus memoriæ poſteritatis mandavit, Ægyptum, cum mare olim eſſet, Nili inundationibus exaggeratam, paulatim in ſiccam, & habitabilem terram evaſiſſe. Quod ſi parva magnis conferre licet, maribus in euripos diſpertitis, ac fluminibus in dioryges diſſectis ſuffragatoriam pyxidẽ tres in partes belliſſime diviſam, libenter comparaverim. De illa nunc loquimur pyxide, quam adhibent Venetorum magiſtra-

in mari medio collocarunt, ut mare
ipſum, in quingentos, eoque amplius
nilos, & canales mirifice diviſum, o-
mnibus ſeſe tantę Vrbis anfractibus, &
omnium fere domorum penetralibus
inſinuet. Sed & aliud quiddam non
minus mirabiliter atq; operoſe, quam
magnifice & ſapienter memoria noſtra
Veneti fecerunt. Herculis enim labores,
Græcorũ fabulis inclytos, pari animo,
ac viribus æmulati, Eridanum, & Me-
doacum, amnium Italiæ non obſcuriſ-
ſimos, impenſa atque induſtria pene
incredibili avertentes, aliò detorſerunt.
Nimirum metuentes ne ſtagna maris
fluminum influentium impetu obli-
marentur. Nam & Herodotus aſſerit
Acheloum, per Acarnaniam in Echi-
nadum pelagus influentem, eas inſulas
media ex parte feciſſe continentem; &
Diodorus memoriæ poſteritatis man-
davit, Ægyptum, cum mare olim eſſet,
Nili inundationibus exaggeratam, pau-
latim in ſiccam, & habitabilem terram
evaſiſſe. Quod ſi parva magnis con-
ferre licet, maribus in euripos diſper-
titis, ac fluminibus in dioryges diſſe-
ctis ſuffragatoriam pyxidẽ tres in par-
tes belliſſime diviſam, libenter compa-
raverim. De illa nunc loquimur pyxi-
de, quam adhibent Venetorum magi-
ſtra-

ſtratuum Collegia, cum de fortunis,
aut capite civium cognoſcunt: nam de
urna illa duplice, qua utuntur quoties
munera atque honores diſtribuunt, ſa-
tis à nobis alio loco dictum putamus.
Græcis judicibus, ſuffragium daturis,
duæ tantum urnæ apponebantur, alte-
ra ἐλέȣ, hoc eſt miſericordiæ, quæ ab-
ſolveret, altera θανάτȣ, hoc eſt mor-
tis, quæ condemnaret. Romanis vero
tres veluti ſchedulæ porrigebantur,
quarum uni A. hoc eſt Abſolvo, alteri
C. hoc eſt Condemno, tertiæ N. L.
hoc eſt Non Liquet, inſcriptum erat;
ut illam quiſque in vaſculum poneret,
qua ſenſum, voluntatemque ſuam ſi-
gnificare ſe commode poſſe arbitrare-
tur. Sed Veneti ex utriuſque gentis in-
ſtitutis quod optimum erat decerpen-
tes, ſubtiliter & prudenter unicam
illam, eandemque triplicem pyxidem
machinati ſunt, quæ cum tres habeat
cellulas, primam condemnantem, ſe-
cundam dubitantem, tertiam abſol-
ventem, unico operculo affabre con-
tectas, & unum duntaxat oſtium, ſeu
potius foramen exerat labroſum, ut
exporrectum, manus in pugnum con-
tractæ, & primoris lacerti capax; pro-
num & pervium cuique eſt aut con-

R demna-

demnare, aut abſolvere, aut neutrum facere. Ac, ut nemo divinare, ſed ne ſuſpicari quidem poſſit, quam in cellulam calculum injeceris, poſteriore eſſe loco feliciorem voluerunt, quo ſcilicet oporteret manum tuam per alias minus proſperas cellulas tranſire, antequam ad meliorem perveniret; poſſetque facile, tam eunte manu, quam redeunte, calculus, ſummis digitis excuſſus, in peiorem urnam decidere. Hæc, mihi abs te, Domine, perhumaniter indicata, non tam tibi, quam ſeris olim naſcituris nepotibus, ſi modo ſcriptiones meæ genium habebunt, declaranda putavi; me de hominum genere bene aliquid mereri poſſe ratus, ſi pulcherrima patriæ noſtræ inſtituta ad ſemotas quoque & diſcluſas ab Italia nationes transferenda curarem; quibus edoctæ, publicis aliquando rebus conſulerent. Illis enim fortaſſe gratum fecero, qui Venetorum comitiis nunquam interfuerunt; præſertim cum de ſuffragiis nonnulla ſcripſerit Contarenus, Reipubl. lib. ... cap. ... quæ tempus hoc præſens inſpicientibus, partim ſupplenda, partim etiam corrigenda videantur. Vale. Tarviſio. pridie Nonarum Martii cIↃ IↃ cXXVIII.

III.

SYNOPSIS REIPVBLICÆ VENETÆ,

Auct. IOAN. COTOVICO Vltrajectino I.V.D. & Milite Hieroſolymitano.

CAP. I.

Reipublicæ Venetæ idea generalis.

RESPVBLICA VENETA mixtionem omnium Statuum refert: videlicet,

Monarchiam, ſive Regium Principatum; qui penes Ducem eſt.

Ariſtocratiam, ſive Optimatium gubernationem; quæ conſtat ex Senatu, qui CXX. Senatores habet; decemviris quorum Collegium XVII. Senatorum numerum; & Seniorum ſeu Præconſultorum Collegio, quod è XVI. conſtat Senatoribus.

Democratiam, ſeu Populare regimen. Idque ex univerſo civium conſtat conventu, ac Venetorum Magnum Conſilium conſtituit: à quo univerſa pendet reſpublica.

CAP. II.

De Duce, ejuſque munere.

DVx itaque primum in Republica locum tenet.

Regiam præ ſe fert poteſtatem.

Regiam ſpeciem habet, ac gravitatem dignitatemque Regis ſervat.

Venerabilis in eo eſt cultus: purpura & holoſerico in omni tẽpore veſtitur; aureoque interdum pallio, ac ſtola candida uſus, in publicum prodit; caputque tenui vitta obtectum habet, & coccinea infula (quam limbus aureus præcingit) fronte decorè aptatur, ac retro in teretis formam cornu attollitur; albæq; armellinorum pelles circum ſcapulas ad medium uſque demiſſæ majeſtate plenum conſpectum reddũt. Geſtat & picturata ſandalia, fibulaſque aureas, & baltheum gemmatum.

Sedẽ habet in ſuggeſtu velutiRegiam.

Præter publicos, peculiares etiam officiales & miniſtros habet, variis nominibus tituliſque inſignitos, & è publico ſtipendiatos. Cancellarium nimirum, quem vulgo Inferiorem vocant: Equitem vulgo Ducis appellatum: Sacellanum, Clericum, & Domicellos duodenos, vulgo *Donzellos* dictos: qui omnes dum in publicum prodit, præcedunt & honoris cauſa comitantur.

Omnes cives tum privati, tum magiſtratum tenentes, detecto capite, & ſtantes, ſedentem alloquuntur: ipſe vero nulli aſſurgit.

Cun-

Cunctæ epiſtolæ Reipublicæ ſub nomine ipſius prodeunt, obſignanturque ſigillo plumbeo.

Decretorum, Legum, ac Senatusconſultorum promulgationes nomine ejus fiunt.

Nummi omnes, tam aurei quam argentei cum nomine ac figura ejus excuduntur.

Orator quivis, Prætor, Præfectus, aut quilibet alius ad Senatum ſcribere quid volens, literas ad ipſum deſtinat.

Ducis munus eſt, ut

Magno Conſilio cæteriſq; Collegiis Optimatium dum vixerit præſideat:

Quoſcunque magiſtratus in officio ita contineat, atque ea ratione moderetur, ut veluti quadam harmonia omnia conſonent communi bono:

Singulis diebus Mercurii magiſtratus omnes adeat, eorumque ſubſellia viſitet, ſui muneris ut reminiſcantur, privatorum cauſas ne negligant, neve negligentia publicæ utilitati officiant, admoneat:

Nulla privata functione utatur, ſed ubiq; boni communis curam habeat, & tanquam in alta Reipublicæ ſpecula poſitus, quid unuſquiſque, præſertim qui publicis funguntur muneribus, agant, diligenter inſpiciat & inquirat:

Si quempiam ſuo deeſſe officio comperiat, accerſitum coram univerſo Collegio verbis primum acriter objurget; aut ſi ita res ferat, Advocatoribus, ſeu Decem-virorum præfectis mandet culpam ejus dignoſci:

Omnibus ſe adjungat magiſtratibus, ac par cum ſingulis habere ſuffragium libere poſſit:

Solus nihil efficere valeat: aliis vero magiſtratibus adjunctus, non amplius auctoritatis obtineat, quā quivis alius eorum qui eo magiſtratu funguntur:

In comitiis denique neque gentili, neque conſanguineó competitori ſuffragari poſſit.

Ex his facile liquet, omnem Principi facultatem eſſe adēmptam Principatu abutēdi, aut pro tyranno ſe gerendi; & licet ſpeciem Regis in eo ubique cernas, poteſtatē tamen nuſquam conſideres.

CAP. III.

De Senatu, ejuſque munere.

SENATUS centum viginti Senatores habet. Ex iis ſexaginta Ordinarii, ſexaginta *Della gionta* appellati.

Sexaginta ordinarii ſingulis creantur annis, publicis Magni Conſilii ſuffragiis, Auguſto nempe & Septembre menſibus; eo ſervato ordine, ut ſingulis Comitiis

mitiis ſex eligantur Senatores, quouſq; ſexaginta electorũ expleverint numerum. Hic honos vacationem non habet, ut cæteri magiſtratus: is enim qui prius electus fuerit, poteſt denuo eligi.

Sexaginta reliqui, vulgo *Della Gionta* appellati, adſcripti ſunt prioribus, qui ad tertium Kal. Octob. coacto Senatu à ſingulis primi ordinis Senatoribus, eliguntur, & ſi poſt plura dimidiis, aut ſaltem dimidia Magni Conſilii ſuffragia tulerint, eo anno adſcripti Senatui habentur; ea lege ne plures quam duo gentiles in eorum numero ſint; cum tres tantum ejuſdem gentis in numero Senatorum Ordinariorum eſſe queant.

His centum viginti Senatoribus pari jure adjunguntur; Dux, Conſiliarii, ſex Præconſultores ac cæteri Prudentum ordines, Decemviri, Quadraginta viri, Iudices capitalium cauſarum, Salis & Annonæ frumentariæ præfecti, Salubritatis & Arſenatus ſeu rei navalis præfecti, D. Marci Procuratores; multi præterea alii Magiſtratus. Adeo ſumma omnium bis centum & viginti Senatores excedat. Hi

Vniverſæ gubernandæ Reipublicæ curam habent:

Paces & bella publico decreto ſuſcipiunt:

Pecuniam omnem Reipublicæ exigi jubent:

Nova tributa & decimas imponũt:

Eligendi Oratores, qui ad exteros Principes mittantur, jus habent:

Collegium etiam Sapientum qui Senatũ cogunt, & ad ipſos referunt, alioſque præterea magiſtratus primarios creandi auctoritatem habent.

CAP. IV.

De Decem-viris, eorumque Collegio.

DECEM-VIRORUM Collegium ſepdecim Senatorum numerũ explet. Ex his decem numero Magni Conſilii ſuffragiis eliguntur, & ordinarii ſunt; eamque vocationem habent, ut ei qui per diem in eo magiſtratu fuerit, fas non ſit proximo biennio procurare, quod de ſe in decem-viralibus comitiis mentio habeatur. Ex horum numero ſingulis menſibus ſorte eliguntur tres Senatores. Hi Principes Collegii ſunt, vulgo *Capi de Dieci* dicti, & jus cogendi decem-virale collegium habent, referendique ad illud: conclave item privatum, in quo quotidie conveniunt, nec non privatos miniſtros, janitores, apparitores, ſtipatores habent: Literas ad Collegium decem-virale ſcriptas legunt, & de illis ad idem referunt. Ne tamen

Pecuniam omnem Reipublicæ exigi jubent:

Nova tributa & decimas imponūt:

Eligendi Oratores, qui ad exteros Principes mittantur, jus habent:

Collegium etiam Sapientum qui Senatū cogunt, & ad ipſos referunt, alioſque præterea magiſtratus primarios creandi auctoritatem habent.

CAP. IV.

De Decem-viris, eorumque Collegio.

DECEM VIRORUM Collegium ſeptdecim Senatorum numerū explet. Ex his decem numero Mǎgni Conſilii ſuffragiis eliguntur, & ordinarii ſunt; eamque vocationem habent, ut ei qui per diem in eo magiſtratu fuerit, fas non ſit proximo biennio procurare, quod de ſe in decem-viralibus comitiis mentio habeatur. Ex horum numero ſingulis menſibus ſorte eliguntur tres Senatores. Hi Principes Collegii ſunt, vulgo *Capi de Dieci* dicti, & jus cogendi decem-virale collegium habent, ...i decem-virale ... rendique ad illud: conclave item privatum, in quo quotidie conveniunt, ...e non privatos miniſtros, janitores, ...aritores, ſtipatores habent: Literas Collegium decem-virale ſcriptas le...t, & de illis ad idem referunt. Ne tamen

tamen temere cogatur collegium, duo ſint, opus eſt qui referre velint de eadem re; ſeu quatuor Conſiliarii, qui etiam cogendi illud jus habeant.

Decem-viris enim hiſce adjungūtur:

Princeps, de quo ſpeciatim ſupra actum eſt; tum

Conſiliarii ſex. Horū peculiare eſt, ut

Ex ſenis tribubus ſeu regionibus (in quas univerſa civitas diviſa eſt) ſinguli eligātur: hoc ſervato ordine, ut tres citra magnū Rivum, tres vero alii ultra, ex unaquaq; Vrbis regione aſſūmātur:

Octo menſibus Duci aſſideant:

Quatuor vero menſibus Præfectos Quadraginta-viralis Conſilii (cui capitis graviores cauſæ ſunt demandatæ) agant:

Simul cum Principe omnium quæ ad Remp. ſpectant, curam habeant:

Publicis literis quatuor ſaltem ſubſcribant; non his quæ prodeunt, ſed illis quas Scribæ publici primum ſcripſerunt, ac poſt edita exempla ſervant:

De rebus maximi momenti ad Magnum Conſilium ſoli vel cum triumviris referant:

Ad Senatum quoque cum Præconſultoribus, & ad Decem-virale conſilium cum ejus Conſilii Præfectis referendi jus habeant.

R 5 *Prin-*

Princeps itaque, Decem-viri & ſex Conſiliarii ſimul *Decem-virale* ſeu ſeptemdecim Senatorum conſtituunt Collegium: quod ſummæ eſt auctoritatis, ad inſtar Dictatoriæ poteſtatis. Præcipue nimirum curam habent,

Ne qua inter cives diſcordia, quæ ſeditionem pariat, oriatur:

Ne qua factio, aut ne quis perniciosus civis Reipublicæ inſidias moliatur:

Ne quis nummos adulterinos cudat:

Ne Venere maſcula quiſpiam utatur:

Neve alia graviſſima quælibet crimina & enormia facinora quis committat:

Si qui contra faciant, in omnes ſummam auctoritatem animadvertendi habent.

CAP. V.

De Collegio Seniorum ſeu Præconſultorum, &c.

SENIORUM ſeu PRAECONSULTORUM Collegium è ſedecim conſtat Senatoribus & in tres ordines diviſum eſt.

Primus ſex continet Senatores, cives primarios, vulgo *Savii grandi* Sapientes magnos, appellatos: qui alios & dignitate & rerũ experientia facile antecellunt, deq; adminiſtranda Republica, de bello & pace, atque aliis majoribus rebus præconſultant, & ad Senatum referunt. Se-

Princeps itaque, Decem-viri & ſex Conſiliari ſimul *Decem.virale* ſeu ſeptemdecim Senatorum conſtituunt Collegium: quod ſummæ eſt auctoritatis, ad inſtar Dictatoriæ poteſtatis. Præcipue nimirum curam habent,

Ne qua inter cives diſcordia, quæ ſeditionem pariat, oriatur:

Ne qua factio, aut ne quis pernicioſus civis Reipublicæ inſidias moliatur:

Ne quis nummos adulterinos cudat:

Ne Venere maſcula quiſpiam utatur:

Neve alia graviſſima quælibet crimina & enormia facinora quis committat:

Si qui contra faciant, in omnes ſummam auctoritatem animadvertendi habent.

CAP. V.

De Collegio Seniorum ſeu Præconſultorum, &c.

SENIORUM ſeu PRAECONSULTORUM Collegium è ſedecim conſtat Sena-oribus & in tres ordines diviſum eſt.

Primus ſex continet Senatores, cives -imarios, vulgo *Savii grandi* Sapien- s magnos, appellatos: qui alios & di- itate & rerũ experientia facile ante- ſunt, deq; adminiſtranda Republica, bello & pace, atque aliis majoribus us præconſultant, & ad Senatum runt.

Se-

Secundus quinque cives habet, vulgo *Savii di terra firma*, Sapientes Continentis dictos: qui etſi parem auctoritatem referendi ad Senatum habeant, ſuperioribus tamen & dignitate & æſtimatione longe inferiores ſunt. Curam vero præcipue habent militum, qui Reip. ſtipendio aluntur, & merent ſub Veneto Imperatore.

Tertius ex quinque conſtat civibus, iiſque adoleſcentibus, ac primæ lanuginis hominibus, eruditioribus tamen & in literis verſatis: qui cæteris inferiores ſunt, & de rebus maritimis ad Senatum referunt; dicunturque vulgo *Savii de gl'ordini*.

Hiſce præconſultoribus adjunguntur, Princeps, Conſiliarii Sex, Triumviri Quadraginta-virûm cauſarum criminalium Præfecti. Ita ut univerſum Collegium reapſe ex XXVI. Senatoribus, ſeu Patritii ordinis civibus, conſtet.

Hujus Collegii conſeſſus talis eſt. Sedet Princeps medio ſublimis ſolio; juxtaque eum Conſiliarii, ii qui ex ſenis tribubus Vrbis eliguntur; hoc pacto, ut tres dextrum, tres vero ſiniſtrum cingant latus, parique ratione & Præconſultores primæ & ſecundæ claſſis ſequuntur. Tertii autem ordinis Sapientes, loco paulo inferiori conſident.

Horum

Horum omnium officium eſt:

Singulis diebus (Dominicis feſtiſque majoribus exceptis) in Ducario convenire:

Ad tertiam diei horam privatos audire homines, quibus aliquid rei eſt in Republica, aut cum quopiam magiſtratu, eaſque cauſas decernere, aut delegare, aut ad Senatum referre:

Poſtea Epiſtolas omnes quæ ad Senatum mittuntur (legente eas Scriba, qui à Secretis Reipublicæ eſt) audire:

Demum ſi Oratores fuerint Principum, qui audiri velint, auſcultare.

Præconſultoribus tamen peculiare: ut Semeſtrem magiſtratum gerant:

Singulis diebus privatorum cauſis, atque Oratorum Principum auditis petitionibus, in conclave conſultaturi de negotiis publicis ſecedant, hoc ſervato ordine:

Præfectus ſeptimanæ (nam per vices ſingulis hebdomadibus quilibet præ cæteris agendorum curam habet) rem proponit de qua Conſilium ſit adeundum, ſinguloſque ſententiam rogat.

Primæ claſſis conſultores, & ex iis qui proximis ſeptem diebus præfuit, primo reſpondet; deinde maxime ſenex, atque inde cæteri, prout ætate præſtiterint. Poſtremi autem ordinis Con-

Conſultores ſilent niſi de maritima re agatur. Vltimus omnium qui alios rogat, remque deliberandam propoſuit, ſentétiam ſuam adfert. Re diſcuſsà, ſive in eandem ſententiam convenerint, ſive in duas aut tres diviſi fuerint, Principem conveniunt & Conſiliarios. Denuo re iterum tractata, omniumque ſententiis recitatis; cui Princeps Conſiliariique adheſerint, ſcriptis mandatur. Poſtremo cogitur Senatus; coram quo quæ à Collegio Præconſultorum deliberata fuerint, primum tractantur; eorumq; ſententiæ, quibus plures quam dimidia pars Senatorum fuerint ſuffragati, pro decreto habentur.

CAP. VI.

De Scribis publicis, deque Magno Cancellario.

SIngulis Optimatium Collegiis, quæ Ariſtocratiam in Republica Veneta repræſentare dictum eſt, *Scribæ Publici*, qui à Secretis Senatus ſunt, atque ex populi honeſtioribus cenſentur, publiciſq; decem-virûm ſuffragiis eliguntur, aſſident. Hoc illis injuncto munere:

Vt ſemper Collegii & Senatus conſultationibus interſint:

Nullum eos Senatusconſultũ lateat:

Eorum fidei & ſolertiæ codices ſcriptaque

ptaq; publica (quibus res omnis privata & publica cōtinetur) commiſſa ſint.

Stipendio hinc gaudent ad id cuiq; è publico conſtituto non mediocri.

Ex his rurſum nōnulli ſeliguntur,qui Decem-viris miniſtrant, eorumq; acta in codices referunt,ac conſcii omnium ſint,quæ in illo Collegio aguntur.Quo in honore perdurant quoad *vixerint*.

Ex his demū MagniConſilii ſuffragiis unus ſeligitur, qui primas partes tenet ac vulgo *il Gran Cancelliero* nominatur,id eſt, *MagnusCancellarius* Venetiarū, & in maximo eſt honore & pretio:

Nam Equeſtri dignitate inſignitur:

A quovis Patricio ei loco ceditur, præterquā à Procuratoribus D.Marci:

Nullum in republ. ignorat arcanū:

Magni ſunt ei reditus ex ære publico conſtituti:

Cumque diem obierit, funebri oratione honeſtatur: quæ dignitas nulli in Veneta Civitate deferri conſuevit præterquam Duci.

Ita ut Cancellarius Ducem quaſi ex populo referre videatur.

CAP. VII.

De Conſilio Magno.

MAGNUM CONSILIUM ex univerſo Civium conſtat conventu: ab eoque

que univerſa pendet Reſpublica. Collectum eſt autem ex ſolis Patritii ordinis civibus, qui vigeſimum excedentes annum, poſtea quam ab Advocatorio magiſtratu, nobili ſeu patritia ſe ortos familia, non ſpurios, ſed matrimonio legitimo natos duobus teſtibus fide dignis probaverint, patris inſuper ſeu matris, aut iis orbati, proximioris conſanguinei jurejurando vigeſimum ſe exceſſiſſe annum docuerint, ſortis beneficio jus ſuffragii ferendi in Comitiis adipiſcuntur. Vel quibus ſors non faverit, ubi vigeſimum quintum annum exegerint, tandem publicæ poteſtatis participes fiunt, atque in hunc nobilitatis cœtum admittuntur.

Hujus munus eſt,

Leges omnes quæ ad conſtitutionem Reipublicæ pertinent ſancire; quod Interregni plerumque tempore fieri conſuevit.

Omnes item Magiſtratus, cum Vrbanos, tum Exteros, ſeu eos qui foris jus habent publicæ poteſtatis, communibus ſuffragiis eligere.

Cap. VIII.

De Magiſtratibus in genere.

Magistratus omnes ſunt vel Vrbani, vel Exteri.

Vrba-

Vrbani pertinent ad

Ius, tam in cognitione criminalium ſeu capitalium cauſarum, quam civilium.

Adminiſtrationem publicarum pecuniarum, quæ vel ex publicis vectigalibus in ærarium conferuntur, vel, reditibus reipubl. impenſis non ſufficientibus, à civibus pro cujuſque cenſu ſolvuntur, & in publicum inferuntur:

Commodum & utilitatem Civitatis, & ad bene beateque vivendum, ac decorem Reipublicæ.

Exteri Magiſtratus ſpectant ad Gubernationem Civitatum & Oppidorum; aut Claſſium & exercituum.

Hiſce non immerito addendi ſunt Magiſtratus cæteri extra ordinē creari ſoliti: Syndici videlicet tres, Proviſor generalis Cretæ: &c.

Cæterum omnibus hiſce magiſtratibus certum limitatumque tempus conſtitutum eſt. Sunt enim

Vrbani, vel ſemeſtres, vel octimeſtres, vel annales:

Exteri Continenti duplo longiores quam urbani:

Maritimi biennales, aliqui triennales:

Claſſium quinquennales.

Cap. IX.

De Iudicibus Vrbanis cauſarum Civilium primæ inſtantiæ.

Ivs bifariam diviſum eſt;in cognitione ſcilicet Criminalium,ſeu capitaliũ cauſarum, itemq; Civilium. Quocirca inter Magiſtratus Vrbanos duo ſunt genera Iudicum: alii enim Forenſibus cauſis præfecti ſunt;aliiCriminalibus ſive rerum capitalium Iudiciis præſunt.

Forenſibus cauſis præfecti, ſunt etiam duûm generum:

Iudices primæ inſtantiæ:

Iudices appellationis.

Iudices primæ inſtantiæ in plura diviſi ſunt ſubſellia.

Prima *Iudicum Proprietatum.* qui de litibus quæ ad ædes ſive fundos intra fines Venetiarum poſitos, id eſt, in æſtuariis exiſtentes, pertinent, cognoſcunt & dijudicant: quos item adeunt viduæ dotes ab hæredibus maritorum defunctorum repetentes.

Secunda *IudicumProcuratorum*.hi ſi de fundis Continentis oræ controverſia ſit, judicant, & de pupillorũ cauſis, deq; dote aſſecuranda judicium dicũt.

Tertia *Iudicum* ſeu *ConſulumMercatorum.* qui ſi de mercimoniis quæſtio inciderit, aut de rebus mercaturam

ſpectantibus lis oriatur, adeundi ſunt.

Quarta *Iudicum Advenarum.* hoſce ſi inter exteros homines lis fuerit, vel quiſpiam civiũ hoſpiti diem dixerit, aut actione locati vel conducti convenire quempiam voluerit, accedat neceſſe eſt.

Quinta *Iudicum Petitionum.* apud quos omnes cauſæ contractus ac ſtipulati (ex quibus quiſpiam ab altero ſibi aliquid deberi contendat) agitantur.

Sexta *Iudicum Mobilium.* coram quibus minimæ quædam cauſæ & minutulæ lites ventilantur.

Septima *Iudicum* quos vulgus *Cattaveros*, quaſi, Veritatis inquiſitores, nuncupat, qui ſi quid inventum fuerit, aut clam reconditum, aut nuper amiſſum, ad ærarium, an ad privatum quempiam, an vero ad eum qui repererit, rès ea pertineat, decernunt.

Octava *Iudicum Publici,* vulgo *Piovegi* qui de validitate aut robore contractuum, ac ſtipulationum, utrum uſurariæ ſint nec ne, judicium dant; curantq; ne quis privatus ædificiis vias publicas canaleſve Vrbis occupet aut impediat; liteſque his de cauſis motas dijudicant.

Nona *Iudicum* quos vulgus *Sopragaſtaldos* vocat. hi bona condemnatorum ſub haſta vendunt; Publicæ venditioni prædiorum decretum interponunt:

ſpectantibus lis oriatur, adeundi ſunt.

Quarta *Iudicum Advenarum.* hoſce ſi inter exteros homines lis fuerit, vel quiſpiam civiũ hoſpiti diem dixerit, aut actione locati vel conducti convenire quempiam voluerit, accedat neceſſe eſt.

Quinta *Iudicum Petitionum.* apud quos omnes cauſæ contractus ac ſtipulati (ex quibus quiſpiam ab altero ſibi aliquid deberi contendat) agitantur.

Sexta *Iudicum Mobilium.* coram quibus minimæ quædam cauſæ & minutulæ lites ventilantur.

Septima *Iudicum* quos vulgus *Cattaveres*, quaſi, Veritatis inquiſitores, nuncupat, qui ſi quid inventum fuerit, aut clam reconditum, aut nuper amiſſum, ad ærarium, an ad privatum quempiam, an vero ad eum qui repererit, rès ea pertineat, decernunt.

Octava *Iudicum Publici*, vulgo *Piove-gi* qui de validitate aut robore contractuum, ac ſtipulationum, utrum uſurariæ ſint nec ne, judicium dant; curantq; ne quis privatus ædificiis vias publicas canaleſve Vrbis occupet aut impediat; liteſque his de cauſis motas dijudicant.

Nona *Iudicum* quos vulgus *Sopragaſtaldos* vocat. hi bona condemnatorum ſub haſta vendunt; Publicæ venditioni prædiorum decretum interponunt:

nunt: Lites ſuper executione ſententiarum ab aliis Iudicibus latarum ſuo judicio dirimunt.

Decima *Iudicum examinatorum.* hi teſtes ad futuram rei memoriam examinant: de vẽditionibus immobilium, an juxta formam legum peractæ fuerint, cognoſcunt: Alienationes prædiorum ratas habent: inſtrumentis donationum ſubſcribunt: Sequeſtres agunt: Legatorum conditiones, ne quid contra voluntatem teſtatoris alienetur, in publicis codicibus deſcribunt.

Vndecima *Iudicum Præfectorum nocti*, hi vulgo *Civiles* dicti, ad differentiam aliorum, quos vulgus *Criminales* appellat, judices ſunt executionis ſententiarum: Curiæ advenarum: Taxant expenſas litium: In cauſis vertentibus inter famulos & ancillas, eorumque patronos patronaſve, judicium dant.

CAP. X.

De Iudicibus Appellationis in cauſis Forenſibus, & appellationum ordo.

IUDICES Appellationis in quatuor diviſi ſunt claſſes.

Cum enim appellatur ad ſuperiorem de cauſis levioribus,

Si ſententiam dixerint Iudices primæ inſtantiæ non excedentem ſummam

quinquaginta quinque aureorum, ad *Auditores veteres* pertinet cauſæ cognitio, maxime ſi ab Vrbano magiſtratu ſententia lata ſit.

Si vero exteri judices, Præfecti videlicet & Prætores urbium & oppidorũ, ſententiam tulerint, & ab ea provocetur; ad *Auditores novos* ſpectat appellatio: qui ſi omnes in eandem ſententiam convenerint, poſſunt ipſi abſque Collegiorum auctoritate rem decernere.

Si de minimis litigiis, nec ſummam vigintiquinq; aureorum excedentibus provocetur, ad *Auditores noviſſimos* ſpectat cauſæ cognitio.

Si de ſententiis Iudicum Executionis, quos vulgus *Sopragaſtaldos* indigitat, provocatum fuerit, ad *Iudices* vulgo *Superiores* dictos defertur appellatio.

His addi poſſunt bina collegia, quæ vulgus *Septem Sapientes*, itemq; *Decem Sapientes*, nominat, quorum primi in cauſis appellationum locati & conducti judicium dant; poſtremi cæterarum litium quinquaginta ducatorum ſummam non excedentium, in quibus *Rivo altini* Iudices ſententiam debere, judices exiſtunt.

Verum ſi de majoribus litigiis, ad ſuperiorem provocatur.

Quod ſi excedat lata ſententia, ſive

Vrba-

quinquaginta quinque aureorum, ad *Auditores veteres* pertinet cauſæ cognitio, maxime ſi ab Vrbano magiſtratu ſententia lata ſit.

Si vero exteri judices, Præfecti videlicet & Prætores urbium & oppidorū, ſententiam tulerint, & ab ea provocatur; ad *Auditores novos* ſpectat appellatio: qui ſi omnes in eandem ſententiam convenerint, poſſunt ipſi abſque Collegiorum auctoritate rem decernere.

Si de minimis litigiis, nec ſummam vigintiquinq; aureorum excedentibus provocetur, ad *Auditores noviſſimos* ſpectat cauſæ cognitio.

Si de ſententiis Iudicum Executionis, quos vulgus *Soprageſtaldos* indigitat, provocatum fuerit, ad *Iudices* vulgo *Superiores* dictos defertur appellatio.

His addi poſſunt bina collegia, quæ vulgus *Septem Sapientes*, itemq; *De-cem Sapientes*, nominat, quorum pri-mi in cauſis appellationum locati & conducti judicium dant; poſtremi ce-rarum litium quinquaginta ducato-rum ſummam non excedentium, in quibus *Rivoaltini* Iudices ſententiam ferre, judices exiſtunt.

Verum ſi de majoribus litigiis, ad ſu-periorem provocatur.

Quod ſi excedat lata ſententia, ſive

Vrba-

Vrbani ſive Exteri magiſtratus, dictam ſummam, aſcendatque ad trecentos aureos, datur provocatio ad *Duodecim-virale Collegium*.

Si vero major ſit ſumma, & ad quingentos uſque aureos extendatur, provoceturque ad ſuperiorem, penes *Conſilium Viginti-virale* eſt judicium.

In reliquis majoris ſummæ cauſis *Conſilium Quadraginta-virale vetus* judicium dicit, ſi ſententia ab Vrbano magiſtratu lata ſit:

Si vero ſententia à qua provocatum eſt, ab Extero magiſtratu lata ſit, *Conſilium Quadraginta-virale novum* cognoſcit & judicium fert.

Ordo Appellationum.

Ita tamen in omnibus Appellationum cauſis appellatio demum ad prædictorum aliquod Collegium devolvitur, ſi prius Auditorum Magiſtratus adeatur, apud quem ultro citroque cauſa appellationis prius agitari debet. Qui ſi de cauſa cognoverint, & vel omnes ſimul, vel unus eorum interceſſerit, cauſam ad Conſilium ſive Collegium introduxerit, prioribuſque judicibus diem dixerit, aut vel omnes interceſſionem negaverint, tum demum Collegium, ad quod appellatio ipſa ſpectat, adire licet.

CAP. XI.

De Iudicibus Vrbanis cauſarum Criminalium graviorum, ſeu inſignioris facinoris.

INter Vrbanos quoad jus Magiſtratus, alios eſſe diximus Civilium cauſarum Iudices, alios Criminalium. de illis actum eſt Capitibus præcedentibus.

Criminalibus vero, ſive rerum capitalium judiciis qui præſunt, quoq; bipartiti ſunt. Vel enim agitur de minutioribus delictis & maleficiis; de quorũ Iudicibus capite ſequenti: vel de gravioribꝰ cauſis & inſignioribus facinoribus.

Horum cognitio ad majores Magiſtratus pertinet: videlicet,

Decem-virale Conſilium. De hujus munere & auctoritate ſupra ſatis c. 4.

Quadraginta-virale Criminale Conſilium.

Gerunt hi Quadraginta viri magiſtratum octimeſtrẽ, poſtquam in Quadraginta virali Conſilio Novo & Veteri Iudicis munere functi fuerint: nec enim prius ad Quadraginta-virale Conſilium Criminale admittuntur.

Suffragiis ſententias dicunt, à Præfectiſque Conſilii ſuffragia numerantur. Quod ſi plures dimidiis reum abſolverint, confeſtim pronunciatur abſolutus:

tus: ſi vero plures dimidiis damnaverint, pronuntiatur damnatus. Quod ſi pœnā locū habeat, decernitur demum quanam pœna in reum animadvertēdum ſit. Advocatores pœnā acriorem, Præfecti mitiorem proponunt. Initis ſuffragiis, eorum prævalet ſententia, qui plura dimidiis ſuffragia tulerint.

Habent Trium-viros ex ſuo ordine, qui ſingulis binis quibuſque menſibus ſorte educuntur, ac per vices ſemper Duci & Conſiliariis aſſident, paremque illis auctoritatem ad Senatum ac Magnum Conſilium referendi de quacunq; re voluerint, habent. His adjunguntur tres Conſiliarii Ducis, qui præfectos Conſilii agunt.

Advocatores Communis numero tres. Hi ne legibus aliqua in parte officiatur, ſummopere procurant: ut vero vim legum tueantur, ad Quadragintavirale Conſilium de levioribus, de majoribus ad Senatum, de maximis interdum ad Magnum Conſilium referendi jus habent.

In parvis cauſis contra reos ſtatuendi auctoritatem habent:

Conclave privatum, itemque privatos miniſtros, janitores, apparitores, ſcribas habent.

Quilibet vero eorum intercedendi in-

criminalibus poteſtatem habet. Crimine enim ad hos delato, vel ab omnibus, vel ab uno eorum interceditur, & reus efficitur ille cujus nomen delatum eſt. Deinde ab interceſſore refertur ad Conſilium Quadraginta-virale, vel ad aliud quod voluerit; ibique cauſa recitata, de Conſilii ſententia decernitur, an reus in carcerem conjiciendus & quæſtioni adhibendus ſit; an potius ſolutus cauſam dicere debeat. Poſt id vel accerſitur reus, vel clam capitur ab apparitoribus; ibique ſive ſolutus, ſive in vinculis coactus, de quo crimine rogatur, reſpondet: teſtes utrimq; citantur: omnia ſcriptis mandantur, ſive pro reo, ſive contra reum faciunt. Hac ratione tota cauſa in codicem relata, omnium quæ ſcriptis mandata ſunt, reo ſit copia, conſtituiturque tempus quo cauſam dicere & conſulere advocatum poſſit. Quod ſi reus tenuis fortunę fuerit, ut advocatum, qui ſuas partes tueatur, conducere ſuis ſumptibus nequeat, Advocatus, qui conductus Reipublicæ ſtipendio eſt, inopis illius tuendas partes ſuſcipit. Advocatores dein reo diem conſtituunt, quo cauſam dicturus ſit Conſilio coacto. Quia vero accuſatoris vice funguntur, quod nemini privato licet, orationem Advocatorius Magiſtra-

ſnalibus poteſtatem habet. Crimi-
nim ad hos delato, vel ab omnibus,
b uno eorum interceditur, & reus
tur ille cujus nomen delatum eſt.
de ab interceſſore refertur ad
ſilium Quadraginta-virale, vel ad
quod voluerit; ibique cauſa reci-
de Conſilii ſententia decernitur,
eus in carcerem conjiciendus &
ſtioni adhibendus ſit; an potius ſo-
cauſam dicere debeat. Poſt id vel
ſitur reus, vel clam capitur ab ap-
oribus; ibique ſive ſolutus, ſive in
lis coactus, de quo crimine ro-
, reſpondet: teſtes utrimq; citan-
mnia ſcriptis mandantur, ſive pro
ve contra reum faciunt. Hac ra-
tota cauſa in codicem relata, o-
n quæ ſcriptis mandata ſunt, reo
ia, conſtituiturque tempus quo
dicere & conſulere advocatum
Quod ſi reus tenuis fortunę fue-
dvocatum, qui ſuas partes tuea-
ducere ſuis ſumptibus nequeat,
tus, qui conductus Reipublicæ
o eſt, inopis illius tuendas par-
pit. Advocatores dein reo diem
unt, quo cauſam dicturus ſit
coacto. Quia vero accuſato-
nguntur, quod nemini priva-
rationem Advocatorius Ma-
giſtra-

giſtratus in reum acerrimam habet, crimina & facinora objicit, teſtibus confirmat, ac veriſimilibus conjecturis adſtruit. Poſtea agitur cauſa rei ab eo patrono, quem ſibi adſciverit: replicandi & duplicandi utrique parti facultas relinquitur. Cauſa utrimque agitata, & perorata, & reus, & patronus diſcedunt è Curia Iudicum. Cum Iudicibus clauduntur in conclavi Advocatores eorumq; ſcribæ, qui de puniendo reo ſententias rogant, an ſcilicet puniendus videatur, nulla adhuc conſtituta pœna. Suffragia ineunt Iudices: ſi plures dimidiis reum abſolverint, declaratur abſolutus; ſi vero plures dimidiis damnaverint, pronunciatur damnatus: quo caſu decernitur, quanam pœna in eum animadvertendũ ſit. Advocatores pœnam acriorem; Præfecti, ut diximus, mitiorem proponunt, Poſtea ſuffragia ineunt; eorumque prævalet ſententia quæ plura dimidiis ſuffragia tulerit.

CAP. XII.

De Iudicibus Vrbanis, ad quos ſpectant Iudicia de minoribus delictis.

MAGISTRATUUM inferiorum qui de minutioribus delictis & maleficiis, quæ vel ratione delicti, vel perſonæ, leviora ſunt, cognoſcunt, alii Præfecti

noctis, alii Capita tribuum dicuntur.

Præfecti noctis jus capitis habent: cauſas vero reorũ agitant, ac ſcriptis mandant quæ teſtes dixerint, quæque vel ſponte vel coacti tormentis rei confeſſi fuerint; atque ita totam cauſam expediunt, & ſententiam dicunt. Si capitale ſit crimen, capite damnant: ſi levius fuerit delictum, vel virgis cædendum reum, vel carcere coërcendum jubent, aut ad remos damnant.

Capita Tribuum ſex numero ſunt. De capite autem judicium ferre non poſſunt, ſed in viliſſimos homines & meretrices animadvertunt, quos vel virgis cædi jubent, vel in carceré conjiciunt, aliaſque pœnas corporales infligunt.

Præterea utriuſque hujus magiſtratus officium eſt, ut viciſſim, modo Præfectus noctis, modo caput tribus, ſuam tribum (in ſex ſiquidem tribus diviſam eſſe totam Civitaté diximus) ad gallicinium uſq; circumeant, cum publicis ſtipatoribus & apparitoribus armatis.

CAP. XIII.

De Magiſtratibus penes quos publicarũ pecuniarum eſt adminiſtratio.

PVblicæ pecuniæ bifariam dividuntur. Nam vel ex publicis vectigalibus in ærarium conferuntur; vel interdum, cum

eum reditus Reipublicæ impenſis minime ſatisfacere poſſe videntur, à civibus pro cujuſque cenſu ſolvuntur & in publicum inferuntur.

Vectigalia publica vel exiguntur,

Ab his quæ exportantur ex Vrbe;

Ab iis quæ in Vrbem importantur:

Ex civitatibus, quæ in ſocietatem imperii Veneti ſunt adſcitæ.

Hiſce ſingulis diverſi Magiſtratus pecuniarii præfecti ſunt: quibus varia vulgo indita ſunt nomina, dicunturque: *Signori alla Dogana, Signori o. Officio del datio del vino. Signori della ternaria vecchia. Signori di Ragion nuove. Signori à i Dieci officii, Signori della Tavola dell' intrada. Signori della Tavola dell' uſcita. Signori Extraordinarii. Signori ſopra le cameri Signori della Meſſettaria.*

Quorum omnium officium illud eſt, ut.

Caveant ne per dolum fraudemve aliquid publicæ pecuniæ avertatur, aut per inertiam pereat:

Omnes controverſias, quæ ad id genus pecuniæ pertinent, dijudicent.

Pecunias quas quiſque exegerit, ad magiſtratus deferat, ad quos pecunia publica defertur.

Magiſtratus ad quos publica pecunia defertur, bini ſunt numero.

Guber-

Gubernatores redituum, vulgo *Gouvernadori dell' Intrade.*

Quæſtores Vrbani, vulgo *Camerlinghi.*

Gubernatores Redituum ſunt numero tres.

Magni momenti eſt magiſtratus & emolumenti maximi; qui non niſi inſignioribus & provectæ ætatis civibus conferri ſolet.

Creant Apparitores, Viatores, Lictores, omneq; id genus miniſtrorum Reipublicæ.

Publicæ pecuniæ curã & cuſtodiam habent, eamque in uſus publicos impendunt ex ſupremi Collegii decreto.

Acceptum & expenſum in publicis codicibus deſcribunt.

Quæſtores Vrbani numero item tres, Ius ſenatorium propemodũ habent, & emolumenta maxima:

Publicam pecuniam ex Senatus decreto in uſus publicos impendunt:

In codicibus ſuis & acceptum referunt; & expenſum ferunt:

Quia vero operoſum eſt officium, & laboris non exigui; junioribus plerumque, nec niſi nobilitate generis & vitæ innocentiâ claris Magiſtratus hic committi conſuevit.

Magiſtratus pecuniis, quæ in neceſſitate Reip. à civibus pro cujuſq; cenſu

ſolvun-

ſolvuntur, exigendis diverſi præficiuntur:qui vel à taxis vel à decimis nomen habent, aliiſque variis nominibus inſigniti ſunt, dicti vulgo: *Li Caſudi Dieci Savi Signori ſopra iconti. Signori ſopra le Camere di monti nuovi, noviſſimi, & del ſubſidio.*

Quibus omnibus id muneris incumbit, ut

Pecunias à civibus colligant:

Bona eorum, ſi ſolutionem negligant, ſub haſta vendant.

De controverſiis eas pecunias concernentibus cognoſcant, & ſententiam dicant:

Rationes in publicis codicibus diligenter inſpiciant, ac ne qua fraus publicis reditibus atque ærario fieri poſſit, ſummopere curent:

Pecunias quas quiſq; exegerit, ad ſupra nominatos magiſtratus deferat.

Cap. XIV.

De Magiſtratibus variis, pertinentibus ad commodum & utilitatem Civitatis, & ad bene beateq; vivendum, ac decorem Reipublicæ.

Commodum & utilitas, decuſque reipublicæ, & alia ad bene beateque vivendum facientia, cum varie conſiderentur, diverſi in Republica intro-

introducti ſunt Magiſtratus. Potiſſimum autem hi:

Paci Præfecti quinque. Hi querelas eorum qui vel in ripa ſe invicem vulnerarunt, vel conviciis & injuriis lacerarunt, vel pugnis concertarunt, auſcultant, eoſdemq; reconciliare, ac pacem inter partes componere ſatagunt.

Præfecti pannis auratis, vulgo *Signori di panni d'oro.* Hi

Textoribus ſericariis, & polymitariis præſunt:

Ne qua fraus in texendis ſericis, aulæis, polymitis, aliiſque byſſinis auro & argento intertextis committatur, ſummopere curant:

Legum tranſgreſſores pœna ad id ſtatuta mulctant.

Farinæ Præfecti, vulgo *Signori alla farina.* Hi

Farinæ publicæ curam habent, eamque commeatus cauſa emtam in horreis publicis recondunt:

Quandoque ſi res exigat, aut ſi farinam rancidam futuram timeant, eam revendunt, aliamq; in locum venditæ, publico ære comparant.

Salis annonæ Præfecti, vulgo *Signori al Sale.* Hi

Omnem ſalis copiam ex publicis Salinis Venetias advectam diſtrahunt, &

in publicis horreis reponunt: nulli e-nim privato ſalem vendere licitum eſt, niſi ab hoc magiſtratu comparaverit:

In codicibus ſuis & acceptum refe-runt, & expenſum ferunt:

Lites ea de re occurrentes ſuo judi-cio dirimunt.

Monetæ aureæ argenteæq; Præfecti tres, vulgo *Providetori della Zeccha.* Horum munus eſt,

Providere ne argentum aut aurum imperfectius aut impurius quã lex cu-di debere ſtatuit, aliquo pacto cudatur:

Neve excuſi nummi pondere ſint minores quam lex jubeat.

Annonæ Triticeæ Præfecti tres, vul-go *Signori dellebiavi.* His id muneris incumbit, ut

Cum nulla prope frumẽti vis ex agro Veneto colligatur, quod omni ex parte urbs æſtuariis ampliſſimis ambiatur, civitaſq; populoſiſſima exiſtat, rei fru-mentariæ curam habeant, ne populus rei frumentariæ inopia laboret, nimia-que annonæ caritate prematur:

Si quandoq; timeatur annonæ cari-tas, Principem, Sapientumq; Collegium ut adeant; reque inter eos diſcuſſã de-cernant, quæ ad frumẽti copiam com-parandam præcipua eſſe videantur:

Neceſſitate exigente triticum à mer-

cato-

catoribus comparent, qui polliceantur certam vim frumenti ſtatuto tempore ex deſtinatis provinciis ſe Venetias delaturos: quod niſi præſtent negotiatores, pecuniaria mulcta taxantur. Emunt autem vel magno pretio; ſed vendunt vili, ut commodo & inopiæ populi conſulatur.

Salubritati Venetæ Vrbis Præfecti tres vulgo *Signori alla ſanita*. Horum præcipuum officium eſt,

Ne aliquo pacto ex contagione tabes ſerpat in Civitatem, providere:

Quod ſi clam quandoq; obrepſerit, ſedulo operá dare ne longius vagetur:

Ne quid putridum, aut quod incolumitati Civitatis officere poſſit, vendatur; atque ut quam ſaluberrime Venetiis agatur, ſummopere curare:

Quod ſi quempiam contagione infectum cognoſcant, illico ad publicas quaſdam ædes in æſtuariis ædificatas, trium millium paſſuum ſpatio ab Vrbe diſtantes deferri curare:

Si quis cum morboſo conſuetudiné aliquam habuerit, ne alios inficiat, proprios deſerere lares, & ad alias ædes publicas extra Vrbem conditas migrare, ibique quadraginta continuis diebus permanere compellere: qui ſi ſanus perſtiterit, eo tranſacto tempore, domeſticis laribus reſtitui jubere: Nul-

Nullas præterea naves nullaſq; merces aliunde advectas admittere ut terram captent, niſi publico teſtimonio ſe ex loco ſalubri, nec contagioni obnoxio, ſolviſſe doceant: quod ſi non præſtiterint, ad dictas publicas ædes ut ſe conferant, ibique permaneant ſuo pro arbitrio, imperare.

Ædiles Communis, ſeu Proviſores Urbani, tres, vulgo *Proveditori di commun.* Hi

Præſunt Fraternitatibus minoribus, trajectibus, bibliopolis, & librorum recens impreſſorum precium edicunt:

Pontium, puteorum, viarum, aliarumque hujuſmodi rerum publicarum reſarciendarum curam habent:

Ne naves nimio onere prægraventur, diligenter curant:

In transgreſſores pœna ſtatuta animadvertunt.

Navalis ſeu Arſenalis, publici Præfecti tres, vulgo *Proveditori all' Arſonal.* Hi

Ampliſſimo Navali præſident, ejuſq; curam habent, atque omnia provident quæ in ejus uſum neceſſaria fuerint:

Fabros cum lignarios, tum etiam ærarios, cæteroſq; opifices, qui ad opus faciendum admitti debeant, ſeligunt; diligentemq; adhibent operam ne quiſpiam officio ſuo deſit, ſingulis vero

T octi-

octiduis cuique promiſſum ſtipendium ex publico ærario perſolvunt.

Aquis Lacuniſq; publicis Præfecti, vulgo *Signori all' acque*. Horum officium eſt.

Providere ne quis publicis aquis riviſve noceat, aut detrimentum ullum adferat, neve immunditias quis aquis immiſceat, navigationemve impediat: in transgreſſores vero ſevere animadvertere: ea ratione quod aquæ Venetis pro muro ſint, adeoque veluti mæniorum jus ſortitę ſacroſanctę habeantur:

Procurare ut Vrbis lacunarumque rivi emundentur, excaventurque:

De navium ſtatione decernere, ceteraque quæ ad aquas ſpectant negotia expedire.

Cenſores. Hi

Vt leges Comitii ſerventur, ſummopere curant:

Si qui contra decreta quid egerint, pœna legibus conſtituta puniunt.

Ambitus etiam reos pœna pecuniaria mulctant:

In ſervos & ancillas, qui heris ſuis quid furati fuerint, animadvertunt:

De litibus occaſione ſtipendii inter ſervum ancillamve & patronum cognoſcunt.

Syndici. Hi

Scribarum publicorũ magiſtratibus

Vrba-

Vrbanis inſervientium acta recognoſcunt: in eoſque, ſi quid contra leges egerint, aut illicitam exegerint mercedem, vel rite officio ſuo functi non fuerint, animadvertunt:

Leges ſtipendiorum magiſtratuum omnium miniſtris præſcribunt.

Lites iiſdem de rebus judicio ſuo dirimunt.

Archiconſules, vulgo *Sopraconſoli*. Hi

De cauſis mercatorum, qui vel creditoribus, vel foro cedunt, ac ſolum vertunt, cognoſcunt:

Hos item à carceribus præſervant, ac commeatum concedunt:

Certum deniq; tempus, & ad ſummum bimeſtre iiſdem præfigunt, ut interim cum creditoribus paciſcantur:

Quod ſi creditores paciſci recuſent, aut ſe difficiles exhibeant, publica auctoritate ad pacta eos inducunt.

Bona fugitivorum ad uſum creditorum ſub haſta vendunt:

Depoſita ad uſum jus habentium cuſtodiunt, dominiſque ad quos ſpectant, ubi de dominio docuerint, reſtituunt.

Mercaturæ Præfecti, vulgo *Signori alla mercantia*. Hi

Mechanicis ſalaria ſtatuunt, eorumque lites, mercium ſeu operum occaſione motas, ſuo judicio dirimunt:

De precio mercium cognoſcunt, eaſque moderantur:

Ne mechanicarum artium opifices fraudem ullam in ſuis opificiis committant, ſummopere curant, & transgreſſores pœna pecuniaria mulctant.

Adipatis Præfecti, vulgo *Signori della graſcia*. Hi.

Caſei, butyri, olei, carnium ſalitarũ, ſuminis & laridi inſtitoribus præſunt.

Precium his vendendis indicunt, præſcribuntque:

In transgreſſores pœna ad id ſtatuta animadvertunt.

Rationi veteri Præfecti, vulgo *Ragion vecchie*. Hi

Expenſas Principum occaſione, eorumve Oratorum in urbem advenientium, Senatus decreto factas, in publicis codicibus deſcribunt:

Id quoque ſummopere curant, ut dũ in urbe Principes morantur, quam honorifice tractentur.

Iuſtitiæ veteri Præfecti, vulgo *Giuſtitia vecchia*

Menſuris ponderibuſque præſunt, curantque ut res venales quæ pondere & menſura veneunt, juſto pondere & menſura venundentur:

Fructibus, cæteriſque eduliis venalibus precium indicunt præſcribuntque.

In

In transgreſſores ad legis præſcriptum animadvertunt:

Mechanicarum item artium opificibus præſunt: quorum ſi quis novum inſigne erigere, aut vetus mutare proponat, ab his veniam prius impetret oportet:

Si puerum quis aut famulum conduxerit, hos adeat, pacta denunciet, neceſſum eſt: ſecus ſi fecerit, pacta inutilia ſunt, nec ſtare quis cogitur.

In publicis codicibus poſt cõtrahentium denuntiationẽ pacta deſcribunt.

Iuſtitiæ novæ præfecti, vulgo *Guiſtitia nuova.* Hi

Cauponis, œnopoliis, ceteriſque Vrbis diverſoriis præſunt:

Horum inſtitoribus ut vectigalia debita ſolvant imperant:

Vinum ne mucidum aut acidum vendatur, ſummopere curant:

Lites denique hiſce de cauſis motas ſuo judicio dirimunt.

Pompæ Præfecti, ſeu Triumviri Sumtuarii, vulgo *Signori ſopra le pompe.* Hi

Sumtuariarum ſanctionũ curam & cuſtodiam habent, ideoque ſumtui immoderato veſtium, epularum, & domeſticæ ſuppellectilis, aliarumq; rerum quæ ad uſum & victum quotidianum pertinent, modum apponunt, immo-

dicaſve impenſas coërcent, ne civium patrimonia nimia intemperantia abliguriantur & profundantur:

Legum transgreſſores pœna ad id ſtatuta mulctant:

Lites ea de cauſa dijudicant.

Procuratores Divi Marci. Hi

Summa & perpetua Senatorii ordinis dignitate fruuntur, ac jus ſuffragii ferendi cũ legitimis Senatoribus habent:

Magiſtratum gerunt non tempore præfinitum, ut cæteri, ſed cum vita perdurantem, inſtar Ducis Cancellariique Magni:

Iique tantum cives huic officio delegantur, qui jam publicis fere omnibus muneribus defuncti, ſpectatæ ſunt probitatis; in quo verſantes tanquam milites emeriti perpetuam obtinent Reipublicæ adminiſtrationem:

Summo itaque honore omnes eos proſequuntur; digniorique ſemper ſede, quocunque loco ſedeant, honeſtantur; & ab omnibus etiam ſenioribus ubique illis ceditur.

Tutelam pupillorum habent, quibus parentum teſtamentis nullus tutor eſt datus.

In tres claſſes (ſive ut vocant) Procuratias diviſi; quorum ſingulis tres præſunt Procuratores.

Primæ

Primæ claſſis Procuratores Patroni ſunt ampliſſimi & auguſtiſſimi Templi D. Marco dicati, unaque cum Duce ejuſdem gubernacula tenent, redituum omnium ad Templum ſpectantium, qui ampliſſimi ſunt, adminiſtrationem habent: omnibus inibi miniſtrantibus, ac ſacris addictis, menſtrua ſalaria erogant; ceteraque omnia, quæ ad tantæ Baſilicæ ornatum & ſplendorem ſpectant, quam diligenter curant.

Secundæ claſſis Procuratores, qui à prioribus nomen obtinent, licet Templi curam non habeant, Veteris (ut vocant) Procuratiæ adminiſtratores ſunt, ac pupillorum omnium citra Rivum magnum (qui Vrbem mediam interfluit) habitantium curam habent.

Tertię claſſis Procuratores idem nomen obtinent, & Novæ Procuratiæ præſunt, eorumque pupillorum hæreditates curant, qui ultra Rivum magnum proprios lares habent.

Singulæ hæ claſſes, cum eorum fidei magna pecuniæ vis pauperibus eroganda commiſſa fuerit, ingentes opes in uſum pauperum, carceratorum, atque etiam pro redimendis captivis, & in miſera ſervitute apud Turcas degentibus quotidie diſtribuunt.

CAP. XV.

De Magiſtratibus Exteris ad Civitatum & oppidorum gubernationem ſpectantibus.

EXteri Magiſtratus ſpectant ad gubernationem Civitatum & oppidorum: Claſſium & Exercituum.

Civitatum & oppidorum ad Magiſtratus quod attinet,

Inſignioribus urbibus IV Magiſtratus præficiuntur: nempe, Prætor; Præfectus; Quæſtor, aut unus, aut duo quandoq; Cuſtos arcium, alibi unus, alibi plures.

Minoribus urbibus ſeu oppidis unicus præeſt Magiſtratus, nomine Prætor.

Inſigniorum itaque urbium.

Prætor, omnibus civitatis incolis jus dicit, & forenſes lites dijudicat, & in ſontes animadvertit; habetq; aſſeſſores Iuriſperitos, non patritios, ſed exteros, quorum conſilio utitur.

Præfectus, militibus præeſt qui urbem vel agros coluerint, iiſq; jus dicit, & in noxios animadvertit. Arcis præterea, mœnium, portarumque curam habet; necnon vectigalium & redituum omnium, cum urbis, tum agri totius.

Ab hiſce in cauſis forenſibus appellare licet vel ad Auditores Novos, vel ad conſilium Quadraginta-virale Novũ, aliaque Collegia quæ ſupra memoravimus;

mus; eo ſervato ordine, quem in urbanarũ cauſarũ litibus obſervari diximus.

In criminalibus vero quandoque ad Advocatores Communis datur appellatio: quod tamen raro contingit.

Quæſtor, aut unus, aut duo quandoque. Hi pecuniam publicam adminiſtrant, impendunt & exigunt, habentq; codices publicarum rationum: nihil tamẽ fere niſi ex mandato Præfecti, ac interdum utriuſque, puta Prætoris & Præfecti, expendere illis fas eſt. In inſulis etiam titulo Conſiliariorũ gaudent, & in jure dicundo Præfectis aſſident. Iuriſdictionẽ tamẽ nullã habent.

Cuſtos arcium, alibi unus, alibi plures. Hi militibus præſident qui arcem tuentur, curamque habent armorum, commeatus, & tormentorum, quæ ad munitionem contra hoſtes in arce poſita ſunt. Non tamen ita quiſquam præeſt arci, quin Præfecti imperio ſubjectus ſit. Nullam itidem juriſdictionem habet.

Minorum autem Vrbium ſeu oppidorum *Prætor* utriuſque partes agit. Nam & Præfecti & Quæſtoris quoque munere fungitur: Oppidanis jus dicit, & in ſontes animadvertit; publicæq; pecuniæ adminiſtrationem habet. A quo pari modo appellatur, idemque ſervatur ordo, quem ſupra recenſuimus.

CAP. XVI.

De Magiſtratibus Exteris Claſſium & Exercituum guberna-tioni præfectis.

MAgiſtratus Exteri qui ad gubernationem claſſium & exercituum ſpectant, duorum ſunt generum.

Terreſtris enim belli copiis præficiuntur, Summus Imperator Continentis; Legati exercitus; Quæſtores,

Claſſi, ſeu rei navali, vel bello maritimo præſunt, Præfecti triremium, Præſides triremium; Claſſis Legatus, Claſſis Imperator.

Imperator Summus Continentis non ex ordine Patritiorum eligitur: ſed externo Principi ſeu militi id munus tribuitur:

Amplum ex publicis vectigalibus ſtipendium meret:

Nihil niſi ex Legatorum conſilio (qui patricii ordinis ſunt cives) facit aut decernit: nec ut quicquam ſolus decernat, illi jus eſt.

Legati Exercitus, Imperatori Exercitus, externo homini, ſemper adſtant, eumque conſilio juvant;

Stipendia militibus ut ſolvantur, curant,

In id deniq; ſummopere incumbunt, ut Reipubl. commodo conſulatur.

Qua-

Quæſtores publicæ pecuniæ adminiſtrationem habent:

Militibus ſtipendia debita ex Legatorum & Imperatoris decreto exſolvunt:

In codicibus ſuis acceptum referunt, & expenſum ferunt.

Præfecti Triremium, ſinguli in ea triremi cui præſunt (nam unaquæque triremis ad bellum inſtructa Præfectum habet) omnium poteſtatem habent, præterquam ultimi ſupplicii inferendi:

Nautas, remiges, cunctaque quæ in ſua triremi ſunt, & quæ ad ejus apparatum faciunt, diligenter curant.

Præſides Triremium ſinguli quinque aut quatuor triremibus præſunt:

Pacis tempore plerumque quatuor numero ſunt:

In hoc maxime incumbunt, ut mare tutum navigantibus reddant:

Piratas comprimant, ac ſecuram navigationem omnibus bonis præſtent.

Claſſis Legatus imperium habet in univerſam Claſſem, ac in cunctos triremium Præfectos:

Veluti Legatus exercitus, niſi adſit Imperator, & capite mulctandi quos velit, & dirigendi Claſſem quo maluerit, jus habet:

Semper & pacis & belli tempore creari ſolet.

Impe-

Imperator Claſſis bello ingruente creatur, & univerſæ Claſſi præficitur:

In Claſſe atq; etiam in cunctis provinciis maritimis ampliſſimam poteſtatem habet inſtar dictatoriæ:

In omnibus tamẽ rebus parere debet auctoritati Senatus,& Reip. decretis.

CAP. XVII.

De Magiſtratibus Exteris extra ordinem creari ſolitis.

MAgiſtratibus hiſce non immerito addendi ſunt Magiſtratus cæteri extra ordinem creari ſoliti. videlicet:

Syndici numero tres. Hi

Singulis quinquenniis creari ſolent, ac mitti cũ in continentis oram Venetæ ditionis, tũ in regiones maritimas ac inſulas Veneto imperio ſubjectas:

Geſta omnium Prætorum, cæterorumq; Magiſtratuum, qui foris publicam poteſtatem habent,recognoſcunt:

Si quos contra leges quicquam perpetraſſe comperiant, in hos animadvertunt, ea propemodum auctoritate quæ Advocatoribus tributa eſt.

Proviſor Generalis Cretæ. Hic

Reipubl.neceſſitate exigentẽ Senatus ſuffragiis creari & ad inſulã mitti ſolet:

Vniverſæ inſulæ præeſt, ac ſupremæ eſt auctoritatis, inſtar dictatoriæ:

Si ad aliquam civitatem arcemve acce-

perator Claſſis bello ingruente
ur, & univerſæ Claſſi præficitur:
Claſſe atq; etiam in cunctis pro-
s maritimis ampliſſimam pot-
n habet inſtar dictatoriæ:
mnibus tamē rebus parere debet
rivati Senatus, & Reip. decretis.

Cap. XVII.

Magiſtratibus Exteris extra ordinem creari ſolitis.

giſtratibus hiſce non immerito
dendi ſunt Magiſtratus extra
rdinem creari ſoliti. videlicet:
dici numero tres. Hi
alis quinquenniis creari ſolent,
i cū in continentis oram Vene-
nis, tū in regiones maritimas
us Venero imperio ſubjectas:
omnium Prætorum, cætero-
agiſtratuum, qui foris publi-
ſtatem habent, recognoſcunt:
s contra leges quicquam per-
omperiant, in hos animad-
ea propemodum auctoritate
catoribus tributa eſt.
Generalis Cretæ. Hic
neceſſitate exigentē Senatus
eari & ad inſulā mitti ſolet:
inſulæ præeſt, ac ſupremæ
tis, inſtar dictatoriæ:
quam civitatem arcemve
acce-

accedat, claves portarum & arcium ei offeruntur:

Solus jus dicere, ſolus adminiſtrare publicam pecuniam, ſi ei ita libuerit, poteſt; ſolus de omnium magiſtratuum ſententiis cognoſcit; ſolus denique omnium poteſtatem habet, niſi Senatus obſtiterit, aut aliter juſſerit.

Proviſor Generalis Continentis. Hic Quoque ſenatus ſuffragiis (ſi res ita ferat) extra ordinem creari ſolet:

Vniverſæ præeſt Continenti, ſumma cum auctoritate:

Summum in omnes militiæ Præfectos, Duces, Magiſtratuſque *cæteros* Continentis Veneti imperii jus habet:

Nihil tamen quod alicujus momenti ſit, abſque Senatus conſilio ſtatuit aut decernit.

Proconſules Mercatorum Syriæ & Ægypti. Hi

Senatus ſuffragiis creantur, & triennio in magiſtratu perdurant:

In Alapia ſeu Alepo Syriæ urbe, vel in Cayro Ægypti regia, toto Magiſtratus tempore domicilium habent:

De litigantium cauſis, maxime Venetorum in ſingulis provinciis degentium cognoſcunt:

Apud Baſſas Reipublicæ nomine Oratorum munere funguntur.

Ora-

Oratores. Hi ordinarii, vel Extraordinarii.

Ordinarii ex Præconſultorum Collegio Senatus ſuffragiis creantur:

Reipublicę nomine ad exteros Principes ſingulis trienniis mittuntur:

Solent autem ad Papam, Imperatorem, Reges Galliæ, Hiſpaniæ, Angliæ, Vngariæ, nec non Ducem Sabaudiæ, & Turcarum Principem ablegari.

Extraordinarii pari modo iiſdemq; ſuffragiis extra ordinem creantur:

Officii tantum cauſa ad Principes exteros, cum vel congratulandi vel condolendi occaſio ſe offert, Reipublicæ nomine mittuntur:

Senioribus, nec niſi plurimis perfunctis legationibus, id munus demandatur:

IV.

RELATIO DE SERENISSIMA Republica Venetorum,

Deque illius Imperio & Populorum moribus.

SCRIPSISTI ad me, Vir illuſtriſſime, cum tibi diverſas præteritis diebus Venetorum Legatorum Relationes, quæ ad Principes, eorumque ditiones & opes

opespertinebant, mirabili eloquio conſcriptas miſerim, cupere te vehemẽter, ut Venetorũ Imperium ob oculos tibi ponam. Quamobrem obſequii cauſa hanc tibi deſcriptionem hujuſce Reip. mitto, in tria diviſam capita. Primum Venetæ ditionis terminos terra marique, reditus, expenſas, civitatum dotes, præſertim quas in continenti poſſident, mores, opes, paupertatem populorum explicabit. Alterum docebit, quot navium numerum poſſint inſtruere, unde eas apparent, quo pacto triremes armentur; & comparatæ triremibus cæterorum Principum quid præſtent. Poſtremo, quibus legum inſtitutis præclariſſimi illi viri Rempublicá ſuam gubernent, populos judicent, cujuſmodi ſint Cõſilia, tribunalia, mores, denique omnia, quæcunque relatu digna mihi viſa ſunt, intelliges.

Venetiæ, ut omnibus patet, civitas eſt in maris Adriatici æſtuariis collocata, pulcherrima, ac ſingulari ſuo ſitu admirabilis præ cæteris civitatib⁹; quibus nulli cedit, ſive ſpectetur magnificentiſſimarũ ædium eximia pulchritudo, ſive incolentium ſplendor, ſive opes publicæ ac privatę, ſive templorum ornamenta, inter quæ Sancti Marci fanum principatum obtinet; ſive religio,

quæ

quæ Venetos cives ſupra cæteros exornat, ſive advenarum multitudo, qui terra marique conveniunt, ſive mercium opulentia, quibus civitas mirum in modum abundat. Veruntamen etſi urbs illa pulchra eſt, dives, pompoſa, amœna, nihilominus ipſa quoque ſuis vitiis, ut res humanæ ſunt, carere non poteſt: hoc autem non prætermittam, canalium illorũ alveos aliquando ſordibus ita repleri, ut fœtentiſſimam exhalent mephitim. Sunt Veneti aſpectu formoſi: mulieres laſcivæ ſunt, Gratiiſque debent plurimum; peregrinis delectantur, eorumque amorem pretio, aut officiis ſibi ſtudioſe conciliant. Solent viduæ, virgines, ac meretrices per vias incedere nigris veſtibus, facie operta, item nigris velaminibus: ſed uxoratæ veſtibus coloratis utuntur, apertamque faciem gerunt.

De præcipuis Venetorum civitatibus in Continente.

PAdua nobiliſſima civitas cunctas Sereniſſimæ hujus Reipubl. civitates amplitudine ſua excedit: novem millium paſſuum circuitu ambitur, propugnaculis, arcibuſque, quæ ad eam defendendam requiruntur, munitiſſima. Bini illam regunt Senatores Præturæ ac Præfecturæ nomine, qui cæteris civita-

vita-

vitatũ Rectoribus dignitate pręcedunt. Habet Padua celeberrimũ Gymnaſium, & cæteris in Italia præſtantiſſimum, cum ob Iuriſtarum, Philoſophorumq; excellentiam, tum etiam ob adoleſcentium ſtudioſorum multitudinem, qui nonnunquã quater mille numerantur. Frugum, vini, cæterorumq; fructuum affatim ſuppetit copia, majorq; ſuppeteret, niſi Venetias vicinas haberet. In agro Patavino caſtella permulta videntur, ac nullum valde munitum, iiſq; patricii Veneti gubernandis præfecti ſunt. Patavini cives natura ſuperbi habentur, & quidam ex nobilioribus reditus poſſident annu. xxv millium aureorũ; plurimi depauperati ſunt, quia Veneti agros ipſorum ſibi vendicaverunt, & abſq; ſtudioſorum ſubſidio, qui pecuniam afferunt, urbemq; exornant, civitas illa incommodius ſeſe haberet. Peregrinos oderunt, & ſine Gymnaſio libentius viverent, cum quia à ſtudioſis perſæpe injurias patiuntur, tum potiſſimum quia perpetuo cogũtur eſſe zelotypi uxorum ſuarum, quæ eo manſuetiores ſunt, & benignæ erga amaſios ſuos, quo natura formoſæ ſunt ac perelegantes. Reditus, quos ex hac urbe Veneti colligunt, ſunt aurei 140000.

Viginti milliaribus Patavia diſtat Vi-

 centia,

centia, civitas etſi parva, tamẽ pulchra, jucunda, prædives, fœcunda & civibus multis exculta, ſed nullis munita propugnaculis. Sunt Vicentini opulenti, factioſi, homicidæ, neq; pejores uſquam homines tellus ulla in Venetorum ditione progenerat: nulla iis fides: ipſorumq; ſcelera atq; homicidia fere impunita remanent, quia urbis rectores, etſi juſtitiæ aſſertores, nequeunt criminales, ut ajunt, cauſas decernere abſque Conſultatione quorundã ex præcipuis Vincentiæ civibus, qui hoc privilegio fruuntur antiquitus, ut criminalia delicta ſimul cum magiſtratu ipſi quoque dijudicent: qua de cauſa hæc gens criminibus patrandis adeo aſſuefacta eſt, tantamque ſibi arrogavit licentiam, ut nihil ſupra. Ex hac civitate colligit quotannis Reſpublica aureos 36000.

Verona abeſt ab urbe Vincentia triginta millib. paſſuum pulcherrima omnium quæcunq; in Venetorũ ditione quieſcunt, & paulo minor eſt Patavio. Circa mœnia latiſſimis cingitur foſſis, ante mœnibus, propugnaculis ampliſſimis ſolidiſſimiſque. In media urbe caſtellum eſt munitũ, & bellicis tormentis inſtructum: Civitas jucunde ſita eſt, eamq; præterfluit Atheſis, magnus ac limpidus fluvius: multæ ibi antiquita-
tes

tes cõſpiciuntur, præſertim amphitheatrũ, quod Romano Coloſſæo perſimile eſt, ſed hoc pulchrius ac perfectius: ager ſterilis ut plurimum eſt. A duobus gubernatur Venetis Patriciis, adhibito numero civium, qui inſtar Vicentinorum Conſultationi, judiciiſq; interſunt, ſed ii majore judicant integritate. Habet Veronenſis ager duo Caſtella præcipua; videlicet Liniacum, quod cũ agro Mantuano terminos habet, & Peſcheriam, quæ cum Brixienſi: illud ad ripam Atheſis poſitum, procul ab urbe milliaribus ſexdecim, hoc ad Benacum lacum; Liniacum vero ſingularis eſt arx, & propugnaculum non ſolum Veronenſis territorii, ſed etiam Patavini, ac Vincentini. In utroque caſtello, titulo Proviſorum, patricii ſigillatim habentur, cum equitum peditumque cohortibus. Ex hac civitate Reſpublica annuum vectigal habet aureos 90000.

Brixia nobiliſſima Lombardiæ civitas quadraginta millibus paſſuum diſtat Verona, quæ ſicuti pulchrior, ſic hæc ditior eſt cunctis Venetorum civitatibus. Quinq; milliarium circuitum habet, ſolidiſſimis mœnibus, ac propugnaculis, foſſiſque profundiſſimis præcincta. Arx in colle ſita civitati imminet, & quamvis ab arte munitiſſima

eſſe videatur, tamen à vicinis qui præ-
dominantur, montibus oppugnari po-
teſt: Sic civitas domibus pulchris exor-
natur, ſed palatiis & fanis exquiſitum
in modum ædificatis caret, cum cives
ædium ſuarum magnificentiæ parum
exiſtent curioſi: Brixienſis ager ampliſ-
ſimus, & Veronenſi ac Patavino ſimul
amplior eſt. Civitas, quantum domus
capaces ſunt, habitatur: artificibus ab-
undat, potiſſimum qui arma parant,
quorum copia per multas orbis terra-
rum partes diſtrahitur:ager pleriſq; flu-
viis irrigatur, unde rivis mirabili arte
deductis, fertilis redditur. Oppidis ma-
gnis incolitur,ut Salodio,cujus territo-
rium latum eſt nõ minus;quam Vicen-
tinum territorium: ſitùm eſt oppidum
hoc ad ripamBenaci ſub monte quodã,
unde præcipua loci amœnitas. Sunt et-
iam Aſulæ & Orcinovi arces: illa ad fi-
nes Mantuanorum viſitur:hæc Medio-
lanenſium agro adjacet:& utrique im-
poſitus eſt Patricius Venetus nomine
Generalis Proviſoris, aliiq; Gubernato-
res cùm delecto milite: Verum huc, &
ad alia oppida ac municipia,Prętorum
loco, mittuntur cives Brixienſes à ſuo
Conſilio electi;qui civilia & criminalia
judicia exercent, & vitæ neciſq; pote-
ſtatem habent. Divites ſunt & ſuperbi,
mul-

multoque oblectantur famulitio, ipſique & mulieres ſuæ pompoſe incedũt: equis, curribus, ornamentis utuntur ſplendidis, & ante omnia convivantur opipare: armigeri ſunt: viri formoſi ſunt: fœminæ pudicitia magis quam forma inſignes. Duo urbem gubernãt, ut alias, præfecti, ſed melius quam alibi adminiſtratur juſtitia, quod Conſultationem civium, ut Veronæ ac Vicentiæ, non habeant. Præter extraordinaria ſubſidia pendet hæc urbs reipublicæ aureos 1000450. ſubſidiis autem ejuſmodi populus ille perſæpe gravatur.

Parum hinc diſtat Bergomum civitas genialis, paucis abhinc annis permunita, prout neceſſitudo poſtulare videbatur, cum ad fines imperii Veneti ſita ſit. Magno inſignitur agro, ſed ſterilibus interſtincto vallibus: frugibus minus abundat, neque vix pro ſemeſtri victum ſuppeditat: unde Bergomates per totum terrarũ orbem diſperſi adeò ſua exacuunt ingenia, etſi loquelam rudem habent, ut quocunq; vadant, divitias ſibi comparent, & per hæc tempora inveniuntur Bergomates palatiorũ immenſarumque opum poſſeſſores, quorum parentes bajulabant. Continet Bergomum vivacia & excitata ingenia, præſertim in re poëtica. A binis

præſidibus regitur, redditque Reipublicæ annuos aureos 60000.

In Forojulio poſſident Veneti celebrem urbem Vtinum, quæ tamen munita non eſt: adeo ut hoſtes ipſam aggredi ex tempore & offendere queant abſque ulla repugnantia,& rectaTarviſium contendere, quæ civitas duodeviginti milliaribus abeſt Venetiis, de qua dicemus nonnihil inferius, Forumjulium ſterilis eſt, & pauperibus incolis habitata regio: hi vero ingenio rudes, & naturą ſordidi, & inhoneſti ſunt, & Germanorũ moribus quibus adjacent, fere ſimillimi. Habet multa caſtella, Prodonorum, Cividalem,& alia: regitur uno præſide titulo Locumtenentis:& *ex hac provincia colligit* Reſpub. quotannis aureos 30000.

Tarviſium non admodũ magna eſt civitas, ſed munita valde,& inter fines Patavii, Forijulii, Venetiarũ collocata: nobiles alit cives, ſatiſque opulentos, quod ejus territorium latiſſimum ſit, multaq; habeat caſtella;frugibus abundat,vinoque,ſed agri pars major à civibus Venetis poſſidetur. Tarviſini natura avari ſunt,& imbelles,& pigritantur libenter,nunquam à patrio nido abſcedentes, uno quoque Præſide reguntur, & pendunt Reip. aureos ann. 90000.

Hacte-

Hactenus præcipuas Continentis urbes deſcripſi, oppidorum & ſeparatarum juriſdictionum mentione poſthabita. Crema arx eſt & civitas munitiſſima. Poleſinum quoque præcipuis caſtellis frequentatur, ut Rhodigio, Lendenaria, & Badia, quod totum territorium Atheſi irrigatur: prętermiſi etiam innumera alia caſtella & municipia, quibus Patricii Veneti imperitant.

Omnibus arcibus præficiuntur Patricii, & includuntur milites ad cuſtodiam ſufficientes, & ex ditionibus hiſce militia terreſtris, ac maritima non parvo numero deligi poteſt. Sforcia Palavicinus Dux eſt Generalis Reipublicæ, qui experientia, prudentia, virtute plurimum valet, poſt ipſum habet Reſpublica cataphractorum Duces: illi vero tres viritim equos in luſtrationibus offerre tenentur.

De Provinciis maritimis.

AD provincias maritimas Venetis ſubjectas devenio. Catharum, & Ladram arces maximi momenti poſſident, & honeſtis exornatas ædificiis, atque civibus: ex tota Dalmatia decem millia aureorum exigunt. Poſſident præterea Corcyram atque Cretam inſulas: quæ ſumptum majorem, quam

cenſum afferunt, ſiquidem ibi præſidia militum detinentur, ſalaria præſidibus ac miniſtris plurimis conſtituta ſunt, ædificia, & mœnia conſtituuntur, ac reparantur, armamentaria & navalia ſuſtinentur: ob quæ & ſimilia gravamina vix dimidiam fructuum partem Reſp. inferre poteſt ærario publico.

Pars Secunda.

POſt hæc de claſſe Venetorum orationem inſtituam: Centum Venetiarum civitas triremes educere poteſt, quarum omnium remiges jam deſcripti habentur: L à collegiis opificũ urbis inſtruuntur: aliæ vero, quæ Palatinæ triremes vocantur, navicularum urbanarum remigibus armantur, aliiſque. Hiſce omnibus Patricii præficiuntur, Palatinis tamen præſtantiores: nautas, operarios, milites urbs ipſa ſuppeditat: duodecim triremes, quæ Faliſeæ dicuntur, implentur hominibus, qui deliguntur in oppidis & pagis Continentis, & ſimiliter à Patriciis reguntur. Iterum duodecim per Hiſtriam, Dalmatiam & Slavoniam armantur, hoc eſt, Iuſtinopolis duas, Vegla unam, Spalatrum unam, Tragarium unam, Curzola unam, & Catharum alteram: quarum præſides cives ſunt earundem civitatum,

tum,ab ipſarũ Conſilio electi. Eſt quoque Proviſor claſſis,qui ſemper in mari verſatur, cujus imperium in omnes extenditur, ſexque ducit ſecum triremes liberas, apud Corcyram perpetuo reſidens, ut Orientem verſus excurrat, atque cuſtodiat. Reliquas decem armat Creta inſula, & liberis remigibus implentur, quibus indigenæ cives præficiuntur. Eſt in ſinu Adriatico magiſtratus alius nomine Capitanei, cui in Pharo inſula reſidenti quatuor ſubſunt triremes cum uno duce. Habent quoque gubernatorẽ unum cum quatuor triremibus, quæ ab invitis militibus remigantur: hic apud Corcyram ſtationem habet ſub vexillo Proviſoris, & apud Cretam hybernat, ut ſi verno tempore bellum ingruerit, decem præſto ſint triremes: at pacis tempore quatuor tantum armantur, quibus cum ad Proviſorem Corcyram verſus revertitur.

Præterea in finibus fere ſinus Adriatici Capitaneum Fuſtarum, hoc eſt, minorum triremium, detinet cum quinque fuſtis totidemque navigiis armatis ad reprimendos inſultus Vſuccorum, quæ gens Signiam incolit, ſub ditione Regis Romanorum, plurimaq; damna inferre conſuevit. Triremes liberæ ferunt homines duos & quinquaginta:

coactæ totidem; & utræque bellicis tormentis, aliiſque neceſſariis munimentis inſtructæ ſunt, præfecti vero ſalarium habent centum ſexaginta aureos menſtruos.

Vt dixi, omnes hi Præſides Duceſve à Republica ſtatuta loca, ubi reſideant, & excurrant, habent, neque oportet eos mandata vel tantillum tranſgredi. Hæ triremes optime navigant, ſed in navigationibus ſuis timidæ ſunt, quia ante veſperas portum petunt, & nunquam noctu iter faciunt.

Præſides ſingularum triremium, & Proviſores triennio abſunt, mox revertuntur in patriam magiſtratum depoſituri, & ſucceſſorem accipiunt, adque alia eliguntur munia. Etſi bene remigant, tamen in velificando tardæ ſunt, humileſque nimium, adeo ut ab irato mari impedimentum habeant, quo minus progredi poſſint: ſed affabre, ac perfecte ædificatæ ſunt, habentque remigum ordines ſex & viginti.

Venetiis viſitur navale, in quo trecentæ ſunt triremes, omniaque armamenta ad illas inſtruendas neceſſaria: & poſtulante neceſſitate Veneti, quotlibet triremes omnis generis armare queũt: ſed quanquam id efficere poſſunt, & pecuniam theſauroſq; admirandos poſſident,

ſident,eas tamen ſuſtentare difficillimũ illis eſſet, cum frugem, vix ſuffecturam Venetiis, in ditionibus ſuis colligant, nedum claſſium egeſtati ſatisfacturam.

Verum hæc Reſpublica ejuſmodi pollet ſapientia; ut pacem colat, & amicitiam tueatur omnium Principum, præſertim Chriſtianorum: adeo ut ex Sicilia aliiſque partibus commeatus defuturi non ſint & milites ob celebrem ſtipendiorum promptitudinem libenter advolaturi: qua de cauſa claſſes eorum formidabiles eſſe oportet.

Pars Tertia & ultima.

RELiquum eſt, ut Politia conſideretur. Totam Rempubl. quadraginta fere Senatores tractant. Hi ſunt Procuratores Sancti Marci ſex, qui gradus excepto Principe ſupremus eſt. Et nonnulli ad hanc dignitatem eliguntur, quod in minoribus magiſtratibus, & reipublicæ adminiſtrationibus honeſte ac laudabiliter ſeſe geſſerint: alii magnam pecuniæ ſummam erogaverint, ut hoc gradu cohoneſtarétur. Sequuntur hos Conſiliarii ſex, & Decem-viri: tres Sapientes, ut vocant, magni, tres continentis. Qui omnes magiſtratus, exceptis Procuratoribus qui perennes ſunt, paſſim immutantur, ſuntque

cæte-

cæteris omnibus honeſtiores, utpote penes quos totum regendæ Reipubl. pondus recumbit.

Princeps autem etſi id nominis habet, tamẽ omni caret auctoritate: quia nihil ſine Conſiliariis efficere, & ne epiſtolam quidem aperire valet: quolibet octiduo, Mercurii die, ſalarium exigit centum zecchinorum: aulam non alit, ut liberi Principes, ſed congruam ſolũ familiam. Iiſdem fere veſtibus, quoad formam, utitur, quibus dicti Senatores, excepto, quod pileum fert ab uno latere acutum, quaſi in cornu deſinat. Quoties terra marive progreditur, univerſus eum Senatus comitatur, maximo quidem cum decoro ac majeſtate egredi è civitate abſque Senatus venia non licet. Primus Dux Venetiarum creatus fuit anno Chriſtiano ſeptingenteſimo ſexto, & ad hæc uſque tempora fuere Duces octuaginta novem. Decem-viri cæteris magiſtratibus præſtant, quia coram iis graviora Reipubl. negotia agitantur, & delicta plectuntur, ut falſæ monetæ, læſæ Majeſtatis, patriciorum homicidia, aliiq; atrociſſimi caſus. In hoc Decem-virorum Conſilio interveniunt etiam Dux, & Conſiliarii cæteri cum ſupra numerariis.

Quicunque Collegium conſtituunt, nume-

numero ſunt ſeptem & viginti, hoc eſt, Conſiliarii ſex, ſapientes magni ſex, totidem ſapientes continentis, tria capita quadrageſimi ordinis, & quinque ſapientes ordinum. Verum cum aliquid arcani tractandum eſt, capita decemvirûm vocantur, quæ tria ſunt; quia ſingulis menſibus capita creantur: qui cum advenerint, jubentur egredi tria capita quadrageſimi ordinis, & quinque capita ordinum: tuncque deliberant inter ſe, quicquid neceſſe eſt.

In Conſilio Rogatorum, hoc eſt, in Senatu comprehenduntur urbani fere omnes magiſtratus, & nonnullorum tantum capita, ſeu limitatus numerus, quorum plerique ſuffragii jure carent, omneſque circiter centum quinquaginta ſunt. Leguntur in hoc Senatu epiſtolæ, quæcunq; ad eum ſcribuntur à Principibus totius orbis terrarum, à Legatis, à rectoribus urbium, aliiſq; ſuis miniſtris, & politica negotia quælibet tractantur, bellumque aut induciæ decernuntur. Cuilibet Senatori licet in materia, qua de agitur, diſſerere, ſuamq; interponere ſententiam: ſed per ſuffragia concluditur, ſicuti in cæteris Conſiliis uſitatum eſt. Ad hoc Conſilium omnes omnium preces porrigũtur, Ducum militum, aliorumq; adminiſtrorum,

rum, qui benemeriti alicujus cauſa, vel laudabili aliquo opere præmium poſcunt, vel juſta aliqua ratione petũt admitti ad ſe purgandũ: & revera in exorandis precibus benignum eſt hocCõnſilium. Referunt in Senatum Sapientes Magni quolibet octiduo de omnibus, quæ agenda ſunt, factiſq; relationibus epiſtolæ tribuuntur neceſſariæ. Omnia Conſilia ſuos habent epiſtolarum magiſtros, ſed ii majore ſunt in exiſtimatione, qui Decem-viris inſerviunt, hique à Senatu eliguntur, & ſtipendia merent, gradibuſque multis fruuntur.

Sunt etiam diverſi magiſtratus, qui cauſas civiles & criminales ſeparatim determinãt, limitatis juriſdictionibus. Horum magiſtratuum ſententiæ definitivæ ſunt, neque ab iis datur provocatio: ſunt quoque minores magiſtratus, quos enumerare ſupervacaneum puto. Illud tamen non prætermittam, ſolere quolibet Solis die Conſilium cõgregari, in quod omnes patricii omnis ætatis ſupra vigeſimum annum ingrediuntur: in quo Conſilio omnes terra mariq; magiſtratus eliguntur: graduſq; juxta meritorum proportionem diſtribuuntur: ad civitates autem regendas viri provectæ mittuntur ætatis. Quod ſi laudabiliter ſe geſſerint, ad majora pro-

promoventur: ſin minus, deprimũtur, adeo, ut nunquam amplius ad honores emergere queant: quod ſi iniquitates commiſerint, ſevere puniuntur: ſingulis trienniis aut quinquenniis conſuevit Reſpublica terra marique Syndicos expedire, quorum munus eſt in acta omnium rectorum inquirere, quicunq; ſubditos gubernaverunt, aut gubernant: cumque redierint Venetias, in jus vocant reos, & cauſa tractatur, donec de jure terminetur. Revera hujus Reipublicæ leges, quæ tam pulchrum imperium tamdiu ſervarunt, ſummis laudibus efferendæ ſunt. Fruuntur Veneti in præſens pace cũ omnibus Principibus, & quia timidi ſunt potius, quam militares, tranquillitatem pacis turbis anteponunt. Nullam tamen à quoquam injuriam tolerant, & à nemine præter Turcam ſe timere profitentur: qui Turca, quia omnibus Venetorum ditionibus maritimis imminet, ab iiſdem omnia quæ vult extorquet: ſtatim enim atq; malum aliquem affectum iis oſtendit, illi muneribus ipſum placare conantur. Et nihilominus ſi ab ipſo vexarentur, poſſent adjunctis auxiliis Principum, ac præſertim Hiſpanorum, à tanto tyranno ſatis ſe & ſua defendere.

Reditus Venetiarum in pluribus conſiſtunt: ex vino ſunt aureorum octuaginta millia. Ex oleo ſex millia. Ex mercium portoriis centum millia. Ex ingreſſu mercium quadraginta millia. Ex triceſima quadraginta millia. Ex egreſſu mercium triginta octo millia. Ex tritici portorio viginti millia. Ex ferro decem millia. Ex carne triginta millia. Ex fructibus ſex millia. Ex lignis octo millia. Ex Paneriis octo millia. Ex molendinis octo millia. Hique fere ſunt omnes Reipublicæ reditus, præter eos, quos ex ſingulis civitatibus colligi retulimus.

Collectio redituum annuorum prout ſupra annotantur.

Ex urbe Patavina Aureor.	140000
Ex urbe Vicentina	36000
E Veronenſi diſtrictu.	90000
E Brixienſi	100450
E Bergomenſi	60000
E Foro-Iulienſi Patria	30000
E Tarviſina civitate	90000
E Dalmatia	10000
In ipſa urbe Venetiar.	394000
Summa totalis	950450

V. DE

Reditus Venetiarum in pluribus con-
ſiſtunt: ex vino ſunt aureorum octo-
ginta millia. Ex oleo ſex millia. Ex mo-
ciom portoriis centum millia. Ex in-
greſſu mercium quadraginta millia. Ex
triceſima quadraginta millia. Ex egreſ-
ſu mercium triginta octo millia. Ex ma-
ritimo portorio viginti millia. Ex ferro de-
cem millia. Ex carne triginta millia. Ex
fructibus ſex millia. Ex lignis octo mil-
lia. Ex Paneriis octo millia. Ex molen-
dinis octo millia. Hique fere ſunt o-
mnes Reipublicæ reditus, præter eos
quos ex ſingulis civitatibus colligi no-
tulimus.

*Collectio redituum annuorum præ-
ſupra annotantur.*

Ex urbe Patavina Aureor.	140000
Ex urbe Vicentina	35000
E Veronenſi diſtrictu	90000
E Brixienſi	100450
E Bergomenſi	60000
E Foro-Julienſi Patria	30000
E Tarviſina civitate	90000
E Dalmatia	10000
In ipſa urbe Venetiar.	394000
Summa totalis	950450

V. DE

V.

DE POTENTIA ET ÆRARII Venetorum copia aut inopia;

ex St. D. T. V. T. & aliis.

Dominium Venetum quotannis ex omnibus ſtatibus eidem ſubjectis tempore pacis percipit duas milliones aureorum in hunc modum.

Ex urbibus quas in Italiæ continente poſſidet, octingenta coronatorum millia; quarum Brixia & Bergomum fere trecenta millia pendunt. In ipſa autem Civitate Venetiarum è diverſis portoriis & vectigalibus aliiſque tributis ſeptingenta millia coronatorum. nam ſolum vectigal vini quotannis cxxx millib. coronatorum redimitur.

Præterea è diverſis decimis & taxis nobilitati & vulgo impoſitis in ipſa civitate magna argenti vis percipitur; reliqua Iↄ mill. è vectigalibus ſalis colliguntur (cujus magna copia in locis maritimis conficitur) itemq; è portoriis & tributis urbium maritimarum. Olim quoq; è Regno Cypri quingenta millia Coronatorum percepiſſe Remp. authores ſunt idonei; quam ſummam hodieque ex aliis ſubditis ſuis, per alium modum, haurire vulgo creditur.

X Hi-

Hi ergo ſunt Reipub. Venetæ reditus annui, cujus haud diſſimile eſt fatum quam aliorum principatuum in Chriſtiano orbe, nimirum omnes reditus ſuos quotannis in ordinarias expenſas quæ fiunt in præſidiarios, claſſem, municiones urbium & caſtellorũ, ſalaria magiſtratuum & ſimilia, impẽdere. unde vulgo creditur nihil ab ipſa reponi, & ſi quid forte ſupereſt, in antiquis debitis abſolvendis inſumi. Neque tamen propterea Rempub. hanc minus potentem eſſe, credibile eſt, nam principes & Reſpubl. eo potentiores judicantur, quo plures habent occaſiones & modos pecunias extra ordinem è ſuis emungendi; Reſpub. autem Veneta & longe habet plures modos & valde tutos, neque eſt cur ſubditos ſuos in hac parte metuat, quemadmodum plerique alii principes coguntur facere. Nam bello ingruente, aut quando ſupra ordinarium modum Claſſis armanda eſt, (pacis quidem tempore, ſed cum tamen ob magnos Turcarũ apparatus merito ſibi metuunt) ad extraordinarios ærarium ſuum augẽdi modos Reſp. ſe convertit, qui quidẽ varii ſunt, ſed ad tres fere ſpecies revocantur.

Prior eſt decimarum, quæ patriciis juxta & plebeis ratione bonorum ſoli

&

& immobilium conſtitutæ ſunt incrementum; nimirum ut quod ſemel quotannis pendere conſueverant, id jam bis terue prout ſenatus decreverit, pendant. In eundem modum & vectigalia aut portoria mercium omnium, quæ à mercatoribus ſecundũ valorem earundẽ ſolvuntur (quod vectigal plerumq; decimam partem lucri quod ex illis mercibus vulgo percipitur æquat) augent; idque perfacili negotio à nobilibus juxta & plebeis conſequuntur.

Secundus modus eſt: ubi prior non ſufficit neceſſitati Reipublicæ, Patritii magiſtratuum munera gratis obeunt aliquot annis; itemq; præcipuos honores, quos pro meritis conferre ſolebant in patricios, pretio vendunt, non tamẽ in perpetuum neq; iis ſemper qui plurimum offerunt; nam non raro eoſdem potius minus offerentibus addicunt, quam ut indignos in iiſdem propter opum abundantiam verſari patiantur. Hoc modo, cũ ex fœdere Cameracenſi pene omnes Europę principes in Remp. impetũ facerent, illam ſupra quingenta millia aureorum in ærarium retuliſſe conſtat. Huic accedit quod per diſpenſationem & certo pretio nobiles adhuc minores ad conſilii aditum admittant, & honorum capaces declarent.

Tertius eſt, grandi aliqua neceſſitate urgente, à particularibus argentū mutuo accipere, vel ingratiis ſi non ultro conſentiant, quem in finem & ſupellectilem & bona immobilia vendere nōnunquam ſolent eorum qui pertinaciter reluctantur. Reſpub. autem ſe obligat ad reſtituendū intra certos annos quicquid in hunc modum ſumſerit, & modicas uſuras quotannis perſolvit, puta aut duo pro unoquoque centenario, quo modo vetera debita abſolvit; aut quinq; pro unoquoque centenario. Præterea & bona certa immobilia per ſortes à Rep. ad particulares nonnunquam tranſtulerunt. Denique infinitos habet hæc Reſp. ærarium ſuum supplédi modos, quibus & uſa eſt interdū & ubi res exegerit adhuc uti poſſit; nam cum privatorū opes immenſæ ſint, & Reſp. leni ſuo imperio omnium obſequium & amoré ſibi cōciliaverit, nullo non tempore publico ærario laboranti ſuccurrere perfacile erit. Neque facile ratio iniri poteſt, quos quantoſq; theſauros Reſp. poſſideat. Hactenus ille.

Poſſemus hic quoque aliorum opiniones adjicere, ſed quia in libello de Principibus Italiæ jam illas attulimus, ſupervacaneum exiſtimamus hîc denuo eaſdem repetere.

Tertius eſt, grandi aliqua neceſſitate urgente, à particularibus argenti mutuo accipere, vel ingratiis ſi non libenter conſentiant, quem in finem & ſupellectilem & bona immobilia vendere ſolent nunquam ſolent eorum qui pertinaciter reluctantur. Reſpub. autem ſe obligat ad reſtituendū intra certos annos quicquid in hunc modum ſumſerit, & modicas uſuras quotannis perſolvit, puta aut duo pro unoquoque centenario, quo modo vetera debita abſolvit, aut quinq; pro unoquoque centenario.

Præterea & bona certa immobilia per ſortes à Rep. ad particulares nonnunquam tranſtulerunt. Denique in ſumma habet hæc Reſp. ærarium ſuum ſupplendi modos, quibus & uſa eſt interdum & ubi res exegerit adhuc uti poſſit; nam cum privatorū opes immenſæ ſint, & Reſp. leni ſuo imperio omnium obſequium & amoré ſibi cōciliaverit, nullo non tempore publico ærario laboranti ſuccurrere perfacile erit. Neque facile ratio iniri poteſt, quos quantoſq; theſauros Reſp. poſſideat. Hactenus ille.

Poſſemus hîc quoque aliorum opiniones adjicere, ſed quia in libello de principibus Italiæ jam illas attulimus, pervacaneum exiſtimamus hîc denuo eaſdem repetere.

VI. F. Leand.

VI.

F. LEANDRI ALBERTI DE INCREMENTIS DOMINII VENETI DIATRIBE.

PRimordio ac amplitudine civitatis hujus qua nunc eſt, dictâ, conſequitur, ut formam reip. dicamus; qua narratione ſimul incrementa tum populi, tum ædificiorum, & imperii quoq; tam maritimi, quam terreni ſpecies commemorabitur. Ab initio itaq; Conſulum magiſtratus, dein Tribunorū, ut diximus, nempe ſub imperii Romani nomine habuit; at quamdiu, nec ſatis inter auctores conſtat. Sabellicus ſcribit annos fere CCLXXXII, ut aliqui voluerunt, quidam CCXCVII, alii CCXCVI, nec minus CCXXX ſub iis magiſtratib⁹ exactos tradunt; tanta hic authorum varietas. His temporibus autem maxima civitas incrementa ſumpſit, acceſſione magnæ multitudinis quæ Roma, Mediolano, Ticino, Brixia, Mantua, Verona, Vicentia, Patavio, multiſque præterea ex locis huc confluebat ob Italiæ vaſtitaté. quam Attila, Gothi, Longobardi, aliæque barbarę gentes effecerant, uti aperte. Blondus & Sabellicus in hiſtoriis perſcribūt. Tribunis etiam poteſtatem

urbis gerentibus cum Narſes Eunuchus Imperatoris Iuſtiniani legat⁹ in Italiam contra Gothos veniſſet, rege tunc illorum Totila, profectum ad hæc tum Venetæ civitatis initia vehementer admiratũ legitur ædificiorum in ſtagnis tam multorum tamq; magnificorum ſitum, & maximam item populi frequentiam;ideoque votum D. Theodoro & D. Geminiano nuncupaſſe, ſi victoria potiretur, iis hic templa conſtituendi; victoremq; ſubinde reverſum voti fidem perſolviſſe, ſtructis illorum Divorum templis ad pomarii caput. Auctu igitur ingenti circa hæc tempora crevit, quum aliarum Italiæ civitatum quas barbari indies vaſtabant coloni huc confluerent, maximeque circa Rivum altum conſiderent. Ædificavere tum quoque Patavini Caſtellum Olivolenſe, quod poſterioribus ſeculis Epiſcoporum Caſtelli qui nunc Patriarchæ dicuntur, ſedes ac domicilium effectum eſt. Narſetem etiam Veneti cõtra Gothos magnis auxiliis navium aliiſque belli ſubſidiis juvere, & aquis interrupta itinera munivere pontibus, quibus ab Tarviſio Ravennam exercitus Romanus commode traduceretur, uti à Procopio, Blondoque ac Sabellico memoriæ proditum eſt. Sub Tribu-

norum

urbis gerentibus cum Narſes Eunuchus Imperatoris Iuſtiniani legat⁹ in Italia contra Gothos veniſſet, rege tunc illorum Totila, profectum ad hæc tem Venetæ civitatis initia vehementer admiratū legitur ædificiorum in ſtagnis tam multorum tamq; magnificorum ſitum, & maximam item populi frequentiam; ideoque votum D. Theodoro & D. Geminiano nuncupaſſe, ſi victoria potiretur, iis hic templa conſtituendi, victoremq; ſubinde reverſum voti fidem perſolviſſe, ſtructis illorum Divorum templis ad pomarii caput. Aucta igitur ingenti circa hæc tempora crevit, quum aliarum Italiæ civitatum quas barbari indies vaſtabant coloni huc confluerent, maximeque circa Rivum altum conſiderent. Ædificavere tum quoque Patavini Caſtellum Olivolenſe, quod poſterioribus ſæculis Epiſcoporum Caſtelli qui nunc Patriarchæ dicuntur, ſedes ac domicilium factum eſt. Narſetem etiam Veneti contra Gothos magnis auxiliis navium aliiſque belli ſubſidiis juvere, & aquis interrupta itinera munivere pontibus, ut ab Tarviſio Ravennam exercitus Romanus commode traduceretur, à Procopio, Blondoque ac Sabellico memoriæ proditum eſt. Sub Tribunorum

norum etiam poteſtate D. Martini Divique Ioannis Bragolanī fana dedicata. Priuſquam in magiſtratuum ſerie ſucceſſioneque procedamus, dicenda quædam viſa ſunt prius, quæ ad ſequētium intellectum neceſſaria ſunt, & à nobis qua maxima fieri poſſit brevitate memorabuntur. Circa DCX à Chriſti nativitate annum Giſulphus Dux Forijuli Patriarchā fecit veteris Aquileiæ Ioannem Abbatem, ſuperſtite tum adhuc Candiano Novæ Aquileiæ Patriarcha: dignitatem enim illam Pontifices Romani jam tum ante Gradum tranſtulerant. Quinto igitur anno poſt, bini hi Patriarchæ depacti inter ſe ſunt, ut Aquilienſis cōtinente potiretur, ad Gradenſis vero diœceſim pertinerent omnia in ſtagnis loca, quæ nunc Ducatus Veneti nomine complectuntur. Exin anno XIV quum Rhotaris Longobardorum rex Opitergium evertiſſet, & ejus urbis Epiſcopus Magnus in æſtuaria tanquam in tutum conceſſiſſet, ibi ex auctoritate Severini Pontificis Romani ac Imperatoris Heraclii civitatem inſignem condidit, Heracliamque denominavit in gratiam Cæſaris. Eodem anno Paulus Altinatium antiſtes cum ea multitudine quæ deleto à Longobardis Altino ſuperfuerat, Torcellum

commigravit, ibique ſedem Epiſcopatus ex auctoritate quoq; Severini Pontificis Romani fixit, quæ in hodiernum uſq; diem ipſo in loco manet. Præterea domicilium Præſulatus antiſtes etiam Patavinus ad Methamaucum ejuſdem etiam Pontificis conſenſu tranſtulit, Arrianæ hęreſis contagium fugiens, quæ tũ iis in locis indies gliſcebat. Hoc ipſo quoq; tempore ſtagnorum & paludium incolæ ac eorum magiſtratus, cum regibus Longobardis pacto convenerunt, ut univerſa regio Venetia, quæ continentem amplectitur, ab Addua flumine uſque ad ipſam oram & æſtuaria Longobardiæ nomen caperet; quicquid autẽ in ſtagnis marinis ſitum erat, id Venetiæ retinerent. Ita Sabellicus. Dein anno poſt Chriſti nativitatem DCL. Conſtantinus Imperator Heraclii filius Romam cogitans, cum Torcellum veniſſet, primum ejus vicum à ſe Conſtantiacũ vocari voluit. Circa hæc quoque tempora prægravans Heracliam multitudo laxiorum ſedium cauſa vicinam occupavit inſulam, urbemque novam in ea condidit Aequilium. Ita cum ſtagna hæc jam multitudine populorum frequentarentur, qui prius Conſulum, deinde Tribunorum magiſtratus (nã ut Donatus Ianottus ſcribit,
inſula

commigrarit, ibique ſedem Epiſcopa-
tus ex auctoritate quoq; Severini Pon-
tificis Romani fixit, quæ in hodiernum
uſq; diem ipſo in loco manet. Præter-
ea domitiam Præſulatus antiſtes ce-
iam Patavinus ad Methamaucum ejuſ-
dem etiam Pontificis conſenſu tranſtu-
lit, Arrianæ hæreſis contagium fugiens,
quæ tũ iis in locis indies gliſcebat. Hoc
ipſo quoq; tempore ſtagnorum & pa-
ludum incolæ ac eorum magiſtratus
cum regibus Longobardis pacto con-
venerunt, ut univerſa regio Venetiæ
quæ continentem amplectitur, ab Ad-
dua flumine uſque ad ipſam oram Æ-
ſtuaria Longobardæ nomen caperet,
quicquid autẽ in ſtagnis marinis ſitum
erat, id Venetiæ retinerent. Ita Sabell.
cus. Dein anno poſt Chriſti nativitatem
DCL. Conſtantinus Imperator Heracli
filius Romam cogitans, cum Torcel-
lum veniſſet, primum ejus vicum i[llegible]
Conſtantiacũ vocari voluit. Circa hæc
quoque tempora prægravans Hera-
cliam multitudo laxiorum ſedium cau-
ſa vicinam occupavit inſulam, urbem-
que novam in ea condidit Aequilium.
Ita cum ſtagna hæc jam multitudine
populorum frequentarentur, qui prius
Conſulum, deinde Tribunorum magi-
ſtratus (nã ut Donatus Ianottus ſcribit,
inſula

inſula quæq; Tribunum creabat ſuum) habuere, nimirum annis fere CCXXXII Blondo Sabellicoque auctoribus, etſi quidam CCLXXXII. alii CCXCVI. nonnulli etiam CCLXXVI dixerint; tandẽ omnium populorum conſenſu novum magiſtratum erigere, veteremque formam publicæ poteſtatis Duce creato mutare viſum fuit. Itaque conventu apud Heracliam Patriarchæ Gradenſis ſacerdotumq; ac Tribunorum, primariorumq; civium cujuſque populi, Dux creatus Paulinus, ſeu Paulatius Heraclianus, anno poſt Chriſti nativitatem DCXVII. ſed ut Ianottus ſcribit DCCIII. ab conditis Venetiis CCLXXXII. Primus igitur ille Dux populorum conſenſu votiſque communibus appellatus, imperio ſumpto, quanquam nihilominus adhuc inſulæ Tribunos legerent, ab iis quippe ad Duces provocatio erat, pacem cum Longobardis fecit, & Heracliæ fines à majori planitie uſq; ad minorem protulit. Diem functus anno principatus XXII ſucceſſorem accepit Vrſum Heraclianum, quem ſeptimo anno populi concurſu cæſum Blondus auctor eſt. Sabellicus aliter; Paulatium anno imperii vigeſimo, menſe ſeptimo fatis interceptum, ſucceſſorẽ habuiſſe Marcellum Heraclianum ſcribit, cui annis

novem Ducatu potito ſubleẽtus ſit Orleus Hipatus cognomento Vrſus, quem undecimo imperii anno populus occiderit. Apparet igitur horum auctorum non mediocris circa primos Duces varietas, quippe quia Blondus unum prætèrire videtur: conſentiunt tamen Vrſo cæſo novum magiſtratum conditum, Duciſq; nomẽ in Magiſtri militum qui Ducis plane poteſtatem haberet, commutatum, idque Sabellicus quadrageſimo anno poſt Ducem primum creatũ accidiſſe perhibet. Itaque primum Magiſtrum militum Veneti fecere Dominicum Leonem; cui poſt annalem magiſtratum mortuo populi ſuffragiis Fælix Cornicula ſuffectus, Fælici Theodatus Vrſi ducis interfecti filius ab exilio revocatus, Theodato Iulianus Ceparius vel ut quidã volunt Hepates, poſt hunc Cianus Fabricianus qui Magiſter militum quintus fuit, anno quinto ſcilicet poſt conditum magiſtratum, ut Sabellicus memoriæ prodidit. Blondus tamẽ quatuor tantum Magiſtros militum fuiſſe refert, Dominicum, Leonem, Fœlicem Corniculam, Iulianum Ceparium, & Ioannem Fabricianum quem Sabellicus Cianum nominat. Is magiſtratu inito populi ſeditione captus orbatuſque luminibus & ab imperio depoſi-

poſitus eſt. Quidam hoc anno graviter inter ſe cõflixiſſe ſcribunt Heraclianos & Ieſulinos loco qui nunc Canalis Arcus ab illa ſpectabili cruentaque pugna dicitur; eaque de cauſa tam magnam hominum multitudinem ex Heraclia, Ieſulo, Æquilioque migraviſſe. Poſt id certamen conventu apud Meduacum indicto Ducum magiſtratum reſtituere viſum eſt, ſimulque Dux tum Theodatus *Vrſi* Ducis interfecti filius appellatur, ut ſic Magiſtrorum Militum nomine inducto circa DCCXLII. à Chriſti nativitate annum Ducaria poteſtas redierit. Theodatum qui ſedem Ducatus ab Heraclia Methamaucũ tranſtulerat, cum ibi ad oſtium Meduaci arcem ædificaret, eaque propter in ſuſpicionem tyrannidis & vi retinendi imperii veniſſet, anno principatus XIII. populus per tumultum cepit, oculiſq; ſpoliatum à magiſtratu depoſuit, ſublecto in locũ ejus *Galla*. Sed & is cum ann. XIV. principatus ſeditione popularium captus orbatuſq; luminibus & ab imperio dejectus fuiſſet, novum publicæ poteſtatis inſtitutum eſt formatum, Duce creato Dominico Monetario Methamauceno, & additis illi per ſuffragia populi binis Tribunis, qui una rempublicam pari authoritate ac annuo magiſtratu gererent.

rent. Vix tamen annū primum imperii Dux ille implere potuit, quin multitudinis furore luminibus orbatus principatu detruderetur. Exin imperii poteſtas iterum ad Heraclianos venit Duce creato Mauritio Galbio, qui exacto anno primo, ut filius ſibi in principatu collega daretur effecit, pernicioſo ad poſteros exemplo. Hoc anno Adrianus primus Pontifex Romanus Obelaltum Marinum Olivolenſi Eccleſiæ primum Epiſcopū dedit; qui dein ædem D. Moſis condidit. Poſt hæc Caſtelli nomen accepit Olivolum, quod in urbis parte eſt; ubi inſulæ quædam olim ipſi Olivolo ſubjectæ. Mauritius Dux ſuperbia magna fuit, adeo quidem ut Ioannem Patriarchā Gradenſem verberibus graviter cæciderit, ex quibus paucos poſt dies mortem obiit: ſucceſſorque Fortunatus cum in ultionem necis ejus conjuraviſſet, populi impetu exactus in Franciam profugit. Dein autem Ducatus patri filioq; abrogatus eſt, Obelerio tum Methamauci Tribuno ſublecto, qui poſt Chriſti nativitatem DCCCIII. annus fuit. Is nondum expleto magiſtratus anno primo, ſeditione multitudinis pulſus Tarviſium ſe recepit, ibique Dux iterum ab exulibus Venetiis creatus, fratrem Beatum collegam ſumpſit.

Circa

rent. Vix tamen annū primum imperi
Dux ille implere potuit, quia multitu-
d nis furore luminibus orbatus princi-
patu detruderetur. Erin imperii pote-
ſtas iterum ad Heraclianos venit Duce
creato Mauritio Galbio, qui eradem
anno primo, ut filios ſibi in principatu
collega daretur effecit, pernicioſo ad
poſteros exemplo. Hoc anno Adrianus
primus Pontifex Romanus Obelalnum
Marinum Olivolenſi Eccleſiæ primum
Epiſcopū dedit; qui dein ædem D. No-
ſis condidit. Poſt hæc Caſtelli nomen
accepit Olivolum, quod in urbis parte
eſt; ubi inſulæ quædam olim ipſi Oli-
volo ſubjectæ. Mauritius Dux ſuperbia
magna fuit, adeo quidem ut Ioannem
Patriarchā Gradenſem verberibus gra-
viter cæciderit, ex quibus paucos poſt
dies mortem obiit: ſucceſſorque Fortu-
natus cum in ultionem necis ejus con-
juravisset, populi impetu exactus in
Franciam profugit. Dein autem Duca-
s patri filioq; abrogatus eſt, Obelerio
m Methamauci Tribuno ſublecto,
i poſt Chriſti nativitatem DCCCIII.
ius fuit. In nondum expleto magi-
tus anno primo, ſeditione multitu-
s pulſus Tarviſium ſe recepit, ibique
iterum ab exulibus Venetiis crea-
ratrem Beatum collegam ſumpſit.
Circa

Circa hæc tempora, nempe poſt Chriſti nati DCCC annum, cum Pipinus Caroli Magni filius Italię rex factus, Fortunati Patriarchæ ac Obelerii Beatique ſuaſu bello Venetos peteret, ii nō procul Tarviſio acie victi his cōditionibus pacem cum Carolo Pipinoq; fecerunt, ut Obelerius cum Beato fratre in principatum reſtitueretur. Ita nonnulli prodiderunt ſcriptis, adduntque, poſt abitum Pipini cælum cum uxore Obelerium populi ſeditione, Beatumque ſolum in Principatu relictum. Alii ſcribunt utrumq; relegatum ad Methamaucum, nec unquam exin ad imperium reverſos; ſuffectumqúe populi ſuffragiis Valentinum eorum fratrem natu minimum. Vtcunque tamen, inquit Sàbellicus hoc ſe habeat, quintum eos annum principatus conſtat haud exceſſiſſe. Eodem anno quo cum Pipino depugnatū eſt, Heracliam Veneti excidêre; quamobré magna tum inde nobilium hominum multitudo Venetias traducta, non mediocri incremento urbem auxit; quorum deinde plurimi reipublicæ gubernacula tenuere, ac poſteri in hodiernū uſque diem regunt. Iiſdem temporibus & ex Aquileia multi huc domicilia ſedeſque tranſtulere: quorum acceſſione præter alios ex variis indies urbibus

Vene-

Venetias quoque ſe recipientes in tantum civitas aucta tum eſt, ut iterum hoc tempore condita poſſet dici. Accidit porro id Gallorum metu, qui illa tẽpeſtate Venetiam habebant infeſtam. Itaque Duce tum Angelo Patriciaco Heracliano, Tribuniſque cum illo duobus rempublicam gerentibus, quia tam frequens circa Rivum altum concurſus hominum fiebat, ut ibi ſimul conſiſtere omnes haud poſſent, inſulæ vicinæ pontibus connecti LX cœpere, quo laxius habitaretur. Deinde quia nobiliores potiſſimaque civitatis pars Rivum altum incolebat, iſque majori dignitate locus, & magis reipubl. gubernationi idoneus eſſe videbatur, ſententia communi ſedes Ducatus eo tranſlata eſt. Sic igitur Angelus Dux huc commigravit, ædeſq; magnificas in loco extruxit, quarum in hodiernum uſque diem reliquiæ ſuperſunt: qua occaſione tum civitatis mutari nomen cœpit, ut pro Venetiis Rivuſaltus diceretur, ut Blondus auctor eſt: pariterq; templum Olivolenſe ab Caſtello quod juxta erat, Caſtellanum vocatum. Triennio poſt Angelus Dux Heracliam refecit, at non eadẽ qua fuerat amplitudine, civitatemq; novam denominavit; quæ nunc quidẽ adhuc appellatio ſupereſt, nec tamen ideo

Venetias quoque ſe recipientes in earum civitas aucta tum eſt, ut iterum hoc tempore condita poſſet dici. Accidit porro id Gallorum metu, qui illa tempeſtate Venetiam habebant infeſtam. Itaque Duce cum Angelo Particiaco Heracliano, Tribuniſque cum illo duobus rempublicam gerentibus, quia iam frequens circa Rivum altum concurſus hominum fiebat, ut ibi ſimul conſiſtere omnes haud poſſent, inſulæ vicinæ pontibus connecti LX cœpere, quo laxius habitaretur. Deinde quia nobiliores potiſſimaque civitatis pars Rivum altum incolebat, iſque majori dignitate locus, & magis reipubl. gubernationi idoneus eſſe videbatur, ſententia communi ſedes Ducatus eo tranſlata eſt. Sic igitur Angelus Dux huc commigravit, ædeſq; magnificas in loco extruxit, quarum in hodiernum uſque diem reliquiæ ſuperſunt: qua occaſione tum civitatis mutari nomen cœpit, ut pro Venetiis Rivuſaltus diceretur, ut Blondus auctor eſt: pariterq; templum Olivolenſe ab Caſtello quod juxta erat, Caſtellanum vocatum. Triennio poſt Angelus Dux Heracliam refecit, at non eadē qua fuerat amplitudine, civitatemq; novam denominavit; quæ nunc quidē adhuc appellatio ſupereſt, nec tamen

ideo

ideo quod locus incolatur, ſed propter Epiſcopatum. Idem Dux cœnobium D. Zachariæ fundavit illatis ejus ſancti viri oſſibus. Circa hæc quoq; tempora Caſtellanam ædem Vrſus Epiſcopus D. Petro dedicavit. ejuſque gentiles templa duo binis inſulis erexere D. Severo & D. Laurentio. Dein Angelus Dux collegam imperii ſumpſit Ioannē filium natu minorem: quapropter cum Iuſtiniani majoris natu ab imper. Leone Bizantio reverſi indignationem in ſe convertiſſet, quo ejus animo ſatisfaceret, Ioannem populi judicio Conſtantinopolim exulatum mitti curavit, ſimulq; in imperii ſocietatem Iuſtinianum cum Angelo nepote ex Ioanne filio relegato ſumpſit. Exin detecta conjuratione Ioannis Tornarici, Bonique Bragadini contra Duces eos tres inita, reis comprehenſis & morte multatis, Duces periculo defuncti ſunt. Circa hęc tempora gens Tornaricorum, Bonuſq; Bragadinus ædem D. Danielis condidere. Mox anno à Chriſti nativitate DCCCXXVII fatis intercepto Angelo Duce, ſolus in principatu Iuſtinianus, filius ſuperfuit, nec tamen ſupra biennium. Ejus ultimo anno D. Marci Euangeliſtę corpus ex Aſia Venetias allatum traditur. Iuſtiniano diem functo frater ejus

Ioan-

Ioannes ab exilio revocatus Byzantio, Duxq; nominatus eſt. Is ædis auguſtiſſimæ D. Marci quæ Curiæ Ducali cohæret fundamenta jecit, magnaq; cum religione ſancta D. Marci oſſa delubro intulit. Hoc tempore Veneti maximis copiis in Methamaucenos miſſis Obelerium interfecere, quem eum in locũ relegaverant; urbemque ipſam everterunt: quamobrẽ Dux tum in Franciam ad Regem citatus eo ivit. Sabellicus tamen ſcripſit ejectum conjuratione nobiliorum aliquot civium, principe conjurationis Caroſio Bonicis filio, eaque propter in Galliam profugiſſe, Caroſium vero Ducatu præter auctoritatem populi occupato, mox Baſilii Traſimundi, Ioannis Martunii, ac Dominici Ortianici prætereaq; xxx primariorum civium, quos libertatis publicæ deſiderium impellebat cõſpiratione captum, & oculis ademptis in exilium actum, occiſo prius Theodato Aureo, Marino Patriciaco, Dominico Monetario, aliiſq; ex factione Caroſiana plurimis. Commiſſa tum reſpublica donec Ioannes è Gallia rediret, Vrſo Olivolenſi Epiſcopo, Baſilioque Traſimũndo & Ioanni Martunio eſt. Reverſus Ioannes non diu poſt inimicitias cum Maſtalicia familia contractas in æde Divi Petri circum-

cumventus, & ornamentis ducalibus ſpoliatus, adempta barba capilloque, magiſtratus anno octavo relegatus in Franciam eſt, ubi ſacris inauguratus, vitæ ſupremum diem cum mærore finivit. Ducē illi populus ſublegit Petrum Tradonicum Polæ natum, qui Gallico tumultu Æquilio pulſus Venetias ſe receperat. Is filium in principatu Collegā poſtulavit Ioannem, & claſſe LX. triremium Michaëlem imperatorem Conſtantinopolis adverſus Saracenos Apuliam infeſtantes juvit, ideoque Protoſpatarius ab eo dictus, qui tū temporis ſecundus ab imperatore Græciæ cenſebatur honor, Dux hic D. Pauli ædem ædificavit. Quarto dein anno Sclavi Caprularum urbem delevere ſub Pontificatu Maximo Sergii, qui prius Os porci dictus fuerat: eodemque anno fanum D. Margaritæ Maurus Epiſcopus Caſtellanus cōdidit. Dein orbatus filio Dux Petrus, & rempubl. ſolus gerens, quum in reditu àD. Zachariæ domum, à conjuratis quibuſdam anno principatus XXIX. fuiſſet occiſus, populi conventu Tres-viri creati, Petrus antiſtes Aequilius, Ioannes Archidiaconus Gradenſis & Dominicus Maſſonius, qui de conjuratis & percuſſoribus haberent quæſtionem; ipſeque Dux in

Y D.Za-

D.Zachariæ tumulatus anno poſt C.N. DCCCLXIV. quemadmodum Blondus ſcribit. Sublecto tũ Vrſo Patriciaco, cęſi principis familia non prius ædes Ducales ut populo traderet adduci potuit, quam inſula ſibi Pipilia cũ immunitate & conditionibus certis incolenda concederetur, ut Blondus auctor eſt. Sabellicus tamẽ aliter, quoſdam ex principis interfecti domeſticis reos ejus cædis in exilium ejectos, quoſdam ad quintum à Venetiis lapidem Pupiliam in inſulam relegatos ſcribit, qui eò cum uxoribus ac liberis profecti tantis incremẽtis augeri cœperunt, ut frequentiſſimum id oppidum poſt evaſerit; quod deinde Genuenſi bello deletum eſt. Locus nunc vulgo Poveia nominatur; antiqui Pupiliam, ut ait Sabellicus, dixere. Dux Vrſus an. principatus XIII. populi conſenſu Ioannem filium collegam aſſumpſit. Multa pręclare contra Saracenos geſſit qui Anconem cremaverant; hoſtemq; ipſum ora maris Adriatici tota propemodum ab Hydrunte Anconam uſque direpta vaſtataq; ad ſinum Tarentinum ut idem ibi faceret converſum, magna cum multitudine Chriſtianorum perſecutus, tãta fortitudine virtuteq; petiit, ut ingenti cum detrimẽto ejus fugaret; rurſuſq; dein ad inſulam Gradum pro-

fectum, eamque diripientem, tanta vi tantoq; animo aggreſſus eſt, ut fugere quam ocyſſime cogeret: nec inſequi deſtitit uſq; dum ex Adriatico ſinu prorſus ejecta peſte, Italiam parte hac pacatam tutamq; reddidiſſet. Hac de cauſa cum ab Imp. Conſtantinopolitano Baſilio Protoſpatarius Apocriſanorũ fuiſſet appellatus, honoris illius gratiam eximio munere XII. ingentium ex ære tintinnabulorum rependit, anno poſt C.N. ut Blondus auctor perhibet DCCCLXX. Prima hæc omnino tintinnabula, vulgus campanas vocat, Græcia vidit. Maxima deinde gloria rerum geſtarũ inclytus Vrſus vita conceſſit ann. principatus XVII. Ioanne filio ſolo Duce ſuperſtite. Nihil & hic à veſtigiis laudatiſſimi patris deflectens, Comaclum Ravennatibus ademit: at anno tertio poſt ob valetudinem infirmam cum populi voluntate fratrem ſibi Petrum ſubſtituit, confirmatuſq; dein collegam retinuit. Is æde DD. Cornelii & Cypriani in Methamauceno littore condita diem obiit. Tum Ioannes majorem fratrem Vrſum accepit collegã cum populi voluntate: quo poſt dies paucos imperio ſe abdicante, Ioannes etiam dein idem valetudinis cauſa fecit, ſexto poſt obitum patris anno. Sic cum ambo Duces

magiſtratu ultro ceſſiſſent, populus per comitia Ducem legit Petrum Candianum prudentiæ conſiliiq; maximi virum, anno à C.N. DCCCLXXXVII. Hic præclara claſſe Naretanos ſeu Sclavos ſuperavit, & iterum adverſus eoſdem pugnans in conflictu cecidit quinto menſe principatus. Hujus ob mortem turbatis vehementer populi animis Ioannes Patriciacus quē abdicaviſſe magiſtratum modo diximus, gubernacula Ducatus recepit ad tēpus, donec tranquillis comitiis Dux alius deſignaretur, uti ſexto poſt interitū Candiani menſe contigit. Electo itaque tum Petro Tribuno, qui à Chr. Nat. DCCCLXXXVIII. annus fuit, Ioannes novo Duci magiſtratum ceſſit. His temporibus in Italia duo reges caput efferre cœperunt Franeis ſpretis. Berengarius fuit Forojulienſis, & Guido Spoletinus. Petrum Tribunum Ducē Byzantinus Imperator Protoſpatarium etiam appellavit. Is Venetias mœnibus cinxit à Rivo Caſtello uſque ad D.Mariæ Iudenicæ; quo in loco magnum canalē ab æde Iudenicæ uſq; ad D. Gregorii catena ducta clauſit. Hoc anno Italiam vehementer afflixerunt Hungari, qui ab Tarviſio Mediolanum uſq; ferro flammaq; cuncta vaſtarunt, & ſtagna quoq; Venetorum navi-

bus.

bus repente factis ingreſſi. Civitatem novam, Foſſamque Clodiam & Caput aggeris diripuerant. Fuſi tamen dein à Berengario qui exercitum xv. mill. armatorum contraxerat; verũ non tam affecti quin iterum acie dimicantes copias illius propemodum ad internecionem cæderent: quamobrem cum hoſtem vi pelli haud poſſe Berengarius animadverteret, ad artes & munera cõverſum largitione effeciſſe ut ad ſua reverterentur, Blondus & Sabellicus perhibẽt, qui copioſe temporum horũ calamitates monumentis prodidere. Petrus Tribunus Dux gloria rerũ præclare geſtarũ inſignis diem ſupremum explevit anno principatus xxiii.populus Vrſum Patriciatũ ſuffecit ut Blondus ſcribit, ſed Vrſum Badoarium dicit Sabellicus. Is prudentia bonitateq; vir ſumma fuit,&Protoſpatarius etiam ab imperatore Conſtantinopolitano appellatus.Circa hæc tempora Conradus GermanusImperiiRomani gubernacula adeptus eſt: quamobrẽ turbatis paſſimItaliæ rebus maximam ejus partem occupavere Saraceni. Dux Vrſus poſt geſtam ſapienter rempubl. annis fere xix.imperium populo reſtituit,& inD. Fælicis Amiani cœnobio vitã reliquam inſtituto monaſtico ſancte exegit. Suc-

ceſſit illi Petrus Candianus qui & Sanutus, nam Candianorũ gentem Sanutos poſtea dictos Sabellicus auctor eſt. Patrem is habuit Petrum Candianum Ducem, qui uti prædiximus in pugna cum Narentanis cecidit. Protoſpatarii quoq; dignitate ornatus uti ſuperiores Duces ab Imperatore Byzãtino eſt. Primus imperium Venetum in Liburniam Dalmatiamque provexit; tam enim eo ſeculo res Imperatorum afflictæ jacebant, ut quacunque vi facile ditionem ſuam occupari paterentur. Genua quoque tum à Saracenis direpta, cum ejus urbis maritimæ opes vireſq; labefactatæ graviter ea clade fuiſſent, Veneti ſubinde mari potẽtes eſſe cœperunt, & exin continuo proceſſu ad tantũ maritimæ fortunæ culmen evecti ſunt, ut hoc tempore non modo rem aliorum quamvis æquent, verum etiam plurimas excedant, quemadmodum exemplis documentiſq; frequenter conſtitiſſe Blondus, Sabellicus, Platina, multiq; præterea ſcriptores docent. Petro Duci poſt annum alterum fere principatus, vel ut alii tradunt, ſeptimũ, fatis intercepto, populi ſuffragiis Petrus Badoarius Vrſi olim Ducis frater ſuffectus eſt; cui quoque biennio pòſt diem functo populi item ſententiis creatus ſucceſſit Can-

ceſſit illi Petrus Candianus qui & San-
tus, nam Candianorũ gentem Sancta
poſtea dictos Sabellicus auctor eſt. Pa-
trem is habuit Petrum Candianum
Ducem, qui uti prædiximus in pugna
cum Narentanis cecidit. Protoſpatari
quoq; dignitate ornatus uti ſuperiores
Duces ab Imperatore Byzãtino eſt. Pri-
mus imperium Venetum in Liburniam
Dalmatiamque proverit; tam enim eo
ſeculo res Imperatorum afflictæ jace-
bant, ut quacunque vi facile ditionem
ſuam occupari paterentur. Genua quo-
que tum à Saracenis direpta, cum ejus
urbis maritimæ opes vireſq; labefacta-
tæ graviter ea clade fuiſſent, Veneti
ſubinde mari potẽtes eſſe cœperunt, &
rin continuo proceſſu ad tantũ ma-
timæ fortunæ culmen evecti ſunt, ut
oc tempore non modo rem aliorum
amvis æquent, verum etiam pleri-
as excedant, quemadmodum exem-
s documentiſq; frequenter conflict-
londus, Sabellicus, Platina, multiq;
terea ſcriptores docent. Petro Duci
annum alterum fere principatus,
t alii tradunt, ſeptimũ, fatis inter-
), populi ſuffragiis Petrus Badoa-
rſi olim Ducis frater ſuffectus eſt;
oque biennio pòſt diem functo
item ſententiis creatus ſucceſſit
Can-

Candianus Badoarius filius. Is à patre collega prius voluntate populi aſſumptus, propter inſolentiam ab imperio depoſitus fuerat; verum in melius dein mutato vitæ inſtituto, caſtigante mores ætate, tantam opinionem virtutis collegit, ut ſumma totius civitatis volũtate ac lętitia patri defuncto in principatu ſublegeretur quo dejectus antea fuerat. Itaque Dux factus populi conſenſu Petrum filium natu minorem imperii conſortem aſcivit, qui poſt ob morum feritatem & inſolentiam non ſolum poteſtate publica ſpoliatus, verum etiam in carcerem detruſus & capitis condemnatus eſt; vitam tamẽ patris impetravere preces, ut Ravennam exulatũ mitteretur; ubi poſtea nullis in patriam injuriis abſtinuit, ut ea propter mœrens pater anno principatus ſeptimo, vel ut alii volunt, undecimo de vitã migraret. Huic tamen per comitia filium eundẽ qui carcerem & exilium tulerat uti jam diximus, Petrum Candianum civitas ſuffecit. Is anno XVIII. vel XIX. Ducatus tyrannice geſti cum per ſeditionem popularium circumſeſſus in Ducali domo fortiter inde cum ſuis ſe tueretur, flammis in ædes ab tumultuantibus injectis, ardente tecto fugam capiens una cum filiolo crude-

liter obtruncatus eſt; incendioque illo non ſolum curia Ducalis, ſed etiam D. Marci, D. Theodori, Divæque Mariæ Iudenicæ templa, privatæ vero domus ſupra ccc.conflagrarũt. Blondus trium Ducum qui hunc Petrum Candianum ordine præceſsère, memoriam omittit, nempe Petri Candiani primi, Candiani & Petri Baduariorum; nonnullaque ſub hoc ultimo Petro Candiano commemorat, quæ ſub primo contigere; & rurſus quædam primi temporibus attribuit, quæ ſunt poſterioris, ut hæc tẽpora liquido confundat, fortaſſe quia non animadvertit geminum fuiſſe Petrum Candianũ Ducem. Creatus exin pacatâ poſt interitum Petri Candiani civitate Dux Petrus Vrſeolus, qui provinciam oblatam magna conſtantia recuſavit, & vix tandem ut ſuſciperet precibus ſe amicorũ ſummis ſivit permoveri, maturus vir & ſapiens. Inito itaque licet invito magiſtratu, D.Marci baſilicam refecit, magnaque cum religione ſanctiſſimas ejus reliquias quæ flammis ardente tẽplo fuerant ereptæ, ſuum in locũ repoſuit. Tabulam quoq; ditiſſimam illam & artificioſiſſimã ex auro mirabili nobilitate gemmarum ornatam, quæ ab Conſtantinopoli delata tum erat, & in hodiernum uſque

dicm

...tet obtruncatus eſt; incendioque ... non ſolum curia Ducalis, ſed etiam D. Marci, D. Theodori, Divæque Mari... Iudeniæ templa, privatæ vero domus ſupra ccc. conflagrarũt. Blondus ... Ducum qui hunc Petrum Candianum ordine præceſſere, memoriam omitti... nempe Petri Candiani primi, Candia... ni & Petri Baduariorum; nonnullaque ſub hoc ultimo Petro Candiano con... memorat, quæ ſub primo contigere; & rurſus quædam primi temporibus attribuit, quæ ſunt poſterioris, ut hæc tẽpora liquido confundat, fortaſſe qui non animadvertit geminum fuiſſe Pe... trum Candianũ Ducem. Creatus eſt pacatã poſt interitum Petri Candiani civitate Dux Petrus Vrſeolus, qui pro... vinciam oblatam magna conſtantia recuſavit, & vix tandem ut ſuſciperet precibus ſe amicorũ ſummis ſivit per... moveri, maturus vir & ſapiens. Iſto ...aque licet invito magiſtratu, D. Marci baſilicam refecit, magnaque cum reli... ...one ſanctiſſimas ejus reliquias quæ ...mmis ardente tẽplo fuerant ereptæ, ...m in locũ repoſuit. Tabulam quoq; ...ſſimam illam & artificioſiſſimã ex ... mirabili nobilitate gemmarum ...tam, quæ ab Conſtantinopoli de... ...um erat, & in hodiernum uſque

diem

diem hic viſitur, & aram templi ſummam collocavit. Hoc tempore Ioannes Maurocenus monachus D. Georgii cœnobium auxit. Dux haud diu poſt clam in Aquitaniam anno imperii ſecundo profugiens, monaſticum inſtitutum vitæ cœpit, in luctũ & lachrymas cuncta civitate merito propter amiſſum tanta ſapientia humanitateque Principem effuſa. Sublectus illi Vitalis Candianus Petri tertii filius; at non diu remp. geſſit: etenim anno altero cauſa valetudinis abdicato Ducato, in cœnobium D. Hilarii ſe deferri voluit, ubi fato deinde conceſſit. Ejus ædis ruinæ adhuc ſuperſunt ad Brentam in pago Gambararũ à Venetiis VIII. lapide. Lectus hinc per comitia Dux Tribunus Memus, prudentiæ ſingularis, ſed admodum taciturnus & verborum parcus vir. Hunc anno XIV. principatus magiſtratum abdicare, monaſticamque veſtem ſumere populus coëgit; cui injuriæ nec diu ſuperfuit. Depoſitum ab eo magiſtratum civitas paribus ſententiis ad Petrum Vrſeolum detulit, ſub quo res Veneta non ſolum finitimis in locis, verum etiam extra ſtagna longe lateq; crevit: ſubjunxit quippe in ditionẽ Parentium & Polam, itemque Iaderam; dein & omnem oram Dalmatiæ quæ mari ap-

 poſita

poſita domuit, etiam Belgrado Tragurioque Dalmaticis inſulis cum Epetio parere coactis. Corcyram nigram inſuper expugnavit, & vi quoque cepit Leſinam evertitque. Epidaurios in amicitiam accepit: Naretanis imperia dedit; breviter univerſum Dalmatiæ tractum circa mare cũ inſulis finitimis ab Iſtria uſq; ad extremos Illyrici fines ditionis effecit Venetæ. Cum hac inſigni rerum geſtarũ gloria reverſus, ex Senatuſconſulto Dux Venetiarum, & Dalmatiæ dictus eſt, ita quidem ut hoc nominis ad poſteriores exinde principes etiam cõmearet. Vrbem quoq; Gradum inſtauravit, quam Pepo Aquileienſis Patriarcha fraude captam everterat: refecit ibidem etiam ædẽ ſplendidiſſimam illatis ſummo cũ honore DD. Fortunati Hermacoræ, Dionyſii, Largi, & Hermogenæ oſſibus. Domum quoq; nobilem ſeceſſus cauſa ſibi ſtruxit Heracliæ, cum ſummo templo. Circa hæc tempora Venetias Roma venit Imp. Cæſ. Otho, civitatemque munere liberavit aurei pallii, quod imperatoribus Romanis in annos ſingulos ex pacto præſtabat. Poſthæc voluntate populi collegam ſibi Dux Petrus filium aſſumpſit Ioannem. His temporibus Faletrorum gens nobilis ædem D. Benedicti cum

cœno-

poſita domuit, etiam Belgrado Tragurioque Dalmaticis inſulis cum Epeti parere coactis. Corcyram nigram ſuper expugnavit, & vi quoque cepit Leſinam evertitque. Epidaurios in amicitiam accepit. Naretanis imperia dedit breviter universum Dalmatiæ tractum circa mare cũ inſulis finitimis ab Iſtria uſq; ad extremos Illyrici fines ditionis effecit Venetæ. Cum hac inſigni rerum geſtarũ gloria reverſus, ex Senatuſconſulto Dux Venetiarum, & Dalmatiæ dictus eſt, ita quidem ut hoc nominis ad poſteriores exinde principes etiam commearet. Vrbem quoq; Gradum inſtauravit, quam Pepo Aquileienſis Patriarcha fraude captam everterat: refecit ibidem etiam ædẽ ſplendidiſſimam ſolatis ſummo cũ honore DD. Fortunati Hermacoræ, Dionyſii, Largi, & Hermogenæ oſſibus. Domum quoq; nobilem ſeceſſus cauſa ſibi ſtruxit Heracliæ, cum ſummo templo. Circa hæc tempora Venetias Roma venit Imp. Cæſ. Otho, civitatemque munere liberavit aurei pallii, quod imperatoribus Romanis in annos ſingulos ex pacto præſtabat. Poſthæc voluntate populi collegam ſibi Dux Petrus filium aſſumpſit Joannem. His temporibus Faletrorum gens nobilis ædem D. Benedicti cum

cœno-

cœnobio fundavit, additis ad alimenta monachorum fundis plurimis. Petrus Dux annis XI. principatu geſto cũ jam ante Ioannes fil. deceſſiſſet, diem obiit; ſepultus in atrio D. Zachariæ. Sublectus eſt Otho filius. Is virtuti paternæ haudquaquam impar Adrianos apud Lauretum tanta ſtrage cæcidit, ut dies extremum urbis Adriæ fatum ac interitũ habuiſſe viſa ſit, quæ mari Adriatico propter celebritatem olim nomẽ dederat, uti in Romanula tranſpadana diximus. Idem Dux Valerianos etiam quorum regio nunc Corvatia, devicit: tandem vero conjuratione Dominici Flabonici hominis nefarii circumventus, ademptaque barba in Græciam exulatum miſſus, ibi poſt dies paucos mœrens animam edidit, poſt V. fere ſumpti Ducatus annum. Suffecit populus Petrum Centranicum vel Barbolanum, nam utrumque nomen ejus familiæ fuit. Sub hoc Duce Pont. R. Gradenſem Eccleſiam regionis Venetiæ cæterarum metropolitanam conſtituit. Quarto principatus anno ſeditione populariũ, auctore Vrſo Gradenſe Patriarcha Dux Petrus captus & barba ſpoliatus cum habitu monaſtico in exilium ivit. Imperium mox Vrſo Patriarchæ cõmiſſum, donec Otho Vrſeolus frater

ab

ab exilio revocatus adveniret: at poſtquam eum vita jam prius deceſſiſſe conſtitit, Vrſus Patriarcha Ducatus gubernationem apud populum depoſuit; quem mox Dominicus Vrſeolus præter auctoritatem civitatis capeſſere auſus, non ultra biduum potuit tenere: impetu enim multitudinis ad cædem quæſitus, fugâ Ravennam evaſit, ubi judicatus exul poſt dies paucos mortem obiit. Eo itaq; fuga dilapſo Dominicus Flabonicus per comitia Dux creatur. Is & auctor prius fuerat, ut Otho Vrſeolus in exilium truderetur, & principatum adeptus propter inimicitias odiumque quod cum Vrſeola gente privatum exercebat, omnibus viribus contendit effecitque, quo gens illa plebiſcito vetaretur ad Ducatum alioſve magiſtratus ac honores unquam aſpirare, juſque ſuffragiorum etiam in civitate deinceps habere ullum. Legem vero & utiliſſimam reipublicę rogavit, ne poſteris Ducibus collegam in imperio ſumere, quod ſuperiores plerique fecerant, jus porro eſſet. Decimo principatus anno gravis ætate vitam finivit. Blondus in horum Ducum recenſione plurimum deficit, uti & in ſequentium; quamobrem Sabellicũ nos ſequemur, quod hactenus etiam fere fecimus. Dominico

Fla-

ab exilio revocatus adveniret: at post-quam cum vita jam prius decessisse constitit, Vrsus Patriarcha Ducatus gubernationem apud populum deposuit, quem mox Dominicus Vrseolus prætor auctoritatem civitatis capessere ausus non ultra biduum potuit tenere: impetu enim multitudinis ad cædem quæsitus, fuga Ravennam evasit, ubi judicatus exul post dies paucos mortuus obiit. Eo itaq; fuga dilapso Dominicus Flabonicus per comitia Dux creatur, & auctor prius fuerat, ut Otho Vrseolus in exilium truderetur, & principatum adeptus propter inimicitias odiumque quod cum Vrseola gente privatum exercebat, omnibus viribus contendit effecitque, quo gens illa plebiscito vetaretur ad Ducatum aliosve magistratus ac honores unquam aspirare, jusque suffragiorum etiam in civitate deinceps habere ullum. Legem vero & utilissimam reipublicę rogavit, ne posteris Ducibus collegam in imperio sumere, quod superiores plerique fecerant, jus porro esset. Decimo principatus anno gravis ætate vitam finivit. Blondus in horum Ducum recensione plurimum deficit, uti & in sequentium; quamobrem Sabellicũ nos sequemur, quod hactenus etiam fere fecimus. Dominico Fla-

Flabonico Duci vita defuncto populus Dominicum Contarenum ſuffecit. Hic Iaderam quæ ab imperio defecerat, expugnavit: intereaque Pepo Aquilienſis Patriarcha, Gradu iterum capto, majori ibi clade quam prius, incendio ac vaſtatione graſſatus eſt. Dominicus Contarenus Dux cœnobium D. Nicolai litorei, nec procul hinc aliud D. Angeli fundavit. Animam edidit poſt annum magiſtratus XXVI. & ad D. Nicolai litorei funere publico elatus eſt. Ibi tum in exequiarum ejus ſolennibus repente Dux novus à populo communibus votis & ingenti totius civitatis lætitia nominatur Dominicus Sylvius. His temporibus Dominico Olivolenſi Epiſcopo mortuo, Ducis filius ſuffectus Henricus, qui Olivolenſem Eccleſiam Caſtellanam juſſit vocari, quod nomen hinc ad poſteritatem manavit. Ducem Sylvium, cum in Normannos ad Dyrrachium eſſet profectus, anno principatus XIII. male geſta re Venetias reverſum populus ab imperio depoſuit. Alii tamen anno XXIII Principatus fato conceſſiſſe prodiderunt, & in D. Marci ſepultum. Succeſſit rite per comitia Vitalis Falerius, qui per legatos ab Imperat. Conſtantinopolitano Alexio, Dalmatiæ Corvatiæq; imperium obtinuit, pri-

primuſque regionum illarum omnium Dux, uti in quibuſdam annalibus legitur, appellatus eſt. Circa hæc tempora Venetias ab Tarviſio venit Imperator Henricus IV. qui admiratione ſumma propter ſitum loci ac deſcriptionem ædificiorum commotus, poſt multa de laudibus civitatis dicta, Regnum eam nuncupavit, quoniam regni formam tot inſulæ confertæ tectis habere videbantur. Hoc anno quoq; ſacrum Divi Marci Euangeliſtæ corpus, quod diu abditum latuerat, repertum, & maximis populi honoribus affectum traditur, *Marcus* quoque Iulianus cœnobium Virginis tum quod Charitatis dicitur, ædificavit. Deinde Laureti caſtellum quod ob antiquitatem pene conciderat, *Dux* Vitalis refecit, additis immunitatibus permultis quo frequétius incoleretur locus. Defuncto eo duodecimo Principatus anno, vel, ut alii, decimo tertio, Vitalem Michaëlem populus Ducem dixit. Is claſſem ducentarum navium in Ioniam miſit, quo tempore Chriſtiani ad bellum ſacrum in Aſiam ivere. Obiit anno Ducatus quinto; ſuffectuſque civitatis ſuffragiis Orlaſus Falerius, ſub quo Balduinus rex Hieroſolymarum Venetis ob rex maximas contra Saracenos geſtas ædem,

vicum,

vicum, forum, aream, una cum Francis habere permiſit apud Ptolemaidem, ubi jus arbitrio exercent ſuo; nec ſolum ea in urbe, ſed in Hieroſolymitani regni omnibus ubi vellent idẽ conceſſit, additis pręterea multis prærogativis. Hoc tempore quoque Venetiis incendium vaſtiſſimum eſt obortum, quo plurima tecta magnaq; pars urbis conflagravit: etenim à domibus Henrici Zenonis evagata flamma uſque ad ædem D. Apoſtoli proceſſit, cremataque tota hac regione trans canalem magnum vento acta, etiam D. Caſſani inſulam abſumpſit: hinc inſuper uſque ad Matris Domini fanum omnia hauſit, & ulterius etiam D. Agathæ vicum, D. Auguſtini, Diviq; Stephani trans canalem vaſtavit. Ignem hunc alius eſt ſecutus major, altero vel paulo amplius menſe, qui ab ædificiis Zancanorum in inſulam D. Laurentii proceſſit; hinc evagatus utrinque denas ſenas urbis inſulas excedit cũ parte Ducalis domus, quæ ad ædem D. Baſſi erat converſa. Blondus auctor eſt plebanica templa fere viginti arſiſſe. Eodem tempore Methamaucum etiam incendio flagravit, paucoſq; poſt dies cum terræmotibus, tũ inundatione deletum pene totum eſt: quibus caſibus etiam Venetiæ tum magna

ex

ex parte conquaſſatæ. Mirum porro videri debet nemini, tanta his temporibus incendia coorta neque ſolum Venetiis, verum etiam aliis in urbibus Italiæ, quemadmodum apud Bononienſes atque Mediolanenſes, uti in hiſtoriis Bononiæ ſcripſimus; quippe quia tum domus plerumque materia conſtabant lignea, uti etiamnum in Gallia Germaniaque; quamobrem accenſus uno in loco ignis facili momento ventorũ vi longe lateq; ſpargebatur. Hujus quoq; Ducis temporibus Gradonici fanum D. Cypriani cum cœnobio condidere Muriani, quo virgines à Methamauceno D. Cypriano monaſterio tranſlatæ. Pariter & domus Hilarianæ; Methamaucenæ ſodales ædem D. Sorboli incolendam acceperunt, Badoariiq; templum Sanctæ Crucis cum Virginio fundavere. Poſt hæc Ordelaſus Dux Iaderam recepit quæ à Venetis ad Hungariæ regem defecerat; ac dein bellum adverſus Hungaros in Illyrico gerens, ictu lanceæ periit anno principatus XIX. Venetiaſque delatus ſepulchrum in D. Marci magnis cum honoribus adeptus eſt. Comitiis inde protinus indictis Dominicus Michaël Dux appellatur, qui claſſem CC. navium in Turcas Syriam infeſtantes Chriſtianis duxit auxilio; maxi-

miſque

ex parte conquaſſatæ. Mirum porro vi-
deri debet nemini, tanta his tempori-
bus incendia coorta neque ſolum Ve-
netiis, verum etiam aliis in urbibus Ita-
liæ, quemadmodum apud Bononienſes
atque Mediolanenſes, uti in hiſtoria
Bononiæ ſcripſimus; quippe quia tum
domus plerumque materia conſtabant
lignea, uti etiamnum in Gallia Germa-
niaque; quamobrem accenſus uno in
loco ignis facili momento ventorū in
longe lateq; ſpargebatur. Hujus quoq;
Ducis temporibus Gradonici fanum D.
Cypriani cum cœnobio condidere Ma-
riani, quo virgines à Methamaucen-
D. Cypriano monaſterio tranſlatæ. Pa-
riter & domus Hilarianæ; Methamau-
cenæ ſodales ædem D. Sorboli incola-
dam acceperunt, Badoariiq; templum
Sanctæ Crucis cum Virginio funda-
vere. Poſt hæc Ordelaſus Dux Iaderam
recepit, quæ à Venetis ad Hungariæ re-
gem defecerat; ac dein bellum adverſus
Hungaros in Illyrico gerens, ictu lan-
ceæ periit anno principatus xix. Vene-
tiaſque delatus ſepulchrum in D. Marci
magnis cum honoribus adeptus eſt.
Comitiis inde protinus indictis Domi-
nicus Michaël Dux appellatur, qui claſ-
ſem cc. navium in Turcas Syriam infe-
ſtantes Chriſtianis duxit auxilio; mari-
miſque

miſque rebus in Aſia geſtis domum ſe
recipiens apud Chion inſulam glorioſo
D. Theodori corpore potitus, id maxi-
mis cū honoribus Venetias attulit. Me-
thōnem etiam in Peloponneſo domuit,
viq; Tragurium & Epetium cepit. Hac
tempeſtate D. Donati oſſa Venetias à
Pera delata, religioſeq; in ejus æde po-
ſita ſunt. Dominicus Dux anno magi-
ſtratus xi. fatis interceptus in veſtibulo
templi D. Georgii ſepultus eſt, ſucceſſo-
rem illi populus dedit Petrū Polanum
generum. Hujus ſub principatu Fanum
in Venetam ditionem venit, Petruſque
Gatiloſus ædem D. Clementis cum xe-
nodochio juxta Canalem orphanum
extruxit; odia quoq; graviſſima diſcor-
diæq; inter Venetos & Piſanos exortæ.
Dux hic Corcyram inſulam cepit & E-
manuelem imperatorē adverſus Rug-
gerium Siciliæ regem adjuvit: tandem
principatu annis xix. geſto vita conce-
dens ſucceſſorem habuit ex auctoritate
populi Dominicum Maurocenum, qui
urbes Iſtriæ tributo devinxit. Sub hoc
turris eximia D. Marci tintinnabulo-
rum, Campanile vocant, ædificari
cœpta, cujus fundamenta quæ latent
plus operis habere credo, quam ad au-
ras extet, ait Sabellicus, & ſummum fa-
ſtigium adeo ſublime eſt, ut aurei tecti

 ſulgor

fulgor in alto navigantibus ad cc ſtad. veluti ſidus appareat, ipſaque ex turre naves ab Iſtria Liburniaq; ſolventes cõſpici queant. Sed antea ſatis multa hoc de opere diximus. Eodem tempore fanum D. Virginis quod Crucigerorũ dicitur, conditum, item ædes D. Matthiæ Apoſtoli à Gauſonibus, aream concedente Bernardo Cornario. Supremum ſpiritum Dux Dominicus edidit anno fere principatus octavo; tumulatus honorifice in æde Cruceia. Populus ſubinde Ducem appellavit Vitalem Michaëlem ſecundum, qui ſumptis imperii ſolennibus pacem cum Piſanis fecit, Tragurium excidit, partem murorum Epidauri dejecit, inſulam inſuper Chion in ditionẽ ſubjunxit. Tandem inclyta virtute homo principat⁹ an. XVII. circumventus inimicorũ invidia trucidatuſq; eſt, qua re intellecta populus comitiis coactis, creatiſque ſtatim decem-viris, rempub. donec de ſumma rerũ ſtatueretur illis commendavit. Dein communibus ſententiis Aureus Malipetra vir optimus Dux appellatur; qui recuſato principatu auctor populo fuit, ut Sebaſtianum Cianum ingenii ſummi ac ſpectatæ virtutis hominem eo magiſtratu ornaret, quemadmodum etiam ſtatim factũ eſt. Hujus temporibus Venetias è

Græ-

fulgor in alto navigantibus ad celſ
veluti ſidus appareat, ipſaque ex tem
naves ab Iſtria Liburniaq; ſolventes c
ſpici queant. Sed antea ſatis multa h
de opere diximus. Eodem tempore b
num D. Virginis quod Crocigerorū
citur, conditum, item ædes D. Matthæ
Apoſtoli à Gauſonibus, aream con
dente Bernardo Cornario. Supremum
ſpiritum Dux Dominicus edidit anno
fere principatus octavo; tumulatus bo
noniſiſce in æde Cruceia. Populus ſub
de Ducem appellavit Vitalem Michaë
lem ſecundum, qui ſumptis imperii
kanibus pacem cum Piſanis fecit, Tr
garium excidit, partem murorum Ep
dauri dejecit, inſulam inſuper Chios
ditioné ſubjunxit. Tandem inclyta vir
tute homo principat⁹ an. XVII. circum
ventus inimicorū invidia trucidatus
eſt, qua re intellecta populus comitiis
coactis, creatiſque ſtatim decem viris,
rempub. donec de ſumma rerū ſtatue
retur illis commendavit. Dein commu
nibus ſententiis Aureus Malipetra ri
optimus Dux appellatur; qui receſſiſſet
principatu auctor populo fuit, ut Seba
ſtianum Cianum ingenii ſummi ac ſpe
ctatæ virtutis hominem eo magiſtratu
ornaret, quemadmodum etiam ſtatim
factū eſt. Hujus temporibus Venetias é

Græ-

Græcia navibus onerariis quas vulgo zattaras vocant, tres eximiæ magnitudinis columnæ ſunt advectæ. Quidam Cōſtantinopoli delatas tradidere, nulla pene diverſitate, quoniam & illa Græciæ urbs cenſetur. Quum ex navibus in terram deponerentur, una molis vi fractis artificum organis in aquas decidit, ubi etiamnum imo iñ fundo cerni poteſt: aliæ duæ circa fori Marciani caput locatæ modico inter ſe ſpatio, quemadmodū nunc conſpiciuntur, de quibus ſupra mentionem fecimus. Artem qua tam vaſtæ moles erigi potuere, Sabellicus præſcriptam ſe reperiſſe teſtatur, aſperginem validiſſimorum rudentum, & funes novos aquis madefactos paulatim ſe contrahentes; inventorem rei Longobardū fuiſſe, nec aliud induſtriæ poſtulaſſe præmium, quam ut aleatoribus hoc intercolumnio ludere vel dolo malo impune liceret. Primus hic Dux pontem Rivialti fecit. Temporibus ejus Venetias acceſſere Pontifex Romanus Alexander III. & Imperator Cæſar Fridericus Ænobarbus, quos in gratiam invicé reſtituit; quamobrem ut ſe gratum rurſus Pontifex oſtenderet, itemq; Frideric⁹ Imperator, præter dona multis eum etiam prærogativis ornarunt. Inter cætera dedere tubas argenteas

octonas, umbraculum, facem candidam, juſque in plumbum ſignandi. Sub hoc etiam ſapientiſſimo Duce D. Marci templum auctum eſt. Deceſſit dein anno imperii ſeptimo, vel ut alii ſcribunt octavo, gravis admodum ætatę; ſepultus in D. Georgii. Tum comitiis coactis populus Quatuor-viros creavit deligẽdorum quadraginta-virorum à quibus Dux diceretur. Ita Dux factus Aureus Malipetra qui prius imperium recuſaverat. Is induſtria ſumma Piſanos ab Anconitanorum amicitia diſiunctos in ſocietatem Veneti nominis pertraxit; tandemque nono anno, vel decimo quarto vel vigeſimo principatus, tanta quippe hic auctorum varietas, depoſito magiſtratu vitam monaſticam in cœnobio Sanctæ Crucis capeſſivit, ubi ſupremum edidit ſpiritum. Huic igitur imperium abdicanti ex plebiſcito de quadraginta-viris electoribus Dux ſuffectus eſt Henricus Dandalus. Is Polam à Piſanis occupatam recepit, & mœnibus nudavit; deinde pace cum Piſanis facta claſſem CCXL. navium, præter LX. triremes quas ab initio belli inſtructas Veneti habuerant, in Turcas miſit: Iaderam quartùm expugnavit: una cum Francis Iſaacum olim Imperatorem ab Alexio fratre luminibus

orba-

octonas, umbraculum, facem candi-
dam, ipſque in plumbum ſignandi. Sed
hoc etiam ſapientiſſimo Duce D. Marci
templum auctum eſt. Deceſſit dein an-
no imperii ſeptimo, vel ut alii ſcribunt
octavo, gravis admodum ætate; ſepul-
tus in D. Georgii. Tum comitiis coactis
populus Quatuor viros creavit, de ſeq.
dorum quadraginta virorum à quibus
Dux diceretur. Ita Dux factus Aureus
Malipetra qui prius imperium recuſa-
verat. Is induſtria ſumma Piſanos ab
Anconitanorum amicitia diſiunctos in
ſocietatem Veneti nominis pertraxit;
eandemque nono anno, vel decimo
quarto vel vigeſimo principatus, tanta
quippe hic auctorum varietas, depoſito
magiſtratu vitam monaſticam in cœ-
nobio Sanctæ Crucis capeſſivit, ubi ſu-
premum edidit ſpiritum. Huic igitur
imperium abdicanti ex plebiſcito de
quadraginta viris electoribus Dux ſuf-
fectus eſt Henricus Dandalus. Is Polam
à Piſanis occupatam recepit, & ma-
nibus nudavit; deinde pace cum Piſa-
nis facta claſſem CCXL. navium, præ-
ter LX. triremes quas ab initio belli in-
ſtructas Veneti habuerant, in Turcas
miſit: Iaderam quartùm expugnavit:
una cum Francis Iſaacum olim Impe-
ratorem ab Alexio fratre luminibus
orba-

orbatum in imperium Conſtantinopo-
lis reduxit Alexio pulſo. Deinde necato
Alexio alterius Alexii Mirtilli filio ſi-
mul cum Francis Conſtantinopolim
cepit, quum ſortibus ductis imperium
Francis, Patriarchatus cũ imperii qua-
drante Venetis ex pacto ceſſit, quem-
admodum nonnulli prodiderunt. His
ipſis temporibus inſula Creta Venetis
à Balduino Gallo Imperatore Byzantii
condonata eſt. Diem poſtea functo hoc
Duce, & in atrio D. Sophiæ tumulato,
ſententiis XL. virorum Dux creatus
Petrus Cianus Sebaſtiani olim Ducis fi-
lius; ſub quo Venetis civibus diverſis
loca hæc conceſſa, ſic ut auctoritas im-
perii ſumma penes rempubl. Venetam
maneret, Corcyra, Methone, Corone,
Gallipolis, Naxos, Paros, Melos, Herina,
Andros, Chalcis, Tenos, Mirina, Scia-
tos, Philocalos & Lemnos. Conceſſio-
nis ea cauſa fuit, quoniam ab ipſis qui-
bus concedebantur, in ditionem ſub-
junctæ fuerant: diu vero deinceps in
Veneti nominis poteſtate conſtitere.
Deducta etiam hoc tẽpore colonia eſt
Candacé, uti olim vocabatur, quę Can-
dia nunc, in Cretã: equites ex patriciorũ
ordine; pedites è plebe deducti. Tabu-
lam quoq; ſub hoc Duce auream in D.
Marci ara, qua de ſupra memoravimus

 pluri-

plurimum nobiliſſimis gemmis & margaritis uti nunc cernitur, ornavit Angelus Falerius reip. procurator. Dux jam ætate confectus ann. imperii XXII. quum ſe porro negotiis curiſq; reipubl. ſufficere haud poſſe putaret, vitamque reliquã in otio ſanĉte cuperet exigere, depoſito ſponte magiſtratu cœnobium D. Georgii ingreſſus nec diu poſt vitam finiit, illatus monumento juxta patré. Deinde XL-virorũ ſuffragiis Dux creatus eſt Iacobus Theupolus. Hujus principatu Iadera quintũ à Venetis defecit; protinus tamen recepta, concedente quoq; Bela Hungarorũ rege jus omne quod ad Hungaricum regnum ex ea urbe pertineret. Iacobus an. XX. repub. geſta moriens, ſepulcro conditus eſt in DD. Ioannis & Pauli æde quam Prædicatorum familia tenet, primuſq; Ducum tumulo hoc fanum nobilitavit. Succeſſorem in Ducatu habuit Marinũ Maurocenũm, novo inſtituto deſignatum, ut prodidit Sabellicus: condita namq; tunc alia Ducum creandorum ratio, quam ſi quis cognoſcere velit, apud Sabellicum inveniet, qui libro hac de re compoſito ſummum ingenium ſummamq; prudentiam legis auctorũ celebravit. Commemoratur etiam à Donato Ianotto Florentino. Deceſſit Mari-

Marinus Dux anno imperii quarto, conditusq; monumento in D. Marci. Succeſſorem nactus eſt per electorum ſuffragia Raynerium Zenonem, cujus tempore magna cũ Genuenſibus mari bella geſta, quemadmodum Blondus & Sabellicus memoriæ prodiderunt. Mortem is obiit ann. principatus XVII. ſepulcroq; cõditus in DD. Ioan. & Pauli. Suffectus Laurentius Theupolus Iacobi Ducis filius, à quo præliis aliquot cum Bononienſib⁹ ad Primarium varia fortuna fractis, tandem ad conditiones & pacta ventum, uti apud Blondum & item in Bononienſium annalibus perſcriptum legitur. Is dein anno imperii ſumma cum laude ac gloria geſti ſexto defunctus monumẽto DD. Ioannis & Pauli juxta patrem illatus eſt. Electores communibus ſententiis Iacobum Contarenum ſuffecere. Sub hoc armis in poteſtatẽ retracti Iuſtinopolitani Iſtriæ qui defecerant, pugnæque graves cum Anconitanis in mari factę, cum quibus tamen & pax deinde compoſita. Confectus ætate Iacobus imparque jam reipublicæ curis magiſtratum patribus reſtituit: nec diu poſt vita concedens in ſodalium Minorum æde ſepultus eſt, primus omnino Ducum eo illatus. Poſt ejus abdicationem communi conſilio

Dux electus abſens Ioannes Dandalus, ſub quo Ptolemaidem Saraceni ceperunt. Animam edidit anno principatus decimo, magnaque pompa funus ductum ad ædem DD. Ioannis & Pauli, ubi monumento majorum illatus. Peractis ſtatim ejus exequiis ſeditio in civitate gravis oborta plebis, minaciter & acerbe de patritiorum ordine conquerentis, & Iacobum Theupolum virum gravem prudentemque Ducem poſtulantis; qui re cognita, ſtudio reipubl. libertatiſque patriæ ductus plebi ſapienter reſtitit; ſed ut vi & furori multitudinis obviam iri haud poſſe videret, inſequēti nocte clam ad Marocium cepit fugam, ibiq; tantiſper latuit donec tumultus conſideret. Dein ex inſtituto ac lege civitatis Dux creatus eſt Petrus Gradonicus, tum temporis in Prætura Iuſtinopolis abſens. Hujus principatu durante Veneti à Genuenſibus claſſe victi; conjuravitq; Bajamontes Theupolus cum Quirinis, Barociis, Doriis, Badoariis, & Baſiliis, in necē Ducis aliorumq; plurimorum imperii occupandi cauſa; ſed proditis eorum conſiliis, rei ſupplicio affecti. Iaderani ſexto defecerunt. Exceſſit Dux Petrus, imperio annis XII. menſibus IX. geſto: ſepultus in D. Cypriani. Secutus per Electorū ſuffragia

Dux electus abſens Ioannes Dandu-
ſub quo Ptolemaidem Saraceni cepe-
rant. Animam edidit anno principatus
decimo, magnaque pompa funus de-
ductum ad ædem DD. Ioannis & Pauli
ubi monumento majorum illatus. Pe-
actis ſtatim ejus exequiis ſeditio in ci-
vitate gravis oborta plebis, minacite
& acerbe de patritiorum ordine con-
querentis, & Iacobum Theupolum vi-
rum gravem prudentemque Ducem
poſtulantis; qui re cognita, ſtudio rei
publ. libertatiſque patriæ ductus pl-
ſapienter reſtitit; ſed ut vi & furori mul-
titudinis obviam iri haud poſſe vid-
ret, inſequẽti nocte clam ad Marocim
cepit fugam, ibiq; tantiſper latuit donec
tumultus conſideret. Dein ex inſtituto
ac lege civitatis Dux creatus eſt Petrus
Gradonicus, tum temporis in Prætura
Iuſtinopolis abſens. Hujus principatu
durante Veneti à Genuenſibus claſſe
victi; conjuravitq; Bajamontes Theu-
polus cum Quirinis, Barociis, Doris,
Badoariis, & Baſiliis, in necẽ Ducis alio-
rumq; plurimorum imperii occupandi
cauſa; ſed proditis eorum conſiliis, rei
ſupplicio affecti. Iaderani ſexto defece-
runt. Exceſſit Dux Petrus, imperio an-
nis xii. menſibus ix. geſto: ſepultus in
D. Cypriani. Secutus per Electorũ ſuf-
fragia

fragia Marinus Georgius, qui cœnobium D. Dominici fratrũ Prædicatorũ obſervantiæ ut vocant, fundavit, & menſe principatus x. fatis interceptus, monumento in DD. Ioannis & Pauli æde jacet. Huic rite ſucceſſit Ioannes Superantius, qui Ducatus ſexto menſe xvi. anni Iaderanis in ditionẽ receptis ſupremũ diem explevit, ſitus in D. Marci templo juxta Baptiſterium. Sublectus patrum ſuffragiis Franciſcus Dandalus cognomento Canis ob pietatem erga patriam inſignem, ut Blondus & Sabellicus in hiſtoriis perhibent. Is bello Scaligeros petiit Veronę Pataviique regulos, & Tarviſium, Baſſianum, Caſtellum Baldi, aliaque multa oppida cepit. Caſtellum Baldi tamen & Baſſianum S. C. Carrorienſibus Patavinorũ regulis poſtea condonata. Diem Franciſcus obiit anno principatus xi. ſucceſſitque lege civitatis Bartholomæus Gradonicus. Hoc Duce ſpatioſiſſimum illud comitium in Curia factũ, ubi patritiorum ordo magiſtratibus tum urbanis tum provincialibus creandis coit, & nonnunquam diebus integris octo, dũ ſententiis variaretur, nec priuſquam convenirect abſcedendi eſſet facultas, commoratus eſt, uti Sabellicus tradidit. Comitium id ſummorum pictorum opera

nobilitant, præcipueque Belinorum:& viſuntur hic Iacobi Sannazarii, Petri Bembi Cardinalis & Andreæ Navagerii doctiſſimorum hominum expreſſæ ad vivum imagines. Sabellicus ſcribit tradidiſſe quoſdam, his temporibus primũ omnium ex urbe magiſtratus Methamaucum, Pupiliam,& Paleſtrinam miſſos. Bartholomæus Dux annũ alterum, menſes nové in principatu tantũ vixit, monumento illatus magna cum pompa in D. Marci æde. Succeſſit rite deſignat⁹ Andreas Dandalus ab inſigni benignitate humanitateque,nec major annis XXXVI. manſuetiſſimus appellatus. Literarum ſtudiis admodum deditus erat, & non inelegantes, ut Franciſcus Petrarcha teſtatur, hiſtorias ſcripſit nominatimq; celeberrimas rerum Venetarum. Hac tempeſtate Iaderani ſeptimo defecerunt; ſed armis & vi protinus in poteſtatem redire coacti. Claſſem quoq; Genuenſium apud Sardiniam Veneta devicit. Anno deinde principatus magna cũ laude geſti duodecimo, Andreas fato cum conceſſiſſet, in æde D.Marci conditus monumento eſt. Subl̃ectus rite Marinus Falerius Vallis Marinæ Comes & Eques auratus, legatione ad Max. Pontificem abſens. Hoc tempore claſſem Venetã Paganus

Aurius

nobilitant, præcipueque Belinoru...
viſuntur hic Iacobi Sannazarii, Pet...
Bembi Cardinalis & Andreæ Navage...
doctiſſimorum hominum expreſſæ ad
vivum imagines. Sabellicus ſcribit ...
didiſſe quoſdam, his temporibus pri...
mũ omnium ex urbe magiſtratus Mo...
thamaucum, Pupiliam, & Paleſtrinam
miſſos. Bartholomæus Dux annũ duo...
rum, menſes novẽ in principatu tam...
vixit, monumento illatus magna cum
pompa in D. Marci æde. Succeſſit ri...
deſignat⁹ Andreas Dandalus ab inſigni
benignitate humanitateque, nec ma...
annis xxxvi. manſuetiſſimus appella...
tus. Literarum ſtudiis admodum dedi...
tus erat, & non inelegantes, ut Fran...
ciſcus Petrarcha teſtatur, hiſtorias ſcri...
pſit nominatimq; celeberrimas rerum
Venetarum. Hac tempeſtate Iadertini
ſeptimo defecerunt; ſed armis & ...
protinus in poteſtatem redire coacti
Claſſem quoq; Genuenſium apud Sar-
diniam Veneta devicit. Anno deinde
principatus magna cũ laude geſti duo-
decimo, Andreas fato cum conceſſiſſet,
in æde D. Marci conditus monumento
eſt. Subleſtus rite Marinus Falerius Va...
lis Marinæ Comes & Eques auratus,
legatione ad Max. Pontificem abſens.
Hoc tempore claſſem Venetã Paganus
Aurius

Aurius Genuenſium claſſis præfectus rupit. Dux Marinus ob affectatam tyrannidem imperii menſe nono cæſus eſt, ſubleſtuſque Ioannes Gradonicus cognomento Naſonus, qui pacem mox cum Genuenſibus fecit, & poſt menſem imperii decimum quartum fato interceptus, honorifico funere delatus ad ædem Sodalium Minorũ ibi ſepultus eſt. Dux tũ dictus abſens Ioannes Delphinus, qui principatus anno quinto ſupremum diem clauſit inque Divorũ Ioannis & Pauli æde jacet. Patres Laurentium Celſum abſentem quoq; tum ſuffecere, ſub quo cum ab imperio defeciſſent Cretenſes, domiti mox armis & bello ſunt ductu auſpiciiſq; Ludovici Vermii copiarum Veneti nominis præfecti. Tertio dehinc anno, menſe decimo principatus exacto Laurẽtium fata rapuere, qui magna cum pompa ſepultus apud Cæleſtinos. Succeſſorẽ accepit Marcum Cornalem; cujus temporibus cum iterum Cretenſes defeciſſent, armis in poteſtatem redacti ſunt. Obiit poſt anni iii menſem octavum, ſitus in DD. Ioannis & Pauli. Ducatus hinc ad Andream Contarenũ rite delatus. Is accepto de ſe civitatis judicio clam in agrum Patavinũ ſe ſubduxerat: multis tamen conjunctorum amicorumque con-

conſiliis adactus, qui patrum mentem voluntatemque certam eſſe docebant magiſtratum capere eum oportere; ſin minus, exilio multatũ tanquam patriæ hoſtem, domoque direpta bona ejus in publicum redigenda, ſuſcepit quidem imperium, at prorſus invitiſſime. Circa hæc tempora cum Tergeſtini defeciſſent, bello petiti atq; in ditionem retracti ſunt. Pugnatũ etiam cum Genuenſibus frequenter, qui fortunam belli ſecuti maximis jam cladibus affecta re Veneta Foſſam Clodiam uſq; pervenerant. Vicit tamen ad extremum Veneta claſſis, & exinde feliciter hoſtem perſecuta Foſſam Clodiam decimo menſe poſtquam à Genuenſibus occupata fuerat, recepit. Pax dein anni ſexti menſe quarto poſt inceptum bellum facta. Contarenus ſupra XIV. annũ princeps fato raptus, in D. Stephani æde ſepultus eſt. Patres inſignia Ducatus Michaëli Mauroceno tradidere, qui poſt quartũ menſem vita decedens in DD. Ioannis & Pauli ſepulchrum habuit. Succeſſit Antonius Venerius abſens electorum votis dictus. Is tanta integritate ſeveritateque fuit vir, ut filium obſcuro carcere necari voluerit propter ſtuprũ virgini oblatũ civis filiæ: quanquam & occidendum publice decreverat,

conſiliis adactos, qui patrum mentem voluntatemque certam eſſe docebat magiſtratum capere eum oportere; ſe minus, exilio mulctatū tanquam patriæ hoſtem, domoque direpta bona ejus in publicum redigenda, ſuſcepit quidem imperium, at prorſus inviſſime. Circa hæc tempora cum Tergeſtini defeciſſent, bello petiti atq; in ditionem redacti ſunt. Pugnatū etiam cum Genuenſibus frequenter, qui fortunam belli ſecuti maximis jam cladibus affecta re Veneta Foſſam Clodiam uſq; penetrarant. Vicit tamen ad extremum Veneta claſſis, & exinde feliciter hoſtem perſecuta Foſſam Clodiam decimo menſe poſtquam à Genuenſibus occupata fuerat, recepit. Pax dein anni ſexti menſe quarto poſt inceptum bellum facta. Contarenus ſupra XIV. annū principatus fato raptus, in D. Stephani æde ſepultus eſt. Patres inſignia Ducatus Michaëli Mauroceno tradidere, qui poſt quartū menſem vita decedens in DD. Ioannis & Pauli ſepulchrum habuit. Succeſſit Antonius Venerius abſens electorum votis dictus. Is tanta integritate ſeveritateque fuit vir, ut filium obſcuro carcere necari voluerit propter ſtuprū virgini oblatū civis filiæ: quanquam & occidendam publice decreverat,

rat,

rat, niſi patrum interceſſiſſent preces, quibus ſe permoveri hactenus eſt paſſus, ut in carcere ſupremum vitæ diem agere eum pateretur, exemplum hercule nec impar gloriæ Bruti Torquative. Vita conceſſit tam juſtus ac ſeverus Princeps anno Ducatus XVIII delatuſq; eſt in ædem DD. Ioannis & Pauli. Succeſſorem accepit Michaëlem Stenum; ſub quo in Venetam venere ditionem Verona, Vicentia, Colonia, Feltrium, Bellunum, Patavium: Iaderamque Ladiſlaus Hungarię rex Venetis vendidit. Diem functus anno principatus XIII. honorifice delatus eſt in ædem D. Marinæ. Traditum à quibuſdam ſcimus, ultimum eum familiæ ſuæ, Stenorum extinxiſſe nomen. Sublectus patrum ſententiis ſtatim Thomas Mocenicus, qui tum legationē ad Gabrinum Fondulum Cremonæ tyrannum obibat. Eo inſignia Ducatus tenente Venetum in imperium venere Civitas Fori-Iulii, Opitergium, totaque Fori-Iulii regio: Baſilica D. Marci incendio conflagravit, inſtauratæque Ducales ædes. Poſt decimum principatus annum, menſem tertium mortuus, in æde DD. Ioannis & Pauli monumento conditus eſt. Patres Franciſcum Fuſcarum ſuffecerunt, ſub quo ad Veneti nominis auctori-

ctori-

curſarunt Turcæ, ferroque & incendio cuncta vaſtavere paſſim, ut Sabellicus in hiſtoria rerum Venetarum copioſe perſcripſit. Succeſſit in Ducatu patrum ſententiis Andreas Vendraminus, qui anno principatus altero diem ſupremum finivit, delatuſquē eſt funere in ædem Servorũ. Excepit hunc Ioannes Mocenicus Petri olim Ducis frater; ſub quo Scodram Turca cepit ob præfecti ſocordiam quem Venetus præſidio loci impoſuerat; maximumque bellum ac diuturnum cum Hercule Ateſtino Ferrariæ regulo geſtum: in quo totius propemodum Italię principes adverſus Venetos pugnavere: ſed cũ ii de magnitudine animorum ac viribus nihil quicquam demitterent, tandē pax hujuſcemodi conditionibus facta eſt, ut Policinium Rhodiginum apud ipſos relinqueretur. Ducales etiam ædes hoc tempore cōflagrarunt, refecitq; mox Ioannes. Eo dein principatus anno ſeptimo diem functo, ac in DD. Ioannis & Pauli æde tumulato, Marcum Barbadicum patres Ducem appellarunt, qui fato raptus ingenti cum civitatis dolore, quoniam mirifice diligebatur, monumento illatus eſt in fanum Charitatis. Succeſſorem habuit Auguſtinum Barbadicum fratrem. Is cum Ludovico Fran-

ciæ

curſarunt Turcæ, ferroque & incen-
cuncta vaſtavere paſſim, ut Sabel-
in hiſtoria rerum Venetarum copi
perſcripſit. Succeſſit in Ducatu patri
ſenentiis Andreas Vendraminus, q
anno principatus altero diem ſu-
mum finivit, delatuſque eſt fanum
ædem Servorū. Excepit hunc locum
Mocenicus Petri olim Ducis frater, ſub
quo Scodram Turca cepit ob præſidii
ſocordiam quem Veneti præſidio ibi
impoſuerat; maximumque bellum ac
diuturnum cum Hercule Aceſtino Fer-
rariæ regulo geſtum: in quo totius pr-
pemodum Italię principes adverſus V-
netos pugnavere: ſed cū ii de magni-
dine animorum ac viribus nihil qui-
quam demitterent, tandē pax hujuſ-
modi conditionibus facta eſt, ut Polé-
niam Rhodiginum apud ipſos re-
quereretur. Ducales etiam ædes hoc tem-
pore cōflagrarunt, refecitq; mox lon-
nes. Eo dein principatus anno ſeptimo
diem functo, ac in DD. Ioannis & Pauli
æde tumulato, Marcum Barbadicum
patres Ducem appellarunt, qui fato ra-
ptus ingenti cum civitatis dolore, quo-
niam mirifice diligebatur, monumen-
to illatus eſt in fanum Charitatis. Suc-
ceſſorem habuit Auguſtinum Barbadi-
cum fratrem. Is cum Ludovico Fran-
ci-

ciæ rege fœdus icit de Ludovico Sfortia Mediolani imperio pellendo. Societatis erat perſcriptum legibus, ut Cremona & Soncinum cum tota Abduæ Glarea Venetis cederet, uti etiam evenit. Antea quoq; Ferrandinus rex Neapolis bello Caroli octavi Francorum regis qui regnum Neapolitanum cepit, Brunduſium, Monopolim, Hydruntū, & Manfredoniam magna pecuniæ vi accepta Venetis oppignoraverat. Hujus inſuper Ducis temporibus Methonē & Coronem in Peloponneſo, item Naupactum Bajazetes Othomanus Turcarum rex occupavit. Imperio dein annis xv. geſtō fatis abſumptus. Auguſtinus in æde Charitatis monumento poſitus eſt. Succeſſorem habuit Leonardum Lauredanum, virum bonum ac ſapientem, cujus temporibus omnes propemodū orbis Chriſtiani principes ſocietatem contraxerant adverſus Venetos; quos cum Ludovicus XII. Franciæ rex in Italiam exercitu adducto, memorabili apud Ripaltam pugna cæcidiſſet, imperium eorum exuere, Bergomum, Brixia, Cremona, Verona, Vicentia, Patavium, cum maxima Forijulii parte, Crema item & Soncinum, & alia plurima Lombardię Marchiæque Tarviſinæ oppida, Romanulæ quoque Ravenna,

Aa Cervia,

plurimum nobiliſſimis gemmis& margaritis uti nunc cernitur, ornavit Angelus Falerius reip. procurator. Dux jam ætate confectus ann. imperii xxii. quum ſe porro negotiis curiſq; reipubl. ſufficere haud poſſe putaret, vitamque reliquã in otio ſanćte cuperet exigere, depoſito ſponte magiſtratu cœnobium D. Georgii ingreſſus nec diu poſt vitam finiit, illatus monumento juxta patrẽ. Deinde XL-virorũ ſuffragiis Dux creatus eſt Iacobus Theupolus. Hujus principatu Iadera quintũ à Venetis defecit; protinus tamen recepta, concedente quoq; Bela Hungarorũ rege jus omne quod ad Hungaricum regnum ex ea urbe pertineret. Iacobus an. xx. repub. geſta moriens, ſepulcro conditus eſt in DD. Ioannis & Pauli æde quam Prædicatorum familia tenet, primuſq; Ducum tumulo hoc fanum nobilitavit. Succeſſorem in Ducatu habuit Marinũ Maurocenũm, novo inſtituto deſignatum, ut prodidit Sabellicus: condita namq; tunc alia Ducum creandorum ratio, quam ſi quis cognoſcere velit, apud Sabellicum inveniet, qui libro hac de re compoſito ſummum ingenium ſummamq; prudentiam legis auctorũ celebravit. Commemoratur etiam à Donato Ianotto Florentino. Deceſſit

Mari-

Marinus Dux anno imperii quarto, conditusq; monumento in D. Marci. Succeſſorem nactus eſt per electorum ſuffragia Raynerium Zenonem, cujus tempore magna cũ Genuenſibus mari bella geſta, quemadmodum Blondus & Sabellicus memoriç prodiderunt. Mortem is obiit ann. principatus XVII. ſepulcroq; cõditus in DD. Ioan. & Pauli. Suffectus Laurentius Theupolus Iacobi Ducis filius, à quo præliis aliquot cum Bononienſibꝰ ad Primarium varia fortuna fractis, tandem ad conditiones & pacta ventum, uti *apud* Blondum & item in Bononienſium annalibus perſcriptum legitur. Is dein anno imperii ſumma cum laude ac gloria geſti ſexto defunctus monumẽto DD. Ioannis & Pauli *juxta patrem illatus eſt.* Electores communibus ſententiis Iacobum Contarenum ſuffecere. Sub hoc armis in poteſtatẽ retracti Iuſtinopolitani Iſtriæ qui defecerant, pugnæque graves cum Anconitanis in mari factę, cum quibus tamen & pax deinde compoſita. Confectus ætate Iacobus imparque jam reipublicæ curis magiſtratum patribus reſtituit: nec diu poſt vita concedens in ſodalium Minorum æde ſepultus eſt, primus omnino Ducum eo illatus. Poſt ejus abdicationem communi conſilio

Dux electus abſens Ioannes Dandalus, ſub quo Ptolemaidem Saraceni ceperunt. Animam edidit anno principatus decimo, magnaque pompa funus ductum ad ædem DD. Ioannis & Pauli, ubi monumento majorum illatus. Peractis ſtatim ejus exequiis ſeditio in civitate gravis oborta plebis, minaciter & acerbe de patritiorum ordine conquerentis, & Iacobum Theupolum virum gravem prudentemque Ducem poſtulantis; qui re cognita, ſtudio reipubl. libertatiſque patriæ ductus plebi ſapienter reſtitit; ſed ut vi & furori multitudinis obviam iri haud poſſe videret, inſequēti nocte clam ad Marocium cepit fugam, ibiq; tantiſper latuit donec tumultus conſideret. Dein ex inſtituto ac lege civitatis Dux creatus eſt Petrus Gradonicus, tum temporis in Prætura Iuſtinopolis abſens. Hujus principatu durante Veneti à Genuenſibus claſſe victi; conjuravitq; Bajamontes Theupolus cum Quirinis, Barociis, Doriis, Badoariis, & Baſiliis, in necē Ducis aliorumq; plurimorum imperii occupandi cauſa; ſed proditis eorum conſiliis, rei ſupplicio affecti. Iaderani ſexto defecerunt. Exceſſit Dux Petrus, imperio annis XII. menſibus IX. geſto: ſepultus in D. Cypriani. Secutus per Electorū ſuffragia

Dux electus abſens Ioannes Dandalus, ſub quo Ptolemaidem Saraceni cepe-runt. Animam edidit anno principatus decimo, magnaque pompa funus de-latum ad ædem DD. Ioannis & Pauli, ubi monumento majorum illatus. Pe-ractis ſtatim ejus exequiis ſeditio in ci-vitate gravis oborta plebis, minaciter & acerbe de patritiorum ordine con-querentis, & Iacobum Theupolum ci-vem gravem prudentemque Ducem poſtulantis; qui re cognita, ſtudio rei-publ. libertatiſque patriæ ductus plebi ſapienter reſtitit; ſed ut vi & furori mul-titudinis obviam iri haud poſſe vide-ret, inſequenti nocte clam ad Marocium cepit fugam, ibiq; tantiſper latuit donec tumultus conſideret. Dein ex inſtituto ac lege civitatis Dux creatus eſt Petrus Gradonicus, tum temporis in Prætura Iuſtinopolis abſens. Hujus principatu durante Veneti à Genuenſibus claſſe victi; conjuravitq; Bajamontes Theu-polus cum Quirinis, Barociis, Doriis, Badoariis, & Baſiliis, in necē Ducis alio-rumq; plurimorum imperii occupandi cauſa; ſed proditis eorum conſiliis, rei ſupplicio affecti. Iaderani ſexto defece-runt. Exceſſit Dux Petrus, imperio an-nis XII. menſibus IX. geſto: ſepultus in D. Cypriani. Secutus per Electorū ſuf-fragia

fragia Marinus Georgius, qui cœno-bium D. Dominici fratrū Prædicato-rū obſervantiæ ut vocant, fundavit, & menſe principatus x. fatis interceptus, monumento in DD. Ioannis & Pauli æde jacet. Huic rite ſucceſſit Ioannes Superantius, qui Ducatus ſexto menſe XVI. anni Iaderanis in ditionē receptis ſupremū diem explevit, ſitus in D. Mar-ci templo juxta Baptiſterium. Sublectus patrum ſuffragiis Franciſcus Dandalus cognomento Canis ob pietatem erga patriam inſignem, ut Blondus & Sa-bellicus in hiſtoriis perhibent. Is bello Scaligeros petiit Veronę Pataviique re-gulos, & Tarviſium, Baſſianum, Caſtel-lum Baldi, aliaque multa oppida cepit. Caſtellum Baldi tamen & Baſſianum S. C. Carrorienſibus Patavinorū regu-lis poſtea condonata. Diem Franciſcus obiit anno principatus XI. ſucceſſitque lege civitatis Bartholomæus Gradoni-cus. Hoc Duce ſpatioſiſſimum illud co-mitium in Curia factū, ubi patritiorum ordo magiſtratibus tum urbanis tum provincialibus creandis coit, & non-nunquam diebus integris octo, dū ſen-tentiis variaretur, nec priuſquam con-veniret abſcedendi eſſet facultas, com-moratus eſt, uti Sabellicus tradidit. Co-mitium id ſummorum pictorum opera

 nobi-

nobilitant, præcipueque Belinorum:& viſuntur hic Iacobi Sannazarii, Petri Bembi Cardinalis & Andreæ Navagerii doctiſſimorum hominum expreſſæ ad vivum imagines. Sabellicus ſcribit tradidiſſe quoſdam, his temporibus primũ omnium ex urbe magiſtratus Methamaucum, Pupiliam,& Paleſtrinam miſſos. Bartholomæus Dux annũ alterum, menſes novẽ in principatu tantũ vixit, monumento illatus magna cum pompa in D. Marci æde. Succeſſit rite deſignat⁹ Andreas Dandalus ab inſigni benignitate humanitateque, nec major annis XXXVI. manſuetiſſimus appellatus. Literarum ſtudiis admodum deditus erat, & non inelegantes, ut Franciſcus Petrarcha teſtatur, hiſtorias ſcripſit nominatimq; celeberrimas rerum Venetarum. Hac tempeſtate Iaderani ſeptimo defecerunt; ſed armis & vi protinus in poteſtatem redire coacti. Claſſem quoq; Genuenſium apud Sardiniam Veneta devicit. Anno deinde principatus magna cũ laude geſti duodecimo, Andreas fato cum conceſſiſſet, in æde D.Marci conditus monumento eſt. Sublectus rite Marinus Falerius Vallis Marinæ Comes & Eques auratus, legatione ad Max. Pontificem abſens. Hoc tempore claſſem Venetã Paganus

Aurius

nobilitant, præcipueque Belinorum &
viſuntur hic Iacobi Sannazarii, Petri
Bembi Cardinalis & Andreæ Navagerii
doctiſſimorum hominum expreſſæ ad
vivum imagines. Sabellicus ſcribit ma-
dataſſe quoſdam, his temporibus pri-
mũ omnium ex urbe magiſtratus Me-
thamaucum, Popiliam, & Paleſtrinam
miſſos. Bartholomæus Dux annũ alte-
rum, menſes nové in principatu ua-
vixit, monumento illatus magna cum
pompa in D. Marci æde. Succeſſit ri-
deſignat' Andreas Dandalus ab inſi-
benignitate humanitateque, nec major
annis XXXVI. manſuetiſſimus appella-
tus. Literarum ſtudiis admodum ded-
tus erat, & non inelegantes, ut Fran-
ciſcus Petrarcha teſtatur, hiſtorias ſcri-
pſit nominatimq; celeberrimas rerum
Venetarum. Hac tempeſtate Iader-
ſeptimo defecerunt; ſed armis & ri
protinus in poteſtatem redire coacti
Claſſem quoq; Genuenſium apud Sar-
diniam Veneta devicit. Anno deinde
principatus magna cũ laude geſti duo-
decimo, Andreas fato cum conceſſiſſet,
in æde D. Marci conditus monumento
eſt. Subleƈtus rite Marinus Faleſius Val-
lis Marinæ Comes & Eques auratus,
legatione ad Max. Pontificem abſens.
Hoc tempore claſſem Venetã Paganus
Aurius

Aurius Genuenſium claſſis præfectus rupit. Dux Marinus ob affectatam tyrannidem imperii menſe nono cæſus eſt, ſubleƈtuſque Ioannes Gradonicus cognomento Naſonus, qui pacem mox cum Genuenſibus fecit, & poſt menſem imperii decimum quartum fato interceptus, honorifico funere delatus ad ædem Sodalium Minorũ ibi ſepultus eſt. Dux tũ dictus abſens Ioannes Delphinus, qui principatus anno quinto ſupremum diem clauſit inque Divorũ Ioannis & Pauli æde jacet. Patres Laurentium Celſum abſentem quoq; tum ſuffecere, ſub quo cum ab imperio defeciſſent Cretenſes, domiti mox armis & bello ſunt ductu auſpiciiſq; Ludovici Vermii copiarum Veneti nominis præfecti. Tertio dehinc anno, menſe decimo principatus exacto Laurẽtium fata rapuere, qui magna cum pompa ſepultus apud Cæleſtinos. Succeſſorẽ accepit Marcum Cornalem; cujus temporibus cum iterum Cretenſes defeciſſent, armis in poteſtatem redacti ſunt. Obiit poſt anni III menſem octavum, ſitus in DD. Ioannis & Pauli. Ducatus hinc ad Andream Contarenũ rite delatus. Is accepto de ſe civitatis judicio clam in agrum Patavinũ ſe ſubduxerat: multis tamen conjunctorum amicorumque con-

conſiliis adactus, qui patrum mentem voluntatemque certam eſſe docebant magiſtratum capere eum oportere; ſin minus, exilio multatū tanquam patriæ hoſtem, domoque direpta bona ejus in publicum redigenda, ſuſcepit quidem imperium, at prorſus invitiſſime. Circa hæc tempora cum Tergeſtini defeciſſent, bello petiti atq; in ditionem retracti ſunt. Pugnatū etiam cum Genuenſibus frequenter, qui fortunam belli ſecuti maximis jam cladibus affecta re Veneta Foſſam Clodiam uſq; pervenerant. Vicit tamen ad extremum Veneta claſſis, & exinde feliciter hoſtem perſecuta Foſſam Clodiam decimo menſe poſtquam à Genuenſibus occupata fuerat, recepit. Pax dein anni ſexti menſe quarto poſt inceptum bellum facta. Contarenus ſupra XIV. annū princeps fato raptus, in D. Stephani æde ſepultus eſt. Patres inſignia Ducatus Michaëli Mauroceno tradidere, qui poſt quartū menſem vita decedens in DD. Ioannis & Pauli ſepulchrum habuit. Succeſſit Antonius Venerius abſens electorum votis dictus. Is tanta integritate ſeveritateque fuit vir, ut filium obſcuro carcere necari voluerit propter ſtuprū virgini oblatū civis filiæ: quanquam & occidendum publice decreverat,

rat, niſi patrum interceſſiſſent preces, quibus ſe permoveri hactenus eſt paſſus, ut in carcere ſupremum vitæ diem agere eum pateretur, exemplum hercule nec impar gloriæ Bruti Torquative. Vita conceſſit tam juſtus ac ſeverus Princeps anno Ducatus XVIII delatuſq; eſt in ædem DD. Ioannis & Pauli. Succeſſorem accepit Michaëlem Stenum; ſub quo in Venetam venere ditionem Verona, Vicentia, Colonia, Feltrium, Bellunum, Patavium: Iaderamque Ladiſlaus Hungarię rex Venetis vendidit. Diem functus anno principatus XIII. honorifice delatus eſt in ædem D. Marinæ. Traditum à quibuſdam ſcimus, ultimum eum familiæ ſuæ, Stenorum extinxiſſe nomen. Sublectus patrum ſententiis ſtatim Thomas Mocenicus, qui tum legationẽ ad Gabrinum Fondulum Cremonæ tyrannum obibat. Eo inſignia Ducatus tenente Venetum in imperium venere Civitas Fori-Iulii, Opitergium, totaque Fori-Iulii regio: Baſilica D. Marci incendio conflagravit, inſtaurataque Ducales ædes. Poſt decimum principatus annum, menſem tertium mortuus, in æde DD. Ioannis & Pauli monumento conditus eſt. Patres Franciſcum Fuſcarum ſuffecerunt, ſub quo ad Veneti nominis auctori-

ctoritatem ſe contulere Brixia, Bergomum, & Ravenna. Clades etiam ad Caravagium à Franciſco Sfortia Mediolanenſium legato accepta cum quo deinde contracta ſocietas in imperium accepta Crema, rurſusq; bellum geſtū, tandem vero cum Dux Mediolani eſſet factus, amicitia denuo inita fœduſque percuſſum. His temporibus Venetias venit Fridericus III. Imper. cum Eleonora Imperatrice, quibus haud diu ante Pontifex Max. Auguſtulem coronam Romæ impoſuerat. Eos Dux & patres ſummis honoribus exceptos ampliſſimis quoque muneribus ornavere. Ducem hunc dein annum ætatis xix. agentem prudentiſſime repub. geſta auctaque, quoniam ob decrepitam ætatem publicis amplius curis haud ſufficere videbatur, patres ab imperio depoſuere, ſublecto Paſchale Malipetra: qua re ſenex intellecta, principatus an. xxxiv. quoniam in affecto corpore vis tamen animi vigebat, non diu poſt ex dolore mæroreq; mortem obiit; delatuſq; eſt in ædem ſodalium Minorum habitu inſignibuſq; Ducalibus exornatus, in pompa funeris comitante novo Duce cum patribus magiſtratibuſq; urbis veſtem atram ac lugubrem indutis; quod omnino abſq; temporū ſuperiorum

ctoritatem ſe contulere Brixia, Berg-
mum, & Ravenna. Clades etiam à
Caravagium à Franciſco Sfortia Me-
diolanenſium legato accepta cum q[illegible]
deinde contracta ſocietas in imperi[illegible]
accepta Crema, rurſuſq; bellum ge-
tandem vero cum Dux Mediolani eſſet
factus, amicitia denuo inita fœduſq;
percuſſum. His temporibus Venetias
venit Fridericus III. Imper. cum Ele-
nora Imperatrice, quibus haud diu an-
Pontifex Max. Auguſtalem coronam
Romæ impoſuerat. Eos Dux & patres
ſummis honoribus exceptos ampliſſi-
mis quoque muneribus ornavere. Du-
cem hunc dein annum ætatis xix. [illegible]
gentem prudentiſſime repub. geſta [illegible]
ctaque, quoniam ob decrepitam æ-
tem publicis amplius curis haud ſuffi-
cere videbatur, patres ab imperio de-
poſuere, ſublecto Paſchale Malipetro
qua re ſenex intellecta, principatus an.
xxxiv. quoniam in affecto corpore vi[illegible]
tamen animi vigebat, non diu poſt a
dolore mærore q; mortem obiit; dela-
tuſq; eſt in ædem ſodalium Minorum
habitu inſignibuſq; Ducalibus exorna-
tus, in pompa funeris comitante novo
Duce cum patribus magiſtratibuſq; ur-
bis veſtem atram ac lugubrem indutis.
quod omnino abſq; temporũ ſuperio-
rus

rum exemplo contigiſſe, nimirum ut Dux alter alteri funus duceret, etiam Sabellicus teſtatur. Paſchalis vero poſt annũ quartum, menſem ſextum & ipſe vita conceſſit, in DD. Ioannis & Pauli ſitus. Succeſſit rite ChriſtophorusMaurus, qui Anconam ad Pium II. Pontificem cũ triremibus aliquot profectus, operam ſuam in bellum Turcicum de quo conſilia tum erant inita, obtulit. Sub hoc Principe Chalcidem expugnavit Othomanus Turcarum rex. Ædem cum cœnobio D Iobis ſtruxit; anniſque novem, menſibus ſex republica geſta, ſpiritum ſupremum edidit, monumento poſitus in Divi Iobis æde. Patres Nicolaum Tronũ ſuffecere, qui nummum argenteum percuſſit cum ſua imagine, Tronos vocant, & poſt xx. Ducatus menſem exceſſit, ſitus in æde ſodalium Minorum. Sublectus inde Nicolaus Marcellus, qui nummum & ipſe cum ſuæ gentis appellatione ſignavit, & vix xv menſe principatus exacto moriens ſepulcrũ habuit in D. Marinæ. Secutus eſt Dux rite deſignatus Petrus Mocenicus, à quo nũmus dictus gemini Marcelli pretio Mocenicus. Fato cõceſſit anni principatus ſecundi menſe altero, in DD. Ioannis & Pauli ſitus. Ejus temporibus in Forum-Iulium incurſa-

curſa-

curſarunt Turcæ,ferroque & incendio cuncta vaſtavere paſſim, ut Sabellicus in hiſtoria rerum Venetarum copioſe perſcripſit. Succeſſit in Ducatu patrum ſententiis Andreas Vendraminus, qui anno principatus altero diem ſupremum finivit, delatuſque eſt funere in ædem Servorũ. Excepit hunc Ioannes Mocenicus Petri olim Ducis frater; ſub quo Scodram Turca cepit ob præfecti ſocordiam quem Venetus præſidio loci impoſuerat; maximumque bellum ac diuturnum cum Hercule Ateſtino Ferrariæ regulo geſtum: in quo totius propemodum Italię principes adverſus Venetos pugnavere: ſed cũ ii de magnitudine animorum ac viribus nihil quicquam demitterent, tandé pax hujuſcemodi conditionibus facta eſt, ut Policinium Rhodiginum apud ipſos relinqueretur. Ducales etiam ædes hoc tempore cõflagrarunt, refecitq; mox Ioannes. Eo dein principatus anno ſeptimo diem functo, ac in DD. Ioannis & Pauli æde tumulato, Marcum Barbadicum patres Ducem appellarunt, qui fato raptus ingenti cum civitatis dolore, quoniam mirifice diligebatur, monumento illatus eſt in fanum Charitatis. Succeſſorem habuit Auguſtinum Barbadicum fratrem. Is cum Ludovico Fran-

ciæ

curſarunt Turcæ, ferroque & incendio cuncta vaſtavere paſſim, ut Sabellicus in hiſtoria rerum Venetarum copioſè perſcripſit. Succeſſit in Ducatu patrum ſententiis Andreas Vendraminus, qui anno principatus altero diem ſupremum finivit, delatuſque eſt feretro in ædem Servorū. Excepit hunc Ioannes Mocenicus Petri olim Ducis frater: ſub quo Scodram Turca cepit ob præſidii ſocordiam quem Venetus præſidio [illegible] impoſuerat; maximumque bellum ac diuturnum cum Hercule Ateſtino Ferrariæ regulo geſtum: in quo totius propemodum Italię principes adverſus Venetos pugnaverunt: ſed cū ii de magiſtratu ac animorum ac viribus nihil [illegible] quam demitterent, tandē pax hujuſmodi conditionibus facta eſt, ut Poleſiniam Rhodiginum apud ipſos retineretur. Ducales etiam ædes hoc tempore cōflagrarunt, refecitq; mox [illegible]nes. Eo dein principatus anno ſeptimo diem functo, ac in DD. Ioannis & Pauli æde tumulato, Marcum Barbadicum patres Ducem appellarunt, qui fato ereptus ingenti cum civitatis dolore, quoniam mirifice diligebatur, monumento illatus eſt in fanum Charitatis. Succeſſorem habuit Auguſtinum Barbadicum fratrem. Is cum Ludovico Fran-ci-

ciæ rege fœdus icit de Ludovico Sfortia Mediolani imperio pellendo. Societatis erat perſcriptum legibus, ut Cremona & Soncinum cum tota Abduæ Glarea Venetis cederet, uti etiam evenit. Antea quoq; Ferrandinus rex Neapolis bello Caroli octavi Francorum regis qui regnum Neapolitanum cepit, Brunduſium, Monopolim, Hydruntū, & Manfredoniam magna pecuniæ vi accepta Venetis oppignoraverat. Hujus inſuper Ducis temporibus Methonē & Coronem in Peloponneſo, item Naupactum Bajazetes Othomanus Turcarum rex occupavit. Imperio dein annis xv. geſtō fatis abſumptus Auguſtinus in æde Charitatis monumento poſitus eſt. Succeſſorem habuit Leonardum Lauredanum, virum bonum ac ſapientem, cujus temporibus omnes propemodū orbis Chriſtiani principes ſocietatem contraxerant adverſus Venetos; quos cum Ludovicus XII. Franciæ rex in Italiam exercitu adducto, memorabili apud Ripaltam pugna cæcidiſſet, imperium eorum exuere, Bergomum, Brixia, Cremona, Verona, Vicentia, Patavium, cum maxima Forijulii parte, Crema item & Soncinum, & alia plurima Lombardię Marchiæque Tarviſinæ oppida, Romanulæ quoque Ravenna,

Cervia, Faventia, Ariminum. Apuliæ Monopolis, Brunduſium, Trinium,& Hydruntum. Vidit tamẽ idem Princeps receptũ primo Patavium, deinde cum Veneti Ludovicum regem ejuſque ſucceſſorem Franciſcum fœdere ſibi conjunxiſſent, etiam Bergomum, Brixiam, Vicentiam, totumque Forumjulium. Mortuus, annis XIX. menſibus VIII. diebus XX. ſapientiſſime geſta republica, poſt Chriſti nativitatem MDXXI anno. Funus maxima pompa ductum ad DD. Ioañ. & Pauli ædem, ubi ſitus eſt. Patres Antonium Grimanũ poſtridie Nonas Iunii ſublegere, ſenem admodũ, & ætatis annum LXXXVI. menſem VI. agentem. Is fortunæ ludum variis caſibus tulerat: nam cum olim ob rem infæliciter adverſus Turcas mari geſtam, ſumma ſane cum dignitatis & exiſtimationis jactura exulare in Creta uno & centum annis fuiſſet juſſus, difficilimis inde reipublicæ temporibus amiſſo pene toto continentis imperio, poſt Chriſti nativitatem MDX anno revocatus ab exilio, Divique Marci Procurator erat factus; ad extremum Dux inſuper appellatur. Deceſſit in hoc magiſtratu anno ſecundo, à Chriſti nativitate MDXXIII. funere delátus honorifice ad D. Antonii Caſtellani fanum. Hoc

itaque

Cervia, Faventia, Ariminum. Apulæ Monopolis, Brundusium, Trianum, & Hydruntum. Vidit tamē idem Princeps receptū primo Patavium, deinde cum Veneti Ludovicum regem ejusque successorem Franciſcum fœdere ſibi conjunxiſſent, etiam Bergomum, Brixiam, Vicentiam, totumque Forumjulium. Mortuus, annis XIX. menſibus VIII. diebus XX. ſapientiſſime geſta republica, poſt Chriſti nativitatem MDXXI anno. Funus maxima pompa ductum ad DD. Ioann. & Pauli ædem, ubi ſitus eſt. Patres Antonium Grimanū poſtridie Nonas Iunii ſublegere, ſenem admodū, & ætatis annum LXXXVI. menſem V. agentem. Is fortunæ ludum variis caſibus taleratː nam cum olim ob rem minus feliciter adverſus Turcas mari geſtam, ſumma ſane cum dignitatis & exiſtimationis jactura exulare in Creta uno & centum annis fuiſſet juſſus, difficillimis inde reipublicæ temporibus amiſſo pene toto continentis imperio, poſt Chriſti nativitatem MDX anno revocatus ab exilio, Divique Marci Procurator erat factus; ad extremum Dux itaque ſuper appellatur. Deceſſit in hoc magiſtratu anno ſecundo, à Chriſti nativitate MDXXIII. funere delatus honorifice ad D. Antonii Caſtellani fanum. Hoc itaque

itaque ſummi ingenii ac ſapientiæ viro orbata civitas, Andream Grittum Ducem nacta eſt, eximium hominem, & tam corporis, quam animi dotibus egregie decoratum: erat enim præclara ſtatura, commodiſſimoque membrorum qui homini contingere queat habitu, humanus, facundus, & uſu rerum maximarum pacis belliq; temporibus exercitus. Multos calamitoſis reipublicæ temporibus pro patria labores obiverat, quum illa totius fere continentis amiſiſſet imperium; nec unquam defatigari ſe ulla in re erat paſſus. Eadē vero commendatione principatum geſſit qua ſuperiores reipublicæ curas omnes, ſapienter nimirum & juſte moderateque. Vita conceſſit anno poſt Chriſti nativitatē milleſimo quingenteſimo, trigeſimo octavo, menſe Decembri, magno ſui apud mortales deſiderio relicto; ſepulchroq; conditus eſt in Divi Franciſci Venialis. Patres inſequenti menſe MDXXXIX. anno Petrum Landum appellavere Ducem, qui conſiliis optimis ſummaq; prudentia rem maritimam itemque continentis rexerat, & maximam apud omnes virtutis opinionem erat conſecutus. Præfuit ad annum uſque MDXIV. à Chriſti nativitate, quo menſe Novembri fatis con-

ceſſit. Funus ductum in D. Antonii Caſtellani ædem, ubi monumentum vivus ipſe ſibi nobile poſuerat. Succeſſorem habuit eodem anno ac menſe deſignatum Franciſcum Donatum, exploratæ notæque virtutis & ſummæ ſeveritatis prudentiæque virum, qui nunc inſignia Ducatus gerit.

VIII.

SERIES DVCVM VENETORVM & brevis annotatio eorum quæ ſub ipſis memorabilia contigerunt.

An. Chriſti. 697.

PAVLVTIVS Anafeſtus primus in Heraclia Venetorum Dux, cum antea per CCXXX. & amplius annos Reſpubl. Tribunitia poteſtate fuiſſet adminiſtrata. præfuit ann. XX. menſ. VI.

717. Marcellus Tegalianus Heraclianus; præfuit ann. IX.

726. Vrſus Hypatus, anno Ducatus undecimo ob inſolentem Dominatum à ſuis trucidatus.

Medoacum migratum, & Magiſter militum in Ducis locum ſubſtitutus, qui magiſtratus aliquot annis duravit.

742. Theodatus Hypatus Vrſi Fil. tertio decimo Duc. anno à Galla ex-

ceſſit. Funus ductum in D. Antoni Caſtellani ædem, ubi monumentum virus ipſe ſibi nobile poſuerat. Succeſſorem habuit eodem anno ac mox deſignatum Franciſcum Donatum, ploratæ notæque virtutis & ſumm ſeveritatis prudentiæque virum, qui nunc inſignia Ducatus gerit.

VIII.

SERIES DUCUM VENETORUM & brevis annotatio eorum quæ ab ipſis memorabilia contigerunt.

An. Chriſti. 697.

PAULUTIUS Anafeſtus primus in Heraclia Venetorum Dux, cum antea per CCXXX. & amplius annos Reſpubl. Tribunicia poteſtate fuiſſet adminiſtrata, præfuit ann. XX. menſ. VI.

717. Marcellus Tegalianus Heraclianus; præfuit ann. IX.

726. Urſus Hypatus, anno Ducatus undecimo ob inſolentem Dominatum à ſuis trucidatus.

Medoacum migratum, & Magiſtro militum in Ducis locum ſubſtituto, qui magiſtratus aliquot annis duravit.

742. Theodatus Hypatus Urſi F. tertio decimo Duc. anno à Galla ex-

cœcatus & dignitate per vim dejectus.

755. Galla ſecundo Ducatus ſui anno cum poteſtate male uteretur, & ipſe oculis privatus & in exilium actus.

756. Dominicus Monegareus, quem ob ferociam ingenii & tyrannidem Reſp. oculis & Ducatu privavit quinto Duc. ſui anno.

764. Mauritius Galbajus Heracleenſis, hic ob Remp. bene geſtam obtinuit, ut Ioannem filium ſibi collegam in Ducatu cooptaret. Incidit lis & mox bellum cum Gradenſi antiſtite, cui Pipinus Caroli F. ſubſidio venit; Ioannes nequaquam patriis artibus Rempubl. adminiſtrans Gradenſem antiſtitem nefario ſcelere occidit; præfuit autem Mauritius an. XXIII. Ioannes cum patre IX. totidemque poſt illius obitum, & cooptato filio Mauritio minore annos VII. obiit cum filio in exilio.

804. Obelerius Anthenorius, qui Beatum fratrē ſibi collegam aſſumſit, & mox Valentinum: hujus tempore acerrime inter Gallos & Venetos belligeratum; de exitu trium horum Ducum varia & incerta traduntur; ſed conſtat eorum principatum quintum annum non exceſſiſſe.

809. Angelus Particiatius, primus Dux in Rivoalto; is Iuſtinianum filium

 & An-

& Angelo ex eodem nepotem collegas ſibi aſcivit; & rebus præclare in Carnis geſtis XVIII.regiminis ſui anno deceſſit.

827. Iuſtinianus Particiatius ſolus tantum duos annos Rempubl. adminiſtravit.

828. Ioannes Particiatius Iuſtin. F. octavo Duc. an. à nobilibus Gradum relegatus & monaſtico habitu indutus.

836. Petrus Tradonicus,hic ex Pola oriundus Ioannem F., ſibi collegam ſumſit. Ingens clades in mari à Mauris accepta. Inteſtinaq; diſcordia inter nobiles familias laboratum. Ipſe decimo nono Ducatus ſui anno à conjuratis fœde trucidatus eſt.

864. Vrſus Particiatius, Ducatum ſatis proſpere adminiſtravit & anno Duc. ſui XVII obiit.

881. Ioannes Particiatius. Comaclium à Venetiis captum ; hic ob adverſam valetudinem VI. anno magiſtratu ſe abdicavit.

887. Petrus Candianus, quinto Ducatus ſui menſe in navali cumNarentanis pugna fortiter dimicans occubuit.

888. Petrus Tribunus ; magna clades ab Hunnis accepta , qui tandem Italia exceſſerunt : obiit annô Duc. undevigeſimo.

909. Vrſus Badoarius, anno unde-

cimo

& Angelo ex eodem nepotem collegā ſibi aſcivit, & rebus præclare in Caris geſtis xviii. regiminis ſui anno deceſſit.

827. Iuſtinianus Particiatius ſolos tantum duos annos Rempubl. adminiſtravit.

828. Ioannes Particiatius Iuſtin. F. octavo Duc. an. à nobilibus Gradum relegatus & monaſtico habitu indutus.

836. Petrus Tradonicus, hic ex Pola oriundus Ioannem F. ſibi collegam aſſumſit. Ingens clades in mari à Mauris accepta. Inteſtinaq; diſcordia inter nobiles familias laboratum. Ipſe decimo nono Ducatus ſui anno à conjuratis fœde trucidatus eſt.

864. Vrſus Particiatius, Ducatum ſatis proſpere adminiſtravit & anno Duc. ſui xvii obiit.

881. Ioannes Particiatius. Comaclium à Venetiis captum; hic ob adverſam valetudinem vi. anno magiſtratu ſe abdicavit.

887. Petrus Candianus, quinto Ducatus ſui menſe in navali cum Narentanis pugna fortiter dimicans occubuit.

888. Petrus Tribunus; magna clades ab Hunnis accepta, qui tandem Italia exceſſerunt: obiit annó Duc. undevigeſimo.

909. Vrſus Badoarius, anno unde-cimo

cimo Ducatu ſe abdicavit & monaſticam vitam eſt amplexus.

920. Petrus Candianus; hujus tempore Iuſtinopolitani ſub Ventor. ditionem veniſſe dicuntur: occubuit annó Duc. vii.

939. Petrus Badearius duos tantum annos Reipubl. præfuit.

941. Candianus Petri fil. Petrum F. in collegam aſſumpſit qui ob inſolens ingenium in exilium actus. Pater undecimo ann. ob filii hoſtiles in patriam conatus ex mœrore animi deceſſit.

952. Petrus Candianus ab exilio revocatus ſucceſſit; in tyrannidem verſus, cum parvulo filio à populo trucidatus eſt.

976. Petrus Vrſeolus Dux creatus: Inclyta victoria de Saracenis parta: Dux omnibus inſciis peregre profectus Sanctæ in Aquitania vixit.

978. Vitalis Candianus Petri filius uno anno in Ducatu exacto, magiſtratu ſe abdicavit & vitam monaſticam eſt amplexus.

979. Tribunus Menius: inteſtinis diſſidiis in urbe laboratum. Otho II Imp. Venetis omni commercio interdixit, ſed illius morte urbs gravi diſcrimine liberata. Dux anno xiv. magiſtratu abiit.

991. Petrus Vrſeolus. Reſpub. mirum in modum aucta Narentanos compeſcuit ; Parentium & Pola multæque aliæ Iſtriæ & Dalmatiæ urbes ad Venetorum imperium acceſſerunt: Iadera quoque quæ jam ante in Venetorum patrocinio erat, dominio ſe aſtrinxit. Belgradenſes & Tragurini per legatos ſe imperio ſubjecerunt; Spalatum urbs in Venetorum fidem conceſſit. Leſina Narentanorum latronum domicilium vi capta: obiit anno XVIII. principatus.

1009. Otho Vrſeolus Petri fil. Hiſtros & Dalmatas perdomuit, ſeditione populari in Græcia exulare coactus.

1028. Petrus Centranicus, cum diſſidiis civilibus componendis impar eſſet, magiſtratu abiit.

1030. Dominicus Flabanicus, præfuit annis X. & menſ. IV.

1041. Dominicus Contarenus, Dalmatiæ pacem reſtituit Zarenſium diſſidiis agitatæ, præfuit annis XXVIII.

1069. Dominicus Sylvius, bellum cum Roberto Apuliæ infeliciter geſſit; præfuit ann. XIII.

1082. Vitalis Falerius, præfuit an. XII.

1094. Vitalis Michaël, limites imperii multum auxit, præfuit annis VI.

1102. Ordelaphus Falerius Vitalis Fil. In Syria & Dalmatia proſpere rem geſſit,

992. Petrus Urſeolus. Reſpub. ſtatu
in modum aucta Narentanos com-
ſcuit ; Parentium & Pola cæteræq;
aliæ Iſtriæ & Dalmatiæ urbes ad Ve-
torum imperium acceſſerunt: Iſ-
quoque quæ jam ante in Venetor.
patrocinio erat, dominio ſe abſti...
Belgradenſes & Tragurini per leg...
ſe imperio ſubjecerunt; Spalatum ...
in Venetorum fidem conceſſit. ...
Narentanorum latronum domicil...
vi capta: obiit anno XVIII. princip...
1009. Otho Urſeolus Petri fil. ...
ſtros & Dalmatas perdomuit, ſediti...
populari in Græcia exulare coactus.
1028. Petrus Centranicus, cum ...
ſidiis civilibus componendis imp...
eſſet, magiſtratu abiit.
1030. Dominicus Flabanicus, præ-
fuit annis X. & menſ. IV.
1041. Dominicus Contarenus, Dal-
matiæ pacem reſtituit Zarenſium ...
diis agitatæ, præfuit annis XXVIII.
1069. Dominicus Sylvius, bellum
cum Roberto Apuliæ infeliciter geſſit;
præfuit ann. XIII.
1082. Vitalis Falerius, præfuit an. XI.
1094. Vitalis Michaël, limites imp...
rii multum auxit, præfuit annis VI.
1102. Ordelaphus Falerius Vitalis
Fil. In Syria & Dalmatia proſpere res
geſſit,

geſſit, & in Dalmatia anno XV. principatus pugnans interiit.

1117. Dominicus Michaël, bellum in Syria fortiter gerens, Tyrum cepit & Patriarchæ Hieroſolymitano condonavit; anno XIII. Principatus magiſtratu ſe abdicavit.

1130. Petrus Polanus, ſapiens princeps, & arbiter inter Conradum & Emanuelem Imperatores. Piſanos & Patavinos prælio ſuperavit. obiit anno Principatus XVIII.

1148. Dominicus Maurocenus, Polanos & Parentinos in Iſtria rebellantes compeſcuit. Anconitani in Venetorum ſocietatē venerunt: cum Guilielmo Siciliæ R. fœdus percuſſum, multæq; immunitates Venetis in Sicilia negotiantibus impetratæ. obiit an. Ducatus VIII.

1156. Vitalis Michaël II. Bellum pro Pontifice contra Fredericum Barbaroſſam geſtum. Emanuelis Imp. dolo magnum detrimentum acceptum; Veneta claſſe veneno pene extincta. Cladis cauſa in Ducem collata à populo pēr ſeditionem cæſus eſt. XVII. Principatus ſui anno.

1164. Sebaſtianus Zianus; Alexander Pontifex R. Venetias perfugit: celebris victoria de Imperat. claſſe parta: Pontifex annulo aureo Venetis ma-

ris Hadriatici imperium deſponſavit. obiit dux ſenio confectus anno principatus ſui VIII.

1178. Aurius Maſtropetrus; Res feliciter in Syria cum aliis principibus geſtę. obiit an. ducatus nono, vel ut alii XIV.

1192. Henricus Dandulus; fines imperii multum producti: Iadera recepta: Creta accepta. obiit anno XIII. principatus; Byzantii ſepultus.

1205. Petrus Zianus Sebaſtiani fil. Colonia nobilium Venetorum in Corcyram deducta; multæ inſulæ in mari Mediterraneo particularibus conceſſæ, ſummo imperio penes Remp. manente: Creta perdomita & colonia in illam deducta. Deceſſit poſtquam annos XXII. Reipub. præfuiſſet.

1228. Iacobus Teupolus; motus aliquot in Creta orti, & ſedati: Navalis victoria de Græcis parta: tenuit principatum annos XX.

1248. Marinus Maurocenus primus novo electionis genere Dux creatus: Patavium captum: deceſſit anno Regiminis quarto.

1252. Rainerius Zenus: bellum cum Genuenſibus inchoatũ, & clades utrinque datæ & acceptæ. Seditione in urbe ob novum vectigal laboratum: Mortuus XVII. anno principatus.

1268. Laurentius Teupolus: Annonæ penuria laboratum, bellum cum Bononienſibus toto triennio geſtum, obiit anno principatus VI.

1274. Iacobus Contarenus: cum Anconitanis armis certatum, ſed mox pax reſtaurata. Dux ob ſenium anno quarto principatu ſponte ſe abdicavit.

1280. Ioannes Dandulus: bellum in Hiſtria & cum Aquilegienſi antiſtite geſtum; ſed parum proſpere: tenuit principatum ann. X.

1290. Petrus Gradonicus: bellum cum Genuenſibus denuo exarſit: magna clades à *Venetis* accepta; quædam & Genuenſibus illata: inde pax facta. Ferraria à Venetis in fidem accepta, qui propterea à Pontifice anathemate percuſſi: domeſtica conjuratione Reſpub. in ſummum diſcrimen adducta: Dux cum Rempub. ſupra XII. annos adminiſtraſſet, diem obiit.

1303. Marinus *Georgius*, qui decimo principatus ſui menſe deceſſit.

1304. Ioannes Superantius: Civitas interdicto liberata. Armamentarium auctum: præfuit annos XVI. menſ. VI.

1320. Franciſcus Dandulus; Polani & Valenſes Venetorum imperio ſe ſubjecerunt: primum fœdus contra Turcas: Bellum cum Scaligeris Veronæ Dominis

minis inchoatum, Sacienſes ſe dediderunt, & mox Conaglenſes; oppida aliquot in Patavino agro capta. Serravallum ad Veneros defecit; Patavium captum: Brixia, Bergomumque ad Venetos defecerunt. Patavium Marſelio traditum: tandemque de pace cum Maſtino Scaligero tranſactum. Dux anno undecimo principatus ſui obiit.

1332. Bartholomæus Gradonicus: Cretenſes rebellantes non magno negotio compreſſi. exceſſit anno principatus quarto.

1336. Andreas Dandulus: Ægyptia & Syriaca navigatio primum inſtituta: Laderenſium rebellio repreſſa: Ingens in urbe annonæ caritas: etiam peſtilentia laboratum: motus in Hiſtria compreſſi: Bellum cum Genuenſibus geſtum; claſſis illorum ſuperata: fœdus cum Arragonum Rege à Venetis factū: prœlium atrox cū Genuenſibus commiſſum circa Thracium Boſphorum, Genuenſes haud incruentam victoriam reportarunt. Dein ingens clades Genuenſibus inflicta: Genuenſes & Vice-comiti Mediolanenſi ſe tradiderunt. Dux poſtquam ann. XII. principatum tenuiſſet, deceſſit.

1354. Marius Falerius: hoc Duce magna clades accepta ab hoſtibus, &

intus

minis inchoatum, Sacienſes ſe dedide-
runt, & mox Conaglenſes; oppida a-
quæ in Patavino agro capta. Serraval-
lum ad Venetos defecit; Patavinum a-
ptum: Brixia, Bergomumque ad Vene-
tos defecerunt. Patavium Marſilio tra-
ditum: tandemque de pace cum Ma-
ſtino Scaligero tranſactum. Dux anno
undecimo principatus ſui obiit.

1342. Bartholomæus Gradonicus:
Cretenſes rebellantes non magno ne-
gotio compreſſi. exceſſit anno princi-
patus quarto.

1336. Andreas Dandolus: Ægypti
& Syriaca navigatio primum inſtituta
Ladertenſium rebellio repreſſa: Ingens
in urbe annonæ caritas: etiam peſ-
tilentia laboratum: motus in Hiſtria
compreſſi: Bellum cum Genuenſibus
geſtum; claſſis illorum ſuperata: fœdus
cum Arragonum Rege à Venetis factū
prœlium atrox cū Genuenſibus com-
miſſum circa Thracium Boſphorum,
Genuenſes haud incruentam victo-
riam reportarunt. Dein ingens clades
Genuenſibus inflicta: Genuenſes & Vi-
ce-comiti Mediolanenſi ſe tradiderunt.
Dux poſtquam ann. XII. principatum
tenuiſſet, deceſſit.

1354. Marius Falerius: hoc Duce
magna clades accepta ab hoſtibus, &
intus

intus periculoſiſſime conjuratione la-
boratum, cujus Dux ipſe auctor, ple-
bei cujuſdam indicio proditus ſecuri
percuſſus fuit.

1356. Ioannes Gradonicus, pax cum Genuenſibus facta: Bellum Pannonicum inchoatum: Dux autem quartodecimo principatus menſe obiit.

1358. Ioannes Delphinus: Seravallum à Pannoniæ Rege captum; in Dalmatia plura oppida ad hoſtes defecerunt: Pax deinde cum Pannoniæ R. facta ea conditione ut Veneti Dalmatiæ Imperio cederent: obiit quinto principatus anno.

1363. Laurentius Celſus: Cretenſes rebellarunt, ſed cito oppreſſi graves pœnas dederunt: exceſſit anno principatus ſui quarto.

1366. Marcus Cornelius, (aliis Cornarius) novi in Creta motus, variæque utrinque clades, ſed mox ſublatis rebellionis authoribus pax inſulæ reddita. Præfuit annos II. menſ. VIII.

1368. Andreas Contarenus: multa hoc Principe adverſa Reipubl. contigere, ejuſque libertas pene ab hoſtibus fuit oppreſſa: Tergeſtini primo defecerunt, quibus Auſtriæ Dux ſubſidio venit, ſed adverſo prœlio victus ſtatim receſſit, & Tergeſtum receptum. Bel-

lum

lum cum Carrario Patavii Principe exarſit: Carrario Pannoniæ Rex auxilio venit, à quo inſignem cladem Veneti accepere, & mox non minorem intulerunt: atque ita pax reformata. Poſt triennium Auſtrium ſecutum eſt bellum, agrique vaſtati: ſed mox pax perfecta. Deinceps fœdus à Pannoniæ Rege, Aquilienſi antiſtite, Carrario & Genuenſibus adverſus Venetos percuſſum, Tenedus Venetis tradita: magnam Genuenſes cladem perpeſſi ſunt: Veneti fœdus cum Cypri Rege fecerunt; Aſcrivium in Illyrico ceperunt; & mox Siccum; in mari Veneti magnam cladem à Genuenſibus acceperunt. Clodia cum magna clade amiſſa: in urbe miſere trepidatum; ſed animis confirmatis Lauretum receptum; Genuenſium triremes captæ & incenſæ: Gradi oppidum receptum: & poſt varias clades Genuenſibus illatas etiam Clodia: Targeſtum defecit, & Iuſtinopolis ab hoſte capta, mox recepta fuit. Maranum fruſtra oppugnatū, in continenti quoque cladem à Venetis paſſi ſunt, & oppida aliquot amiſſa: Tarviſium Duci Auſtriæ traditum ſponte à Venetis. De pace inter Genuenſes & Venetos actum, & poſt varias clades datas atq; acceptas tandem Sabaudi interventu

conve-

convenit. Auſtrius Tarviſium Carrario conceſſit. Dux quartodecimo principatus ſui anno fatis conceſſit.

1382. Michaël Maurocenus tantum quatuor menſes Reip. præfuit.

1382. Antonius Venerius: bellum acerrimum inter Scaligerum & Carrarium exarſit, cui cum Galeatius Vicecomes ſe adjunxiſſet, Veronam & Vicentiam Scaligeris eripuit: moxq; cum Venetis in Carrarium verſus Patavium cepit. Tarviſium Venetis redditum. Patavium à Carrario Venetorum ope recuperatum. Verona à Galeatii militibus direpta. Dux poſtquam decem & octo annos præfuiſſet, obiit.

1400. Michaël Stenus: claſſis Genuenſium profligata: novum bellum inter Carrarium & Venetos exarſit; Vicentini ſe Venetis dediderunt: Feltrenſes quoque Bellunenſes. Baſſanici imperium Venetum ultro receperunt: Verona Venetis dedita: Patavium captum. atque ita res Venetorum ſupra modum creverunt. Iadera à Pannone auro comparata. Dux tertio decimo principatus anno obiit.

1413. Thomas Mocenicus: orta inter Aquilejenſem antiſtitem & Vtinenſes diſcordia; Veneti Sacilium & Cividadū receperunt; & mox Serravallum,

Feltrum

lanenſes movit; Crema in Venetorum fidem conceſſit. Veneti Sfortiæ potentiam ſuſpectam habentes cum Mediolanenſibus adverſus ipſum fœdus ineunt: ille interim Mediolano potitus, tandem cum Venetis pacem fecit. Fuſcarus Dux cum annis circiter triginta ſex (aut ut alii, quatuor) Reipub. præfuiſſet, & ob ſenium rebus agendis minus idoneus eſſet, ſucceſſorem accepit, unde paulo poſt mœrore extinctus eſt.

1457. Paſchalis Maripetrus: Pacem à prædeceſſore ſuo partam conſervavit; præfuit annis IV. menſib. VI.

1462. Chriſtoph. Maurus: ejus anno II. bellũ cum Othomanno Turcorum Rege ſuſceptum & copiæ in Peloponneſum miſſæ; quæ Argos expugnarunt: Turci contra Chalcidem ceperunt: de pace cum Turcis agi cæptum: Dux cum an. IX. menſ. VI. præfuiſſet, deceſſit.

1471. Nicolaus Tronus: fœdus cum Pontifice & Ferdinando Rege adverſus Turcos ictum; Smyrna capta & incenſa: Dux uno tantũ anno & octo menſib. Reipubl. præfuit.

1473. Nicolaus Marcellus: Cypri regnum variis motibus agitatũ, quibus ſopitis Regina regnum obtinuit: multa quoq; proſpere in Macedonia à Venetis geſta; Dux XIV Ducat. menſe mortuus.

1474. Petrus Mocenicus: qui tantum uno anno & duobus menſibus Reipubl. præfuit.

1475. Andreas Vendraminus: Veneti ad Crojam à Turcis cæſi; iterumque ad Liſuntium: præfuit annum unum menſ. VIII.

1477. Ioannes Mocenicus, Pax cum Othomanno facta hiſce legibus, ut Veneti Scodram cū Lemno Inſula Othomanno relinquerent, darentque illi quotannis VIII. aureorum millia, eo titulo, ut Pontica navigatio tuto Venetis pateret. Veneti pro Florentinis arma ſumſerunt; ſed pace facta, copias ſuas reduxerunt. Mox Vegiam inſulam Dalmatiæ, imperio ſuo adjunxerunt. Inde bellum cum Ferrariæ Duce geſtum: Rodigium, Lendenaria, Abatia & alia Poleſini loca, non ſine oppugnatione in Venetorum poteſtatem venerunt: Figarolum itidem expugnatum. Sed Sixtus Pontifex (cujus ſuaſu bellum cæperant) rem Venetam in ſummum diſcrimen adduxit: qui cum eis ut bello Ferrarienſi abſtinerent edixiſſet, non parentes anathemate percuſſit, & ſociale bellum cum Ferdinando & aliis in Venetos decrevit. Plurima oppida Venetis adempta. Pace fruſtra tentata: Gallipolis à Venetis expugnata, & mox

pacis

pacis conditiones acceptæ. Dux octavo principatus ſui anno deceſſit.

1485. Marcus Barbadicus: menſes tantum novem Reipub. in ſumma pace præfuit.

1486. Auguſtinus Barbadicus: Principes Germaniæ pene omnes Venetis bellum intulerunt; & Roverenſe oppidum aggreſſi, cum arce expugnarunt: quod Veneti digreſſis hoſtibus ſtatim receperunt: ſed dein magna clade apud Tridentum perculſi ſunt: & pax facta. Regina Cypri Venetias reducta: Carolus Rex Gallorum in Italiam venit & Neapolitani regni compos factus,) fœdere à Pontifice, Romanorum Rege, Hiſpano, Venetis, & Mediolani Duce adverſus illum icto) cum præda onuſtus rediret, à fœderatorum exercitu prope Caſtrum novum laceſſitus, pene victus diſceſſit. In Apulia Monopolis, Pulignanum & Mola à Venetis occupata: & Galli ope Venetorum ex toto Regno Neapolitano expulſi. Veneti dein Carolo mortuo cum Ludovico Gallorum R. fœdus inierunt, adverſus Mediolani Ducem, ea conditione, ut Rex Ludovico Sfortia dejecto Mediolani & reliquarum Ducatus urbium poſſeſſionem caperet; Veneti Cremonam cum agro & totam Abduæ Gla-

ream haberent. Vtrique voti ſui compotes facti. Turcus Iaderenſium fines hoſtiliter invaſit: Naupactū amiſſum: Venetorū claſſis maximam jacturam apud Cephaleniam paſſa eſt: Methon urbs amiſſa; Cephalenia autē à Venetis & Hiſpanis capta: Dux decimo quinto principatus ſui anno è vivis exceſſit.

1501. Leonardus Lauredanus. Pax cum Turcis facta: Grave dein bellum Venetis conflavit Iulius II. Papa pertractis in unum fœdus Galliç, Hiſpaniæque regibus, necnon Imper. Maximiliano; primum illis cum Ludovico XII. Gall. R. prælium fuit, qui illos ingenti ſtrage in Abduæ Glarea percuſſit: mox Brixia ſe victori dedidit, Bergomum, Cremona & reliquæ illius regionis civitates. Patavini, Vicentini, & Veronenſes Cæſari ſe dediderunt: Patavium receptum: Ravenna fruſtra à Pontificiis oppugnata, ſed Veneti ut Pontificem placarent, omnia loca quæ in Flaminia tenebant, ultro ipſi conceſſerunt. Magnam dein ſtragem Veneti à Ferrarienſi paſſi ſunt. Iulius Pontifex Hiſpaniar. Regem & Venetos contra Gallorum regem in fœdus pertraxit. Brixia cum ſe Venetis reddidiſſet, à Gallis ſubito oppreſſa & pene exciſa fuit. Ingens prçlium apud Ravennam à confœderatis

cum

cum Gallico exercitu commiſſum, in quo Galli ſuperiores facti, Ravennam expugnarunt & diripuerunt. Sed haud multo poſt Galli cruenta pugna ab Helvetiis victi in Galliam ſe recipere coacti ſunt. Veneti recuperarunt Cremam: Brixiam Hiſpani Gallis eripuerunt, quam cum Venetis reſtituere detrectarent uti ex fœdere tenebantur, Veneti cum Gallo fœdus adverſus Hiſpanum inierunt; & à Gallis adiuti Brixiam recuperarunt: Cæſarei & Hiſpani Venetum Dominium miſere vaſtarunt; & Venetorum exercitũ cæciderunt. Franciſcus I. venit in Italiam & magna licet clade ab Helvetiis affectus, victor tamen Mediolanum recepit Venetorum maxime ope; & mox fruſtra tentata Verona, induciæ cum Maximiliano Imp. factæ: ſed novo bello inter Carolum V. Socioſque & Gallorum regem accenſo, Veneti auxiliares copias Gallo miſerunt. Dux Lauredanus interim mortuus cum ann. XIX. menſ. VIII. Reip. difficillimis temporibꝰ pręfuiſſet.

1521. Antonius Grimanus jam pene nonagenarius: Mediolanum ab Hiſpanis ereptum Gallis; Genua quoque ab iiſdem capta: Rhodus à Turcis capta. Dux tantum annum unum & menſes x. præfuit.

1523. Andreas Grittus: Veneti à Gallorum Rege deſciſcentes, Cæſari & Pontifici ſe fœdere junxerunt: Rex Galliæ Mediolanum & multa alia oppida cepit; Veneti deſerto Cæſare fœdus cum Gallo renovant: Rex Galliæ apud Ticinum captus, & in Hiſpaniam abductus, & demum dimiſſus: Roma ab Hiſpanis direpta & Clemens in arce S. Angeli obſeſſus. Rex Galliæ rurſus Italiam infeſto exercitu ingreſſus Ticinũ cepit & diripuit. Monopolis in Regno Neapolitano à Venetis capta. Cæſariana claſſis à Doria qui Gallo militabat profligata: Sed ipſe mox ad Cæſarem defecit. Pax dein inter Cæſarem & Regem Galliæ facta. Bononiæ fœdus inter Cæſarem, Pontificem & Venetos factum. Cæſarianis & Gallis in Pedemontana regione bellum gerentibus, Veneti quievere: Sulimannus Venetis bellum movet; Corcyram per ſuos vaſtat: Scardona à Venetis capta: fœdus à Pontifice & Cæſare cum Venetis contra Turcas ictum: Caſtrum novum in Dalmatia Turcis ereptum: Dux cum XV. ann. VII. menſes præfuiſſet, obiit.

1539. Petrus Landus: Summa annonæ in Italia & urbe Veneta caritas: Caſtrum novum in Dalmatia rurſus amiſſum: Pax dein à Venetis cum Sulimano

1523. Andreas Grittus: Veneti à Gallorum Rege deficientes, Cæſari & Pontifici ſe fœdere junxerunt: Rex Galliæ Mediolanum & multa alia oppida cepit; Veneti deſerto Cæſare fœdus cum Gallo renovant: Rex Galliæ apud Ticinum captus, & in Hiſpaniam abductus, & demum dimiſſus: Roma ab Hiſpanis direpta & Clemens in arce S. Angeli obſeſſus. Rex Galliæ rurſus Italiam infeſto exercitu ingreſſus Ticinū cepit & diripuit. Monopolis in Regno Neapolitano à Venetis capta. Cæſariana claſſis à Doria qui Gallo militabat profligata: Sed ipſe mox ad Cæſarem defecit. Pax dein inter Cæſarem & Regem Galliæ facta. Bononiæ fœdus inter Cæſarem, Pontificem & Venetos factum. Cæſarianis & Gallis in Pedemontana regione bellum gerentibus, Veneti quievere: Sulimannus Venetis bellum movet; Corcyram per ſuos vaſtat: Scardona à Venetis capta: fœdus à Pontifice & Cæſare cum Venetis contra Turcas ictum: Caſtrum novum in Dalmatia Turcis ereptum: Dux cum xv. ann. vii. menſes præfuiſſet, obiit.

1539. Petrus Landus: Summa annonæ in Italia & urbe Veneta caritas: Caſtrum novum in Dalmatia rurſus amiſſum: Pax dein à Venetis cum Solimano

limano facta: Dux cum vi. ann. & ix. menſ. præfuiſſet, obiit.

1545. Franciſcus Donatus: Cenetenſi populo de Cardinali Grimano graviter queſto, temporalis Dominii jus Cardinali ablatum & Reipub. Venetæ reſtitutum: Dux poſtquam annos vii. & menſes vi. præfuiſſet, obiit.

1553. Marcus Antonius Treviſanus, qui anno nondum in principatu circumacto obiit.

1554. Franciſcus Venerius: qui principatum tantum annum unum & undecim menſes tenuit.

1556. Laurentius Priulus: Annonæ inopia & peſte in urbe laboratum: Veneti licet à Pontifice ſollicitati, tamen in fœdere cum Hiſpano perſtiterunt: Dux cum paulo plus triennio præfuiſſet, moritur.

1559. Hieronymus Priolus: Circa Gradum res inter Cæſarem & Venetos compoſitæ ſunt: de Forojulienſibus tamen finibus; ad quos Commiſſarii utriuſque partis componendæ rei cauſa Cludum profecti fuerant, nihil agi potuit. Dux cum ann. viii. menſes duos Rempub. gubernaſſet, è vivis exceſſit.

1567. Petrus Lauredanus: Selymus Turcarum Imper. Cyprum à Venetis ſibi dedi poſtulat; & negantibus bellum

 indi-

indicit. Dux poſtquam præfuiſſet ann. II. menſ. v. obiit.

1570. Aloyſius Mocenicus: claſſis Venetorum centũ & ſeptuaginta longis navibus conſtans: Turci Xemonicum VIII. paſſ. M. Iadera diſtans proditione occuparunt; mox & Polizana potiti ſunt. Veneti contra Suppotum è regione Corcyræ in Epiro oppidum ceperunt: Ad Catharum à Venetis male pugnatum: Turcæ copias in Cyprum ad Salaminam expoſuerunt; & Leucoſiam ſtatim aggreſſi poſt acrem quadraginta dierum oppugnationem expugnarunt: Inde ad Famaguſtam caſtra admota, quæ urbs cum obſidionem ſumma præfecti Bragadini virtute eouſque ſuſtinuiſſet, ut jam annonæ nihil ipſis eſſet reliquum, deditionem facere coacta eſt, quam perfidus hoſtis ſumma immanitate violavit. Atque ita Turca Cypri potens eſt factus. In mari autem prope Naupactum inſignis victoria navalis à Chriſtianis de Turcis parta, ann. 1571. tanta hoſtium ſtrage ut univerſa pene Othomannica claſſis, vel interfectis vel in mare lapſis Epibatis & vectoribus, capta, in Chriſtianorũ poteſtatem venerit: nec Venetis & confœderatis incruenta victoria fuit, nobiliſſimis aliquot viris & III. millib.

mili-

indicit. Dux poſtquam præfuiſſet an. II. menſ. v. obiit.

1570. Aloyſius Mocenicus: claſſis Venetorum centũ & ſeptuaginta longis navibus conſtans: Turci Xemonicum VIII. paſſ. m. Iadera diſtans proditione occuparunt; mox & Polizana ... ſunt. Veneti contra Suppotum e regione Corcyræ in Epiro oppidum ceperunt: Ad Catharum à Venetis male pugnatum: Turcæ copias in Cyprum ad Salaminam expoſuerunt; & Leucoſiam ſtatim aggreſſi poſt acrem quadraginta dierum oppugnationem expugnarunt: Inde ad Famaguſtam copia admota, quæ urbs cum obſidionem ſumma præfecti Bragadini virtute euſque ſuſtinuiſſet, ut jam annonæ nihil ipſis eſſet reliquum, deditionem facere coacta eſt, quam perfidus hoſtis ſumma immanitate violavit. Atque ita Turca Cypri potens eſt factus. In mari autem prope Naupactum inſignis victoria navalis à Chriſtianis de Turcis parta, ann. 1571. tanta hoſtium ſtrage ut univerſa pene Othomannica claſſis, vel interfectis vel in mare lapſis Epibatis & vectoribus, capta, in Chriſtianorũ poteſtatem venerit: nec Venetis & confœderatis incruenta victoria fuit, nobiliſſimis aliquot viris & III. millib. milit-

militum in conflictu deſideratis. Sed dum ſocii cunctantur, victoriæ fructus è manibus elapſus eſt, nihilque memoria dignum poſtea à fœderatorum claſſe actum. Veneti autem animadverſo rerum ſuarum periculo, bellum tacito conſilio in pacem commutare ſatagerunt; quæ brevi ſecuta eſt, hiſce conditionibus, ut Cyprum Turcæ haberent, eorumque imperio Antibaris & Olchinium oppida in Epiro adjicerentur; Suppotum redderetur; denique trecenta millia aureorum tribus penſionibus ſolverent Veneti; cæterum unuſquiſque haberet quæ ante bellum poſſediſſet. Dux anno cIↄ.Iↄ LXXIV. defunctus.

1574. Sebaſtianus Venerius: peſtilentia in urbe laboratum; Duxq; cum nõdum annum præfuiſſet, è vita exceſſit.

1575. Nicolaus Pontius homo doctiſſimus per omnes pene honorum gradus ad Ducatum aſcendit: & poſtquam ſeptem annos & IX. menſes Reipubl. præfuiſſet, obiit.

1583. Paſchalis Cigogna: hujus temporibus Palma arx in confinibus Forijulii primum ſtructa: & in inſula Cephalenia novum munimentum excitatum, Pons quoque admirabilis in urbe ad Rivum altum ſtructus: præfuit Reipubl. annis circiter x.

 1594. Ma-

1594. Marinus Grimanus è Procuratore S. Marci Dux factus ſummo populi plauſu: Rempublicam in ſumma pace per decem annos & decem menſes adminiſtravit.

1606. Leonardus Donatus, hujus tempore Paulus V. Pontifex R. Remp. poſuit ſub interdicto, parumque res abfuit à bello, niſi Galliæ Regis opera Pontifex iram remiſiſſet, & ſibi ſatisfieri paſſus fuiſſet, in qua Reſpubl. ita ſe geſſit, uti ne ad momentum quidem interdictum agnoſcere voluerit; hiſtoria recens eſt & accurate deſcripta à Patre Paulo Servita uti creditur ſub ficto nomine. Dux poſtquam annos VI. & menſes VI. Reipubl. præfuiſſet obiit.

1612. Antonius Memmus qui diem ſuum obiit.

1615. Ioannes Bembus in Ducem electus menſe Novembri; Hujus principatus initio, ad veteres de finibus controverſias inter Archiduces Auſtriæ & Rempubl. Venetam, novis injuriis Vſcognorum accedentibus; bellum inter Rempubl. & Archiducem Ferdinandum exarſit, (cujus cauſas ſcripto edito Veneti explicarunt) Venetique in Fori Iulienſem patriam cum exercitu profecti, oppidula aliquot in limite utriuſque dominii ceperunt, &

Gra-

1594 Marinus Grimanus è Procuratore S. Marci Dux factus ſummo populi plauſu: Rempublicam in ſumma pace per decem annos & decem menſes adminiſtravit.

1606. Leonardus Donatus, hujus tempore Paulus V. Pontifex R. Remp. poſuit ſub interdicto, parumque res abfuit à bello, niſi Galliæ Regis opera Pontifex iram remiſiſſet, & ſibi ſatisfieri paſſus fuiſſet, in qua Reſpubl. ita ſe geſſit, uti ne ad momentum quidem interdictum agnoſcere voluerit; hiſtoria recens eſt & accurate deſcripta à Patre Paulo Servita uti creditur ſub ficto nomine. Dux poſtquam annos VI. & menſes VI. Reipubl. præfuiſſet obiit.

1612. Antonius Memmus qui diem ſuum obiit.

1615. Ioannes Bembus in Ducem electus menſe Novembri; Hujus principatus initio, ad veteres de finibus controverſias inter Archiduces Auſtriæ & Rempubl. Venetam, novis injuriis Uſcognorum accedentibus; bellum inter Rempubl. & Archiducem Ferdinandum exarſit, (cujus cauſas ſcripto edito Veneti explicarunt) Venetique in Fori Julienſem patriam cum exercitu profecti, oppidula aliquot in limite utriuſque dominii ceperunt, & Gra-

Gradiſcam obſederunt; agri utrimque vaſtati: Moſcaniza à Venetis capta; Gradiſcæ obſidio ſoluta: magna damna utrimque data & accepta in Croatia, in Iſtria, Dalmatia, ipſoque Foro Iulio. Exercitus Venetus peſtilentia graſſante pene diſſolutus fuit: Lucinis deinde arx à Venetis Auſtriis erepta; item Zimini in Comitatu Piſini; Ferdinando interim Bohemiæ regnum adepto, de pace inter ipſum & Remp. agi cœpit, Galliarum & Hiſpaniarum Regibus partes ſuas interponentibus, anno CIↃ. IↃ XVII. ſed ob novas difficultates, tum convenire inter partes non potuit: itaque utrimque bello certatum ad menſem Novembrem, quo induciæ inter ipſos pactæ fuerunt; Anno autem CIↃ. IↃ XVIII. pacis condiciones perfectæ. Dux paulo poſt deceſſit.

1618. Nicolaus Donatus jam pene octuagenarius, à Senatu in Ducem electus, populo minus probante, & ſeditioſe ſe agente; quo facili negotio ſedato; poſtquam menſem unum & tres dies præfuiſſet, obiit.

1618. Antonius Priulus: ſub hoc Duce anno 1623. fœdus inter Sereniſſimam Rempublicam & Illuſtriſſimos Ordines Generales Fœderati Belgii perfectum, & utrimque legati miſſi; pau-

loque

loque poſt menſe Auguſto Dux deceſſit annum ætatis agens LXXV.

1623. Franciſcus Contarenus: fœdus inter Regem Galliæ, Rempublicam Venetam, & Ducem Sabaudiæ factum ad Vallem Tellinam in integrum reſtituendam: obiit anno cIↄ Iↄc XXV. menſe Auguſto.

1625. Ioannes Corellius; adhuc hodie ſuperſtes.

VIII.

VARIORVM IVDICIA DE Republica Venetorum: Et ſingularia quædam ad illam pertinentia.

Bodinus de Republ. lib. II.

Contarenus idem judicandum putat de Republica Venetorum, quam ipſe ex tribus confuſam eſſe ſcribit. *Eſt*, inquit, *in Duce, regia quodammodo poteſtas; in Senatu, Ariſtocratia; in Concilio maximo, Democratia.* At Ianotus, qui Reipubl. illius ſtatum ab ipſis primordiis & quidem ex actis ſecretioribus, accuratiſſime deſcripſit, in maximis erroribus fuiſſe Contarenum facile convincit. Demonſtrat igitur ante Sebaſtianum Cianum Venetiarum Ducem, à quo

loque poſt menſe Auguſto Dux declaratus annum ætatis agens LXIV.

1624. Franciſcus Contarenus: ... inter Regem Galliæ, Rempublicam Venetam, & Ducem Sabaudiæ ... ad Vallem Tellinam in integrum reſtituendam: obiit anno clɔ Iɔc XXV. menſe Auguſto.

1625. Ioannes Cornelius, adhuc hodie ſuperſtes.

VIII.

VARIORVM IVDICIA DE Republica Venetorum: Et ſingularia quædam ad illam pertinentia.

Bodinus de Republ. lib. II.

Contarenus idem judicandum putat de Republica Veneta, quam ipſe ex tribus ...rum, ... fuſam eſſe ſcribit. *Eſt, inquit, in Duce, regia quodammodo poteſtas; in Senatu, Ariſtocratia; in Concilio maximo, Democratia.* At Ianotus, qui Reipubl. illius ſtatum ab ipſis primordiis & quidem ex actis ſecretioribus, accuratiſſime deſcripſit, in maximis erroribus fuiſſe Contarenum facile convincit. Demonſtrat igitur ante Sebaſtianum Cianum Venetiarum Ducem, à quo

quo trecenteſimus circiter annus labitur, Rempublicam plane Monarchiam fuiſſe. Contarenus in eo ſtatu, quo nunc eſt, octingentos annos fuiſſe ſcribit; Paulus Manutius mille ac ducentos; quæ ex actis publicis ac certiſſima hiſtoria falſa eſſe docet Ianotus. Vt ut ſit, perſpicuum eſt his temporibus puram Ariſtocratiam eſſe: nam ex urbis & civium deſcriptione quæ facta eſt ante annos triginta, cenſa ſunt civium quinquaginta novem millia CCCXLIX. exceptis infantibus, qui annum ſeptimum non attigerant, & Patritiis, penes quos verſatur Reip. poteſtas, quorum numerus & quatuor circiter millium; ex quo numero eximendi ſunt ſacerdotes, ac juniores XXV. annorum; quibus neq; ad Concilium neque ad Rempublicam gerendam patet aditus: niſi majores annis XX. rogatione ad Concilium lata id obtinuerint: nec certe in Maximi Concilii comitiis quæ noſtra ac majorum ætate coacta ſunt, plures quam mille & quingenti patritii, ac ſemper multo pauciores in eorum actis & ſcriptoribus leguntur. Hic igitur Patritiorum cœtus ſummam Reipubl. poteſtatem, id eſt omnium legum ac magiſtratuum, belli ac pacis, extremæ provocationis, vitæ ac necis jus habet,

habet, ut Contarenus ipſe confitetur. Quæ cum ita ſint, quis dubitet Rempublicam Ariſtocraticam appellare? At ſi optimates nihil aliud quam legum ac magiſtratuum jus haberent, ſatis eſſet argumenti ad judicandum ſtatum plane optimatum eſſe, ut antea docuimus; cum Magiſtratuum, Senatus, Collegiorum, quæ ſeptem-viri, decem-viri, quadraginta-viri privatorum ac totidem publicorum judiciorum nulla ſit omnino, niſi ab optimatum concilio & quidem precaria poteſtas. Dux vero ſolus eſt ex omnibus magiſtratibus qui imperio vacat; qui nec vocare quemquam ad ſe, nec prehendere; nec jure rogare, nec plus in unoquoque collegio, ſeu maximo, ſeu minimo poteſt quam collegarum unus; præterquam quod poſtremus ſuffragium ferre conſuevit: ut ne Principis quidem ullius aut populi literas reſerare aut legatos admittere, aut dimittere, niſi pro collegio ſeptem-virorum aut decem-virorum, ac ne urbe quidem injuſſus excedere poteſt. Quinetiam Falerium Ducem, quod uxorem peregrinam ſibi deſponderat, decem-viri in crucem egerunt: præter hunc XII. Duces enumerat Sabellicus vel populari tumultu cæſos, vel ſup-

plicio

plicio affectos, cum poteſtate abuterentur.

Idem lib. III.

Sed hoc inprimis Senatori cavendum, ne peregrinorum Principum largitionibus depravari ſe aut ullo beneficio illigari patiatur; quod tametſi capitale eſſe debet, nihil tamen frequentius in omnium oculos incurrit; excipio Venetiarum civitatem, quæ ab hoc ſordium genere adeo purum habet Senatum, ut etiam ſacerdotes; quantumvis cives ac Patritios, ob id à Comitiis procul arceant, quod jurati putantur nihil contra Romani Pontificis utilitates & commoda ſe facturos: contritum eſt illud quod ante ſuffragia cives in Comitio acclamare ſolent *Fora i preti*. Quinetiam Hermolaum Barbarum (quem virum!) ac non ita pridem Cardinalem Mulanum exſilio damnarunt, quod cum Legationem apud Pontifices Romanos obirent, in collegium Cardinalium cooptari ſe paterentur injuſſi.

Iac. Aug. Thuanus lib. XXIII.

Venetum Senatum, qui merito omnis civilis prudentiæ officina vocari debeat, id diligenter cavere, apud quem ſacris initiati nullam Reipubl. partem attingunt.

Idem

Idem lib. XXVII.

Nullum item Principem tota Italia eſſe excepta Republ. Veneta, in cujus amicitia comparanda Rex multũ elaborare debeat, illam vero per leges ſuas non ſinere, ut quiſquam è ſuo numero à Principe externo penſionem accipiat.

Bodinus de Repub. lib. III.

Quod ſi quis putet conſiliorum multitudine tantum Imperium vacare non poſſe, cogitare debet, Venetorum fines, non admodum late patentes quatuor habere conſilia, præter Senatum, ac cœtum omnium optimatum. Eſt enim Conſilium ſapientum, quod marinum dicitur: deinde Conſilium ſapientum, qui quæ terra gerantur curare poſſint: item Conſilium decemvirorum & ſeptem-virorum, quibus, ut collegiis omnibus, Dux ipſe præeſſe poteſt: quæ Conſilia tametſi collegiis & officiis ſejuncta ſunt, ſæpe tamen pro rerum & cauſarum opportunitate conſociantur. Eſt etiam Senatus ſexaginta-virorum, qui cum Magiſtratibus numerum duplicare conſuevit.

Idem ibidem.

Quæ de Conſilii capiendi ratione diximus, nuſquam fere melius quam Venetiis fieri conſueverunt. Quarum enim rerum anceps eſt deliberatio in utro-

Idem lib. XVII.

Nullum item Principem tota [illegible] eſſe excepta Republ. Veneta, in cujus amicitia comparanda Rex multi ſi- [illegible] laborare debeat, illum vero per leges [illegible] non ſinere, ut quiſquam è ſuo numero à Principe externo penſione m accipiat.

Bodinus de Repub. lib. III.

Quod ſi quis putet conſiliorum multitudine tantum Imperium regi non poſſe, cogitare debet, Venetorum fines, non admodum late patentes quatuor habere conſilia, præter Senatum, ac cœtum omnium optimatum. Eſt enim Conſilium ſapientum, quod marinum dicitur: deinde Conſilium ſapientum, qui quæ terra geruntur [illegible] rare poſſint: item Conſilium decemvirorum & ſeptem-virorum, quibus ut collegiis omnibus, Dux ipſe præeſſe poteſt: quæ Conſilia tametſi collegiis & officiis ſejuncta ſunt, ſæpe tamen pro rerum & cauſarum opportunitate conſociantur. Eſt etiam Senatus ſexaginta-virorum, qui cum Magiſtratibus numerum duplicare conſuevit.

Idem ibidem.

Quæ de Conſilii capiendi ratione diximus, nuſquam fere melius quam Venetiis fieri conſueverunt. Quarum enim rerum anceps eſt deliberatio utro-

utroque Conſilio ſapientum, ea cum decem-viris conjunctim expediri ſolent: ac propterea decretis ſubjiciuntur hæc verba, *Con la giunta*. Si Conſilium propter ſententiarum diſcrepantiam, exitum reperire non poteſt, cumulantur ſeptem-viri; ſi ne hac quidem ratione quicquam, propter diſſidentium varietatem, decerni poteſt, cogitur Senatus univerſus, ubi res explicatur: quod ſi ſalva Majeſtate Reip. Senatus auctoritas ſufficere non videatur, aut inter ſe diſſideant, id ab optimatum omnium cœtu conſtituitur.

Idem lib. V.

Veneti lege de dotibus lata mille ſexcentis aureis patritiæ dotem definierunt, ne familiarum illuſtrium opes dotibus exhaurirentur: ſi vero patritius plebeiam uxorem duceret, duobus quidem aureorum millibus dotem terminaverunt: ſed legem facile antiquari patiuntur, ut patritiorum quorundam egeſtati locupletorum plebeiorum nuptiis & utriuſque ordinis concordiæ conſuli poſſit. Illud tamen prudenter, quod fœminas ab hæreditario jure, quoad ejus fieri poteſt, exſtantibus maſculis ſummovere conſueverunt.

Idem lib. VI.

Non ita pridem, id eſt an. CIↃIↃLXVI.

 Veneti

Veneti tres Magiſtratus cum cenſoria poteſtate crearunt, quos ipſi Tresviros conformandis civium moribus appellant; vulgo *I Seignori ſopra il ben vivere de la Citta:* quia Cenſorum nomen liberæ civitati ac omni genere voluptatum diffluenti nimis grave ac ſeverum videbatur.

Idem eodem lib.

Veneti quatuor circiter hominum millia operibus publicis aſſidue exercent ac fovent; quo nihil aut plebi utilius aut civitati commodius aut univerſis jucundius fieri poteſt: quod præter opera publica civitati neceſſaria, etiam publicas opes tenuibus alendis ſumma benignitate largiuntur.

Arnoldus Oſſatus Cardin. Ep. CCCLIII.

Veneti quidem non plus habent devotionis, quam opus eſt; tamen res ſuas tanta prudentia agunt, quam alius quivis Princeps. Recordaris haud dubio quo pacto poſt ſuperioris Regis obitũ, Regem qui hodie rerum potitur ſtatim agnoverint, & Legatum noſtrum, eodem plane loco habuerint quo antea, præterquam quod non ante voluerint illum cum cæteris Legatis ad Capellam admittere, quam Rex Eccleſiæ fuiſſet reconciliatus, ut nimirum Papæ & Regi Hiſpaniæ & toti mundo fidem face-

facerent ſe, utcunque ob rationes Politicas agerent, tamen exacte obſervantes eſſe religionis, neque cum Principe minus Catholico velle communicare.

Interdicti Veneti Hiſtor. lib. I.

Reſpubl. Veneta Eccleſiaſticos prorſus ab omni participatione ſui regiminis excludit; ſolaque inter omnes Principes neminem ex Curia Romana penſione demeretur.

Paulus Paruta in Hiſt. Venet. lib. IV.

Majores noſtri maxime operam dederunt ut cives ſui, negotiationi & navigationi maritimæ induſtriè incumberent, atque ita & privatas publicaſque opes augerent, & nomen Venetum ad peregrinas & longinquas nationes propagarent. Situs ipſius urbis ad ejuſmodi ſtudia & exercitia videbatur invitare, & per ſe ejuſmodi mentem incolis ſuis ſuggerere; quippe cum Civitas agrum proprium non haberet, cujus fœcunditas tanta eſſet, aut induſtria colonorum talis ut locupletes eos reddere poſſet, quin imo nec paucæ res ad vitam neceſſariæ ipſis deeſſent, neceſſitas induſtriam accendit, quæ deinceps omnium rerũ abundantiam genuit. Inprimis autem ſolebant plurimas majores triremes in diverſas regiones tam Chriſtianorum quam infi-

delium deſtinare, indeque petere multimodas merces, non modo ad uſum concivium ſuorum, ſed etiam ad commercia cum aliis nationibus magno lucro exercenda. Cum hiſce triremibus multi nobiles & patritię gentis juvenes navigabant, tam mercaturam faciendi gratia, quam maritimas res cognoſcendi & artem navigandi percipiendi. Alii per multos annos apud exteras nationes hærebant, ubicunque mercatura exercetur, non tantum res proprias ſed & alienas curantes: quo facto magnam omnium rerum experientiam conſequebantur & domum reverſi, nequaquam rudes & omnium rerum ignari, ſed jam ſubacti, & ad frugalitatem modeſtiamque compoſiti ad Rempubl. tractandam accedebant.

Idem lib. VII.

A majoribus noſtris magna prudentia & Reipubl. commodo lege cautum fuit, ne cives ſui qui legationem apud exteros Principes obirent, quicquam dono ſibi datum retinerent, ſed in publicum conferrent, quippe qui judicarent non convenire honorem eis qui Rempublicam quaſi repræſentant, habitum refutare, aut permittere ſingulos habere, quæ omnibus donata videantur; quod ſi nonnumquam Legatis dona

claſſem deſtinare, indeque petere multimodas merces, non modo ad uſum concivium ſuorum, ſed etiam ad commercia cum aliis nationibus magno lucro exercenda. Cum hiſce triremibus multi nobiles & patriciæ gentis juvenes navigabant, tam mercaturam faciendi gratia, quam maritimas res cognoſcendi & artem navigandi percipiendi. Alii per multos annos apud exteras nationes hærebant, ubicunque mercatura exercetur, non tantum res proprias ſed & alienas curantes: quo facto magnam omnium rerum experientiam conſequebantur & domum reverſi, nequaquam rudes & omnium rerum ignari, ſed jam ſubacti, & ad frugalitatem modeſtiamque compoſiti ad Rempubl. tractandam accedebant.

Idem lib. VII.

A majoribus noſtris magna prudentia & Reipubl. commodo lege cautum fuit, ne cives ſui qui legationem apud exteros Principes obirent, quicquam dono ſibi datum retinerent, ſed in publicum conferrent, quippe qui judicarent non convenire honorem eis qui Rempublicam quaſi repræſentant, habitum refutare, aut permittere ſingulos habere, quæ omnibus donata videantur; quod ſi nonnunquam Legatis dona

dona illa retinere permitterent, id ſuffragiis Senatus fiebat, ut non tam ex Principum libertate quam Senatus benevolentia ea accepiſſe viderentur.

Paulus Iovius Hiſtor. lib. 1.

Vrbs Venetiarum ampla atque magnifica, mercaturæ & rei navalis ſtudio à parvis initiis crevit. Sed ea propter incredibilem ſitus munitionẽ ante alias & beata & admirabilis exiſtimatur, quod interfluentis Hadriæ paludibus cincta, nulliſque ob id opportuna hoſtium injuriis, veteres theſauros domeſtica in pace cumulatos periculoſis etiam temporibus conſervarit. Nulli etenim à terra aditus, intercedente quadraginta ſtadiorum pelago, nulli penitus à mari ingreſſus propter cœca & humilia vada, uſu tantum indigenis nota, aut ingruentium barbarorũ avaritiæ, aut magnis ab alto claſſibus patuerunt. Veneti homines in univerſum conſilio ſunt graves, ſeveri in judiciis & in adverſa rerum fortuna conſtantes, in altera nunquam immodici. Omnibus cum idem ſit conſervandæ libertatis & augendi imperii incredibile ſtudium, in Senatu libere & ſæpius acerrime ſententias dicunt: nec quemquam temere ex optimatibus, qui vel inſigni virtute vel ſpiritu in gerendis rebus,

cæteris antecellat, nimio plus creſcere, vel collecta gratia potentem & clarum fieri patiuntur. Quibus inſtitutis, dum ſervitutis metu, aliena virtute quam ſua terreſtri in bello uti longe utilius & tutius putant, rogati omnes per octingentos amplius annos Rempubl. nullis fere inteſtinis ſeditionibus exagitatam adminiſtrarunt. Cæterum ipſa nobilitas totius maritimi negotii & navalis diſciplinæ munera naviter implet, exutiſque togis arma deſumit.

IX.

Regimen civile magnificæ Civitatis VERONÆ.

E libris Statutorum hujus Civitatis.

SUPREMUS Civitatis hujus magiſtratus qui ab Illuſtri Dominio Venetiarũ mittitur, vulgo, Poteſtas appellatur; intrat regimen ſuum ad ſonitũ campanæ cum conſuetis inſignibus poteſtatis ſuæ; & primo viſitat Eccleſiam S. Zenonis; deinde Cathedralem & ſucceſſive cum venerit ad Plateam cõmunis, aſcendit ſolitam ſedem Capitelli, ubi habita ad populum oratione, recipit ſceptrum Poteſtariç ut vocant, Civitatis & diſtrictus Veronæ, juxta veterem conſuetudinem

dinem & dignitatem civitatis. Habet autē per totum tempus regiminis ſui, & impenſis Dominii Veneti alit, unum Vicarium legū Doctorem; unum judicem maleficiorum Iuriſperitum; duos judices Aſſeſſores ad civilia, unum Cancellarium, duos milites ſocios; unum Comeſtabilem; qui omnes debent eſſe forenſes, non in civitate Verona nati aut affinitate juncti Veronenſibus civibus: & ſtatim in introitu Poteſtatis juramentum præſtant, ſe jus dicturos integre & ſincere, & ſtatuta Veronæ inviolatè conſervaturos. Habet præterea viginti (plures, paucioreſve) ut vocant Baroerios, qui arma geſtant, & inſignia Poteſtatis.

Regitur porro Communitas Veronę à Domino Poteſtate cum Conſilio XII. & L. ad utilia communis deputatorū. Quod conſilium cum Domino Poteſtate omnimodam habet in Republ. auctoritatem. Præterquam ſi D. Poteſtati videretur in rebus arduis univerſale conſilium totius anni, (quod conſtat LXXII. qui in ſexies XII. diſtributi per mudas id eſt bimeſtria ſpatia ſucceſſive Reipubl. inſerviunt) advocare.

Omnes autem ſub finem cujuſque anni olim eligebantur à XXIV. viris nimirum XII è magno conſilio, quibus

ultimæ mudæ ſors obtigerat, VI. è numero quinquaginta,& ſex extra aſſumtis; hoc modo: Ballotari debebant ſecundũ librum Eſtimi ſinguli patres familias, qui cuipiam dictorum XXIV. viderentur idonei, aut illis deficientibus filii familias perfectæ ætatis. Et quicunque à duabus partibus fuiſſent approbati,in electione manebant: E quorum cumulo deinde CXXII. eligebantur; & in XII. diſtribuebantur: quibus cũ muneri ſuo vacant, unus additur Iuriſta. Sed hanc eligendi formã poſtea mutavit Reſp. Veneta,& per totũ conſilium electionẽ fieri mãdavit,cætera reliquit.

Conſilium XII. Deputatorum congregatur omni die ſi fuerit expediens, ad præſentiam D. Poteſtatis vel Vicarii illius: conſilium vero XII & L communiter congregatur die Veneris. Quod autem in hoc conſilio major pars Senatorum cenſuerit, id ratum habetur, dummodo ex tribus partibus duæ præſentes fuerint. præterquam in cauſis de alienandis vel obligandis bonis communitatis aut ſimilibus cauſis, quæ præjudicium aliquod Civitati poſſent adferre; in quibus duarum partium è tribus conſenſus requiritur.

Ex Collegio XII. & L Deputatorum ſingulis ſex menſibus eliguntur octo con-

ultimæ modo ſors obtigerat, VI. è nu-
mero quinquaginta & ſex extra aſſum-
tis; hoc modo: Ballotari debebant ſe-
cundùm ſortem Eſtimi ſinguli patres fa-
milias, qui quipiam dictorum XXV. ni-
derentur idonei, aut illis deficientibus
filii familias perfectæ ætatis. Et quinam
quæ à duabus partibus fuiſſent appro-
bati, in electione manebant: E quorum
cumulo deinde CXXII. eligebantur; &
in XII. diſtribuebantur: quibus cũ nu-
meri ſuo vacant, unus additur [illegible]
Sed hanc eligendi formã poſtea mu-
tavit Reſp. Veneta, & per totũ conſilium
electionẽ fieri mãdavit, cætera reliquẽs.

Conſilium XII. Deputatorum con-
gregatur omni die ſi fuerit expediens,
ad præſentiam D. Poteſtatis vel Vicarii
illius: conſilium vero XII & L commu-
niter congregatur die Veneris. Quod
autem in hoc conſilio major pars Se-
natorum cenſuerit, id ratum habetur,
dummodo ex tribus partibus duæ præ-
ſentes fuerint: præterquam in cauſis de
alienandis vel obligandis bonis com-
munitatis aut ſimilibus cauſis, quæ
præjudicium aliquod Civitati poſſent
adferre; in quibus duarum partium è
tribus conſenſus requiritur.

Ex Collegio XII. & L Deputatorum
ſingulis ſex menſibus eliguntur octo
con-

conſules; quorum quatuor ſint judices de Collegio Advocatorum, quatuor alii ſint laici boni & idonei. Iudices autem Conſules cognoſcunt de qualibet quæſtione civili; Laici tantũ de quæſtionibꝰ civilibus quæ non excedunt valorem L librarum. Tenentur autem venire ad Palatium omni die quo jus dicitur: Itemque intereſſe Curiæ condemnationum, & cum D. Poteſtate & Vicario illius atq; Iudicibus habent vocem; denique ex præcepto Poteſtatis ſeu Iudicis maleficiorum tenentur ire ad villas & loca diſtrictus Veronenſis. Percipiunt à Dominio Veneto ſtipendium annuum; ubi vero exeant foras, etiam pro itinere & labore ſalarium.

Inſuper à Collegio XII & L Deputatorum una cum D. Poteſtate eligitur Cancellarius communitatis Veronæ, qui ſibi eligit coadiutorem fidelem aliquem & expertum notarium civem Veronæ origenarium.

Itemque duo Proviſores, quorum officium durat ſex menſes tantum, & electio fit ſingulis trimeſtribus de uno. Ita ut alter alterum præveniat in officio menſes tres: quorum unus attendit ad exigendum quaſcunque pecunias communis, alter convocat conſilia ad tractandas res communis, in quibus

tamen ſibi invicem ſuffragantur. Idem Conſilium XII & L. hiſce adjungit Scribam unum, qui eo officio fungitur ad beneplacitum communis. Proviſores autem hi quartam partem percipiunt mulctarũ quas ipſi communi applicaverint. Iidem pondera & menſuras obſervant. Securitates accipiunt ab iis quibus aliquid publici locaverint.

Item ab iiſdem ſingulis ſex menſibus eligitur, Vicarius Domus mercatorum; itemque miles conſul, qui lanificii aliarumq; artium mechanicarum peritus ſit; aliique tres conſules dictæ domus; cum uno Notario atq; uno Maſſario; judicant hi de cauſis mercaturam aut artem mechanicam concernentibus; ab ipſis autẽ appellatur ad Poteſtatem & Iudices conſules communis Veronę, præterquam in cauſis, quæ valorem X lib. non excedunt: Poteſtas vero & Iudices litem definire tenentur intra trigeſimum diem à lata ſententia.

Ab iiſdem conſtituitur & Capitaneus carcerum, cujus officium eſt captivos ſervare, iis omnem humanitatem præſtare, eorum ſæpius apud Rectores & Iudices mentionẽ facere, &c. Itemque duo diſpenſatores Eleemoſynarum quę captivis dantur, qui & carcerẽ viſitare ſæpe coguntur, & de Capitanei & famulo-

mulorum illius œconomia cognoſcere.

Eliguntur & Capitanei duo ; unus citra,alter ultra Atheſim,quorum officium eſt rebelles bannitos & alios maleficos indagare & captivos ſiſtere ; In quem finem non licet ipſi præter ſuam formam habitationem, in ullo alio diſtrictus Veronę loco per ſe vel famulos ſuos commorari ultra triduum, ſed tenetur equitare de loco in locum & perſequi malefactores. Ab eodem conſilio XII & L. eligitur Capitaneus Lacus Gardæ, cujus officium eſt ſollicite attendere cuſtodiæ ejuſdem lacus & providere, ne ulla quantitas frumentorũ, farinæ,aut leguminum conducatur ad alienas terras & loca Dominio Veneto non ſubjecta. Item ne ulla quantitas ſalis alio tranſportetur ; itemque ne ullæ merces ſine licentia alio vehantur & inprimis ne lanæ Veronenſes & pecudes extrahantur ; Denique ut omnes piſces qui in illo lacu capiuntur, toto quadrageſimali tempore Veronam deducantur. Ab integro autem conſilio CXXII Vicarii per ſuffragia & Ballotas ut ſupra eliguntur per totum diſtrictũ Veronæ ; qui tenentur officium ſuum per ſe & non per delegatos obire : hi jus reddunt unicuique uſque ad valorem X librarum & non ultra ſine ſpe-

ciali commiſſione. Vt autem fidelius munere ſuo fungantur, ſingulis annis menſe Decembri à conſilio XII & L eliguntur quatuor ſyndicatores, qui ad ſyndicandum exeunt initio menſis Ianuarii, & Vicarios omnes & alios miniſtros coram ſe in loco Vicariatus ſui citant, & rationem ab eiſdem repoſcunt geſti Magiſtratus, eoſdem mulctant, condemnant aut abſolvunt; ſyndicationem autem abſolvere tenentur intra menſem, & de iis quæ offenderint ad idem conſilium referre. Atque hæc de Regimine Civitatis Veronæ in communi dicta ſunto, nam minutiora perſequi nimis longum eſſet.

X.

De Claris Viris REIPVBLICÆ VENETÆ.

Ex F. Leandro Alberto.

HACTENVS imperii forma, quam illuſtris & præclara hæc civitas à primordio ſui in hunc uſque diem habuit, expoſita; conſequitur ut celebrium ac nobiliorum ejus alumnorum memoriam quoque referamus. Non tamen dicen-

ciali commiſſione. Ut autem ſiſi...
munere ſuo fungantur, ſinguli an...
menſe Decembri à conſilio XII ...
eliguntur quatuor ſyndicatores, qui
ſyndicandum exeunt initio menſis ...
nuarii, & Vicarios omnes & alios ...
noſtros coram ſe in loco Vicariatus ...
citant, & rationem ab iiſdem rep...
ſcunt geſti Magiſtratus, eoſdem ...
ſtant, condemnant aut abſolvunt ...
dicationem autem abſolvere tenentur
intra menſem, & de iis quæ cognove-
rint ad idem conſilium referre. Atque
hæc de Regimine Civitatis Veronæ
communi dicta ſunto, nam minutiora
perſequi nimis longum eſſet.

X.

De Claris Viris

REIPUBLICÆ VENETÆ

Ex F. Leandro Alberto.

HACTENUS imperii forma
quam illuſtris & præclara ...
civitas à primordio ſui ...
hunc uſque diem habuit, ...
poſita; conſequitur ut celebrium ...
nobiliorum ejus alumnorum me-
riam quoque referamus. Non tamen
dicen-

dicentur omnes, quippe quia tam multos in lucem edidit, ut niſi longiſſima narratione complecti haudquaquam poſſent. Itaque ex iis primum qui in Eccleſiæ Romanæ gubernatione ac honoribus enituerunt, tres Pontifices Max. urbs hæc genuit, Gregorium XII. familia Coraria natum eximiæ prorſus integritatis hominem; Eugenium IV. ex Condulmeria gente ſapientiſſimum virum; & Paulum ſecundum ex Barborum magni ingenii virum. de quibus copioſe Platina in eorum vitis, itemque Blondus & Sabellicus ſcripſerunt. Cardinales Venetiis orti quamplurimi, Petrus Maurocenus, Marcus Landus literis & moribus admodum ornatus vir, Antonius Gregorii Pontificis quem commemoravimus, nepos, Ioannes Amadeus, & noſtra memoria Ioannes Baptiſta Zeno, Dominicus Grimanus, qui & Aquileienſis Patriarcha diſciplinarum ſtudiis eximiaque morum gravitate perornatus fuit, adeo quidem ut inſigni ſua doctrina virtuteque dignitatem Cardinalatus illuſtrare magis videretur, quam ipſe ab illa decorari. Bibliothecam reliquit voluminum amplius VIII. mill. partim Græcorum, partimque Latinorum, ex omni ſcientiarum genere. Multis de

hujus

hujus viri tum ſcriptis, tum humanitate commemorari poſſet, verũ cauſa brevitatis quam hic inſtituimus, memoriam ejus honorificam pro noſtræ facultatis modulo celebrabimus alibi. Genuerunt etiam Venetiæ Cardinales. Marcum Cornarium, itemque Marinum Grimanum Dominici nepotem Aquileiæ quoque Patriarcham, qui annis ſuperioribus fato conceſſit, inſuper Gaſparum Contarenum virum optimum ac doctiſſimum, qui à Paulo III. Pontifice Max. Cardinalium ordini allectus eſt, & legationem Bononienſem geſſit, ubi ſupremũ vitæ explevit diem anno poſt Chriſti nativitatem MDXLII. Doctiſſimus & ipſe erat, & doctorum alter Mœcenas. Accedit his Petrus Bembus quem Paulus quoque III Pontifex in Cardinalium collegium ob inſignem virtutem adoptavit; de cujus ornatu ac elegantia tam in ſermonibus quam ſcriptis, neque ſolum latinis & græcis, verumetiam vernaculis, quæ jam Europa tota legit & admiratur, multa profecto dicere poſſemus, ſed in alium locum quicquid ejus eſt rejicere cogimur. Mortem obiit Romæ ſummo cum dolore literatorum anno poſt Chriſti nativitatem M D XLVII. Vivunt adhuc Franciſcus Cornarius

Marci

hujus viri tum ſcriptis, tam huma-
ne commemorari poſſet, niſi ad-
brevitatis quam hic inſtituimus, me-
moriam ejus honorificam pro noſtr-
facultatis modulo celebrabimus.
Genuerunt etiam Venetiæ Cardina-
Marcum Cornarium, itemque Ma-
num Grimanum Dominici nepo-
Aquileiæ quoque Patriarcham, qui
nis ſuperioribus ſuo conceſſit,
Gaſparum Contarenum virum op-
timum ac doctiſſimum, qui à Paulo III.
Pontifice Max. Cardinalium ordini a-
lectus eſt, & legationem Bononienſem
geſſit, ubi ſupremū vitæ explevit diem
anno poſt Chriſti nativitatem MDXLII.
Doctiſſimus & ipſe erat, & doctorum
alter Mæcenas. Accedit his Petrus
Bembus quem Paulus quoque III. Pon-
tifex in Cardinalium collegium co-
ſignem virtutem adoptarit; de cujus
ornatu ac elegantia tam in ſermone
quam ſcriptis, neque ſolum latinis
græcis, verumetiam vernaculis, quæ
jam Europa tota legit & admiratur,
multa profecto dicere poſſemus, ſed
in alium locum quicquid ejus eſt re-
jicere cogimur. Mortem obiit Romæ
ſummo cum dolore literatorum anno
poſt Chriſti nativitatem MDXLVII.
Vivunt adhuc Franciſcus Cornarius
Mar-

Marci de quo dictum eſt frater; & Franciſcus Piſanus, Cardinales. Exiſtimatione ſumma fuit Marinus Grimanus Cardinalis & Aquileiæ Patriarcha, vir eloquentiſſimus doctiſſimuſque; cujus induſtria Pontifex Romanus in multis legationibus eſt uſus, veluti in Parmæ ac Placentiæ gubernatione, quas urbes eximia prudentia rexit. Orator etiam ad Franciſcum primum, Galliæ regem bello cum Imp. Carolo V. contendentem gratia conciliandæ pacis ivit. *Supereſt* ejus frater Ioannes Aquileiæ Patriarcha diſertus homo & ingeniorum pater, item Cardinalis, cum Victore alio fratre graviſſimo viro, reipublicæque cum primis ſtudioſo, ac eloquente, qui D. Marci Procuratorem agit, dignus plane tam illuſtri ſtirpe: quodque nullum adhuc ſucceſſorem familiæ genuerit, cuncta civitas ſumme dolet. Alios præterea celeberrimos *Præſules Venetiæ* tulerunt, inter quos Pantaleon Iuſtinianus primus Latinorum Byzantinus Patriarcha, poſtquam ejus urbis imperium ad Francos devenerat. Succeſſerunt ei nobiles alii viri. Fuit etiam Hermolaus Barbarus non minori rerum publicarum uſu, quam eruditione præditus. Inſignem ejus doctrinam cum in latinis,

nis, tum græcis literis monumenta ſcriptorum quæ reliquit, abunde teſtantur; patriæ nomen profecto mirifice illuſtravit. Aquileiæ Patriarcha creatus eſt ob ſummas virtutes ab Alexandro ſexto Pontifice Romano. Laurentius Iuſtinianus ex ordine Cęleſtinorum monachus primum Epiſcopus Caſtelli, dein Patriarcha Venetiarum & Primas Dalmatiæ nuncupatus ab Eugenio IV. Pontifice mirifica ſanctitatis opinione claruit; eamque miracula teſtata ſunt, plurima beneficia Deo mortalibus elargiente qui patrocinium ejus invocaſſent. Secutus hunc eſt in Patriarchatu Maphæus Contarenus inſtituti Cæleſtinorum ſodalis, Dein Andreas Bondelmerius Canonicus regularis, Gregorius Corarius, Ioannes Boratius, Maphæus Gerardus ex ordine Camaldulorum poſtea Cardinalis, Thomas Donatus ordinis prædicatorum, Antonius Syrianus inſtituti Carthuſiani, Ludovicus Contarenus Cœleſtinorum, Antonius Contarenus Scopetinorum, Hieronymus Quirinus Prædicatorum, qui nunc ſedem tenet. Inſuper & alios inſignes Eccleſiarum præſules urbs hæc edidit, uti Epiſcopos Henricum Contarenum Caſtelli, Dominicum Dominicum, Petrum Æmilianum Vicentiæ, Fantinum

Patavii,

nis, tum græcis literis monumenta ſcri-
ptorum quæ reliquit, abunde teſtantur,
patriæ nomen profecto mirifice illu-
ſtravit. Aquileiæ Patriarcha creatus eſt
ob ſummas virtutes ab Alexandro ſexto
Pontifice Romano. Laurentius Iuſti-
nianus ex ordine Cœleſtinorum mo-
nachus primum Epiſcopus Caſtelli, dein
Patriarcha Venetiarum & Primas Dal-
matiæ nuncupatus ab Eugenio IV.
Pontifice mirifica ſanctitatis opinione
claruit; eamque miracula teſtata ſunt,
plurima beneficia Deo mortalibus elar-
giente qui patrocinium ejus invocaſ-
ſent. Secutus hunc eſt in Patriarchatu
Maphæus Contarenus inſtituti Cœleſti-
norum ſodalis, Dein Andreas Bondel-
merius Canonicus regularis, Gregorius
Corarius, Ioannes Boratius, Maphæus
Gerardus ex ordine Camaldulorum
poſtea Cardinalis, Thomas Donatus
ordinis prædicatorum, Antonius Sy-
rianus inſtituti Carthuſiani, Ludovicus
Contarenus Cœleſtinorum, Antonius
Contarenus Scopetinorum, Hierony-
mus Quirinus Prædicatorum, qui nunc
ſedem tenet. Inſuper & alios inſignes
Eccleſiarum præſules urbs hæc edidit,
uti Epiſcopos Henricum Contarenum
Caſtelli, Dominicum Dominicum, Pe-
trum Emiſianum Vicentiæ, Fantinum

Patavii,

Patavii, Petrum Monteum Brixiæ, Ia-
cobum Zenonem Feltrii Bellunique,
Dominicum Torcelli, omnes doctrina
moribuſque perornatos; cum Anto-
nio Pizamano Feltrinorum antiſtite,
qui non ſolum doctrina, ſed etiam ſan-
ctitate claruit, & diem functus anno à
Chriſti nativitate MDXII, Venetiis, tu-
muloque conditus in D. Petri Caſtel-
lani. miraculis illuſtratus eſt, Deo Opt.
Max. mortalibus eximia munera con-
cedente qui in illius nomen rogarent,
maximeque MDXX. anno, quum aper-
to ſepulcro corpus ejus integrum ad-
huc apparuit. His addendus Hierony-
mus Treviſanus cum philoſophiæ, tum
juris peritus, Epiſcopus Cremonen-
ſium & Abbas apud D. Thomam Bur-
gundionum Torcelli, quo in cœnobio
jus patronatus habet Treviſana fami-
lia. Præter hos vero tam multos Ve-
netiæ nobiliſſimos Præſules ediderunt,
ut omnes referre nimis longum foret;
ex quibus tamen in urbis ipſius Epiſco-
porum catalogo nonnullos adhuc
commemorabimus. Vivit etiamnunc
Aloyſius Lippamanus antiſtes Vero-
nenſium, literis & virtutibus inſignis
homo; qui catenam auream in vetus
teſtamentũ elegantiſſimam compoſuit.
Nec minori numero litteratos viros

urbs hæc tulit quam Præſules ; quanquam & ex illis exornati doctrina multi fuerint, uti oſtendimus. In doctorum cohorte fuit Andreas Dandalus Dux, quem hiſtoriam inſignem ſcripſiſſe prædiximus, & Petrarcha, Blondus, Sabellicuſque perquam honorifice memorant. Carolus Zeno non ſolum apprime doctus, verumetiam eximius claſſium præfectus fuit, uti Blondus & Sabellicus in hiſtoriis perhibent. De Genuenſibus triumphum egit,itemque Francicam fudit claſſem, cui Bucicaldus imper. præerat validiſſimus homo, Carrarienſibus Patavii regulis auxilio miſſus. Memoriam Caroli ſummo cum honore celebrat Leonardus Iuſtinianus oratione quadam funebri,item Petrus Paulus Vergerius duabus elegantiſſimis epiſtolis. Zacharias Treviſanus non minori ſapientia prudentiaque polluit in conſiliis, quam erat literarum diſciplinis excultus ; idque probant orationes ejus editæ, nominatim illa quam coram Gregorio Pontifice habuit, qua rationem Eccleſiæ pacandæ (nam terni tum erant Pontifices) commemorat, nec ſolum eloquentiam inſignem, verumetiam ingenium ſummum ea in re excogitanda teſtatur. . Leonardus Iuſtinianus fuit

vir

vir maximi conſilii pariſque facundiæ. Iuvenis adhuc verſus lingua vernacula plurimos arte magna panxit, ætate vero confirmata dein eloquentiſſimus ac literatiſſimus evaſit: neque ſolum oratione ſoluta, verumetiam recitatione carminis ſermone vernaculo mirifice delectabatur, uſque adeo ut inter ætatis ſuæ doctiſſimos homines ſit habitus, præterquam quod eximius reipublicæ conſiliarius erat. Marcus Lippamanus ſcientia juris enituit, itemque tam linguæ Græcæ quam Latinæ. Franciſcus Barbadicus conſilio maxime valuit; pariterque Daniel Veturius ordinis patritiorum egregium ornamentum, reipublicæ ſumme ſtudioſus. Franciſcus Barbarus in quo græcæ latinæque linguæ cognitio pariter cum eloquentia gerendęque reipublicæ prudentia collucebat, non ſatis hercule ſcio literatusne ac diſertus & ſapiens & bonus appellari debeat potius quam fœlix, ob eximias ejus res quæ memoriæ ſunt proditæ, in acquirenda conſervandaque adverſus Philippum Vicecomitem Mediolani ducem Brixia geſtas. Mentionem ejus in hiſtoriis Blondus, Simoneta, Sabellicus honorifice faciunt. Andreas Maurocenus & Hermolaus Donatus, quanquam reipu-

blicæ curis aſſidue vacaverint, eruditionis tamen etiam eximię documenta perilluſtria dederunt, relictis heroico carmine ſuorum temporum hiſtoriis. Zacharias Treviſanus alterius Zacharię filius laudatiſſimo comparandus patri fuit, primo literarum ſtudiis, dein adminiſtratione reipublicæ. Genuit etiam urbs hæc pernobilis Barbonum Maurocenum, Ludovicum Fuſcarum, Vitalem Landum, Candianum Polanum, Nicolaum Canalem cum Lauro Quirino cunctos juris conſultiſſimos, & cum humanitatis artibus eloquentiaque, tum in publicarum rerum adminiſtratione mirifica ingenii præſtantia pollentes, ideoque non minus ob literarum ſcientiam in honore habitos, quam propter optima prudentiſſimaque conſilia. Ioannes Cornalis & Paulus Barbus nobiliſſimi viri præter inſignem gravitatem latinarum quoque literarum ſcientiam habebant. Andreas Iulianus & Bernardus Iuſtinianus Leonardi F. item Hieronymus Barbadicus Franciſci F. cum Nicolao Barbo ſingulari ingenio maximaque doctrina viri fuerunt: uti quoque Vitalis Landus, Petrus Thomas, Ludovicus Donatus, Franciſcus Dedus, Marcus Sanutus, & Hieronymus Donatus omnes

omnes præclari Senatores, & docti, facundi, prudentes, ingeniique ſummi homines; præcipue vero poſtremus, quem Græce Latineq; dicentem omnes cum ſtupore mirabantur ob orationis majeſtatem, qua cum antiquis illis Græcis aut Romanis oratoribus conferri poterat. Nec prætermittendus eſt Andreas Navagerius, qui cum illuſtri vita tum literis perornatus fuit, ideoque ſcribendis Venetorum hiſtoriis per Senatuſconſultum Marco Antonio Sabellico ſucceſſit. Diem functus eſt annis ſuperioribus. Vivit nunc Ioannes Baptiſta Egnatius vir doctiſſimus, uti literaria ejus opera teſtantur. Præter eruditos vero homines urbs hæc etiam præſtantiſſimos duces edidit, præcipueque claſſium, qui maximis victoriis potiti, Venetamque rem mari terraq; plurimum auxerunt. Ex his fuere Ioannes & Raynus Polani, qui Corcyram in ditionem ſubjunxerunt, item Marinus Gradonicus cum Dominico Mauroceno, à quibus capta Pola, tributoque Parentini ſubacti: Ioannes Baſilius & Thomas Falerius Piſanos mare infeſtātes domuerunt. Reinherus Dandalus cum Rugerio Permarino claſſe xxx. navium actuariarum Methonem & Coronem expugnarunt. Ioannes

Treviſanus novem navibus duodenas Genuenſium apud Drepanum Siciliæ cepit. Inſignem etiam artem virtutemque militarem adverſus Cretenſes qui defecerant, præſtitere Petrus Thomas, Ioannes Grittus, Nicolaus Baleſtrerius, Marcus Bonus, & Andreas Thealdus. Maximam claſſem regis Exagonorum & Ioannis Vataſii, cui Bavala præerat dux, juxta Conſtantinopolim vicere Leonardus Quirinus & Marcus Oniſſorus. Iaderam cum defeciſſet Reinerius Zenc obſedit, & in imperium Venetum retraxit, Laurentius Theupolus *claſſis præfectus* tres & viginti Genuenſium *naves* in *portu* Ptolemaidis cõfregit, ac dein una cum Andrea Zenone ſpectabili pugna Genuenſes apud Tyrum aggreſſus, eorum navibus magnis xxv. potitus eſt, inſignemque victoriam retulit. Claſſis quoq; præfecturam Marco Gradonico dedit ob eximiam virtutem Balduinus Imperator Conſtantinopolis. Marcus Michaël iixx. navium claſſe circa Tenedum cum Genuenſibus quorum claſſis navium magnarum viginti erat, eos in fugam vertit, ita Chalcidem cepit. Gilbertus Dandalus præfecturam duarum & triginta triremium geſſit. Iacobus Dandalus & Marcus Gradonicus

nicus quem ſupra nominavimus, cum claſſe Genuenſium vigintiocto navium longarum apud Drepanum congreſſi, viginti quatuor ex iis cepere, reliquis incendio abſumptis. Idem Marcus alia præter hæc memorabilia multa geſſit, quæ niſi longiſſime referri haud poſſent, & Sabellici rerum Venetarum, ac item ultima Enneadum parte legi poterunt. Ruggerius Maurocenus LX. triremium imperator res maximas confecit, Ioannes Superantius cum XXV. Theodoſiam in Taurica Cherſoneſo expugnavit, & Benedictus, Iuſtinianus magnam Græcarum navium multitudinem cepit. Primus omnino in Turcas Dux belli à Venetis ivit Petrus Zeno, qui potentiſſima claſſe multas victorias retulit inſignes. Succeſſerunt illi deinde Marinus, Falerius, Andreas Cornalis, Petrus & Marcus Canalus, Marcus Iuſtinianus, omnes ſtrenui bellatores, fortiſſimique duces. Primi Legati quos Proviſores vocant, exercitibus additi Andreas Maurocenus & Simon Dandalus, poſteaque Nicolaus Gradonicus & Pancratius Iuſtinianus: quæ munera patrum ſententiis ob eximiam in conſiliis prudentiam illis viris demandata. Nicolaus Piſanus claſſis præfectura ſummam quoque laudem

meruit cum Ioanne Delphino, pugnaque una Genuenſibus quinquaginta naves ademit. *Secuti ſunt eum in re navali* Paulus Lauredanus, Marcus Michaël, & Ioannes Sanutus. Nec his minori virtutis commendatione fuit Marcus Cornalis quem ſupra memoravimus, præclaro libertatis patriæ ſtudio; cum Senatus occiſo Marino Falerio Duce rempubl. illi commiſiſſet, donec princeps rite nominaretur. Gloriam quoque ductu claſſium adeptus eſt Bernardus Iuſtinianus. Victoris Piſani memorabilis ſapientia fortitudoque fuit in caſibus fortunæ ſuperandis: etenim magna patrum totiuſq; civitatis opinione ac gratia præfectus claſſis deſignatus, cum poſt rem initio fœliciter geſtam, dein reluctante fortuna, carceri traditus inique fuiſſet Genuenſibus jam Foſſam Clodiam tenentibus, Venetis autem adeo perculſis, ut ad hoſtis quaſcunque conditiones ſe depacturos eſſent profeſſi, vocibus popularium in libertatem poſtulatus, tanta moderatione fuit ut admirari ſatis nequeas; & dux belli dictus victoriam inſignem obtinuit. Sabellicus hoc de viro perhibet, cum mature ad ſenatum è carcere venire eſſet juſſus, etiam in cuſtodia pernoctare voluiſſe, ac ſacerdoti

meruit cum Ioanne Delphino, pugna
que una Genuenſibus quinquaginta
naves ademit. Servati ſunt cum in e
navali Paulus Lauredanus, Marcus
Michaël, & Ioannes Sanutus. Nec in
minori virtutis commendatione fu
Marcus Cornelius quem ſupra memo
ravimus, præclaro libertatis patriæ ſtu
dio; cum Senatus occiſo Marino Fa
lerio Duce rempubl. illi commiſiſſet,
donec princeps rite nominaretur. Cla
riam quoque ducta claſſem adeptus
eſt Bernardus Iuſtinianus. Victoris Pi
ſani memorabilis ſapientia fortitudo
que fuit in caſibus fortunæ ſuperandis
etenim magna patrum totiusq; civita
tis opinione ac gratia præfectus claſſis
deſignatus, cum poſt rem initio fœli
citer geſtam, dein reluctante fortuna
carceri traditus inique fuiſſet Genuen
ſibus jam Foſſam Clodiam tenentibus
Venetis autem adeo perculſis, ut ab
hoſtis qualſcunque conditiones ſe de
pacturos eſſent profeſſi, vocibus popu
larium in libertatem poſtulatus, tan
ta moderatione fuit ut admirari ſatis
nequeas; & dux belli dictus victoriam
inſignem obtinuit. Sabellicus hoc de
viro perhibet, cum mature ad ſenatum
è carcere venire eſſet juſſus, etiam in
cuſtodia pernoctare voluiſſe, ac ſacer-
doti

doti explicata mente ſacram Euchari-
ſtiam accepiſſe, ſimulque per id ſacro-
ſanctum Chriſti corpus teſtatum, igno-
ſcere ſe cunctis quorum ulla injuria
fuiſſet affectus, neque minores dein-
ceps pro republica labores ſuſceptu-
rum quam feciſſet unquam. Itaque ſic
tum è carcere profectus in Senatum,
maximis honoribus exceptus, & præ-
fecturæ claſſis inſignibus ornatus eſt,
tantoque patrum populique ſtudio
contra Genuenſes movens, eos ſpecta-
bili victoria devicit, uti diximus, Blon-
dus Sabellicuſque memoriæ prodide-
runt. Dominicus Michaël quatuor &
viginti longis navibus octoq; myopa-
ronibus Cretam quæ defecerat in pote-
ſtatem retraxit. Illi in claſſis præfectu-
ra deinceps ſucceſſère Creſſus Molinus,
Michaël Delphinus, Iacobus Maurus,
Marcus Iuſtinianus, Carolus Zeno, qui
Clodiana quoque pugna cum Genuen-
ſibus egregiæ virtutis documenta præ-
buerat. Magna etiam gloria rem na-
valem exercuere Michaël Iuſtinianus,
Petrus Hemus ſummi conſilii vir, Fan-
tinus Georgius, Marcus Grimanus,
Ioannes Barbus, Victor Barbarus co-
hortium etiam præfectura nobilitatus
Brixiano contra Philippum Mariam
Vicecomitem Mediolani Ducem bello.

Laudem inſuper claſſis ductu Franciſcus Bembus eſt adeptus, qui claſſem myoparonum aliarumque navium haud ſpernendam adverſus Philippum Mariam Pado ſubvexit, ut Blondus, Sabellicus, & Corius in hiſtoriis tradunt. Præfectura navali bello Genuenſium etiam Petrus Lauredanus inclytus fuit, cui Andreas Mocenicus ſucceſſit. Et Stephanus Contarenus claſſis Dux in Pado fuit, contra Philippum Mariam Mediolani Ducem, poſtquam in Venetum imperium Brixia conceſſerat. Aloyſium Lauredanum illa contra Turcas expeditio, in qua Pontificis Eugenii Burgundionumque Ducis claſſes unà iverunt, Imperatorem habuit, maximiſque rebus geſtis & egregiis victoriis illuſtrem fecit. Secutus eſt in præfectura claſſis Victor Capellus ſapientiſſimus & prudentiſſimus vir, qui ob virtutem ſummam iterum quoque Præfecturam accepit. Huic Vrſatus Iuſtinianus, Iacobus Lauredanus, Nicolaus Canalis, Petrus Mocenicus, Victor Superantius ſtrenui Præfecti omnes ſucceſſere. Gloriam quoque magnam re navali conſecutus eſt Hieronymus Canalis, qui Maurum Alexandrinum piratam admodum nobilem & inſignem cepit. Vicentius etiam Capellus claſſis

[illegible] insuper classis ducta Franc[illegible]
[illegible] Bembus est adeptus, qui classe
[illegible] [illegible] [illegible]que navium
haud [illegible] adversus Philippu[m]
Mariam Pado [illegible], ut Blondus, [illegible]
bellicus, & Corius in historiis tradu[nt].
Præfectura navali bello Genuensi[um]
etiam Petrus Lauredanus inclytus fuit
cui Andreas Mocenicus successit. [illegible]
Stephanus Contarenus classis Du[x] [illegible]
Pado fuit, contra Philippum Mariam
Mediolani Ducem, postquam in Vene[tos]
[illegible] imperium Brixia concesserat. [illegible]
[illegible] Lauredanum illa contra Tu[r-]
[illegible] expeditio, in qua Pontificis Eugeni[i]
Burgundionumque Ducis classes u[ni]
[illegible], Imperatorem habuit, [illegible]
[illegible] rebus gestis & egregiis [illegible]
[illegible] illustrem fecit. Secutus est in præ[-]
[illegible] classis Victor Capellus sapienti[s-]
[illegible] & prudentissimus vir, qui ob [illegible]
[illegible] summam iterum quoque Præ-
fecturam accepit. Huic Vettorus [illegible]
nianus, Iacobus Lauredanus, Nicola[us]
Canalis, Petrus Mocenicus, Victor So[-]
perantius strenui Præfecti omnes [illegible]
cellere. Gloriam quoque magnam [illegible]
navali consecutus est Hieronymus C[a-]
nalis, qui Maurum Alexandrinum p[i-]
ratam admodum nobilem & insigne[m]
cepit. Vicentius etiam Capellus classis
Impe-

Imperator Venetæ magnam virtutis commendationem meruit, uti inſuper Andreas Treviſanus Eques auratus ob virtutem factus; qui opinione in urbe tanta fuit, ut ſi fata vitã conceſſiſſent, inſignia Ducatus adepturus crederetur. Sed & præterea multos homines illuſtres Venetiæ tulerunt, veluti Antonium Cornarium, Nicolaum Priolum, Hieronymum Georgium Equitem auratum & maximum oratorem, qui legationes plurimas ad varios principes obivit, nominatim ad Carolum VIII. Franciæ regem alioſque non paucos quorum memoriam aliis celebrandam tradimus. Nec deſunt nunc in hac fœliciſſima republica maximi ingenii ſummique conſilii, & ad quævis ingentia negotia tractanda prompti viri, quorum è numero Marcus Fuſcarus, Thomas Contarenus, item Laurentius Amulius, qui claſſis præfecturam gerens anno poſt Chriſti nativitatem milleſimo quingenteſimo quadrageſimo octavo Sabarneſſam nobilem piratam cepit. Vrbs hæc maximorum animorum homines & ingenia præclara ſemper magna multitudine habuit; nec in præſentia talibus quoque caret, uti oſtendimus.

Cata-

Catalogus Epiſcop. & Patriarch. urbis Venetiarum.

I. Primus urbis hujus Epiſcopus à Romano Pontifice inſtitutus eſt anno 747. poſt Chriſti nativitatem Obelaltus Marinus Eneagri tribuni Methamauceni filius.

II. Alter Chriſtophorus Damiatus Græcus, anno à Chriſti nativitate 792. creatus. Secuti deinceps.

III. Chriſtophorus Tancredus Græcus an. 809.

IV. Vrſus Badoarius Venetus 841.

V. Ioannes Sanutus Venetus ſodalitatis Humiliatorum Monachus 842.

VI. Maurus Vincentius Ven. 852.

VII. Dominicus Badoarius Ven. 862.

VIII. Craſſus Facius 873.

IX. Ioannes Sanutus Ven. 889.

X. Ioannes Aventuratis Aquilinus 891.

XI. Laurentius Timenſdeum monachus albus 918.

XII. Dominicus Maurus Venetus 936.

XIII. Dominicus David Venetus ex ordine Eremitanorum 946.

XIV. Petrus Malefactus Patavinus 971.

XV. Vr-

Catalogus Epiſcop. & Patriarch. urbis Venetiarum.

I. Primus urbis hujus Epiſcopus à Romano Pontifice inſtitutus eſt anno 747. poſt Chriſti nativitatem Obelabus Marinus Eneapi tribuni Methamaucenſis filius.

II. Alter Chriſtophorus Damiata Græcus, anno à Chriſti nativitate 792. creatus. Secuti deinceps.

III. Chriſtophorus Tancredus Græcus an. 809.

IV. Vrſus Badoarius Venetus 841.

V. Ioannes Sanutus Venetus ſodalitatis Humiliatorum Monachus 842.

VI. Maurus Vincentius Ven. 852.

VII. Dominicus Badoarius Ven. 862.

VIII. Craſſus Facius 873.

IX. Ioannes Sanutus Ven. 889.

X. Ioannes Arentaratis Aquilinus 891.

XI. Laurentius Timenſdeum monachus albus 918.

XII. Dominicus Maurus Venetus 936.

XIII. Dominicus David Venetus et ordine Eremitanorum 946.

XIV. Petrus Malefactus Patavinus 971.

XV. Vr-

XV. Vrſus Magaditius Ven. 981.

XVI. Dominicus Badoarius Venetus 992.

XVII. Petrus Quintavallis Venetus 1001.

XVIII. Gregorius Georgius Venetus 1009.

XIX. Marinꝰ Caſſianus Ven. 1020.

XX. Dominicus Gradonicus Venetus 1040.

XXI. Dominicus Gradonicus Venetus 1059.

XXII. Dominicus Contarenus Venetus 1070.

XXIII. Henricus Contarenus Venetus 1091.

XXIV. Vitalis Michaël Venet. 1125.

XXV. Bonifacius Falerius Ven. ex ordine Eremitanorum 1132.

XXVI. Ioannes Polanus Ven. ex ordine *Humiliatorum* 1155.

XXVII. Vitalis Michaël Venet. 1178.

XXVIII. Philippus Caſolus Ven. *1191.*

XXIX. Marcus Nicolaus Ven. 1220.

XXX. Vitalis Michaël Venet. 1235.

XXXI. Marcus Marocenꝰ Ven. 1236.

XXXII. Petrus Pinus Venet. 1252.

XXXIII. Gualterus Agnus dei Ven. ex ordine Prædicatorum 1268.

XXXIV. Thomas Arimundus Venet. 1272.

XXXV. Tho-

XXXV. Thomas Rancus Ven. 1271.
XXXVI. Bartholomæus Quirinus Venetus 1274.
XXXVII. Simeon Maurus Ven. 1282.
XXXVIII. Rambertus Polus ſeu Primaditius Bonon. ex ordine Prædicatorum 1292.
XXXIX. Iacobus Contarenus Venet. 1303.
XL. Bartholomæus Quirinus Venetus 1325,
XLI. Michaël Catergus Venet. ordinis Eremitanorum 1332.
XLII. Angelus Delphinus Ven. 1336.
XLIII. Nicolaus Maurocenus Venetus 1340.
XLIV. Ioannes Barbus Venetus 1349.
XLV. Paulus Fuſcarus Venet. 1359.
XLVI. Ioannes Amadeus Venetus Cardinalis 1379.
XLVII. Angelus Corrarius poſtea Romanor. Pontifex Gregorius XII. Venetus 1379.
XLVIII. Ioannes Lauredanus Ven. 1385.
XLIX. Franciſcus Falerius Ven. 1390.
L. Leonardus Delphinus Venet. 1312.
LI. Franciſcus Bembus Ven. 1398.
LII. Marcus Landus Venetus 1416.
LIII. Franciſc. Malipetra. Ven. 1425.
LIV. Laurentius Iuſtinianus Venetus

XXXV. Thomas Rancer Ven. ...

XXXVI. Bartholomæus Quirinus ... netus 1274.

XXXVII. Simeon Maurus Ven. ...

XXXVIII. Rambertus Polus ... medicus Bonon. ex ordine Prædicatorum 1292.

XXXIX. Iacobus Contarenus Ven. 1303

XL. Bartholomæus Quirinus Venetus 1316.

XLI. Michael Cauergus Venet. ... dinis Eremitanorum 133...

XLII. Angelus Delphinus Ven. ...

XLIII. Nicolaus Maurocenus Ven... 1340.

XLIV. Ioannes Barbus Venetus ...

XLV. Paulus Foſcarus Venet. ...

XLVI. Ioannes Amadeus Venet. Cardinalis 1379.

XLVII. Angelus Corrarius poſtea Ro... manor. Pontifex Gregorius XII. Venetus 1379.

XLVIII. Ioannes Lauredanus Ven. ...

XLIX. Franciſcus Falerius Ven. ...

L. Leonardus Delphinus Ven... 1312.

LI. Franciſcus Bembus Ven. ...

LII. Marcus Landus Venetus ...

LIII. Franciſc. Malipetra Ven. ...

LIV. Laurentius Iuſtinianus Ven. ...

tus ex ordine Cæleſtinorum 1432. quem dein anno 1450. Pontifex Max. Eugenius IV. Patriarcham Venetiarum & Primatem Dalmatiæ dixit, tranſlata huc Gradenſi Eccleſia Patriarchali, ac illa dignitate tributa Venetis. Primus igitur is Patriarcha factus eſt anno poſt Chriſti nativitatem 1450. Secuti deinceps hi:

II. Maphæus Contarenus Venetus ex ordine Cœleſtinorum 1451.

III. Andreas Bondelmerius Venetus ordinis Canonicorum regularium 1460.

IV. Gregorius Corrarius Ven. 1465.

V. Ioannes Barotius Venetus 1465.

VI. Maphæus Gerardus Venet. ſodalitatis Camaldulorum, poſtea Cardinalis 1466.

VII. Thomas Donatus Venet. ex ordine Prædicatorum 1492.

VIII. Antonius Syrianus Ven. Monachus Carthuſianus 1504.

IX. Ludovicus Contarenus Ven. inſtituti Cœleſtinorum 1508.

X. Antonius Contarenus Ven. ſodalitatis Scopetinorum 1508.

XI. Hieronymus Quirinus Ven. ex ordine Prædicatorum 1524.

FINIS.

Summa Privilegii.

Illuſtrium & Præpotentium D. D. Ordinum fœderatarum Belgiæ provinciarum decreto cautum eſt Bonaventuræ & Abrahamo Elzeviriis, *Academiæ Leydenſis typographis, Ne quis præter illorum aut hæredum voluntatem toto decennio proximo, his in regionibus excudat, aut alibi extra provincias excuſum inferat vendatve, librum hunc, cui titulus*, Caſparis Contareni patricii Veneti de Republica Venetorum libri quinque. *Quod ſi quis contempta auctoritate, directe vel indirecte, præſumpſerit, librum hunc, totum, vel partem ejus, hoc ſive alio modo, extra dictum temporis intervallum typis mandare, vel impreſſum alibi in has oras inferre & vendere; confiſcatione exemplarium, mulctaque inſuper ſexcentorum florenorum, damnas eſto; uti latius patet in ipſo privilegio, dato Hagæ in conventu D. D. Ordinum Generalium*, XV *Maii*, M DC XXVI.

G. V. HERTEVELT Vt.

Ad mandatum Præpotentum D. D. Ordinum General. ſſ.

I. van GOCH.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Summa Privilegii.

Illuſtrium & Præpotentium D.D. Ordinum fœderatarum Belgii provinciarum decreto cautum eſt Bonaventuræ & Abrahamo Elzeviriis, Academiæ Leydenſis typographis, Ne quis præter illorum aut heredum voluntatem in ditionibus proximis, hac in regionibus excudat, aut alibi extra provinciam excuſum ferat vendatve, librum hunc, cui titulus, Caſparis Contareni patricii Veneti de Republica Venetorum libri quinque. Quod ſi quis contempta autoritate, directe vel indirecte, profecerit, librum hunc, totum, vel partem ejus, hoc ſive alio modo, extra dictum temporis intervallum typis mandare, vel impreſſum aliis in has oras inferre & vendere, confiſcatione exemplarium, mulctaque inſuper ſexcentorum florenorum, damnas eſto; uti latius patet in ipſo privilegio, dato Hagæ in conventu D. D. Ordinum Generalium, XV Maii, M DC XXVI.

G. V. HERTEVELT Vt.

Ad mandatum Præpotentum D.D. Ordinum General. ſt.

I. van GOCH.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

1968

A. PANDIMIGLIO
RESTAURO - CODICI
PERGAMENE - STAMPE
Via Podere Rosa, 154